

Kåre Fuglseth, Elisabet Haakedal, Ulla Schmidt

LOKALE TRUSOPPLÆRINGSPLANAR

Innhald og prosess

KIFO Rapport 2012: 3

Kåre Fuglseth, Elisabet Haakedal, Ulla Schmidt

LOKALE TRUSOPPLÆRINGSPLANAR

INNHOLD OG PROSESS

KIFO Rapport 2012:3

KIFO Rapport 2012:3

Rapporten er utgitt av

KIFO Stiftelsen Kirkeforskning

Pb. 45 Vinderen, 0319 Oslo

www.kifo.no

kifo@kifo.no

ISBN 978-82-92972-28-1

ISSN 0807-7517

FORORD

Stiftelsen Kirkeforskning KIFO er tildelt eit treårig oppdrag med evalueringsforsking om Trusopplæringsreforma i Den norske kyrkja. Evalueringa er finansiert av Kyrkjearådet. Evalueringsforskinga er definert i ein rammeavtale og omfattar fire ulike deloppdrag. Denne rapporten omfattar eitt av desse deloppdraga.

Bak evalueringa står ei forskargruppe sett saman av forskarane Pål Ketil Botvar, Ida Marie Høeg, Olaf Aagedal, og forskingsassistentane Sivert Urstad og Frode Kinserdal, KIFO; professor Elisabet Haakedal, post dok.-stipendiat Irene Trysnes, professor Pål Repstad, Universitetet i Agder; og professor Kåre Fuglseth, Universitetet i Nordland. Universitetslektor Elisabeth Nilsen, Universitetet i Nordland, har medverka i feltarbeid og datainnsamling. Prosjektleiar for oppdraget er forskar Ulla Schmidt, KIFO.

Hele forskargruppa står bak utarbeidinga av den grunnleggjande oppbygginga av evalueringsforskinga når det gjeld deloppdrag, overordna problemstillingar og opplegg for datainnhenting. Deretter har mindre forskargrupper ansvar for analysar og rapportar for dei enkelte deloppdraga.

Med dette legg vi fram rapporten for eitt av deloppdraga: om gjennomføringsfasen av reforma og arbeidet med å utvikle lokale trusopplæringsplanar. Kåre Fuglseth, Universitetet i Nordland, Elisabet Haakedal, Universitetet i Agder, og Ulla Schmidt, KIFO, har skrive rapporten og er ansvarlege for oppbygging, analysar og den endelige rapportteksten. Sivert S. Urstad, KIFO, har tilrettelagt og analysert kvantitativt datamateriale. Sunniva E. Holberg, KIFO, har gjort ferdig rapportteksten når det gjeld formatering og korrekturlesing.

Enkelte av problemstillingane i denne rapporten står i tett samband med nokre problemstillingar i rapporten *Stillinger, kompetanse, samarbeid. Om samarbeid og tverrfaglighet mellom stillingstyper og fagområder i Trosopplæringsreformen* (Schmidt 2012). Vi har lagt vekt på at rapportane skal stå fram som einskaplege tekster og kunne lesast uavhengig av kvarandre, utan for mange tilvisingar på kryss. Det inneber til gjengjeld at det er noko overlapping mellom enkelte avsnitt i dei to rapportane.

Oppdragsgivaren har hatt ein førebels versjon av rapporten til gjennomsyn for faktasjekk. Alt innhald i rapporten (inklusive eventuelle feil) er oppdragstakaren og skrivarane sitt ansvar.

Stor takk til KA Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon som har stilt data frå sitt lønns- og personalregister til rådvelde for evalueringa.

KIFO og forskargruppa vil òg nytte høvet til å takke alle som har vore med og gjort evalueringsforskinga mogleg ved å svare på spørjeskjema, stille opp til intervju og gitt oss tilgang til å observere tiltak og arrangement. Utan denne velviljen frå tilsette i Den norske kyrkja, foreldre og deltakrarar hadde ikkje dette prosjektet late seg gjennomføre!

Takk òg til oppdragsgivaren Kyrkjearådet som velvillig og imøtekommende har svart på spørsmål, lagt til rette for innsamling og stilt ulike data til rådvelde for prosjektet.

Ei nærmare skildring av evalueringsforskinga, inkludert komande deloppdrag og framdriftsplan, finn ein på www.evaltor.no Her legg vi òg ut alle rapporter for gratis nedlasting etter som dei blir gjort offentlege.

Oslo, 26. november 2012

Ulla Schmidt, prosjektleiar

INNHOLD

FORORD	3
INNHOLD.....	5
TABELL OG FIGURLISTE.....	6
1. INNLEDNING (ULLA SCHMIDT)	7
1.1 BAKGRUNN OG TEMATIKK.....	7
1.2 PROBLEMSTILLINGER	7
1.3 METODE OG DATA.....	8
2 GJENNOMFØRINGSFASEN: ORGANISERING OG STRUKTUR (ULLA SCHMIDT).....	15
2.1 BESLUTNINGSMYNDIGHET	15
2.2 ORGANISASJON: STILLINGSSTRUKTUR.....	18
2.3 OPPSUMMERING	26
3 UTVIKLING AV LOKALE PLANER: ORGANISERING OG ARBEIDSMETODE (ULLA SCHMIDT)	29
3.1 INNLÉDNING	29
3.2 SENTRALE FØRINGER FOR ORGANISERING AV LOKALT PLANARBEID OG PLANGODKJENNINGSPROSESS	29
3.3 GJENNOMFØRINGSFASEN OG PLANUTVIKLING: BISPEDØMMENES OPPLEGG FOR OPPFØLGING OVERFOR MENIGHETENE .	33
3.4 GJENNOMFØRINGSFASE OG PLANUTVIKLING I MENIGHETENE	38
3.5 OPPSUMMERING	50
4 LÆREPLANANALYSE (ELISABET HAAKEDAL OG KÅRE FUGLSETH).....	53
4.1 INNLÉIING: MATERIAL OG METODE	53
4.2 NOKRE OVERORDNA TEOLOGISKE OG PEDAGOGISKE PERSPEKTIV I ANALYSEN	56
4.3 ANALYSE PLAN FOR PLAN – HOVUDVEKT PÅ MÅLFORMULERINGER	62
4.4 TEMATISK ANALYSE	102
4.5 OPPSUMMERING OG KONKLUSJONAR AV DOKUMENTANALYSEN	131
5 KONKLUSJON	135
6 VEDLEGG.....	141
6.1 FELTARBEID – OM MENIGHETENE.....	141
6.2 PLANNAMN	144
LITTERATURLISTE	145

TABELL OG FIGURLISTE

Tabell 1 Opplevelse av samarbeid om trosopplæring i menigheten (1=godt, 5=dårlig). Prosent	18
Tabell 2 Ansattes oppfatninger av forhold til fellesrådet. Prosent	18
Tabell 3 Stillingsprosent; andel stillinger finansiert av trosopplæringsmidler, 2008 og 2011. Prosent	19
Tabell 4 Stillingsprosent for trosopplæringsstillinger, 2011. Prosent	20
Tabell 5 Ansettelsesår. Ansatte i stillinger finansiert av trosopplæringsmidl. 2008, 2011. Prosent.....	21
Tabell 6 Ansatte finansiert fra trosoppl.reformen, etter stillingskategorier; 2008, 2011. Prosent	23
Tabell 7 Utd.nivå og -område blant ansatte finansiert av trosoppl.midler; 2008, 2011. Prosent	24
Tabell 8 Utdanningstyper blant ansatte i trosopplæringsreformen 2008, 2011. Prosent	25
Tabell 9 Gj.snittlig stillingsprosent og andel av total stillingsressurs, etter utd.typer; 2008, 2011.....	26
Tabell 10 Hvem leder/koordinerer arbeidet med å utvikle lokal plan for trosopplæring. Prosent	42
Tabell 11 Informanter.....	141

Figur 1 God nytte av følgende ressurser i arbeidet med å utvikle lokal plan. Prosent	46
--	----

1. INNLEDNING (ULLA SCHMIDT)

1.1 BAKGRUNN OG TEMATIKK

I 2008 ble Trosopplæringsreformens femårige forsøks- og utviklingsfase avsluttet og i 2009 vedtok Kirkemøtet i Den norske kirke Plan for trosopplæring, *Gud gir – vi deler*. Reformen er dermed gått inn i den såkalte gjennomføringsfasen, som i utgangspunktet var lagt til årene 2009 – 2013. I løpet av gjennomføringsfasen skal trosopplæringsreformen innføres i alle menighetene i Den norske kirke, som del av deres ordinære virksomhet. Gjennom en gradvis opptrapping skal alle menigheter tilføres midler med det formål å utvikle en systematisk og sammenhengende trosopplæring for alle døpte i alderen 0 – 18 år. Ifølge Plan for trosopplæring kjennetegnes en systematisk og sammenhengende trosopplæring av at den

- Vekker og styrker kristen tro
 - Gir kjennskap til den treenige Gud
 - Bidrar til kristen livstolkning og livsmestring
 - Utfordrer til engasjement og deltagelse i kirke og samfunnsliv
- (Plan for trosopplæring 2010: 4)

Vilkåret for tildeling i gjennomføringsfasen er at menighetene innen utgangen av det tredje året skal ha utarbeidet, levert og fått godkjent en lokal plan for en systematisk og helhetlig trosopplæring for alle døpte alderen 0 – 18 år. En menighet som ble tildelt midler for første gang i 2009, skal altså ha levert og fått godkjent sin plan innen utgangen av 2011. Menigheten er dermed over i driftsfasen, med trosopplæring som en integrert del av menighetens faste virksomhet. Etter at planen er godkjent danner den grunnlag for videre tildeling, slik at vilkåret for videre tildeling er knyttet til å gjennomføre den virksomheten som er beskrevet i planen.

Gjennomføringsfasen dreier seg altså kort fortalt om å innføre en systematisk og sammenhengende trosopplæring for alle døpte i alderen 0 – 18 år som en integrert del av virksomheten til alle menigheter i Den norske kirke. Det er denne fasen som står i sentrum for den treårige evalueringen som løper parallelt med gjennomføringen i perioden 2011 – 2013. Denne rapporten undersøker det som på mange måter er selve kjernen i gjennomføringsfasen, nemlig innføring av trosopplæringsreformen i alle menigheter gjennom utarbeidelsen av en lokal plan for trosopplæring.

1.2 PROBLEMSTILLINGER

Den overordnede problemstillingen for denne rapporten er hvordan menighetene i gjennomføringsfasen har utviklet lokale planer for trosopplæring. Denne problemstillingen har både en organisatorisk dimensjon, en metodisk dimensjon, og en innholdsmessig dimensjon:

- Organisatorisk: Hvordan er gjennomføringsfasen og prosessen med å utvikle planene organisert når det gjelder myndighet, ansvar og prosessforløp; stillingsstruktur, bemanning, kompetanse og ressurser?
- Metodisk: Hvordan har menighetene gått frem metodisk når de har utarbeidet planene? Hvem har vært involvert i arbeidet, for eksempel av ansatte, valgte råd, foreldre eller andre frivillige?

- Hvordan har menighetene utnyttet tidligere praksis og erfaringer med trosopplæring, for eksempel fra forsøksfasen? Hvordan har de brukt andre ressurser? Hvordan oppleves dette planarbeidet i menighetene, med det kravet til skriftliggjøring og formalisering det innebærer?
- Innholdsmessig: Hva kjennetegner planene innholdsmessig? Hvordan er det tatt hensyn til det overordnede målet om en systematisk og sammenhengende trosopplæring for alle døpte 0 – 18 år, altså hensynet til bredde og hensynet til systematikk og sammenheng? Hvordan forholder de seg til den nasjonale Plan for trosopplæring? Hvordan kommer de innholdsmessige aspektene fra den nasjonale planen, og de ulike dimensjonene i den sentrale planen til uttrykk i de lokale planene? Er det noen pedagogiske hovedprinsipper som ligger til grunn i planene? Har de et teologisk sær preg i noen retning?

1.3 METODE OG DATA

Evaluering metodikk

I denne rapporten kombineres flere former for evaluering metodikk. Hovedvekten ligger på en prosessorientert evalueringstilnærming, men samtidig med innslag av mål- eller beslutningsorientert tilnærming. Enkelt sagt er en prosessorientert evalueringstilnærming, som navnet sier, opptatt av å analysere og forstå en prosess. Den vil eksempelvis undersøke hvilke tiltak som er iverksatt, på hvilken måte og med hvilke variasjoner, hvem som har deltatt og ikke deltatt, hvordan prosessen er blitt styrt og ledet, hvilke faktorer i konteksten som har vært med på å forme prosessen, hvilken interaksjon det har vært mellom ulike aktører, hvilke ressurser som er tilført og hvordan disse er anvendt. Formålet er en innsikt i og forståelse av selve reformprosessen (Sverdrup 2002).

En mål- eller beslutningsorientert (begrepene vil variere noe, og noen anvender ”målevaluering” som en type av beslutningsorienterte evalueringstilnærming) tar utgangspunkt i en beslutning om å iverksette et bestemt program – for eksempel en reform – i den hensikt å oppnå et bestemt resultat. Evalueringen skal analysere hvorvidt tiltaket faktisk har ført til det forventede resultatet og de ønskede målene.

Den treårige evalueringen av trosopplæringsreformen som denne rapporten er en del av, anvender flere ulike evaluering metodikker innen både beslutnings- og prosessorientert evaluering. I denne rapporten ligger hovedvekten på en prosessorientert evalueringstilnærming. Vi er særlig opptatt av å klарlegge og forstå ulike sider ved prosessen i gjennomføringsfasen med å utarbeide lokale trosopplæringsplaner i menighetene, og å analysere og forstå sammenhenger i innholdet i selve planene. Hva har kjennetegnet prosessen når det gjelder organisering, arbeidsform, involvering og interaksjon, læringsformer og ressurser? Og hva kjennetegner innholdet i planene når det gjelder målsettinger, pedagogisk og teologisk grunnlagsteknking, sentralt innhold, dimensjoner, og systematikk og sammenheng? Vi er først og fremst opptatt av å gi bedre innsikt i og forståelse av hvordan menighetene har arbeidet, hva de har lagt vekt på, og hvordan de har valgt å lage sine planer.

En slik tilnærming er likevel ikke enerådende. Det ligger en bestemt målsetting til grunn for gjennomføringsfasen. Alle menigheter skal innføre og tilby en systematisk og helhetlig trosopplæring for alle døpte mellom 0 og 18 år, og vedta lokale planer som beskriver en slik fornyet trosopplæring. Denne planen skal også forholde seg til bestemte overordnede kriterier eller hensyn i den nasjonale

planen når det gjelder innhold og inkorporering av noen grunnleggende dimensjoner. Evalueringen undersøker derfor også i hvilket omfang disse målsettingene er virkeligjort.

Metode

For å analysere prosesser og resultater bruker vi en kombinasjon av ulike metoder. Dokumentanalyse er nødvendig for å analysere og få innsikt i organisatoriske sider ved planarbeidet og gjennomføringsfasen, særlig hvordan dette i utgangspunktet var tenkt og planlagt fra de sentrale aktørenes side. Men først og fremst er dokumentanalyse den sentrale metoden for å analysere de lokale trosopplæringsplanene. Bruker en John Goodlads velkjente modell for inndeling av ulike læreplannivåer eller -domener så ligger vekten her på analyse av den formelle læreplanen (som da omfatter både den sentrale, nasjonale, og den lokale planen) fremfor den operasjonelle planen, altså det som faktisk skjer i de konkrete trosopplæringstiltakene i samspillet mellom trosopplæringsmedarbeidere og døpte barn og unge. Evalueringen bruker derfor også primært dokumentanalyse for å studere planene innholdsmessig.

Dokumentanalyse brukes også til å studere den organisatoriske dimensjonen av gjennomføringsfasen og planarbeidet, ikke minst med tanke på å avdekke hvordan prosessen er planlagt, organisert og beskrevet overfor bispedømmer og menigheter fra de sentrale aktørenes side. Men spørsmålsstillingene knyttet til den organisatoriske dimensjonen av planprosessen krever i tillegg også kvantitative undersøkelser og data, for å si noe om omfang, utbredelse og sammenhenger mellom ulike forhold i prosessen. Og de krever kvalitative studier for å kunne belyse nyanser, dynamikk og kvalitative sammenhenger. Den samme bredden av metodiske tilnærming trengs i analysen av den metodiske dimensjonen ved planutviklingen. Hvem som har deltatt og vært involvert, og på hvilken måte, hvordan menigheten i planprosessen har dratt nytte av systematisk bearbeiding av erfaringer med gjennomførte trosopplæringstiltak, og vurdering av planprosessen og betydningen av denne. Alt dette er spørsmål som med fordel kan blyses både ved hjelp av kvantitativ tilnærming som avdekker omfang og utbredelse, og kvalitativ tilnærming som avdekker dynamikk, nyanser og konkrete hendelsesforløp.

Datautvalg

Metoden skissert ovenfor forutsetter et datamateriale som består av fire ulike typer data: dokumenter, registerdata, spørreundersøkelsesdata, og intervjudata.

Utvalg av data på menighetsnivå

Flere av datautvalgene er gjort på menighetsnivå. Det gjelder både intervjudata og lokale planer. Når det gjelder data på menighetsnivå har vi generelt lagt vekt på å hente data fra menigheter som, innen de begrensningene som rammene for evalueringen setter, dekker en relevant variasjonsbredde. Med relevant variasjonsbredde sikter vi her til noen sentrale kjennetegn ved menigheten: størrelse og demografi, (kirke-)geografi (bispedømmer, kjente regionale forskjeller i kirkelig religiøsitet), kirkesosiologiske forhold som gudstjenestesøkning og dåpsandel. Vi ser med andre ord etter data fra et utvalg av menigheter som har ulik størrelse, er lokalisert i forskjellige bispedømmer, og med forskjellig bosettingsstruktur (by, forstad, tettsted etc.), med ulik kirkelig profil for eksempel når det gjelder gudstjenestedeltakelse, dåpsandel, ressurser og virksomhetsnivå. Det

betyr ikke at vi konstruerer utvalg der alle kombinasjoner av hovedverdier for disse variablene finnes. Det ville kreve både et langt større utvalg og mye mer omfattende analyser enn det denne evalueringen har rammer til. Men antakelig ville et så stort utvalg heller ikke være nødvendig eller hensiktsmessig med tanke på å besvare de sentrale problemstillingene. Vi har derfor hentet inn data fra et utvalg menigheter som til sammen utgjør en variasjon langs de nevnte variablene. Utvalget av menigheter er imidlertid ikke helt overlappende for de ulike datatypene, men utgjør snarere en form for "konsentriske sirkler", med et kjerneutvalg som det så har vært nødvendig å utvide for enkelte datatyper.

Hovedutvalget som anvendes i alle deler av evalueringen består av seks menigheter der vi har gjennomført omfattende feltarbeider inkludert intervjuer med ansatte, rådsmedlemmer, frivillige, foreldre, og barn og unge, i tillegg til å observere et trosopplæringstiltak (utført sommer og høst 2011, og nov./des. 2012. Se vedlegg for beskrivelse av disse feltarbeidsmenighetene. Menighetene er gitt fiktive navn). To av de seks "feltarbeidsmenighetene" kom inn i gjennomføringsfasen i 2010, og var dermed ikke ferdig med sitt planarbeid før utgangen av 2012. En av dem er lokalisert i Nord-Hålogaland bispedømme, der godkjenningsprosessen ennå ikke var avsluttet i aug. 2012 for menigheter som kom inn i reformen i 2008 og 2009, slik de etter planen skulle vært. Selv om disse tre menighetene av ulike grunner ved utvalgs- og analysetidspunktet ennå ikke har fått godkjent sine planer, har vi likevel analysert intervjuene derfra med tanke på hva som sies om erfaringer med planarbeidet. Når det gjelder analyse av plandokumentene, har vi tatt med i analysen planen fra menigheten i Nord-Hålogaland som har levert sin ferdige plan, men bare avventer bispedømmekontorets tilbakemelding. Derimot har vi ikke tatt med planene fra de to menighetene som ennå ikke har levert inn sin endelige plan.

For denne rapporten og analysen av arbeidet med å utvikle lokale trosopplæringsplaner har det i tillegg vært nødvendig å ha flere tilleggsutvalg. Dels har det vært nødvendig å få data om planutviklingsprosessen fra et litt større utvalg av menigheter, i tillegg til de seks "feltarbeidsmenighetene". Vi har derfor også et første tilleggsutvalg av menigheter der vi har intervjuet den hovedansvarlige for trosopplæringen. Dette tilleggsutvalget består av ytterligere seks menigheter. For å unngå å innføre for mange variabler er disse seks valgt fra de samme bispedømmene som feltarbeidsmenighetene, men har for øvrig andre kjennetegn langs demografiske og kirkesosiologiske variabler.

For det andre har det vært ønskelig å kunne analysere planer fra ytterligere et litt større utvalg menigheter. Utvalget av menigheter der vi innholdsmessig har analysert de godkjente planene omfatter derfor de to utvalgene omtalt ovenfor (dvs. feltarbeidsmenighetene og tilleggsutvalg med intervjuer) og så ytterligere et utvalg. Her har vi lagt vekt på å hente inn planer fra menigheter slik at vi får dekket samtlige bispedømmer, i tillegg til de nevnte demografiske og kirkesosiologiske variablene (for liste over plannavn, se vedlegg). Dette gir et datautvalg slik det er beskrevet nedenfor.

Dokumenter

Lokale trosopplæringsplaner, sammen med den nasjonale Plan for trosopplæring *Gud gir – vi deler*, utgjør det sentrale utvalget av dokumenter. Vi har valgt ut planer fra i alt 22 menigheter, med to planer fra hvert av bispedømmene. Hvordan vi for øvrig har valgt disse menighetene har vi gjort rede for ovenfor. Som helhet representerer utvalget av planer menigheter med ulik kirkegeografisk og -

sosiologisk profil, og ulike demografiske kjennetegn. Både menigheter som hadde midler i forsøksfasen og menigheter som ikke hadde det, inngår i utvalget.

I tillegg er også dokumenter som kan belyse organisering og planlegging av planprosessen og godkjenningsforløpet analysert. I tillegg til Plan for trosopplæring dreier det seg om dokumenter fra sentrale aktører, først og fremst Kirkerådet, til regionale og lokale aktører angående planutviklingen. Dette omfatter blant annet tildelingsbrev til fellesrådene og notat til bispedømmerådene om godkjenningsprosessen.

Registerdata

Spesielt med tanke på å kunne besvare spørsmålstillinger knyttet til stillingsressurser, stillingskategorier og kompetanse er det brukt registerdata, altså systematiske registreringer for bestemte variabler innen den totale gruppen av enheter (til forskjell fra bare fra et utvalg). KA (Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon) har stilt til rådighet data fra sitt lønns- og personalregister. De registrerer årlig for alle fellesrådsansatte i Den norske kirke opplysninger om tilsettingsår, stillingsprosent, stillingskategori, utdanningsnivå og kompetansetype, i tillegg til en rekke opplysninger om avlønning som har mindre relevans her. I registeret markeres det særskilt om en stilling er finansiert av midler fra trosopplæringsreformen. Det er data om disse stillingene vi benytter i denne rapporten.

Også Kirkerådet innhenter i den årlige rapporteringen fra menighetene om aktivitet i trosopplæringsreformen opplysninger om stillinger på menighetsnivå, både stillingsprosenter og stillingstyper. Disse dataene er imidlertid lite egnet for statistisk analyse. Dels er de noe ufullstendige, dessuten er registreringen er blitt endret i løpet av gjennomføringsfasen. Dette gjør at det ikke er mulig å studere endring som skjer i løpet av denne fasen. Registreringen av stillingskategorier vil også kreve omkoding for at de skal kunne analyseres statistisk. De er ikke registrert med stillingskoder, dvs. tall, men med navn, og dessuten med menighetenes egne stillingsbetegnelser som ikke er standardiserte og ensartede betegnelser. Ut over å sammenholde data om stillingsprosenter har vi derfor bare i begrenset grad gjort bruk av disse dataene i analysen av stillingsressurser.

Spørreundersøkelse

Som det også er redegjort for i tidligere rapporter er det gjennomført en spørreundersøkelse blant ansatte som arbeider med trosopplæring i menighetene. Analyse av data fra denne undersøkelsen inngår i flere av evalueringsforskningens ulike prosjekter, og spørreundersøkelsen har derfor flere forskjellige temaer.

Et generelt dilemma når en skal gjennomføre spørreundersøkelser blant en gruppe med en særlig funksjon innen en bestemt enhet eller type av enheter, er om spørreundersøkelsen skal innhente data om enheten, eller data om personene. I det første tilfellet må respondentene svare på vegne av sin enhet, og utvalget bør bestå av én person pr enhet (i dette tilfelle pr. menighet) og spørreskjemaet bør være utformet slik at det stiller spørsmål om faktiske forhold i enheten, og ikke for eksempel vurderings- eller opplevelsesspørsmål der en kunne fått helt andre svar om en hadde valgt en annen person til å svare fra den aktuelle enheten. I det andre tilfellet er en først og fremst

ute etter å få informasjon om hvordan aktører har erfart og opplevd bestemte forhold, og hvordan de vurderer dette. Da er det ingen grunn til å avgrense utvalget til én person pr enhet.

I denne spørreundersøkelsen var det ikke tjenlig å se på respondentene som representanter for menigheter, og å legge opp spørreskjemaet slik at de skulle svare "på vegne av menigheten". Tvert imot hadde vi behov for data om erfaringer, synspunkter og vurderinger, det vil si data der respondentene svarer på vegne av og ut fra seg selv. Dette er selvsagt ikke til hinder for også å legge inn spørsmål om menighetsspesifikke forhold, men det er da for å kunne gjøre analyser av eventuelle sammenhenger mellom trekk ved menigheten, og den enkelte ansattes erfaringer og vurderinger.

Utvalget for denne spørreundersøkelsen består altså av ansatte som arbeider med trosopplæring i menigheter i gjennomføringsfasen (på tidspunktet for undersøkelsen, det vil si 2011), og kan godt omfatte flere ansatte fra samme menighet. Fordelingen av svarene på ulike variabler kan altså ikke leses som en fordeling mellom menighetene, selv om det selvsagt er sannsynlig at det er en viss sammenheng mellom de to. Undersøkelsen har – blant annet av økonomiske hensyn – måttet gjennomføres via e-post og vi har vært avhengig av tilgang på e-postadresser fra oppdragsgiver. Hovedutvalget består derfor av ansatte som menighetene selv har registrert i menighetens / enhetens "prosjektside" i Kirkerådets database. Dette omfatter de ansatte som menighetene selv vurderer arbeider med trosopplæring i menigheten, men er ikke nødvendigvis begrenset til stillinger med finansiering fra reformen. Utvalget er med andre ord i ganske stor grad påvirket av menighetenes egen registreringspraksis, som nok kan variere. Dette er en svakhet ved utvalget, men innen de rammene evalueringen har hatt har dette vært den eneste mulige løsningen. Vi har også et tilleggsutvalg, som er blitt til ved at vi også har sendt en henvendelse til en felles kontoradresse for menighetene i gjennomføringsfasen, og bedt dem videresende en lenke til undersøkelsen til personer som de vurderer arbeider med trosopplæring, men som ikke er registrert i databasen (og dermed ikke kommer med i primærutvalget). Dette er ment som en viss sikring av at registreringene i databasen kan ha mangler og være ufullstendig. Konstruksjonen av og utsendelsen til dette utvalget gjør at det vil være mulig med flere svar pr lenke. Vi anser imidlertid risikoen for at samme respondent svarer flere ganger enten av forglemmelse eller for å påvirke studien som liten. Derimot er det et problem med et tilleggsutvalg som er konstruert på denne måten at det ikke er mulig å operere med en egentlig svarprosent, fordi vi ikke har oversikt over hvor mange som får tilsendt undersøkelsen i utgangspunktet. Vi fikk inn 74 svar i dette tilleggsutvalget. Vi kan derfor bare regne svarprosent av primærutvalget. Denne viste seg å være på 44 prosent (N=231). Det er tilfredsstillende med tanke på å få representative resultater, men ikke særlig høyt, spesielt ikke i betraktning av at dette dreier seg om ansatte som dels får undersøkelsen i sin arbeidssammenheng, og dels bør ha et særlig incentiv til å svare, siden dette dreier seg om deres arbeid.

Intervjuer

Spesielt for å belyse arbeidet med å utvikle lokale planer, og for å få en forståelse av godkjenningsprosessen for disse planene, har vi gjennomført flere intervjuer. Dels er en del intervjuer med ansatte (i tillegg til foreldre, frivillige og barn og unge) gjennomført som del av feltarbeidene i de seks menighetene. I tillegg har vi, som nevnt ovenfor, gjennomført telefoniske intervjuer med trosopplæringsansvarlig (ifølge Kirkerådets database og menighetenes prosjektside) i et utvalg på ytterligere seks menigheter. En utfordring vi møter i forbindelse med slike intervjuer er muligens også et uttrykk for en side ved reformen spesielt, og kanskje for virksomhet i Den norske

kirkes menigheter mer generelt. Rekruttering av og avtaler med informanter vanskeliggjøres av vakanser, permisjoner, at flere personer over et kortere tidsrom har vært i stillingen vi ønsker å intervjuet og at det derfor er litt uklart hvem det er mest relevant å intervju. I et par tilfeller ble det av slike praktiske grunner nødvendig å endre på utvalget sammenlignet med det vi opprinnelig hadde planlagt.

Intervjuene ble gjennomført telefonisk, tatt opp på bånd, og det ble skrevet ut rapporter / notater fra hvert intervju (men ikke ordrette transkripsjoner).

Det er også gjennomført intervjuer med de fleste av rådgiverne ved bispedømmekontorene. Tema for disse intervjuene har vært bispedømmekontorenes oppfølging av og kontakt med menighetene i gjennomføringsfasen, og spesielt angående utarbeidelse av lokale planer, godkjenningsprosessen, og kontakt med Kirkerådet. I ett av bispedømmene var det skifte i stillingen på det tidspunktet vi gjennomførte intervjuene, og det er derfor ikke gjennomført intervju her. Nord-Hålogaland bispedømme har vært sterkt forsinket med sin godkjenningsprosess, og det har derfor vært hensiktsmessig å ha en annen tematikk for i med dette bispedømmet.

I tillegg har vi intervjuet Kirkerådets leder for seksjon for barn, unge og trosopplæring, med tanke på å belyse arbeidet med lokal planutvikling, oppfølging fra Kirkerådets side i gjennomføringsfasen, hvordan en fra sentralt hold forstår forholdet mellom den sentrale Plan for trosopplæring og de lokale planene, og hvordan en har tilrettelagt godkjenningsprosessen.

2 GJENNOMFØRINGSFASEN: ORGANISERING OG STRUKTUR (ULLA SCHMIDT)

Evalueringen skal kartlegge og analysere utvalgte organisatoriske strukturer. Dette omfatter både hvordan organiseringen er beskrevet i retningsgivende dokumenter, altså hvordan organiseringen er tenkt ”på papiret”, og hvordan dette konkret og praktisk settes ut i livet. Vi har lagt vekt på fordeling av beslutningsmyndighet og fordeling av ansvar for arbeidsoppgaver, stillingsstruktur, ressurser og støttestrukturer.

2.1 BESLUTNINGSMYNDIGHET

Overordnede beslutninger om reformens utvikling og gjennomføring

Trosopplæringsreformen er forankret i Stortingets vedtak fra 2003, om å innføre en reform av dåpsopplæring i Den norske kirke over en tiårs-periode, og med en endelig ramme på 250 millioner kroner. Det er også Stortinget som, med basis i den brede politiske enigheten om innføringen av denne reformen, hvert år på grunnlag av departementets forslag gjennom statsbudsjettet vedtar årlige tilskudd til reformen. Det økonomiske grunnlaget for reformen er altså underlagt politisk beslutningsmyndighet, knyttet til statens finansiering av Den norske kirke og dens virksomhet. Med tilskuddet over statsbudsjettet for 2013 vil reformen har nådd et omfang på 234,2 millioner kr. Kirkerådet har argumentert med at for å kompensere for lønns- og prisstigning etter 2003, må rammen for reformen i 2013 være på 350 millioner for å tilsvare de opprinnelig vedtatte 250 mill.

St.meld.nr.7 (2002-2003) og Innst. S. nr. 200 (2002-2003) legger også noen overordnede innholdsmessige føringer for reformen og hva som skal prege ”trosopplæring i en ny tid”. Her er det blant annet lagt stor vekt på at reformen og trosopplæringen skal være lokalt forankret, og at metoder, innhold og organisering skal speile bredden og mangfoldet i Den norske kirkes medlemsmasse og blant foreldrene til de døpte barna, noe som innebærer at evalueringer forventes å fokusere på omfang av og oppslutning om trosopplæringstilbuddet. Lokal forankring og breddeprofil er med andre ord sentrale stikkord i det politiske vedtaket om reformen.

Kirkemøtet i Den norske kirke har etter forsøks- og utviklingsfasen, og evalueringen av denne, vedtatt Plan for trosopplæring *Gud gir – vi deler*. Planen skal være en ”kombinasjon av en rammeplan og et ressursdokument som skal stimulere arbeidet med å utvikle og gjennomføre lokale planer for trosopplæring” (Plan for trosopplæring 2010: 4).

Menighetsrådene vedtar lokal plan for trosopplæring ”i tråd med den retningsgivende nasjonale planen for trosopplæring”. Planen skal godkjennes av biskopen på bakgrunn av en vurdering av planens innhold, mål, realisme og systematikk (Plan for trosopplæring 2010: 41). Denne godkjenningsprosessen er ytterligere analysert og diskutert nedenfor.

Prosedyre for tildeling av midler til trosopplæring i gjennomføringsfasen

Stortinget vedtar gjennom statsbudsjettet den totale økonomiske rammen for trosopplæringsreformen hvert år. Det er deretter Kirkerådet som vedtar disposisjon av denne rammen for ulike hovedformål. Den største andelen av tilskuddet (88,1 prosent) går til fellesrådene, til formål for utvikling og gjennomføring av menighetenes lokale trosopplæring (mer om det

nedenfor). I tillegg går mindre poster til bispedømmekontorene, først og fremst til stillingsressurs på bispedømmekontoret knyttet til rådgiver for trosopplæring, og til sentrale tiltak som konferanser, tilskudd til utviklingsprosjekter, informasjonstiltak etc.

Vedtak om tilskudd til den enkelte menighet skjer på bakgrunn av en prosess som involverer ulike aktører på alle forvaltningsnivåer i kirken. Alle menigheter i Den norske kirke vil som del av reformen bli tilført midler "for å fornye sin trosopplæring for alle døpte mellom 0 og 18 år" (Kirkerådet). For å sikre forutsigbarhet i menighetene om hva en kan forvente å få, blir midlene tildelt etter nasjonale kriterier. Tildelingssystemet tar utgangspunkt i prostiet som en hensiktmessig geografisk enhet som utgangspunkt for å organisere den årlige opptrappingen gjennom statsbudsjettet og beregne tilskudd. Kirkerådet, som har utarbeidet de nasjonale kriteriene for tildeling av midler, argumenterer også med at gjennom å beregne tildelingen til en større enhet, får en også mulighet dels til å ta hensyn til eksisterende stillinger innen undervisning og å stimulere til at små menigheter og fellesråd samarbeider i større enheter.

Kirkerådet avgjør – i dialog med bispedømmene – hvilke prostier som skal trappes opp og inkluderes i reformen. Innen de rammene som statsbudsjettet setter når det gjelder tempo i opptrappingen, legger Kirkerådet vekt på anbefalingene fra bispedømmene om hvilke prostier som i et gitt år skal innføres i reformen. Blant de hensynene som tillegges vekt i denne dialogen er hvilke prostier som vurderes å være godt forberedt og klare (for eksempel har drevet prosjektutvikling gjennom søkeradsprosess i forsøksfasen), og regional fordeling eller balanse innad i bispedømmet.

Det er deretter bispedømmerådene som forvalter tildelingen. Det er utarbeidet en nøkkel for denne tildelingen der følgende kriterier er med i prioritert rekkefølge (brev fra Kirkerådet til menigheter, fellesråd og andre instanser og ansatte i Den norske kirke):

- Antall døpte mellom 0 og 18 år i den enkelte menighet (iflg. medlemsregisteret). Minimum 75 prosent av midlene skal fordeles etter dette kriteriet.
- Bemanning i stillinger innen undervisning direkte over statsbudsjettet
- Generell bemanning av stillinger knyttet til undervisning (som ungdomsprest, ungdomsdiakon e.l.) finansiert over statsbudsjettet
- Geografiske og sosiogeografiske forhold

Videre heter det at bispedømmerådene tildeling skal søke å stimulere og underbygge

- at det opprettes tilstrekkelig mange robuste stillingsenheter i prostiet
- at fagstillingene forankres så nær den utøvende tjenesten i lokalmenigheten, og kan fungere i tverrfaglig samarbeid i menigheten og i samspill med lokalt engasjement og frivillighet i trosopplæring
- menighetsrådets rolle i trosopplæringen, etter Kirkeloven.

Bispedømmerådet anbefales også, når et prosti kommer med i gjennomføringsfasen, å være i kontakt med de aktuelle fellesrådene og prosten om best mulig organisering av reformen og fordeling av midlene. I etterkant av denne dialogen vedtar bispedømmerådet den endelige fordelingen av midler til menighetene. Bispedømmerådet avgjør altså tildelingen til menighetene, ut fra disse kriteriene og på bakgrunn av en dialog med prost og kirkeverger/fellesråd.

Tildelingen gis til fellesrådene som ivaretar administrative og økonomiske oppgaver på vegne av soknene, og som også oppretter og har arbeidsgiveransvar for stillinger som finansieres av trosopplæringsmidler.

Datamaterialet vi har innhentet tyder på at denne beslutningsstrukturen og prosedyren for tildeling av midler i praksis stort sett fungerer greit, men enkelte eksempler og utsagn tydeliggjør samtidig noen underliggende problemer eller dilemmaer, som fra tid til annen kommer opp til overflaten og kan skape uklarheter og kanskje konflikter.

Organisatoriske utfordringer

Flere av bispedømmerådgiverne signaliserer at prosessen med å fordele midler til menigheten, med den forutgående diskusjonen med prosti, fellesråd og menigheter, er den krevende delen av oppstartprosessen for gjennomføringsfasen. En av begrunnelsene for tildeling på prostinivå er at det gir mulighet for å se stillingsressurser på tvers av menighets- og kanskje enhetsgrenser i sammenheng, og dermed gir mulighet for større, mer robuste stillinger, noe som kanskje også bedrer rekrutteringssituasjonen (se til dette også 2.2). Et eksempel i en av menighetene vi har studert illustrerer at dette samtidig kan gi noen andre utfordringer. En liten menighet er del av en enhet med i alt tre menigheter som også utgjør et fellesrådsområde i et prosti med et ganske stort prostisentrums (større by). Her er en relativt stor andel av ressursene lagt sentralt til prostisenteret og de store menighetene sentralisert der, ut fra tanken om at en da kan tilby tiltak som også de mindre menighetene i utkanten av prostiet kan legge inn i sin trosopplæringsplan. Problemet, slik denne menigheten opplever det, er at disse tilbudene på den ene siden ikke oppleves som reelle tilbud for deres døpte barn og unge (reiseavstand etc), på den annen side tilføres de ikke tilstrekkelig med ressurser til å ha en egen stillingsressurs til å lage et større tilbud i sin egen menighet. Dilemmaet er med andre ord hvordan en lager en beslutningsmyndighet som kan balansere hensynet til en lokalt forankret trosopplæring som gir et reelt tilbud til alle døpte i den lokale menighet, med hensyn til hensiktsmessig ressursutnyttelse og robuste stillingsstørrelser. Det er neppe noen enkel løsning på dette dilemmaet, men eksemplet vårt viser at det også har noen helt klare omkostninger, både ressursmessig og når det gjelder utforming og forankring av en lokal trosopplæring, å samle en større andel av ressursene sentralt i et prosti.

Et annet dilemma i denne fordelingen av myndighet er også en konkretisering av et velkjent spørsmål i Den norske kirke. Det dreier seg om forholdet mellom fellesrådets rolle som forvaltningsmyndighet med budsjett- og arbeidsgiveransvar inkludert ansvar for opprettelse og tilsettinger i stillinger der fellesrådet er arbeidsgiver, og biskopens ansvar for innholdsmessig vurdering og godkjenning av planene og dermed av trosopplæringen i menighetene. Dette er en velkjent problematikk knyttet til avveiningen av forholdet mellom embete og råd i Den norske kirke. Det er klart at det vil kunne oppstå spørsmål om konkrete forhold der disse to myndighetsområdene kommer i tett berøring og kanskje overlapper. En kirkeverge vi intervjuet var bekymret for at biskopens godkjenningsmyndighet kunne komme til å gripe inn i fellesrådets budsjett- og arbeidsgiveransvar, slik beslutningsmyndighet var fordelt i gjennomføringsfasen. Det hører med til historien at den samme kirkevergen også kunne fortelle om hvordan han hadde formidlet sterke synspunkter og anbefalinger når det gjaldt innholdsmessig profil på trosopplæringen til den trosopplæringsansvarlige i fellesrådet. I akkurat den situasjonen kan det altså se ut til at følsomheten først og fremst gikk én vei, men det skal likevel ikke tilsløre at de to myndighetsområdene kan komme i konflikt i med hverandre.

Det kan nok også være en beslektet, potensiell spenning mellom fellesråd og menighetsråd, der menighetsrådet er ansvarlig for å vedta den lokale trosopplæringsplanen, og fellesrådet altså er ansvarlig for å vedta budsjett, tilsette personell og være arbeidsgiver for disse. Med unntak av eksemplet beskrevet ovenfor, som snarere er et problem i forholdet mellom prosti og menighet, enn mellom fellesråd og menighet, er dette ikke en spenning som er særlig synlig i datamaterialet. Tvert imot tyder data, spesielt fra spørreundersøkelsen blant de ansatte i menigheten på en opplevelse av at forholdet mellom menighet og fellesråd fungerer godt. Vi har blant annet spurte om oppfatninger av hvor godt eller dårlig samarbeidet mellom ulike grupper og instanser fungerer i trosopplæringen. Over halvparten opplever at samarbeidet mellom menigheten og fellesrådet fungerer godt. Bare en liten andel opplever at det fungerer dårlig (14 prosent).

Tabell 1 Opplevelse av samarbeid om trosopplæring i menigheten (1=godt, 5=dårlig). Prosent

Hvordan opplever du samarbeidet mellom følgende instanser, når det gjelder trosopplæring?	Score 1 + 2 (prosent)
Menigheten og fellesrådet	52
Menigheten og bispedømmekontor	48
Ansatte i menigheten og menighetsrådet	62
Ansatte i menigheten og frivillige	64
	N=305

Kilde: KIFOs spørreundersøkelse blant ansatte

De ansatte i menighetene opplever at samarbeidet mellom menighet og fellesråd fungerer godt, og bedre enn mellom menighet og bispedømmekontor, og menighet og organisasjonene (Tabell 1). Men de opplever likevel i enda sterkere grad at samarbeidet innad i menigheten, mellom dem selv og henholdsvis menighetsråd og frivillige fungerer godt. Vi har også bedt dem ta stilling til to utsagn som gjelder fellesrådets rolle i menighetens trosopplæring, og heller ikke disse tyder på at de ansatte opplever at forholdet til fellesrådet er konfliktfyldt eller uhensiktmessig for trosopplæringsarbeidet i menighetene (se Tabell 2).

Tabell 2 Ansattes oppfatninger av forhold til fellesrådet. Prosent

I hvilken grad er du enig eller uenig i følgende påstander (N=305)	Enig	Verken enig / uenig	Uenig	Vet ikke
Forholdet til fellesrådet når det gjelder økonomi og arbeidsgiveransvar fungerer godt for trosopplæringen i menigheten	57	22	15	5
Trosopplæringen på lokalt nivå blir i stor grad styrt av fellesrådet	5	13	78	2

Kilde: KIFOs spørreundersøkelse blant ansatte

2.2 ORGANISASJON: STILLINGSSTRUKTUR

Stillingsstruktur og -ressurser: faktor i utvikling av lokal trosopplæring og lokale planer

Stillingsstruktur og stillingsressurser i reformen er en viktig forutsetning for og faktor i utviklingen av en lokal trosopplæring, og i arbeidet med lokale trosopplæringsplaner. Oppbyggingen av stillinger knyttet til menighetens trosopplæring er derfor også en vesentlig begrunnelse for tilføring av ekstra midler til menighetene. Slik sett er trosopplæringsreformen også en reform med tanke på å tilføre menighetene nye ansatte, og kanskje nye stillingstyper og nye former for kompetanse.

Som ledd i evaluering både av selve trosopplæringsplanene, men også av menighetenes arbeid med disse, er det derfor relevant å se på de stillingsmessige forutsetningene i reformen. I det følgende har vi derfor analysert ulike relevante forhold knyttet til stillingsstruktur og stillingsressurser, også med tanke på hva som skjer med dette i løpet av gjennomføringsfasen, og om det endrer seg fra forsøksfasen og utover i gjennomføringsfasen. Vi har undersøkt forekomsten og omfanget av stillingsprosenter, ansettelsestid, stillingstyper og stillingsmessig profil, og kompetanse og utdanningsprofil.

Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (KA) fører årlig lønns- og personalregister over personer ansatt av fellesrådene i Den norske kirke. Dette gjelder alle dem som lønnes via trosopplæringsmidler, som gis som tilskudd til og disponeres av fellesrådene. Når fellesråd/kirkeverge rapporterer inn til statistikken markeres det spesielt om stillingen det rapporteres for er finansiert av trosopplæringsmidler. KA har stilt disse dataene til rådighet til bruk i evalueringen. For å kunne si noe om mulige endringer fra forsøks- og utviklingsfase og utover i gjennomføringsfasen, har vi hentet ut data for henholdsvis 2008, da forsøks- og utviklingsfasen ble avsluttet, og 2011, da de første menighetene skulle være ferdige med sin gjennomføringsfase og med å utvikle en lokal plan for trosopplæring.

Stillingsprosenter / stillingsbrøker

Et spørsmål som ofte reises, av blant annet rådgivere og ansatte i menighetene, når det gjelder arbeid med lokal trosopplæring og lokale planer i menighetene, er omfanget av stillingsbrøker, og de organisatoriske utfordringene det gir.

Tabell 3 Stillingsprosent; andel stillinger finansiert av trosopplæringsmidler, 2008 og 2011. Prosent

Stillingsprosent:	2008	2011	Utvalg 2008*	Utvalg 2011*
	Prosent	Prosent	Prosent	Prosent
< 20	18	14	17	12
21 – 49	11	13	12	12
50 – 74	27	29	27	27
75 – 95	12	12	11	12
100	32	32	32	36
Totalt	100 (N=220)	100 (N=340)	99 (N=187)	99 (N=225)

Kilde: KAs lønns- og personalstatistikk

* "Utvalg" består av de fellesrådene som ble tilført midler over reformen BÅDE i 2008 og 2011

Som det fremgår av Tabell 3 er ca. en tredjedel av trosopplæringsstillingene fulle stillinger i 100 prosent. Omkring 40 prosent av stillingene ligger mellom 50 og 95 prosents stillingsandel, og i underkant av 30 prosent er mindre enn 50 prosentstillinger. Det er med andre ord relativt få som arbeider med trosopplæring i full stilling, i alle fall som er finansiert gjennom reformen. Her er det allerede tatt hensyn til at flere enheter – som også kan gå på tvers av fellesrådsgrensene – kan samarbeide om en stilling, slik at en person kan ha prosentandeler i flere fellesråd og eventuelt til sammen ende på 100 prosent. I slike tilfeller vil det være et fellesråd som er såkalt "vertsfellesråd" og som altså inngår i denne statistikken. Samtidig er andelen som har ganske små stillingsandeler, det vil si mindre enn en halv stilling, også forholdsvis stor.

Forsøks- og utviklingsfasen ble avsluttet i 2008, og i 2008 / 2009 ble de første prostiene tildelt midler for gjennomføringsfasen. En sammenligning av situasjonen i de to årene kan derfor si noe om utvikling og endringer i løpet av gjennomføringsfasen, når stillingene går over fra å være prosjekt- og søkerbasert, til å være knyttet til den ordinære virksomheten i menighetene. Vi har både sett på det totale utvalg av fellesråd med ansvar for stillinger dekket av trosopplæringsmidler i de to årene, og på et utvalg av fellesråd som mottok midler både i 2008 og 2011, for å kunne sammenligne endringer fra 2008 til 2011 innen det samme utvalget.

Hovedtendensen er uansett at endringene stort sett er små. Sammenligner vi stillinger innen alle fellesråd er det en liten nedgang i de aller minste stillingsandelene (fra 18 til 14 prosent), og en tilsvarende liten økning i de litt større. Sammenligner vi innen utvalget av fellesråd som hadde ansatte på trosopplæringsmidler både i 2008 og 2011 er tendensen også her en viss nedgang (fra 17 til 12 prosent) i de aller minste stillingsandelene, men her har den tilsvarende økningen skjedd i 100 prosent-stillingene (fra 32 til 36 prosent).

Dette bekrefter inntrykket en del aktører både lokalt og sentralt formidler, nemlig at stillingsbrøker og små stillingsandeler (halv stilling eller mindre) er relativt utbredt i reformen. Og selv om det skjer noen forskyvninger i retning av økning av større stillingsandeler og nedgang i veldig små stillingsbrøker etter hvert som flere menigheter kommer inn i gjennomføringsfasen, så dreier det seg om mindre endringer.

Vi har sammenholdt fellesrådsdataene med data fra Kirkerådets database for trosopplæringsreformen som er på enhetsnivå. En enhet kan bestå av en eller flere menigheter, evt. innenfor, identisk med, eller større enn et fellesrådsområde, men vanligvis innenfor og altså mindre enn et fellesråd. Som vist i Tabell 4 er andelen små stillingsbrøker betydelig høyere og andelen fulle stillinger tilsvarende mye lavere. Dette henger trolig sammen med at en person kan ha flere mindre stillingsandeler i flere menigheter/enheter som adderer opp til en større eller full stilling i fellesrådet. Denne forskjellen i stillingsbrøker kan altså være et uttrykk for samarbeid om stillinger på tvers av enheter, innenfor fellesråd. Differanse i antall stillinger mellom de to datasettene (KA: N=340; KR: N=270) henger sannsynligvis sammen med manglende rapporteringer i Kirkerådets database. Dette gir en viss usikkerhet for KR-dataene, men forskjellen mellom andel små og store stillingsandeler i henholdsvis fellesrådsområdet og enhetsnivået er likevel så stor at den ikke kan forklares med denne feilkilden ved KR-dataene.

Tabell 4 Stillingsprosent for trosopplæringsstillinger, 2011. Prosent

Stillingsprosent	Andel av antall stillinger
Opp til 20	29
21 – 49	20
50 – 74	28
75 – 95	9
100	14
Total	100 (N=270)

Kilde: Kirkerådets database

Ansettelsestid

Et annet organisatorisk spørsmål som kan ha betydning for oppbygningen av og virksomheten i reformen, er ansettelsestid. Både i 2008 og 2011 er en stor andel (godt over 60 prosent) av de ansatte i stillinger finansiert av trosopplæringsmidler ansatt i løpet av de foregående tre årene (Tabell 5).

Tabell 5 Ansettelsesår. Ansatte i stillinger finansiert av trosopplæringsmidl. 2008, 2011. Prosent

Ansatt år:	2008		2011	
	Prosent	Antall	Prosent	Antall
Opp til 2002	10	21	6	21
2003 – 2004 ¹	11	25	3	9
2005	11	24	5	16
2006	26	56	7	23
2007	26	57	9	29
2008	17	37	7	24
2009	-		17	59
2010	-		22	73
2011	-		25	86
Totalt	101 (N=220)	220	101 (N=340)	340

Kilde: KAs lønns- og personalstatistikk

Reformens tids- og finansieringsplan er selvsagt hovedforklaringen på dette. Personer ansettes i takt med at reformen trappes opp, og det er derfor naturlig at godt over halvparten er ansatt i løpet av de tre siste årene, som både i 2011 og 2008 tilsvarer en viktig opptrappingsperiode, i 2008 tildeling av prosjektmidler til nye prosjektenheter, og i 2011 opptrappingen i gjennomføringsfasen der nye prostier hvert år tildeles midler.

Samtidig er det også relevant å spørre hva som skjer med stillinger i overgangen mellom forsøksfase og gjennomføringsfase. Er andelen som er tilsatt innenfor de siste tre årene større enn opptrappingen i finansiering og innføring av menigheter i gjennomføringsfasen skulle tilsi? Spørsmålet er med andre ord om den store andelen av ansettelsesde tre seneste årene utelukkende dreier seg om ansettelses i nye stillinger som er opprettet etter første gangs tildeling av midler, eller om det også dreier seg om tilsettinger i allerede eksisterende stillinger, eventuelt tilsettinger i stillinger som er utlyst på nytt etter at en prosjekt-/forsøksmenighet er kommet over i gjennomføringsfasen. I så fall kan en tilleggsforklaring på den høye andelen nylig tilsatte være at allerede ansatte har forlatt stillingen og dermed et uttrykk for turn-over i trosopplæringsstillingene. Vi har ikke eksakte data som sier noe om hvor mange som har sluttet i reformfinansierte stillinger underveis i reformen eller i overgangen mellom forsøksfase og gjennomføringsfase. Tabell 5 viser imidlertid at antallet som ble ansatt i forsøksfaseperioden (2004 – 2008) er sunket betydelig i 2011. I 2008 var det henholdsvis 56 og 57 av de ansatte i trosopplæringsreformen som ble ansatt i 2006 og 2007. Dette tallet hadde sunket til 23 og 29 i 2011. Differansen mellom disse tallene er antallet som må ha sluttet i stillingene de ble ansatt i i 2006 og 2007. De kan ha sluttet helt, men det kan også

¹ Det var først i 2004 at det ble opprettet stillinger med finansiering fra Trosopplæringsreformen, men personene henholdsvis i 2008 og 2011 er ansatt i stillinger med finansiering fra reformen kan selvsagt ha blitt ansatt i stilling i fellesrådet tidligere.

tenkes at de har søkt på og er tilsatt i ny, utlyst stilling med endret stillingsbeskrivelse, og dermed inngår blant dem som er tilsatt i årene etterpå. Uansett er ansettelsesforholdet deres ikke bare blitt videreført fra forsøksfasen og inn i gjennomføringsfasen.

I spørreundersøkelsen til ansatte i menigheter i gjennomføringsfasen har vi stilt noen spørsmål om ansettelse i menigheten i forsøksfasen og nå. Av det totale utvalget respondenter i utvalget oppga 35 prosent at menigheten de arbeider i også ble tilført midler i forsøks- og utviklingsfasen. Disse ble deretter spurtt om hvorvidt de selv arbeidet i menigheten i forsøks- og utviklingsfasen. 29 prosent oppga at de *ikke* arbeidet i menigheten i forsøksfasen, mens 71 prosent hadde arbeidet i menigheten i forsøksfasen. I den grad dette er representativt tyder det altså på at det i overgangen mellom forsøksfase og gjennomføringsfase, eller inn mot etablering av trosopplæring som fast og etablert del av menighetens virksomhet, er en viss turn-over. Men her må en først og fremst huske på at dette utvalget ikke bare består av ansatte som er finansiert av midler fra trosopplæringsreformen. Dermed er det heller ikke sikkert at det at de ikke har vært tilsatt i forsøksfasen er en indikasjon på at noen har sluttet som i forsøksfasen var finansiert av prosjektmidler. I tillegg er ikke underutvalget (det vil si dem som arbeider i menigheter som hadde midler i løpet av forsøksfasen) så stort: 77 ansatte.

Den utskiftingen av ansatte som lønns- og personaldataene tyder på, kan ha flere grunner: at prosjektorganiseringen i forsøksfasen appellerte til og rekrutterte personer som i utgangspunktet var ute etter mer tidsavgrensede og prosjektrelaterte oppgaver, og som ikke ønsket å fortsette i stillingen da reformen gikk over i en mer permanent og driftsbasert organiseringsform. Men det kan også henge sammen med at stillingsbeskrivelser forandres og at stillingene som videreføres/lyses ut på nytt i gjennomføringsfasen, har fått et annet innhold og andre oppgaver enn de hadde i forsøksfasen, og at de som arbeidet i forsøksfasen ikke lenger opplever at den nye stillingen passer for eller er interessant for dem, henholdsvis at de ikke lenger opplever seg kompetente. Vi har ikke tilgang til informasjon om dem som eventuelt har sluttet. Derimot har vi spurtt dem som har arbeidet med trosopplæring i samme stillingen i begge fasene i hvilken grad de opplever at oppgavene i stillingen endret seg etter at menigheten kom inn i gjennomføringsfasen. Av disse svarer 11 prosent at de har endret seg vesentlig og 49 prosent sier at de har endret seg noe. 40 prosent sier at de ikke har endret seg. Dette dreier seg imidlertid om dem som fortsatt er i stillingen og det er selvsagt tenkelig at de som har sluttet i stillingen ville gitt et annet bilde, spesielt dersom dette var en medvirkende årsak til at de sluttet.

Stillingsmessig profil

Et viktig spørsmål knyttet til organisasjon og organisatoriske ressurser er stillingsmessig profil på de ansatte. Hvilke stillingskategorier finnes blant de reformfinansierte stillingene, og er det mulig å se en endring fra forsøksfasen og over i gjennomføringsfasen? Dette kan også gi et bilde av hvilke profesjoner som er involvert i og som er med på å forme reformen og trosopplæringen i Den norske kirke.

Tabell 6 Ansatte finansiert fra trosoppl.reformen, etter stillingskategorier; 2008, 2011. Prosent

Stillingskategori (utvalg)	2008	2011	2008 utvalg	2011 utvalg
5124 Fagarbeider	0	4	0	5
5167 Diakon	5	3	5	4
5176 Kateket	9	6	9	6
5204 Kateket	4	4	3	4
5226 Prest	5	3	5	4
5228 Menighetsarbeider	7	7	8	7
5235 Menighetspedagog	30	29	29	27
5237 Menighetsarbeider	-	8	-	10
5245 Prosjektleder	25	7	24	9
5248 Menighetspedagog	-	9	-	8
	N=220	N=340	N=187	N=225

Kilde: KAs lønns- og personalstatistikk

Tabell 6 viser den prosentvise fordelingen av ansatte finansiert av trosopplæringsmidler innen de vanligste stillingskategoriene. Menighetspedagoger utgjør den klart største gruppen av ansatte. Ved slutten av forsøksfasen i 2008 utgjør prosjektledere en stor gruppe, men denne har krympt betraktelig i 2011, noe som følger naturlig av at reformen i denne perioden var prosjektbasert. I 2011 er i stedet en ny stillingskode for menighetspedagog kommet til og omfatter nær 10 prosent av de ansatte. Fra 2008 til 2011 minker andelene kateketer, diakoner og prester svakt blant de trosopplæringsansatte. Etter hvert som reformen kommer inn i gjennomføringsfasen er det altså undervisningsprofesjonene som blir (enda) mer dominerende, noe som selvfølgelig verken er uventet eller unaturlig. Prester og diakoner utgjør små grupper i det totale bildet. Forskjellen på stillingskodene for kateket og diakon er knyttet til Kirkemøtets behandling av kvalifikasjonskrav for disse stillingene og fastsettelsen av krav om mastergradsutdannelse. 5167 er diakonstillinger opprettet før vedtaket og 5107 betegner stillinger der det kreves mastergrad (det dreier seg om et så lite antall at det ikke er tatt med i tabellen). Tilsvarende for kateketer: Stillingskode 5176 er stillinger uten krav om mastergrad, mens 5204 har et slikt krav. Stillingskode 5226 prest er prest tilslatt i fellesråd/menighetsråd som er sikret minstelønn tilsvarende laveste grunnlønnspllassering for kapellan i staten. For stillingskodene for menighetspedagog gjelder for 5235 krav om 3-årig høyere utdanning med minimum 30 studiepoeng pedagogikk og 30 studiepoeng kristendomskunnskap, mens 5248 har minst ett år utdanning i tillegg til de tre årene det kreves i kode 5235. For stillingskodene for menighetsarbeider stilles det ikke særskilte kvalifikasjonskrav. Stillingskoden menighetsarbeider 5237 refererer til en endring der menighetspedagoger *uten* høyskoleutdanning av minimum 3 års varighet med minimum 30 sp pedagogikk og 30 sp kristendomskunnskap ble overflyttet til ny stillingskode. Den største endringen i profilen på stillingskategoriene i reformen fra forsøksfasen og inn i gjennomføringsfasen er altså at andelen prosjektledere naturlig nok synker, og at andelen i nye stillingskoder for menighetspedagoger og menighetsarbeidere øker.

Menighetene selv bruker i stor utstrekning stillingsbetegnelser som ikke er definert i avtaleverket, som "trosopplærer", "trosopplæringsleder" eller "trosopplæringskoordinator" etc., både i formelle utlysningstekster og i egen rapportering om virksomheten. Kirkerådet har ønsket å unngå betegnelsen "trosopplærer" med begrunnelse at den signaliserer et læringssyn som ikke er i tråd med reformens vekt på læring i fellesskap og gjennom interaksjon. En oppstilling av menighetenes

egen rapportering av stillinger i reformdatabasens prosjektpresentasjon viser følgende fordeling mellom de vanligste stillingsbetegnelsene: 23 prosent av stillingene betegnes som ”trosopplæringsmedarbeider/-leder/-koordinator”, 21 prosent som ”trosopplærer”, 20 prosent som ”menighetspedagog” og 6 prosent ”kateket”.² Vi har ikke hatt mulighet til å undersøke utlysningstekster systematisk, men inntrykket er at ”trosopplærer” forekommer jevnlig i utlysning. Som et eksempel er det senest i det dette skrives (24.11.2012) kunngjort én stilling innen trosopplæring på www.kirkejobb.no, og den har betegnelsen ”trosopplærer”. Sentrale organer har altså foreløpig ikke fått gjennomslag for en målsetting om å unngå at man på lokalplan bruker denne betegnelsen om dem som arbeider med trosopplæring.

”Trosopplærer”, ”trosopplæringsleder” etc. er ikke etablerte stillingskategorier i avtaleverket. De er snarere knyttet til stillingens finansieringsgrunnlag og arbeidsområde innen reformen. Det er derfor heller ingen definerte kompetansekrav til disse stillingene, og trosopplæringsmedarbeider kan dermed i praksis være både kateketer, menighetspedagoger, menighetsarbeidere eller ha andre utdanninger eller lite utdanning. Kvalifikasjonskrav (og tilhørende lønnspllassering) er knyttet til stillingskoden vedkommende plasseres i innen det formelle avtaleverket. De som benevnes som trosopplærer/ trosopplæringsmedarbeider eller lignende kan selv sagt godt samtidig imøtekommе kompetansekrav for menighetspedagog eller kateket og være lønnsmessig plassert i tråd med det. Trosopplærer etc. erstatter ikke de avtaleforankrede stillingskategoriene, men kommer snarere i tillegg til disse. Likevel er det et spørsmål hva det signaliserer at en i såpass stor utstrekning anvender stillingsbetegnelser som ikke finnes i det formelle avtaleverket, både hvilket behov det indikerer og hvilken betydning det kan ha.

Utdanningsprofil og kompetanse

Ser vi på utdanningsprofil på de ansatte i trosopplæringsreformen har ca. 40 prosent universitets- eller høyskoleutdannelse, og ytterligere 20 prosent lærerutdannelse. Med andre ord er det et relativt høyt utdanningsnivå blant dem som arbeider i reformen (se Tabell 7).

Tabell 7 Utd.nivå og -område blant ansatte finansiert av trosoppl.midler; 2008, 2011. Prosent

Utdannelse	2008	2011	2008 Utvalg	2011 Utvalg
Høgskole/Universitet høyere grad	17	16	17	16
Høgskole/Universitet, lavere grad	24	26	24	26
Lærerutdannelse	21	19	21	18
Helse og omsorg	3	8	3	8
Tekniske skoler	3	2	4	2
Div. spesialutdanning	21	19	21	21
Allmennutdanning	11	10	11	9
Total	100 (N=220)	100 (N=340)	101 (N=187)	100 (N=225)

Kilde: KAs lønns- og personalstatistikk

En mer detaljert inndeling viser (for 2011) at 8 prosent har lærerskoleutdanning, evt. med videreutdanning, 7 prosent har teologisk embeteksamen, 6 prosent har 4-årig kateketutdanning, og en like stor andel har førskolelærer-/barnehagelærerutdanning. Andelene som har annet

² Data for menigheter i gjennomføringsfasen, som har rapportert betegnelser for ”stilling 1”, pr. nov. 2012. 284 enheter har rapportert, 46 (14 prosent) har enten ikke rapportert eller har ikke stilling/stillingsandel finansiert fra reformen overhodet.

hovedfag/mastergrad og annen høyere grads universitets- eller høyskoleutdanning, adjunktkompetanse, bachelorutdanning eller 4- el. 5-årig diakonutdanning, utgjør hver for seg 5 prosent av de ansatte. I alt 7 prosent har utdanning på grunnskole- eller videregående nivå. Små andeler har andre utdanninger. I alt er det i underkant av 20 prosent som har spesifikke kirkelige utdanninger (kateket, diakon, teologi). Det er mulig å skille ut hovedfag/mastergrad og cand.mag/bachelor i kristendom, og i følge KAs register er det nesten ingen som har dette blant de ansatte.

Tabell 8 Utdanningstyper blant ansatte i trosopplæringsreformen 2008, 2011. Prosent

	2008	2011
139 Teologisk embeteksamen	9	7
199 Hovedfag/MA	5	5
215 Adjunkt	7	5
299 BA	5	5
303 Førskole/barnehage	5	6
309 Lærerskoleeksamen (2/4 år)	4	4
312 Lærerhøyskole m/videreutd.	5	4
313 Ingen benevning	5	4
601 Kateket 4-årig MF/høgskole	8	6
602 Diakonutdanning 4–5-årig	6	5
905 Allmennutdannelse – artium	6	3
915 9/10årig ungdomsskole/middelskole/realskole	3	4
Øvrig	32	42
Totalt	100 (N=220)	100 (N=340)

Kilde: KAs lønns- og personalstatistikk

Ser vi på utdanningsmessig sammensetning og formalkompetanse kan det umiddelbart se ut til at det er en nokså liten del – ca 1/5 – av de ansatte i reformen som har kompetanse innen teologi/kristendomsstudier. Nå kan selvsagt også ansatte med lærerutdanning ha kompetanse innen kristendomsstudier i tillegg til pedagogisk kompetanse, for eksempel med halvårsenhet i KRL-fag. Og andelen av de ansatte som er menighetspedagoger, der kravet er minimum 30 sp i kristendomsstudier i tillegg til 30 sp i pedagogikk innen en minimum 3-årig utdanning, tyder på at det er en viss andel av dem som har minimum 3-årig lærerutdanning som har kompetanse i kristendomsstudier. Det er imidlertid ikke mulig å fastslå eksakt hvor stor andel som har en minimumskompetanse innen kristendomsfag/kirkefag.

Her bør en imidlertid ta hensyn til stillingsstørrelse. Det er ikke urimelig å anta at det blant dem med høyere og mer spesialisert utdannelse er en større andel høyere stillingsprosenter, sammenlignet med dem med kortere utdanninger og utdanninger mindre spesifikt rettet inn mot det kirkelige området. Vi har derfor også sett på fordelingen av den totale stillingsressursen (omregnet til årsverk som summen av alle prosentandeler) på de tre ”hovedgruppene” av utdanninger: Kirkelig utdanning (diakon, cateket, teologi), pedagogikk (førskolelærer, lærer(høyskole) og andre.

Tabell 9 Gj.snittlig stillingsprosent og andel av total stillingsressurs, etter utd.typer; 2008, 2011

Antall stillinger	Kirkelig		Pedagogikk		Andre		Alle	
	2008	2011	2008	2011	2008	2011	2008	2011
	50	60	31	47	139	233	220	340
Total stillingsressurs (prosent)	3512	4517	2031	3260	8235	13929	13778	21706
Gj.snittlig stillingsprosent	70	75	66	69	59	60	63	64
Andel av total stillingsressurs (prosent)	25	21	15	15	60	64	100	100

Kilde: KAs lønns- og personalstatistikk

Tabell 9 viser både gjennomsnittlig stillingsprosent for ulike utdanningskategorier, og hvilken andel av den totale stillingsressursen i trosopplæringsreformen som de ulike utdanningstypene utgjør. For det første bekrefter den antakelsen ovenfor, nemlig at ansatte med de lengre og/eller mer spesifikt innrettede utdanningskategoriene har en noe høyere gjennomsnittlig stillingsprosent. I 2011 er den 75 for dem med kirkelig utdanning og 69 for dem med pedagogisk utdanning, og 60 for gruppen "andre". Dette er en naturlig sammenheng, og viser det som nok mange aktører allerede har et inntrykk av, nemlig at det er vanskeligere å rekruttere personer med den mest relevante og etterspurte kompetansen til mindre stillingsandeler, eventuelt vanskeligere å beholde dem i små stillingsandeler.

Men det fremgår samtidig at dette ikke gjør noen voldsomt stor forskjell når det gjelder andel av den totale stillingsressursen som har enten kirkefaglig og/eller pedagogisk kompetanse. I 2011 er det 21 prosent av den totale stillingsressursen som har kompetanse som diakon, kateket eller teolog. 15 prosent har utdanning innen pedagogikk (som altså også inkluderer dem som innen pedagogikk-utdanningene har minimumskravet om tilsv. 30 sp kristendomskunnskap). Det er heller ingenting som tyder på at andelen av disse gruppene i stillingsressursen øker i løpet av gjennomføringsfasen. Det gjør derimot andelen "andre" utdanninger. Dette omfatter både ansatte med høyere utdanning på andre områder, og ansatte med lavere utdanningsnivå.

2.3 OPPSUMMERING

Når det gjelder stillingsstrukturen i reformen, det vil si stillingene som er finansiert med reformmidler, så er omfanget av stillingsbrøker/ deltidsstillinger relativt stort, selv om vi tar hensyn til samarbeid om stillingsressurser mellom flere enheter og mellom flere fellesråd. På fellesrådsnivå er 1/3 av stillingene fulle stillinger. Litt over en fjerdedel er mindre enn 50 prosents stillingsandeler. Og 29 prosent av stillingene består av stillingsbrøker mellom 50 – 75. Andelen fulle stillinger øker litt fra 2008 til 2011, og andelen mindre brøker går litt ned, men endringene er relativt små. Andelen små stillingsbrøker er naturlig nok mye høyere om vi ser på enhetsnivå. Her er, med forbehold om at rapporteringene i kirkerådets database, er noe ufullstendige, nesten 30 prosent av stillingene andeler på mindre enn 20 prosent. I alt halvparten av stillingene er mindre enn 50 prosents stillinger. 14 prosent er fulle stillinger. Forskjellen i andel stillingsprosenter mellom enhets- og fellesrådsnivå viser

at det samarbeides en god del om stillingsressurser på tvers av enhetsgrenser innenfor og kanskje også på tvers av fellesrådene.

Flertallet av de ansatte er til enhver tid ansatt innenfor de siste tre årene. Hovedforklaringen på dette er selvsagt opptrappingstakten i reformen og tilskuddet til menighetene. Men det er likevel også en del som slutter i stillingene sine. I 2008 var det totale antallet som hadde blitt ansatt i årene 2005 – 2008 174, i 2011 er det tilsvarende antallet 92. Mellom 2008 og 2011 har altså 82 av dem som ble ansatt i løpet av forsøksfasen enten sluttet helt, eller blitt ansatt i en nyutlyst stilling i reformen, for eksempel etter at menigheten gikk fra forsøksfase inn i gjennomføringsfase.

Når det gjelder stillingsmessig profil på ansatte med finansiering fra reformen dominerer menighetspedagoger, og delvis menighetsarbeidere, ifølge KAs lønns- og personalregister. Menighetene bruker i stor grad stillingsbetegnelser som ikke inngår i det formelle avtaleverket og som det ikke er spesifisert kompetansekrav for. Ifølge rapporteringene i Kirkerådets database utgjør trosopplæringsmedarbeidere/-ledere/-koordinatorer og trosopplærere hver henholdsvis litt over 20 prosent. Disse kan, men trenger ikke nødvendigvis være menighetspedagoger, kateketer etc.

Ser vi på stillingene når det gjelder utdanning og kompetanse ser det ut til at ulike former for lærerutdanning/pedagogisk utdanning dominerer. En relativt liten andel har spesifikt kirkelig utdanning (diakon, kateket, teologi). En kan ikke av det slutte at flertallet av ansatte i trosopplæringen ikke har kompetanse i kristendomsstudier eller tilsvarende. Men omfanget av kompetansen deres på dette området i stor grad svare til de 30 sp (dvs $\frac{1}{2}$ år studium med normal studieprogresjon) som kreves for stilling som menighetspedagog.

3 UTVIKLING AV LOKALE PLANER: ORGANISERING OG ARBEIDSMETODE (ULLA SCHMIDT)

3.1 INNLEDNING

I det foregående avsnittet har vi analysert noen sider ved *organiseringen* av gjennomføringsfasen, særlig hvordan beslutningsmyndighet og beslutningsprosedyrer er organisert, og hva som kjennetegner stillingsstrukturen i trosopplæringsreformens gjennomføringsfase når det gjelder stillingskategorier, utdanning og kompetanse, og stillingsstørrelser. I dette kapitlet går vi mer spesifikt inn på det som er den sentrale delen av gjennomføringsfasen, nemlig utvikling og godkjenning av lokale planer for menighetenes egen trosopplæring. Hvordan er den organisert? Hvilke erfaringer har aktørene med arbeidet? Hvem deltar i planutviklingen? Hvordan drar menighetene nytte av egne erfaringer og reflekterer over egen praksis i planutviklingen, og hvordan brukes ulike støttestrukturer og ressurser i planarbeidet?

3.2 SENTRALE FØRINGER FOR ORGANISERING AV LOKALT PLANARBEID OG PLANGODKJENNINGSPROSESS

Sentrale føringer for utvikling og godkjenning av lokale planer er gitt dels gjennom Plan for trosopplæring *Gud gir – vi deler*, gjennom tildelingsbrev til fellesrådet når prostiet kommer inn i reformen, og i notat fra Kirkerådet til bispedømmekontorene (27.5.2011). I tillegg formidles det også føringer og forventninger gjennom annen kommunikasjon mellom Kirkeråd og bispedømmene, som årshjul og årlige kontaktsamtaler. I det følgende har vi særlig gått inn på de tre første dokumentene.

Plan for trosopplæring *Gud gir – vi deler* beskrives som en rammeplan og et ressursdokument som skal ”stimulere arbeidet med å utvikle og gjennomføre lokale planer for trosopplæring (*Gud gir – vi deler*). Menigheten skal utvikle sin lokale trosopplæringsplan ut fra denne (dvs *Gud gir – vi deler* f.a) planens grunnlagstenkning og retningslinjer. Den nasjonale planen gir noen føringer både når det gjelder oppbygning av de lokale planenes innhold, og når det gjelder organisering og fremgangsmåte for utvikling av planene. Det er særlig det siste vi studerer i dette kapitlet (planenes innhold analyseres i kapittel 4).

For det første understrekker planen at trosopplæringen er et felles ansvar for hele kirken, i samarbeid med det hovedansvaret for barns oppdragelse og opplæring som hviler på foreldre/foresatte. Planen konkretiserer også hvilket spesifikt ansvar ulike instanser har i trosopplæringen: valgte råd på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå, og ulike grupper av ansatte, både prest, kateket, kantor, diakon, daglig leder, trosopplæringsmedarbeidere/barne- og ungdomsarbeidere, prost etc. Praktisk talt alle organer og hovedgrupper av ansatte er tildelt et mer eller mindre konkret ansvar i forbindelse med utvikling og gjennomføring av trosopplæringen. Som en naturlig følge av denne forståelsen av et helhetlig ansvar for trosopplæringen blir det også understreket at selve planprosessen, arbeidsgangen for å utvikle de lokale planene, bør være *involverende* og skape et eierforhold til planen og planprosessen. Menighetsråd, fellesråd, ulike utvalg, ansatte og frivillige medarbeidere bør samarbeide om planen. Særlig er det en anledning for samarbeid og samvirke mellom ansatte med ulik fagutdanning, og mellom frivillige og ansatte (s.38). Barn, unge og foreldre/foresatte har, som ”trosopplæringens

hovedpersoner”, rett til medbestemmelse, og derfor vil det være tjenlig å involvere dem i planprosessen og videreutviklingen av trosopplæringen.

Den nasjonale planen peker også på at trosopplæringen er en del av menighetens samlede liv og virksomhet som gudstjenester, diakoni, kirkemusikk. Til sammen utgjør disse områdene en helhet og samvirke mellom dem kan gi mulighet for både utvikling og for god ressursbruk. Det blir også sagt noe om hvordan de ulike støttestrukturene som er utviklet nasjonalt og regionalt kan brukes i arbeidet med å lage lokale planer, for eksempel mentortjenesten, faglig oppfølging fra bispedømme og nasjonalt nivå, og erfaringsdeling mellom de ulike enhetene.

I den nasjonale planen er selve spørsmålet om godkjenning av de lokale planene, og hvilke krav som stilles for at en lokal plan kan godkjennes, eventuelt ikke kan godkjennes, ikke særskilt behandlet. Men som ”ressursdokument og rammeplan” for det lokale planarbeidet gir den selvsagt noen føringer. Den tegner både opp noen hovedelementer som hører med i trosopplæringen lokalt og peker på at den sentrale planen blant annet skal gjøre rede for trosopplæringens grunnlag og særpreg, hovedmål, organisering, rammer og ansvar, og sentrale dimensjoner. Disse elementene er gjennomgående for hele planen. Ut over det skal planen selvsagt beskrive de enkelte tiltakene som inngår i menighetens systematiske, sammenhengende og helhetlige opplæring av alle døpte fra 0 – 18 år. Det skal sies noe om tiltakets mål, tema knyttet til de tre aspektene for trosopplæringen, omfang og arbeidsmåter. I det elektroniske planverktøyet som menighetene skal bruke i utarbeidelsen av egen plan inneholder er disse elementene også lagt inn som egne rubrikker, for å sikre en viss standardisering hva formen på menighetenes planer angår.

Den nasjonale planen angir et timetall på totalt 315 timer som målsetting for et ”veiledende omfang” på en systematisk og sammenhengende trosopplæring, fordelt på de 18 årene. Det er et mål, heter det, at trosopplæringen utformes slik at den enkelte døpte har et tilbud om trosopplæring med dette omfanget i løpet av disse årene. Det er likevel ikke sagt eksplisitt at dette er en forutsetning eller et kriterium som vil bli anvendt i vurderingen av hvorvidt lokale planer kan godkjennes eller ikke. Heller ingen andre kriterier er nevnt som kriterier eller betingelser for om planer kan godkjennes eller ikke. Med tanke på utviklingsprosessen med og godkjenningen av lokale planer er den nasjonale planen for trosopplæringen altså relativt vag, og nøyer seg med noen generelle føringer og overordnede målsettinger.

Tildelingsbrevet til fellesrådene om tildeling av midler til menigheter inneholder derimot vilkår for tildeling. Brevet slår for det første fast at tildelingen skjer med formål om at menighetene innfører trosopplæringsreformen ved å utvikle, gjennomføre og videreutvikle lokal plan / lokale planer for trosopplæring for alle medlemmer 0 – 18 år. Kirkemøtets vedtatte Plan for trosopplæring skal være retningsgivende for arbeidet i den enkelte menighet. Deretter slås det fast at etter 2012 (dette er for menigheter som kom inn i gjennomføringsfasen i 2010) vil det være et vilkår for tildeling at det foreligger en godkjent plan for trosopplæring, som vil være førende for anvendelsen av midlene. Dersom en slik plan ikke foreligger, kan bispedømmerådet holde tilbake den aktuelle tildelingen. Biskopen skal godkjenne de lokale planene, og ”vurderer planens innhold, mål, realisme og systematikk ut fra retningslinjene i den nasjonale planen”. Dersom det oppstår tvil om planen kan godkjennes kan biskopen innkalte representanter fra menighetsrådet og den/de faglig undervisningsansvarlige til oppfølgingssamtale. Tildelingsbrevet lister også opp noen mer spesifikke vilkår til fellesrådet for tildelingen. I tillegg til at fellesrådet er ansvarlig for å legge til rette for

utarbeidelse av lokale trosopplæringsplaner i alle menighetene i fellesrådsområdet og å sørge for at menighetsrådene innen utgangen av 2012 har sendt inn sine planer til biskopen til godkjennelse er vilkårene knyttet til budsjett-, regnskaps- og rapporteringsansvar. Som arbeidsgiver har fellesrådet også ansvar for å legge til rette for at ansatte deltar i veiledning og på kurs i løpet av gjennomføringsfasen.

Tildelingsbrevet knytter altså videre tildeling etter gjennomføringsfasen til vilkåret om en godkjent lokal plan for trosopplæring i menigheten, med mulighet for tilbakeholdelse av tildeling dersom det ikke foreligger en slik godkjent plan. Retningslinjene i den nasjonale planen skal tjene som kriterium for godkjennelse. Selv om tildelingsbrevet ikke forutsetter at videre tildeling kuttes dersom det ikke foreligger godkjent plan til tiden, eventuelt til utsatt frist, har det likevel noen formelle implikasjoner dersom vilkåret om godkjent plan ikke oppfylles innen fastsatt frist. I det minste innebærer det at videre tildelingsbrev da må tilpasses til situasjonen at tildelingen nå verken kan være betinget av realisering av en godkjent plan (da denne jo ikke foreligger), eller til utarbeidelse av plan i gjennomføringsfasen, da menigheten jo har avsluttet sin treårige gjennomføringsfase. Tildelingen må altså gis på særskilte kriterier tilpasset den konkrete situasjonen i menigheten eller bispedømmet. I tildelingsbrevet er det altså klart at godkjenningsprosessen har en tydelig, formell side.

I slutten av mai 2011 (27.5.2011), i overkant av et halvt år før den første gruppen av menigheter som kom inn i gjennomføringsfasen skulle levere sine lokale planer for godkjenning, sendte Kirkerådets seksjon for barn, unge og trosopplæring et notat om godkjenning av lokale planer for trosopplæring til alle bispedømmerådene. Notatet peker dels på hva Plan for trosopplæring *Gud gir – vi deler*, og tildelingsbrevet til fellesrådene gir av retningslinjer for godkjenning av lokale planer, dels omtaler det anliggender i dialogen med biskopene og bispedømmerådgiverne knyttet til å bidra til en så ensartet praksis som mulig for vurdering av planene. Samtidig står det også uttrykkelig at det enkelte bispedømmekontor ”tilrettelegger sitt arbeid med vurdering og godkjenning av planene slik de ser det mest hensiktmessig”. Innenfor de rammene som Plan for trosopplæring og tildelingsbrevet trekker opp er det med andre ord lagt opp til stort spillerom for bispedømmekontorets egne vurderinger av hva som er et hensiktmessig opplegg for godkjenningsprosessen for planene.

Notatet refererer først til de hovedprinsippene som er nedfelt i Plan for trosopplæring når det gjelder hvordan de lokale planene skal bygges opp og hvilke momenter de skal inneholde (mål, grunnlag og særpreg etc.), hvordan den er tenkt å fungere i menighetens konkrete arbeid med trosopplæring, og betydningen av det digitale planverktøyet for en mer enhetlig vurdering. Dernest skisserer notatet et forslag til prosedyre og tidsløp for godkjenning, og peker på kriterier for godkjenning. I forslaget til prosedyre er det for det første lagt opp til en kontinuerlig kontakt mellom bispedømmekontoret og menighetene helt fra tildelingstidspunktet i form av kursing og veiledning, og i form av årsrapportsamtalene som en anledning til å ta opp status i planarbeidet. I mai/juni i det tredje og siste året i gjennomføringsfasen anbefales det at menighetsrådet sender inn et utkast til plan. Biskopen gir innspill til justeringer eller endringer med tanke på bearbeiding og revidering, og deretter sendes endelig plan innen årets utgang. I notatet er det tatt høyde for unntaksvise situasjoner der en menighet ser seg nødt til å be om utsatt frist. Menigheten skal da levere inn en begrunnelse for hvorfor innlevering til fristen ikke er mulig, og en fremdriftsplan med forslag til ny frist. Biskopens eventuelle innvilgelse av søknaden må også inneholde en frist.

Notatet tar opp kriterier for godkjenning. Kriteriene ser ut til å være en kombinasjon av det som i plan for trosopplæring er definert som ”noen grunnleggende forutsetninger” (*Gud gir – vi deler*, s.18), planens forklaring av disse, og beskrivelsen i planen av biskopens ansvar for godkjenning av de lokale planene (*Gud gir – vi deler*, s. 41). Men både kriterier og formuleringer varierer litt fra sted til sted. Selv om det selvsagt er en sammenheng og formuleringene peker i samme retning, foreligger det altså ikke en standardisert, lett gjenkjennelig og fast formulert liste over kriterier, som brukes fast i ulike deler av reformen og dens dokumenter. I stedet ser det ut til at dette blir tatt opp og vurdert og formulert på litt nye måter, litt avhengig av situasjon og hvem en henvender seg til. På den ene siden kan en si at dette åpner opp for et nødvendig og ønsket lokalt skjønn. På den annen side kan en spørre om denne variasjonen i beskrivelsen av kriterier og måten de forklares på svekker en tydelig, ensartet og gjenkjennelig kommunikasjon overfor menighetene om hva som egentlig forventes og hva planene deres blir vurdert ut fra.

Notatet til bispedømmerådene lister opp kriteriet *systematikk og sammenheng* og definerer dette som hvordan trosopplæringens innhold er tilrettelagt i det 18-årige løpet; hvor ofte den enkelte deltaker får et tilbud om trosopplæring og hvor stort omfang som tilbys i de ulike fasene. Poenget her er nok at trosopplæringen gis som et relativt jevnt tilbud over hele 18-årsløpet, og ikke konsentreres om én eller to av fasene. I *Gud gir – vi deler* er punktet om systematikk og sammenheng dessuten nærmere utdypet som samvirke mellom trosopplæringens bredde tiltak og menighetens gudstjenesteliv, barne- og ungdomsarbeid og formidlingen og trosutøvelsen i hjemmene. I notatet er dette derimot løftet ut som et eget kriterium ”helhet og samarbeid”. Vurderingskriteriet i notatet til menighetene om *innhold* er beskrevet i trosopplæringens tre aspekter og hovedtemaene i tilknytning til disse: livstolkning og livsmestring, kristen tro og tradisjon, og kristen tro i praksis (*Gud gir – vi deler*, 16–17). Noen elementer er særlig sentrale og kan derfor tas opp i flere tiltak og i ulike faser, mens andre er knyttet til særlige aldersfaser. Når det gjelder *mål* vises det bare til den nasjonale planens teologiske og pedagogiske grunnlag, slik dette er beskrevet i kap. 1 – 4. *Realisme*-kriteriet går dels på om breddeperspektivet er ivaretatt på en måte som sikrer et reelt tilbud til alle døpte, altså på realismen i planen når det gjelder bredde. Dels går det på forholdet til menighetens rammevilkår og ressurser, det vil si hvor realistisk planen er når det gjelder menighetens forutsetninger for å gjennomføre den. Her vises det også til hvordan den nasjonale planen selv innrømmer at menigheter har ulike forutsetninger for å utvikle et trosopplæringstilbud med et omfang på 315 timer over perioden 0 til 18 år. En kan lese dette som en oppfordring til ikke å lage et mer ambisiøst og omfattende trosopplæringstilbud enn det menigheten faktisk har forutsetninger for å gjennomføre, også selv om dette måtte bety at en ikke når opp på målsettingen om et normalomfang på 315 timer. I retningslinjene til biskop og bispedømmekontor angående godkjenningsprosess erstatter ”realisme” dermed det som i definisjonen av trosopplæringens grunnleggende forutsetninger i Plan for trosopplæring blir definert som ”et visst omfang” og ”skal være for alle døpte”. Notatets siste kriterium om *helhet og samarbeid* forklares, som nevnt ovenfor, som integrasjon av trosopplæringen i menighetens øvrige virksomhet, som gudstjenesteliv, diakoni, annet barne- og ungdomsarbeid, og samvirke med den trosutøvelse og formidling som skjer i hjemmene.

Med utgangspunkt i Bispemøtets drøfting av godkjenning av lokale trosopplæringsplaner går skrivet også inn på biskopens vurdering (34/10). De understreker også at arbeid med innhold og planenes teologi, og en tydeliggjøring av det de kaller troens kjernestoff er viktig, mens de anerkjenner at menighetene allerede er dyktige når det gjelder pedagogikk og metodikk i trosopplæringen. Biskopene etterspurte også en manual eller veileder for å bidra til et ”noenlunde ensartet grunnlag /

kriterier for godkjenning i de ulike bispedømmene” (s.5). Biskopene sier at de er opptatt av å forvalte godkjenningsmyndigheten på en konstruktiv måte og legge til rette for gode prosesser mellom menighet og biskop. De har ønsket å legge vekt på veiledning snarere enn kontroll, og i samtalreferatet sies det eksplisitt at de ikke vurderer det som aktuelt å ikke godkjenne planer. Hvorvidt de faktisk utelukker muligheten av at en plan kan underkjennes, eller om de forventer at det gjennom veiledning og oppfølging vil være mulig å komme frem til en plan som kan godkjennes er vel ikke helt klart. Saksgrunnlaget og vedtaket fra Bispekonferansen behandling gir ikke noe svar på dette, ut over henvisningen til ønsket om å spille en konstruktiv rolle. Kirkerådets seksjonsleder tolker det dit hen at underkjening ikke prinsipielt bør kunne utelukkes, selv om oppfølging, veiledning og tilrettelegging bør være veien en går. Uansett kan en spore en viss spenning mellom tildelingsbrevets mer formelle forståelse av godkjenningsprosessen, og Bispekonferansen mer dialogiske og veilednings- og prosessorienteerte innfallsvinkel.

Notatet tar dessuten opp spørsmålsstillinger som har vært reist i forbindelse med planarbeidet. Særlig sentralt er spørsmålet om det kontinuerlige arbeidet og de kontinuerlige tiltakene. Hvilkemoment dette kan ha i trosopplæringsplanen, hvordan det kan samvirke med de tidsavgrensede tiltakene og hvordan timetall skal beregnes for dette. Notatet forsøker dels å definere og avgrense hva som må anses som kontinuerlige tiltak til forskjell fra tidsavgrensede tiltak, og hvordan kontinuerlige tiltak under bestemte forutsetninger likevel kan regnes inn som en del av trosopplæringsplanen. En generell forutsetning er at det kontinuerlige tiltaket når bredden av de døpte og at det er lagt slik opp at det inngår som naturlig ledd i systematisk og helhetlig trosopplæring. Som det fremgår av data innhentet både fra bispedømmerådgiverne og fra menighetene (analysert nedenfor) viser det seg at dette spørsmålet om kontinuerlige tiltak og hvordan de kan og ikke kan regnes inn i menighetens trosopplæringsplan volder hodebry for mange av aktørene på regionalt og lokalt plan. I tillegg klargjør notatet hvordan menigheter som har gått sammen i en samarbeidsenhet med en eller flere andre menigheter enten kan levere en plan som er felles og identisk for alle menighetene, eller kan levere plan som har en felles kjerne med planene i de øvrige menighetene og dessuten lokale tilpasninger. Kirkerådet avgrenser også mot å legge plan for menighetens samarbeid med barnehage og skole inn som en del av plan for trosopplæring, og at menighetens barnehage-/skolesamarbeid og dens trosopplæring må holdes adskilt.

Sammen med notatet blir det også sendt et vurderingsskjema for planene. Dette er en bearbeidet utgave av et skjema som ble utarbeidet i to av bispedømmene, og siden delt med de øvrige bispedømmene. Dette skjemaet er ment som en ressurs bispedømmene kan bruke hvis de vil i vurderings- og godkjenningsprosessen, men ikke noe pålegg.

3.3 GJENNOMFØRINGSFASEN OG PLANUTVIKLING: BISPEDØMMENES OPPLEGG FOR OPPFØLGING OVERFOR MENIGHETENE

Dette avsnittet undersøker hvordan gjennomføringsfasen faktisk er gjennomført, så å si. Vekten ligger på det som er definert som kjernelementet i denne fasen, nemlig arbeidet med å utvikle lokale planer for trosopplæring. Hvilket opplegg har bispedømmekontorene for oppfølging overfor menighetene og hvordan organiserer menighetene selv arbeidet? Hvem er involvert? Hvordan bruker de erfaringer opparbeidet gjennom praksis? Hvordan bruker de ulike støtteressurser?

Bispedømmenes opplegg og oppfølging overfor menighetene

Det er ganske store forskjeller på oppleggene i de ulike bispedømmene for oppfølging av prostiene og menighetene for gjennomføringsfasen, men det er likevel noen fellestrekker som ser ut til å gå igjen. Kirkerådet har i kontakt med bispedømmene både skissert et anbefalt opplegg med kurs, samlinger etc. for menighetene, og utviklet kursmaler.

Alle bispedømmene ser ut til å ha en form for oppstartsopplegg når det er klart at et prosti tildeles midler og kommer inn i gjennomføringsfasen. Opplegget kan være litt ulikt utformet. Minst ett bispedømme har hatt møter i alle prostiene etter at Plan for trosopplæring ble vedtatt, for å forberede og gjøre prostiene kjent med planen og med prosessen de etter hvert alle skal inn i. Noen har møter med prost og gjerne kirkeverger i berørte fellesråd straks det er klart at prostiet er tildelt midler, også med tanke på å utvikle budsjett og plan for tildeling av midler til menighetene i samarbeid med de involverte partene. Fra flere av bispedømmene nevnes denne økonomiske delen av prosessen der det skal avgjøres hvor store ressurser den enkelte menighet tildeles, som krevende. Etter at budsjett og tildeling er avklart har bispedømmene innføringsmøter eller innføringskurs – eventuelt etter enda et møte med prost og kirkeverger – med ansatte og kanskje sentrale frivillige (som leder av menighetsråd, leder barne- og ungdomsutvalg). Noen bispedømmer har deretter jevnlige møter med prostiene utover i gjennomføringsfasen, andre har møter med menigheter som de ser av ulike grunner trenger ekstra oppfølging og støtte i sitt arbeid. En rekke av bispedømmene nevner også at de har samlinger for eller møter med de nytilsatte medarbeiderne i reformen. De aller fleste nevner de årlige samtalene med menighetene i forbindelse med menighetenes årsrapportering om virksomheten i trosopplæringen som viktige kontaktpunkter med menighetene.

Slike tiltak er selvsagt viktige med tanke på å informere lokale aktører om oppgavene de har i forbindelse med innføringen av reformen i menighetene. Men noen av dem kan samtidig fungere som møtepunkter mellom de ulike aktørene lokalt, mellom administrativ ledelse og de som arbeider direkte med det faglige innholdet i trosopplæringen, mellom ansatte og valgte råd og utvalg, og mellom ulike grupper av frivillige og ansatte. Dermed har de selvsagt også potensial i seg til å være lokale arenaer for samarbeid om utvikling av trosopplæringsplaner. I enkelte / ett bispedømme blir dette formalisert ved at bispedømmekontoret tar initiativ til at et prosti som kommer inn i reformen oppretter et forum for trosopplæring, der både ansatte, medlemmer av valgte råd og utvalg, og andre frivillige møtes jevnlig. Det er likevel et spørsmål i hvilken grad de lokale aktørene utnytter mulighetene til samarbeid disse samlingene gir, også ut over møtene som er initiert av bispedømmekontoret, og i hvilken grad planene er resultat av samarbeid mellom ulike aktører og grupper, slik det er forutsatt i Plan for trosopplæring *Gud gir – vi deler*. De fleste bispedømmerådgiverne sier at her er det store variasjoner mellom menighetene. Særlig i menigheter der ansvaret for det praktiske arbeidet med trosopplæringen faller på én eller på noen få personer, vil planen i stor grad være én persons verk, også selv om den formelt godkjennes i menighetsrådet. Én av rådgiverne sier at vedkommende ”ser spor av samarbeid”, men lar det skinne igjennom at dette ikke er fremtredende. En annen sier at ”for mange planer er skrevet av én person”. Planer som er skrevet i samarbeid mellom flere er vanligvis mye bedre.

Bispedømmene henvender seg gjerne særskilt til menighetene i forbindelse med arbeidet med å skrive lokale planer. Mange av bispedømmene har da plankurs eller skrivekurs i løpet av det 2. året av gjennomføringsfasen eller senere. Enkelte har i tillegg også en samling når fristen for første gangs

innlevering begynner å nærme seg. I disse samlingene tar de opp hvordan lokale planer kan utformes, hvordan menighetene kan formulere hovedmål, mål for tiltak, grunnlag og særpreg osv. I enkelte av bispedømmene er det også nødvendig å bruke en del tid i forkant på organisatoriske spørsmål knyttet til planarbeidet: hvem som skal være ansvarlig for hva og hvordan ulike oppgaver og ulik myndighet i forbindelse med innsending av menighetenes planer der flere samarbeider i en enhet organiseres.

Menighetenes innsending og godkjenningsprosessen er stort sett lagt opp som to trinn. Menighetene sender inn første versjon i løpet av sommeren det tredje og siste året i gjennomføringsfasen, får en tilbakemelding, sender så inn ny og revidert plan, og får deretter denne godkjent. Rådgiverne ved bispedømmekontorene ser gjennomgående på den første tilbakemeldingen til menighetene som et viktig ledd i planutviklingen og godkjenningsprosessen. De er opptatt av at menighetene skal få en tilbakemelding som både anerkjenner det arbeidet de har nedlagt, men som også peker konkret på hvor det trengs ytterligere arbeid og forbedringer før planen kan godkjennes. Formen på tilbakemeldingen varierer. Noen har gitt en muntlig tilbakemelding i møte med menigheten, men har bestemt seg for at de fremover også vil gi skriftlige tilbakemeldinger. Andre har gitt skriftlige tilbakemeldinger, noen bygd opp rundt gjennomgående hovedpunkter som "dette er bra", "dette bør endres", "dette kan dere vurdere". Når menighetene har sendt inn en revidert plan, mottar de et kortfattet godkjennelsesbrev fra biskopen, der planen godkjennes, eventuelt godkjennes under forutsetning av bestemte endringer eller justeringer. Det har vært eksempler på at menigheter har måttet få utsatt frist for innlevering for å komme i mål med en plan som kunne godkjennes. Det er også noen eksempler på at menigheter har fått godkjent planen sin for et kortere tidsrom, og deretter må komme tilbake med en ny plan. Men det er så langt det er kjent ingen menigheter som har fått avvist sin plan som "ikke godkjent". Det kan se ut til at bispedømmekontorene strekker seg langt for å unngå å måtte underkjenne en plan, og et par av rådgiverne sier nokså eksplisitt at de som hovedtendens nok ikke syns planene helt tilfredsstiller den standarden de mener måtte være rimelig. Men de er samtidig påpasselig med å peke på at dette også må sees i lys av de forutsetningene den enkelte menigheten har, og at konkrete forhold som vakanser etc. kan gjøre arbeidet med planene mer utfordrende for noen menigheter. Rådgiverne legger vekt på at godkjenningsprosessen ikke er lagt opp slik at den tar motet fra, men heller gir anerkjennelse til lokalmenigheter som kan ha gjort så godt de kunne, ut fra sine forutsetninger.

Som allerede antydet ovenfor kan dette stå i en viss motsetning til den forståelsen av godkjenningsprosessen og den funksjonen den skal som ligger i tildelingsbrevet til fellesrådene, der godkjenning er et ledd i styring, forvaltning og oppfølging av offentlige midler. I Bispemøtets samtale og vedtak (ifølge gjengivelse i notat fra Kirkerådet) er det derimot lagt vekt på godkjenningsprosessen som en konstruktiv prosessveiledning i kontakt mellom biskop og menighet, ikke som en kontrollfunksjon. I utdraget av samtalereferatet fra Bispemøtets behandling heter det både at biskopene ønsker en reell godkjenningsprosess, og at det ikke vurderes som aktuelt ikke å godkjenne planer.

Det varierer hvem som er involvert i arbeidet med å lese og vurdere planene i forbindelse med den første tilbakemeldingen og den endelige godkjennelsen. Ved noen bispedømmekontorer er det først og fremst rådgiver for trosopplæring og eventuelt rådgiver for undervisning som leser og vurderer planene, og som utarbeider tilbakemeldingen. I andre bispedømmer er de ulike andre kirkefaglige rådgiverne på kontoret også involvert, særlig med henblikk på å lese det som handler om "sitt" felt,

som for eksempel diakoni, misjon og gudstjeneste/liturgi. Rådgiverne i bispedømmene der de har gjort dette, beskriver det som en svært positiv og nytig erfaring, ikke bare med tanke på å kvalitetssikre de lokale planene, men også for en gjensidig læring og med tanke på et godt samvirke og utveksling mellom de ulike delene av menighetenes og bispedømmenes virksomhet.

Ifølge bispedømmerådgiverne er det særlig noen forhold som er utfordrende for menighetene i arbeidet med å lage lokale planer. Et tilbakevendende spørsmål og til dels konflikttema, er forholdet mellom breddetiltak og kontinuerlige tiltak, og hvordan disse kan og ikke kan inngå i beregningen av det tilbudet menigheten gir om en systematisk og helhetlig opplæring til alle døpte. Dels ser det ut til at det er noe usikkerhet om hvordan timer kan beregnes innen de ulike typene tiltak, dels er noen menigheter motvillige til å godta at kontinuerlig arbeid som søndagsskole eller ungdomskor ikke uten videre kan regnes inn i menighetens trosopplæringstilbud.

En annen gjennomgående utfordring er formulering av mål, både hovedmål for menighetens trosopplæring, men kanskje særlig mål for de ulike tiltakene. Ifølge flere av rådgiverne strever menighetene med å formulere dette konkret, realistisk og med forankring i det lokale og i egen menighet.

Flere av rådgiverne sier dessuten at en del av menighetene i deres bispedømme ble noe overrasket over å få en førstegangs tilbakemelding som ikke var en godkjennning, men en oppfordring om revisjon, endringer etc. Inntrykket er imidlertid at når menighetene først får "summet seg", så blir tilbakemeldingen godt tatt i mot. De opplever det som en tilbakemelding rettet spesielt og direkte rettet til dem, og noe som de kan bruke i arbeidet med planene og med trosopplæringen. Sett fra bispedømmekontorenes side ser det altså ut til at denne godkjenningsprosessen fungerer som læring, både på bispedømmekontoret, men også rundt om i menighetene. Noe kan tyde på at menighetene i utgangspunktet hadde andre forventninger til godkjenningsprosessen, og ventet at planen de sendte inn ville bli godkjent (eventuelt ikke godkjent) i første omgang. Flere av rådgiverne nevner som noe de har lært gjennom denne første godkjenningsprosessen at de må kommunisere enda tydeligere at godkjenningsprosessen like mye skal være en anledning til tilbakemelding, veiledning, og involvering av menighetene i en utviklingsprosess med planene.

Bispedømmene har, i tråd med veilederen / notatet fra Kirkerådet, lagt opp godkjenningsprosessen i to trinn. For øvrig er det ganske store variasjoner mellom bispedømmene i opplegget de har laget for å lese og vurdere planene, hvordan de har gitt tilbakemelding til menighetene, og hvordan svake planer er blitt behandlet i den endelige godkjenningen. Det er med andre ord ikke noen enhetlig prosess for godkjenning av lokale planer i de ulike bispedømmene. En av rådgiverne peker selv på dette. Vedkommende sier at de felles samlingene mellom bispedømmerådgiverne snarere er blitt brukt til å orientere hverandre om hvilken praksis en har valgt, enn å samkjøre og samordne med tanke på å finne frem til en mer enhetlig fremgangsmåte. At godkjenningsprosess og -praksis varierer bispedømmene imellom er en naturlig følge av at godkjenningsmyndigheten ligger hos biskopen i de enkelte bispedømmene, og dermed verken kan eller bør standardiseres ut over det som biskopene / Bispmøtet blir enige om. Bispmøtet har behandlet dette spørsmålet (BM 34/10) og har i sitt vedtak pekt på noen overordnede prinsipper. Vedtaket peker på konstruktiv forvaltning av godkjenningsmyndigheten, prosessorientering i kontakten mellom menighet og biskop, og viktighet av å tydeliggjøre troens kjernestoff i planene som sentrale føringer. Men ut over det er det ikke, i alle fall ikke i vedtaks form, nedfelt noen felles prinsipper for vurderings- og godkjenningsprosessen i

bispedømmene. Både bispedømmer og menigheter er forskjellige, og antakelig kan det være hensiktsmessig å bevare en viss fleksibilitet og rom for variasjon når det gjelder hvordan og hvilke planer som godkjennes. Samtidig kan man spørre om en for varierende praksis rundt godkjenning er hensiktsmessig med tanke på forutsigbarhet i menighetene, og med tanke på at dette tross alt også er en reform for hele Den norske kirke i fellesskap, basert på en nasjonal plan vedtatt av Kirkemøtet. Dette er en avveining som må finne sin avklaring i de følgende godkjenningsprosessene.

På spørsmålet om hvordan de ser på menighetenes erfaring med og opplevelse av å skulle utvikle lokale planer for trosopplæring svarer de aller fleste rådgiverne at dette er både og. Noen menigheter later til å oppleve dette som en veldig nyttig prosess, som gir dem anledning til å systematisere og reflektere over arbeid med trosopplæring. I andre menigheter har dette vært en mye vanskeligere prosess, der menighetene enten har slitt med å få dette til og/eller ikke riktig har sett verdien av å prioritere et slikt planarbeid. Etter rådgivernes oppfatning er dette også i ganske stor grad et spørsmål om menighetens egne forutsetninger og ressurser, bredt forstått. Det dreier seg både om å få til en fordeling av ansvar for ulike oppgaver i forbindelse med at planen skal skrives, "hvem skal gjøre hva?" Særlig kan dette være vanskelig i menigheter med små stillingsressurser. Da kan en vanskelig forvente at en person i 25 prosents stilling skal påta seg brorparten av arbeidet med å lage en slik plan. Vi ser en klar sammenheng mellom stillingsstørrelse og hvorvidt en har vært involvert i arbeidet med å utvikle den lokale planen. Ansatte i små stillinger oppgir i mye mindre grad å ha vært involvert i planarbeidet enn ansatte i større stillingsbrøker. I stedet kan det da tenkes at frivillige (medlemmer av menighetsrådet, utvalg for barn og unge e.l.) må i gang med å skrive. Blant disse vil det nødvendigvis kunne variere enda mer enn blant de ansatte hvor vant de er til å formulere seg skriftlig og utarbeide mer omfattende dokumenter. Likevel er ikke bildet entydig at planarbeidet går tråest i små menigheter med få stillingsressurser. En av rådgiverne kommenterer at i små menigheter er de til gjengjeld vant med og innstilt på at de få ansatte som er, må ta ansvar og utføre oppgaver innen et ganske bredt felt. En kan ikke forvente å få beskjefte seg med oppgaver bare innen ett område.

Likevel er det alt i alt ganske tydelig tilbakemelding fra bispedømmenivået at arbeidet med å lage lokale planer for trosopplæring er et omfattende arbeid som menighetene har svært ulike forutsetninger for å gjennomføre. De forteller også at det har vært frustrerende for mange menigheter at verktøyet planen skulle skrives i har fungert dårlig, er blitt forandret underveis og har vært vanskelig for menighetene å ta i bruk og gjort plan- og skriveprosessen ytterligere vanskelig. Spesielt de menighetene som kom tidlig inn i gjennomføringsfasen har vært misfornøyd med dette. For dem som er kommet inn det siste året, etter at planverktøyet er blitt forbedret, ser det ut til å fungere greit.

Slik rådgiverne opplever det, har heller ikke mentortjenesten fungert så godt for menighetenes arbeid med å utvikle og skrive planer. Noen gir uttrykk for at det har vært noe forvirring rundt hvilken rolle mentorene skulle ha, særlig sett opp mot godkjenningsprosessen. Dette skal imidlertid nå være ryddet opp i og klargjort. Dernest mener flere at mentorene jevnt over ikke har involvert seg så mye i skriveprosessen i menigheten og i liten grad gitt tilbakemeldinger underveis i menighetenes planarbeid. I tillegg kommer at geografiske forhold kan påvirke hvor ofte det er mulig for mentorene å møtes med "sin" menighet, og at det dessuten kan være vanskelig å rekruttere mentorer. Menighetene – både de ansatte i spørreundersøkelsen, men også i intervjuene – vurderer imidlertid

mentortjenesten litt mer positivt, ser det ut til. Denne forskjellen i vurderinger kan skyldes forskjellige forventninger til hva denne tjenesten skal yte i arbeidet med lokale trosopplæringsplaner.

Derimot errådgivernes inntrykk at forslagene til tiltak som utarbeides nasjonalt, ikke minst oppleggene for de nasjonale breddetiltakene, fungerer veldig bra for menighetene som byggesteiner i deres trosopplæring. Det gir en avlastning fra å skulle tenke ut alt fra bunnen av, de er enkle å ta i bruk og tilpasse til lokale forhold slik at trosopplæringen likevel får en lokal forankring, og når det gjelder oppslutning får en den drahjelten som ligger i at det samme arrangementet gjennomføres over hele landet, med den gjenkjennelsen det gir. Rådgiverne ser stort sett ikke noen motsetning mellom det at trosopplæringen er forankret i en nasjonal plan, og at den samtidig skal være lokalt utviklet, tilpasset og forankret.

Rådgiverne opplever at Kirkerådet gjennomgående er velvillige og imøtekommende, og med stor vilje til å forsøke å besvare ulike problemstillinger som dukker opp. Ordningen med kontaktperson i Kirkerådets sekretariat for hvert av bispedømmene oppleves som nyttig, og det gjør også de halvårige samlingene for alle bispedømmerådgiverne og Kirkerådet. De er også gjennomgående begeistret for de nasjonale tiltakene og "tiltakspakkene" som er utviklet sentralt og nasjonalt, gjerne i et samarbeid mellom Kirkerådet og andre aktører. Noen sier samtidig at på samme måte som det kan være stor avstand fra menighetene og inn til bispedømmekontoret, kan også bispedømmerådgiverne oppleve at avstanden til Kirkerådet er relativt stor. Selv om det er stor vilje i Kirkerådet til å besvare spørsmål, så er det langt fra alltid at rådgiverne opplever å få klargjørende eller tydelige svar, og de blir også oppfordret til selv å tenke gjennom mulige løsninger. Det kan skyldes at det rett og slett er en del spørsmål og problemstillinger som ikke er tilstrekkelig avklart og at derfor heller ikke Kirkerådet sitter inne med svar. Også for det sentrale ledet gjelder at reformen utvikles og "blir til" underveis, og at en del spørsmålsstillinger må finne svar litt etter hvert, kanskje ikke minst på områdene økonomi og organisering.

3.4 GJENNOMFØRINGSFASE OG PLANUTVIKLING I MENIGHETENE

Hva sier menighetene om sitt arbeid med og sin opplevelse av utvikling av lokale trosopplæringsplaner? Det er tydelige forskjeller mellom menighetene når det gjelder organisering av planarbeidet og særlig noen punkter er interessante med tanke på evalueringens problemstillinger.

Oppstart

To beslektede, sentrale momenter fra trosopplæringsreformens start kan være verdt å ha i bakhodet her: For det første vekten på at en fornyet trosopplæring skulle forankres lokalt, og at den skulle utvikles gjennom lokal utprøving og forsøk med ulike lokale tiltak, aktiviteter og prosjekter. Dette ble blant annet understreket i evalueringen av forsøks- og utviklingsfasen (Hauglin, Lorentzen og Mogstad 2008); for det andre tanken om at trosopplæringsreformen baserer seg på en forståelse av læring som noe som skjer i fellesskap, gjennom praksis og deltagelse i et sosialt fellesskap, det vil si gjennom menighetens ulike sosiale praksiser (Plan for trosopplæring 2010:6–7).

Når det gjelder det første poenget, utvikling av trosopplæringen gjennom forsøk og utprøving, var nok dette først og fremst knyttet til forsøks- og utviklingsfasen som et grunnlag blant annet for

utarbeidelse av den nasjonale planen. Man kan altså si at denne forventningen om en trosopplæring forankret i læring og refleksjon om praksis og erfaring er oppfylt i den grad den nasjonale planen har maktet å utnytte og lære av erfaringer innhentet gjennom forsøksfasen. Det er ikke tema for denne evalueringen. Derimot kan det være relevant å spørre om menighetene inn i gjennomføringsfasen og kanskje over i den kontinuerlige virksomheten selv lærer og utvikler sin trosopplæring gjennom egen praksis og egne erfaringer. Blir lokale erfaringer gjennom praksis og trosopplæringsaktiviteter reflektert og bearbeidet til læring som utnyttes i den videre utvikling av trosopplæringen også etter at den nasjonale planen er ferdig utformet?

Hvordan forholder planarbeidet seg til det som har skjedd i menigheten før den ble tildelt midler i gjennomføringsfasen? I menighetene er det litt ulike reaksjoner på å få tildelt midler og komme inn i gjennomføringsfasen. Noen er godt forberedt, allerede i gang med å arbeide seg inn i den nasjonale planen og tenke over hvordan de vil utvikle en egen lokal plan, og ser på tilføringen av midler som en kjærkommen mulighet til å komme videre, kunne lyse ut stillinger og ansette nye folk. Andre er nok glad for å bli tilført midler, men er samtidig avventende eller bekymret for de oppgavene som vil bli lagt på menigheten og hvorvidt tilførte ressurser vil stå i forhold til forventede ytelser.

De menighetene som har hatt midler i forsøksfasen har allerede arbeidet med ulike tiltak og samlet seg noen erfaringer om hvordan disse fungerer. En starter ikke på bar bakke med å utvikle tiltak, men har allerede noe å legge inn i planen. Men som vi skal se nedenfor er det langt mer usikkert om erfaringene med disse tiltakene blir bearbeidet og reflektert over, det vil si om menighetene lærer av dem eller om de bare bruker dem videre. Blant de menighetene der vi har gjort feltarbeider eller gjennomført intervjuer, og som har hatt midler i forsøksfasen, er det eksempelvis ingen som på lokalplan har gjennomført noen systematisk evaluering av tiltakene de har gjennomført. Dette er for øvrig også mønsteret utover i gjennomføringsfasen og arbeidet med å utvikle planer, på tross av at fellesråd og menigheter nå har fått tilgang til et eget evaluatingsverktøy ("Stadig bedre", utviklet av KA).

Menighetene som ikke har hatt trosopplæringsmidler gjennom forsøks- og utviklingsfasen starter heller ikke nødvendigvis på bar bakke med sitt trosopplæringsarbeid når de får midler og kommer inn i gjennomføringsfasen. Tvert imot er de bevisst om å bygge på det arbeidet for barn og unge som allerede er etablert i menigheten, og forsøke å utnytte det arbeidet de allerede har. De sier eksplisitt at de var opptatt av å se hva de allerede hadde av innarbeidete opplegg og tiltak som kunne innarbeides i den lokale trosopplæringsplanen. Noen menigheter har kanskje søkt, men ikke fått midler i forsøks- og utviklingsfasen, og har gått i gang med et utviklingsarbeid i tråd med reformens profil, vel vitende at de på et senere tidspunkt vil måtte innføre reformen hos seg. Disse menighetene opplever selv at de har godt grunnlag, står godt rustet og et stykke på vei allerede er i gang med å utvikle en egen lokal trosopplæringsplan når de tildeles midler. Andre har et barne- og ungdomsarbeid uten nødvendigvis å ha arbeidet så mye med dette med tanke på den forestående reformen. Når de får midler og blir pålagt å utvikle en egen trosopplæringsplan ønsker de naturlig nok å kunne bruke så mye som mulig av det arbeidet de allerede har gående. For noen virker nok dette som en måte å utnytte ressursene mest mulig effektivt på, og unngå unødvendig merarbeid. I vårt materiale gjelder dette først og fremst små menigheter som selv opplever at de tilføres for lite midler til å kunne skaffe ekstra stillingsressurs, og som derfor er bekymret for hvordan de skal kunne møte forventningene som ligger i reformen innen eksisterende stillingsrammer.

Eksisterende kontinuerlige tiltak og forholdet til menighetens trosopplæring

Dette ønsket om å integrere (så mye som mulig av) det eksisterende og etablerte barne- og ungdomsarbeidet i trosopplæringsplanen fører til noen problemer og til dels gnisninger. Et helt sentralt hensyn i trosopplæringsreformen er at menighetene skal ha en systematisk og helhetlig trosopplæring til alle døpte 0 – 18 år. Med andre ord betyr bredde, at det skal være et realistisk mål om faktisk å nå ut til alle døpte barn og unge, og at det er en innholdsmessig systematikk, der sentrale innholdselementer dekkes i den samlede trosopplæring i menigheten. Disse hensynene er ikke nødvendigvis dekket i eksisterende tilbud til barn og unge i en menighet. Derfor er det heller ingen automatikk i at eksisterende tilbud kan regnes inn i en ”fornyet” trosopplæring, beskrevet i den lokale planen. I flere av menighetene der vi har intervjuet / gjort feltarbeid har dette blitt til dels ganske konfliktfylt og skapt en del frustrasjon. Tiltak som har vært godt innarbeidet og som det er kanskje er investert mye arbeid i å bygge opp kan ikke legges inn i trosopplæringsplanen fordi de ikke har den breddeprofilen som reformen krever, eller ikke lar seg bakte inn som del i en systematisk helhet. En menighet hadde et velutbygget korarbeid for barn og unge som de ikke kunne regne inn i planen, mens en annen hadde en driftig organist som hadde brukt mye energi på å bygge en orgelskole for barn og unge. De ansvarlige i menigheten gir tydelig uttrykk for oppgitthet og en viss frustrasjon over at det de nok opplever som et ensidig fokus på bredde ikke tillater at disse innarbeidede tiltakene, bygget opp ved hjelp av særige ressurspersoners innsats over år, legges inn i menighetens trosopplæring.

I noen slike tilfeller (ikke nødvendigvis i dem vi nevner her) kan det se ut til at det er litt ulike linjer i dette spørsmålet, nemlig om og i så fall på hvilke betingelser kontinuerlige tiltak kan innregnes i trosopplæringsplanen. I sitt notat om godkjenning av lokale trosopplæringsplaner peker Kirkerådet på at det under gitte omstendigheter kan være forsvarlig å legge et kontinuerlig tiltak inn som en del av planen, og la det inngå i det samlede omfang av menighetens trosopplæring. Betingelsen er at det kan begrunnes ut fra særtrekk ved den lokale menigheten, og at måten det legges inn på og omfanget det gis, godt gjør at det faktisk har en reell breddeprofil, og at det er et ledd i en systematisk trosopplæring, ikke bare en samling for barn eller unge. Som det fremgikk ovenfor har også noen av bispedømmene tolket det såpass åpent og fleksibelt, mens andre har valgt en ”strengere” linje og vært tilbakeholdne med å åpne for at kontinuerlige tiltak kunne legges inn. I praksis ser det altså ut til at dette på den ene siden oppleves som et ganske påtrengende spørsmål i arbeidet med de lokale planene, på den annen side har det etter alt å dømme ennå ikke funnet noen entydig eller ensartet avklaring i bispedømmenes praksis. Dette må også sees i sammenheng med at når biskopen i den enkelte bispedømme har den endelige godkjenningsmyndighet begrenser det standardiseringen av planarbeidet, uten at det nødvendigvis skal sees på som en ulempe.

Organisering og involvering

Selve fremdriften og milepælene når det gjelder å lage og få godkjent lokale trosopplæringsplaner er stort sett tilfredsstillende. I noen menigheter trengs det utsettelse av innleveringsfrist, men det ser ut til at bispedømmene finner praktiske måter å håndtere dette på overfor menighetene. De balanserer mellom å vise nødvendig fleksibilitet overfor menigheter som blir forsinket for eksempel på grunn av vakanser eller vansker med å få tilslatt personer, samtidig som de fastholder at utsatt frist må være et unntak og at det derfor ikke lages ”normalordninger” eller regler for utsettelse. Unntaket er Nord-Hålogaland bispedømme som ble forsinket med sin godkjenningsprosess for 2011.

I skrivende stund (okt. 2012) er menighetene i prostiene som kom inn i reformen i 2008 / 2009, og skulle vært godkjent ved årsskiftet 2011-12 nylig godkjent, og godkjenningsprosessen for prostiet som kom inn i 2010 er i gang og ventes avsluttet på nyåret 2013. Bispedømmekontoret oppgir at underbemannning knyttet til permisjon og sykemelding medførte forskyvning av arbeidsoppgaver og forsinkelser.

Arbeidet med å utvikle lokale planer foregår ganske forskjellig i de ulike menighetene. Det er ulike synsvinkler man kan bruke til å analysere og vurdere disse forskjellene. En synsvinkel er i hvilken grad menigheten velger en arbeidsform og fremgangsmåte som mest mulig effektivt frembringer den best mulige planen. I så fall er det primært vurderingskriteriet selve planen, hvorvidt denne holder god kvalitet, og hvorvidt menigheten har arbeidet og brukt ressursene sine effektivt og hensiktsmessig. Men det er også mulig å ha forventninger til sider ved selve arbeidsformen, som et viktig hensyn i seg selv. Med utgangspunkt i at dette skal være "menighetens lokale trosopplæringsplan" setter den nasjonale planen opp noen anbefalinger eller føringer for arbeidsprosessen, nemlig at den lokale planleggingen og gjennomføringen skal skje i et samarbeid mellom menighetsråd, fellesråd, ulike utvalg i menigheten, ansatte og frivillige medarbeidere. Dette er viktige hensyn eller kriterier i seg selv for en vellykket planprosess, blant annet fordi det gir bredt eierskap, og innebærer samvirke mellom ulik kompetanse og ulike fagområder, og samvirke mellom ansatte og frivillige. I det lyset er det derfor ikke bare viktig å se på planen, altså resultatet av arbeidsprosessen, men også prosessen i seg selv, og hvordan den har forløpt.

To ting er særlig aktuelt å undersøke i denne sammenhengen. For det første hvem som har vært med og deltatt i planutviklingen, særlig med tanke på i hvilken grad prosessen har vært involverende; for det andre hvordan forholdet har vært mellom praksis, det vil si gjennomførte trosopplæringstiltak og praktisk arbeid med barn og unge, og utvikling av planen. Er planen blitt utviklet i kontakt med og ved å lære gjennom praksis, eller relativt uavhengig av praksis?

Planutvikling: en involverende prosess?

Når det gjelder deltagelse og involvering er det tre forhold som er særlig aktuelle: Hvordan ansatte har deltatt i prosessen og hvordan oppgaver er fordelt på en eller flere ansatte eller grupper av ansatte; i hvilken grad og på hvilken måte lokale valgte råd, det vil si menighetsråd og fellesråd har vært involvert og deltatt i planutviklingen enten selv eller gjennom representasjon i underutvalg som de har delegert ansvaret til; om det er andre grupper eller instanser som har deltatt i planarbeidet, for eksempel frivillige, foreldre, barn/unge, andre utvalg og råd i eller utenfor menigheten. Det er en viss variasjon mellom menighetene langs alle variablene, men likevel noen trekk som dominerer mer enn andre.

Til spørsmålet om hvordan ansatte og ulike grupper av ansatte har deltatt i planutviklingsprosessen har vi i spørreundersøkelsen til de ansatte spurta om hvem som i deres menighet i hovedsak leder eller koordinerer arbeidet med å utvikle lokal plan for trosopplæring. Her minner vi om at dette ikke er ett svar pr. menighet, men at det godt kan være flere ansatte pr menighet som har svart (se metodeavsnitt).

Tabell 10 Hvem leder/koordinerer arbeidet med å utvikle lokal plan for trosopplæring. Prosent

Stilling / ansatt	Prosent
Kateket	20
Diakon	2
Trosopplæringsmedarbeider	59
Prest	10
Én eller flere frivillige	4
Daglig leder/kirkeverge	3
Vanskelig å si	2
Total	100 (N=305)

Kilde: KIFOs spørreundersøkelse blant ansatte

Som det fremgår av Tabell 10 er et klart flertall ansatt i menigheter der det er en trosopplæringsmedarbeider som er hovedansvarlig for utarbeidelsen av lokal trosopplæringsplan. Vi har forsøkt å sammenholde svarene på dette spørsmålet med svar på spørsmålet om hvilke stillingstyper som finnes i menigheten, men feilkilder i svarene på det siste spørsmålet gjør dette vanskelig.³ Antakelig henger dette sammen med at respondentene ikke alltid kjenner stillingsstrukturen i sin menighet, eller at det er uklarhet om hvorvidt ansatte er knyttet til enhet eller fellesråd. Nær to tredjedeler av de som har svart sier altså at det i deres menighet er denne gruppen ansatte som leder arbeidet med å utvikle lokale planer. 20 prosent svarer at kateketen har dette ansvaret. Det kan altså se ut til at den vanligste ordningen er at det gjennom trosopplæringsreformen knyttes en særlig stillingsressurs til menigheten, og at hovedansvaret for å utarbeide den lokale planen legges til denne stillingsressursen. Det er ikke spesielt utbredt at prester har hovedansvaret, og det er sjeldent at hovedansvaret ligger på frivillige. Akkurat når det gjelder det siste poenget med få frivillige kan utvalget ha betydning. I den grad det forekommer vil jo dette typisk være situasjonen i menigheter med svært få ansatte, og slike vil kunne være underrepresentert i utvalget. At bare 2 prosent svarer at det er vanskelig å si hvem som leder eller koordinerer arbeidet med lokal plan i deres menighet, tyder på at det er ganske lett å identifisere en enkelt person med hovedansvar. Teamarbeid uten noen klar hovedansvarlig ser ikke ut til å være særlig utbredt.

Intervjuene med ansatte i et mindre utvalg menigheter gir mulighet til å studere ulike måter å organisere denne prosessen på litt mer i detalj. Ifølge intervjuene er det også jevnt over én person som ikke bare leder eller koordinerer arbeidet med planene, men som har hovedansvar for skrivingen av planen. Spørsmålet er imidlertid også i hvilken grad og hvilket omfang også andre ansatte er involvert i planutviklingsprosessen. Stabsdag for alle ansatte har vært utstrakt brukt for å introdusere den nasjonale planen *Gud gir – vi deler* og gjøre hele staben kjent med forventningene når trosopplæringsreformen skal innføres hos dem. Noen har til og med hatt slike felles dager før menigheten fikk tildeling og kom inn i reformen, for å være i forkant. I noen tilfeller har planutkast også vært på "sirk" hos ulike ansatte for kommentarer og innspill. Derimot ser det ut til å ha vært mer uvanlig at flere ansatte har deltatt mer fast og jevnlig i arbeidet med å utvikle den lokale planen. Men enkelte steder har de hatt en fast gruppe med to, tre eller fire av de ansatte som medlemmer,

³ En relativt stor andel av dem som har svart at stillingstypen "trosopplærer" ikke finnes i menigheten, har samtidig svart at trosopplærer har hovedansvar for planutviklingen. Vi har derfor ikke brukt svarene på spørsmålet om stillinger i respondentens menighet.

som har møttes jevnlig og snakket om trosopplæringen og om den lokale planen. Typisk har dette vært én eller flere av følgende: menighetspedagog, prest, kateket og ungdomsarbeider. Her har en altså hatt en mer intens og kontinuerlig involvering av flere ansatte, men likevel primært ansatte i undervisningsstillinger og fra prestene. Diakoner ser for eksempel i liten grad ut til å bli tett involvert i prosessen (dette kan muligens være en delforklaring på at diakoni er et område eller én av de sentrale dimensjonene som menighetene strever med å bygge inn i de lokale trosopplæringsplanene). Men den dominerende tendensen er altså at det i hovedsak er én person i staben som har hovedoppgaven med å skrive planen, og at andre ansatte eventuelt gir mer sporadiske innspill og kommentarer underveis. De kvantitative dataene tyder på at det er ”trosopplærere” som oftest har denne oppgaven.

Det andre forholdet knyttet til involvering og deltagelse i prosessen med lokal planutvikling dreier seg om i hvilken grad de valgte rådene, det vil si menighetsråd og fellesråd er involvert i denne prosessen. Fellesrådene har gjennomgående vært involvert i veldig liten eller ingen grad. Det svarer for så vidt til fordelingen av myndighet mellom fellesråd og menighetsråd, som gir fellesråd myndighet til å ivareta arbeidsgiveransvar, økonomisk ansvar og administrative oppgaver, mens menighetsrådet har ansvaret blant annet for barne- og ungdomsarbeid, og å godkjenne planer for menighetens virksomhet. Samtidig kan planene ha klare implikasjoner både for budsjetter og for stillinger og tilsettinger. Kirkevergene er de også, som fellesrådets daglige ledere inn på et svært tidlig tidspunkt etter vedtak om at prostiet skal inn i gjennomføringsfasen, i forbindelse med budsjett og fordeling av midler mellom prostiets menigheter. Men fellesrådet er etter alt å dømme ikke i berøring med utvikling av de lokale planene. En av respondentene i menighetsintervjuene sier at fellesrådet indirekte hadde med planen å gjøre på grunn av stillinger og sånt, men at det er menighetsrådet som skal ”eie” planen. Men vedkommende sier samtidig at dette er litt ullenst, det vil si hva som egentlig er hvert enkelt råds oppgave. Men den dominerende tonen går snarere i samme retning som denne informanten: ”Fellesrådet har ikke sett på planen i det hele tatt”. En annen sier at ”Menighetsrådet hadde en rolle, men jeg syns ikke Fellesrådet har vært noe aktiv [...] Fellesrådet klarte ikke helt å fatte hva det dreide seg om, tror jeg”. Det siste sitatet er litt overraskende, i lys av at dette er en ettsokns-kommune der fellesråd og menighetsråd mer eller mindre overlapper hverandre. Likevel, som vist innledningsvis i Tabell 1 og Tabell 2 skal det forstås som at samarbeidet med fellesrådet oppleves som dårlig, eller at de ansatte opplever at fellesrådet ”går i veien” for arbeidet med trosopplæring.

Menighetsrådet er derimot ansvarlig for å vedta den lokale planen. Men også når det gjelder menighetsrådene er hovedinntrykket at de ikke har vært særlig sterkt involvert i utarbeidelsen av planen. I en god del menigheter har menighetsrådet oppnevnt et eget trosopplæringsutvalg, som regel med ett eller flere medlemmer fra menighetsrådet, i tillegg til ansatte, kanskje foreldre og eventuelt andre frivillige. Enkelte steder har en tatt utgangspunkt i eksisterende utvalg, endret på oppgaven eller slått sammen flere utvalg med beslektede arbeidsområder (f eks undervisningsutvalg og konfirmantutvalg som vi så eksempel på et sted), noe som jo viser at en tilpasser råds- og utvalgsstrukturen til den aktuelle situasjonen og aktuelle behov. Der en har opprettet eget trosopplæringsutvalg varierer det litt hvor sterk kontakten har vært tilbake til menighetsrådet. I et par tilfeller har trosopplæringsutvalget hatt liten representasjon fra menighetsrådet, noe som enkelte steder har vært opplevd problematisk. Å opprette et eget trosopplæringsutvalg kan både styrke, men i noen tilfeller også svekke menighetsrådets involvering i planprosessen, og skape ytterligere distanse mellom menighetsrådet og dem som konkret skriver på planen.

Slik det ser ut i intervjuene med ulike ansatte i menighetene, har hovedmodellen for menighetsrådets involvering vært at de (eventuelt trosopplæringsutvalget) har fått seg forelagt og er blitt presentert for forslag og utkast, som de så kan respondere på og gi innspill til. Spesielt i oppstartfasen ser det ut til at menighetene gjerne har en spesiell samling for å lansere trosopplæringsreformen i menigheten, fortelle om planarbeidet og motta innspill, ønsker og behov. Disse oppstartsamlingene ser ut til å invitere ganske bredt: både stab, råd og utvalg, og andre frivillige. Noen steder er menighetsrådet videre jevnlig blitt forelagt planutkast, drøftet mer strategiske og overordnede spørsmål, og aktivt gitt innspill og respons til planarbeidet. Intervjumaterialet tyder på at det særlig er i store menigheter, med relativt store stillingsressurser, høyt aktivitetsnivå og mange tilbud i menigheten og med god tilgang på frivillighetsressurser, at rådene er mer aktivt og kontinuerlig involvert. Hovedtendensen ser imidlertid ut til å være at menighetsrådene er lite involvert, ikke selv har etterspurt informasjon og stort sett har akseptert de forslagene de har blitt forelagt uten særlige kommentarer eller innvendinger. En av informantene sier at folk i rådene har lite bakgrunn for disse spørsmålene, og stort sett er glade for å bli presentert for forslag de bare kan støtte. En annen sier at menighetsrådet engasjerte seg gjennom trosopplæringsutvalget, men ellers ikke. Og da rådet oppnevnte en annen enn sin leder til å sitte i trosopplæringsutvalget oppsto det informasjons- og kommunikasjonsproblemer mellom de to instansene. Hovedinntrykket er at menighetsrådet blir informert underveis, kanskje gir noen innspill, men for øvrig støtter forslagene. Bare i begrenset grad forholder de seg selv veldig aktivt til dem. De responderer på fremlagte forslag mer enn å involvere seg aktivt i prosessen. Menighetsrådets ansvar for å vedta en lokal plan for trosopplæring kan altså se ut mer som en formell myndighet enn en reell involvering og påvirkning. Med tanke på at hvert nytt menighetsråd i følge Plan for trosopplæring skal vedta en revidert plan, er det kanskje verdt å se på om det er mulig å finne frem til en arbeidsform som innebærer at menighetsrådene involverer seg noe mer aktivt.

Sammenlignet med data fra andre undersøkelser om menighetsrådene i Den norske kirke er dette resultatet egentlig ganske overraskende. En undersøkelse blant menighetsrådsmedlemmer fra 2011 (data innsamlet blant medlemmer av menighetsråd perioden 2009 – 2011) viser nemlig for det første at plan- og strategiarbeid er blant de tre områdene de opplever å bruke mest tid på, med barn og unge på en fjerde plass, og at barn og unge, sammen med gudstjenesteliv, er de to områdene arbeidsområdene medlemmene syns er viktigst (Schmidt 2011: 39, 42). Selv om ”barn og unge” er mer enn arbeid med trosopplæring og plan- og strategiarbeid er mer enn arbeid med trosopplæringsplan, skulle en likevel tro at arbeid med menighetens trosopplæringsplan ville falle godt sammen med menighetsrådenes prioriteringer. Men det ser altså ikke ut til at de ansatte og de som selv opplever å sitte med hovedansvaret for plankskrivingen ser de slik. De opplever snarere menighetsrådene som noe distanserte.

Det betyr ikke nødvendigvis at de ansatte opplever samarbeidet med menighetsrådet som dårlig. Ifølge spørreundersøkelsen blant de ansatte som arbeider med trosopplæring, opplever 2/3 av respondentene samarbeidet mellom de ansatte og menighetsrådet som godt. Men et ”godt” samarbeid kan selvsagt også bestå i at menighetsrådet stort sett nøyser seg med å si seg enig i de forslagene som de ansatte kommer med. Uansett ser det i intervjumaterialet ut til være et hovedinntrykk at en eller to ansatte opplever å ha sittet med hovedansvaret og brorparten av arbeidet med å skrive planen. Dette korresponderer også med et utsagn fra én av bispedømmerådgiverne om at for mange av planene skrevet av én person.

Foreldre og andre frivillige er stort sett bare involvert i planutviklingen i den grad de er med i trosopplæringsutvalget eller tilsvarende. Noen menigheter, men langt fra alle, er bevisst på å få med foreldre i trosopplæringsutvalget. Der foreldre *ikke* er med i utvalget ser det ikke ut til at det i stedet er andre møtepunkter eller arenaer for å involvere foreldrene i utviklingen av menighetens trosopplæring. Det er også i liten grad noen systematisk innhenting av ønsker og behov blant foreldrene til barn og unge når det gjelder menighetens trosopplæring. Barn og unge selv ser overhodet ikke ut til å være involvert i arbeidet med utvikle menighetens plan for trosopplæring.

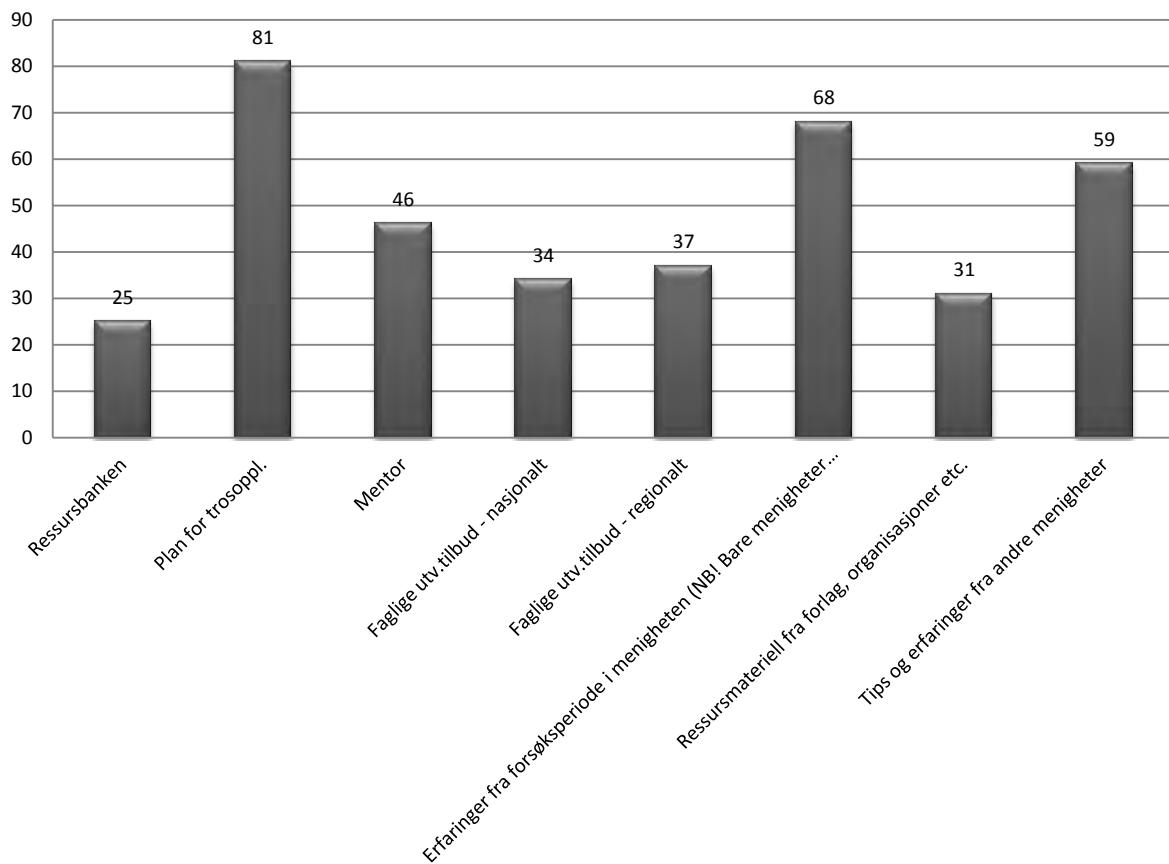
Oppsummerende når det gjelder spørsmålet om hvem som har deltatt i planprosessen, og særlig i hvilken grad prosessen har vært involverende, er hovedtendensen at oppstarten og introduksjonen av reformen i menigheten favner ganske vidt og involverer ulike grupper, både stab, valgte råd og frivillige. Selve arbeidet utover i gjennomføringsfasen med å utvikle og skrive den lokale planen gjøres derimot først og fremst av en eller to nøkkelpersoner i menigheten, stort sett en ansatt, og vanligvis trosopplæringsmedarbeider, menighetspedagog eller prest. Menighetsrådet, eller kanskje heller et trosopplæringsutvalg som menighetsrådet har oppnevnt og delegert oppgaven til, blir forelagt ulike planutkast og forslag mer eller mindre jevnlig i løpet av arbeidet. De kommer kanskje med innspill og synspunkter, eller nøyer seg med å bifalle det arbeidet den eller de ansatte har gjort med planen. For øvrig er menighetsrådet ikke særlig involvert eller tett på planutviklingsprosessen, før de formelt vedtar menighetens plan for trosopplæring. Fellesrådet er bare involvert indirekte gjennom arbeidsgiveransvaret for de fellesrådsansatte, og budsjettansvar. Det ser imidlertid ut til at dette ansvaret i liten eller ingen grad kommer i berøring med eller påvirker selve planutviklingen. Det er heller ingen sterk involvering av foreldre (for ikke å snakke om barn og unge) i arbeidet med planene. I det hele tatt er altså inntrykket at planene utarbeides av en (vanligvis) eller to ansatte i menigheten, og mer eller mindre aktive innspill fra eventuelt andre ansatte og fra rådene. En av informantene, en ansatt, sier som en kommentar til hele planutviklingsprosessen i menigheten at de etter vedkommendes vurdering ikke har vært flinke nok til å være i en pågående samtaleprosess. Og dette er, sammenlignet med de øvrige menighetene i vårt intervjuområde, faktisk en av dem som ser ut til å ha lykkes relativt bedre med en involverende prosess om den lokale planen.

Hvis involvering, og spesielt involvering av de valgte rådene, av ulike faggrupper og kompetanseområder blant de ansatte, og av foreldre, er viktige kriterier for en vellykket prosess med å utvikle lokal trosopplæring, har en altså ikke lyktes så veldig godt i ”første runde” med utvikling og godkjenning av lokal plan.

Planutvikling: basert på praksis, erfaring og læring i menigheten?

Det andre spørsmålet når det gjelder selve prosessen med å utvikle lokale planer, er forholdet mellom plan og praksis, eller på hvilken måte planen utvikles i relasjon til praksis, til gjennomførte trosopplæringsstiltak.

Figur 1 God nytte av følgende ressurser i arbeidet med å utvikle lokal plan. Prosent

Kilde: KIFOs spørreundersøkelse blant ansatte. (skala 1 = ingen nytte – 5 = stor nytte. Prosent som har svart 4 el. 5. Andel svar på spm: "erfaringer fra forsøksperiode i menigheten" regnet av dem som har svart "ja" på spørsmål om menigheten har vært forsøksmenighet). Svaralternativene bygger på listen over verktøy i planutviklingen i Plan for trosopplæring *Gud gir – vi deler*.

I spørreundersøkelsen til de ansatte har vi stilt spørsmål om hvilken nytte de syns de har hatt av ulike ressurser i forbindelse med planarbeidet. Skalaen som ble brukt hadde verdiene 1-5 hvor 1= ingen nytte og 5= stor nytte. Det er særlig tre ressurser som får høy score (dvs. 4 el. 5): nemlig den nasjonale planen for trosopplæring (81 prosent sier de har hatt god nytte av denne i deres menighet), erfaringer fra menighetens forsøksperiode (68 prosent, regnet av dem som tidligere i skjemaet hadde svart "ja" på om menigheten har hatt midler i forsøks- og utviklingsfasen), og tips og erfaringer fra andre menigheter (59 prosent). Siden "ressursbanken" er et eget spørsmål, er det her "tips og erfaringer fra andre menigheter" som er formidlet på en annen måte enn gjennom denne. Ansatte i menighetene som har hatt forsøksprosjekter opplever altså i stor grad erfaringene derfra som nyttige i arbeidet med lokal plan. Og en stor andel av de ansatte i samtlige menigheter syns de har nytte av å få del i tips og erfaringer som andre menigheter har gjort. Nå er dette selvsagt en subjektiv vurdering blant de ansatte selv, og vi vet lite om hvordan og hva arbeidet med planen bruker og forholder seg til av praktiske erfaringer fra gjennomførte trosopplæringstiltak og -virksomhet. Men også en slik subjektiv vurdering sier noe om hvordan de ansatte arbeider med planen, og at de opplever å kunne gjøre bruk av egne og andres erfaringer med praktisk virksomhet. Intervjumaterialet gir noe mer informasjon om hva dette kan innebære. For det første er det langt

fra alle som sier at de forholder seg til eller gjør bruk av erfaringer og praksis på trosopplæringsfeltet når de arbeider med planen sin. At en god del ikke nevner praksis og erfaringer overhodet, trenger ikke bety at ikke dette spiller noen rolle. Men det tyder på at bruken og betydningen av slike praktiske erfaringer i alle fall ikke er særlig bevisst, men snarere noe som skjer ureflektert.

Intervjuene med menighetene viser imidlertid at det å ha nytte av egne erfaringer og forsøk kan bety litt forskjellige ting. Et par av menighetene er bevisste om at det utvikler planene sine parallelt med at de også gjennomfører tiltak. I den ene, en stor forstadsmenighet med høyt aktivitetsnivå, ikke minst blant barn og unge, og gode stillings- og frivillighetsressurser, forteller informanten at de har mye som ruller og går av tiltak allerede, samtidig som de skal arbeide med planen. Vedkommende ser imidlertid det som en fordel, selv om det gir mindre anledning til å sitte og skrive på planen "i ro og mak": "At vi tross alt har noe å relatere det [planarbeidet f.a.] til, at det ikke blir sånn papirprodukt [...] vi vet hvordan det tar seg ut i gjennomføringen, og kan bruke erfaringer fra det. Så det er jo en bit, at vi forsøker å, vi bygger på erfaringer med praktisk utprøvde ting i planarbeidet". Informanten fra en noe mindre menighet i en liten kystby, sier om planarbeidet i den menigheten at det "skjedde samtidig som vi gjennomførte noen aktiviteter. Hele tiden kombinasjon av praksis og planlegging, prøvd ut nye tiltak etter hvert". I begge disse menighetene ser det ut til å være en bevissthet om at arbeidet med den lokale planen ikke bare skjer parallelt og samtidig med at de gjennomfører ulike trosopplæringstiltak, men at disse også settes i forhold til hverandre, slik at praksis og erfaringer bearbeides og settes i relasjon til planarbeidet. De ligger i samme bispedømme, men det er neppe grunn til å tro at det har noen særlig betydning eller tyder på en sammenheng. Ingen av disse to menighetene har hatt midler i forsøks- og utviklingsfasen.

I en annen menighet, relativt liten, med et mindre tettsted og for øvrig spredtbygd bosetting, som *har* hatt forsøksmidler ser vi en litt annen måte å forholde seg til praksis på. Her er det selvsagt også etablert noen tiltak, enten gjennom forsøksfasen eller enda tidligere. Informantene nevner hvordan dette har gitt mulighet til å knytte an til og bygge eksisterende tiltak inn i planen, men uten å si noe om en form for vekselvirkning mellom plan og praksis, eller bearbeiding av praksis som innarbeides i planen. På direkte spørsmål om hvorvidt erfaringene fra forsøksfasen har vært viktige i arbeidet med planen i gjennomføringsfasen svarer en informant (menighetsrådsleder) at "Ja, det vil jeg tro – det har jeg inntrykk av at det har vært bra, for jeg tror en har fått satt på plass en del ting, en har fått prøvd ut litt". Men noen mer spesifikke utsagn om vekselvirkning mellom plan og praksis har vedkommende ikke. Etablerte tiltak inngår som byggesteiner i planen, men blir tilsynelatende ikke reflektert over. Dermed ser det heller ikke ut til at de blir utnyttet som mulighet for mer systematisk læring før de innarbeides i planen. Det samme gjelder andre menigheter som allerede har tilbud til barn og unge som de ønsker å legge inn i trosopplæringsplanen. De er opptatt av hvordan aktiviteter som allerede er etablert i menighetens virksomhet kan legges inn i planen, hvilke retningslinjer og føringer som gjelder for dette, og eventuelt frustrert over det de oppfatter som strenge regler og snever adgang for menigheten til dette. Men de sier lite om hvordan de gjennom bearbeiding og systematisk gjennomtenkning eventuelt kan bruke dette til å lage en bedre plan med forankring i reflektert praksis. Her er det altså ganske tydelige forskjeller på menighetene. Dels er det en forskjell mellom menigheter som utvikler sin plan i forkant av egentlig å være gått i gang med trosopplæringstiltak, og menigheter som utvikler sin plan parallelt med eller i etterkant av faktisk å ha gjennomført slike tiltak. I den siste gruppen er det en forskjell på menigheter som bygger eksisterende tiltak inn i planen, eventuelt videreutvikler og tilpasser dem til føringene i Plan for trosopplæring, og menigheter som er bevisste om forholdet mellom praksis og plan som et

kontinuerlig samspill. Det er ikke bare et spørsmål om å bygge ferdig utviklede tiltak inn i planen, men om at planen utvikles i vekselvirkning med læringen dannet ved den praktiske gjennomføringen av og erfaringen med disse tiltakene. Når en ser på intervjuaterialet fra menighetene er det ganske klart at denne forståelsen for hvordan forsøk og gjennomføring av tiltak som en måte å lære på og å utvikle planer videre på, ennå ikke er tilstrekkelig utviklet i Den norske kirkes menigheter.

Igjen, med tanke på at planene skal revideres med jevne mellomrom – etter at menighetene har samlet stadig mer erfaring med trosopplæringstiltak – kan det være verdt å arbeide med hvordan en kan forankre en tydeligere forståelse av forholdet mellom praksis, læring og planutvikling i menighetene. Det ser ut til å være behov fremover i reformen for et mer systematisk arbeid med både å dyktiggjøre og bevisstgjøre menighetene om læring gjennom praksis, og tilbakeføring av praksis-basert læring og innsikt til planer og teori. Dette er foreløpig for sporadisk og usystematisk integrert i menighetene, og vil være et viktig ledd i at trosopplæringen utvikles videre i Den norske kirkes menigheter.

Støttestrukturer: til støtte i planutviklingen?

Figur 1 viser samtidig hvordan de ansatte vurderer andre typer ressurser, og hvor nyttige eller ikke nyttige disse er i arbeidet med å utvikle de lokale planene. Som nevnt ovenfor er det tre typer av ressurser som peker seg ut som opplevd som særlig nyttige av de ansatte: den nasjonale Plan for trosopplæring, erfaringer fra forsøksperioden, og tips og erfaringer fra andre menigheter. Minst nyttige opplever de å ha av ressursbanken⁴ og av ressursmateriell utviklet av forlag, organisasjoner osv. Denne responsen avspeiles også i intervjuaterialet. Når det gjelder Plan for trosopplæring så omtales den som en kombinasjon av en rammeplan og en ressurs for menighetene i deres arbeid med lokale planer. Og mye tyder på at menighetene opplever og bruker den nettopp på den måten. Den er ikke bare en ramme som regulerer og trekker opp linjer for menighetenes egne planer, men oppleves også som en ressurs som gir hjelp til eget planarbeid, der de kan hente ideer, inspirasjon, hjelp til utdypet forståelse av ulike punkter osv. Både planskjemaet og eksempelplanene bakerst som flere nevner gjør det enklere selv å skulle lage planer. Enkelte mener imidlertid at eksemplene er tilpasset menigheter som er for ulike, og typisk kanskje større eller mer ressurssterke enn deres egen, til at de egentlig har noen glede av dem. Men det er kanskje ikke minst de nasjonale breddetiltakene som ligger inne som forslag til breddetiltak for utvalgte aldersgrupper som menighetene opplever som svært verdifulle. Her får de en tiltakspakke som slik de ser det lett kan tilpasses og realiseres i deres egen lokale situasjon, med tiltaksbeskrivelse, materiell, forslag til aktiviteter etc. tilgjengelig som ferdig utviklede forslag.

Menighetene opplever etter alt å dømme ikke selv at det er noen motsetning mellom måten de bruker Plan for trosopplæring og de nasjonale breddetiltakene på, og det å gi trosopplæringen en lokal forankring og et lokalt sær preg. I spørreundersøkelsen er et klart flertall uenig i en påstand om at "Her i menigheten foretrekker vi å bruke tiltak beskrevet i Plan for trosopplæring fremfor å utvikle egne tiltak". Men må de velge mellom en påstand om at trosopplæringstilbuddet i menigheten deres dette året primært har et lokalt sær preg eller ligner mest på kjernetiltak fra Plan fra trosopplæring, sier ca. halvparten at begge deler har omtrent like stor vekt. I den resterende gruppen mener flertallet at det lokale preget er sterkest.

⁴ Data ble innsamlet før Kirkerådet lanserte den nye Ressursbanken i 2012.

Det kan likevel neppe være tvil om at især de nasjonale breddetiltakene, og kanskje også plankskjemaet og eksempelplanene, vil kunne ha en likedannende effekt for trosopplæringen. Samtidig er det kanskje vanskelig å oppnå den ønskede breddeprofilen på trosopplæringen der menigheten realistisk sett gir et tilbud til alle døpte, uten at det også er en viss felles, nasjonal profil. Slik sett er det ikke sikkert at en skal beklage en slik eventuell likedannende effekt. Spørsmålet om bredde og faktorer som er med på å gi trosopplæringen en breddeprofil er for øvrig hovedtema for neste års evalueringsoppdrag.

De ansatte i menighetene opplever altså selv at Plan for trosopplæring er et nyttig verktøy og en god ressurs for det lokale planarbeidet. På tross av denne opplevelsen viser det seg likevel at en del av menighetene i sine lokale planer har et litt ”utvendig” forhold til den nasjonale planen, og strever med å tilegne seg og formulere i sin egen kontekst for eksempel betydningen av ulike dimensjoner.

Intervjuene med de ansatte i menighetene bekrefter og utdyper også at ressursbanken ikke har vært opplevd som en nyttig støtte i planarbeidet. Grunnen ser ut til å være at den ble opplevd som uoversiktig og vanskelig å navigere i, og at det lå mer stoff der enn en menighet på jakt etter ideer klarte å forholde seg til. Når en ser at ”tips og erfaringer” fra andre menigheter hører med til det de ansatte opplever som aller mest nyttig, tyder det på at det snarere er formatet og måten innholdet i ressursbanken formidles på som volder motstand, og ikke tanken på å dra nytte av andre erfaringer.

At ressursmateriell, og i nesten samme omfang også nasjonale og regionale faglige utviklingstilbud, av langt færre oppleves som nyttig tyder på at ressursene som er utviklet gjennom de nasjonale og regionale utviklingsprosjektene ikke helt har truffet, eller ikke helt har nådd frem til denne målgruppen. Flere nevner trosopplæringskonferansen som en fin begivenhet, men noen peker også på at det hadde vært nyttig med noen føringer eller anbefalinger når det gjaldt å orientere seg og velge ut i mengden av materiell og tilbud som er utviklet. En kritisk røst mener at det med trosopplæringsreformen og midler til nasjonale og regionale utviklingsprosjekter også åpnet seg et marked for aktører på dette området som har vært ivrige etter å promotere sine produkter, og at det hadde vært ønskelig med noe tydeligere anbefalinger eller retningslinjer fra sentralt hold.

Planarbeid og skriftliggjøring

Hvordan opplever menigheten dette kravet til å utarbeide formelle, skriftlige planer for trosopplæringsvirksomheten sin? Selv om menighetsrådene selv sagt også tidligere har utviklet planer for deler av virksomheten sin, som plan for diakoni, for barn og unge, for konfirmasjon etc. er det likevel ikke usannsynlig at en god del av virksomheten formes og utvikles gjennom mer uformelle prosesser i en mer muntlig kultur og interaksjonsform. Hvordan reagerer en da på ganske strenge krav til skriftliggjøring? Her må vi først og fremst holde oss til intervjuematerialet. De som er kritiske er det først og fremst av andre grunner enn det som har med selve planarbeidet å gjøre. Flere, særlig mindre menigheter, er bekymret for at de nå påtvinges en forventning om å gi et tilbud om trosopplæring til alle døpte samtidig som de ikke tilføres ressurser som står i forhold til forventningene. Noen er også opptatt av at de ikke bør gape over for mye eller forstrekke seg, men tilpasse ambisjonene og utvikle tilbuddet litt etter litt. Det er altså en bekymring knyttet til menighetens ressurser noen steder, men ingen kritikk av selve dette å bli pålagt å utarbeide en skriftlig plan for virksomheten sin. Og flere er svært positive. De understreker at arbeidet med planen for dem og deres menighet har vært en spore til refleksjon og bevisstgjøring om virksomheten, at det har bidratt til en mye større integrasjon av trosopplæringen i menighetens øvrige virksomhet, og at

det også har virket positivt for andre deler av menighetens liv, spesielt gudstjenestelivet. Dette siste kommer for øvrig også frem i spørreundersøkelsen blant de ansatte, der nær 90 prosent svarer at de opplever at trosopplæringsreformen har virket positivt for menighetens gudstjenesteliv. Vurderingen er også positiv, men likevel ikke i samme grad når det gjelder trosopplæringsreformens betydning for diakoni i menigheten. Her mener 63 prosent at trosopplæringen har virket positivt. Menighetene ser altså ut til å ha innstilt seg på virksomhetsplaner som en del av styring, ledelse og planlegging i menigheten. Det ser ikke ut til at dette oppleves som et fremmedelement i en uformell og muntlig kultur.

3.5 OPPSUMMERING

Menighetene som kommer inn i gjennomføringsfasen skal innen tre år etter første tildeling ha utarbeidet en egen plan for sin trosopplæring, som er godkjent av biskopen. Den nasjonale planen *Gud gir – vi deler* skal være et ressursdokument og en rammeplan for arbeidet med de lokale planene, men det understrekkes at trosopplæringen skal forankres og utformes lokalt. I den nasjonale planen blir det også understreket at trosopplæringen er hele menighetens ansvar, og at arbeidet med å utvikle planene derfor bør involvere ulike aktører: ulike grupper av ansatte, frivillige, foreldre, og barn og unge.

Bispedømmene utvikler, etter innspill og anbefalinger fra sentralt hold, ulike opplegg for oppfølging av menighetene i gjennomføringsfasen, og for selve godkjenningsprosessen. Spesielt er det mye kontakt i selve oppstartfasen, med forberedende møter i forbindelse med avklaring av tildeling og budsjett, møter med stab, menighetsråd og eventuelt også med frivillige for å gjøre seg kjent både med den lokale planen og arbeidet som venter menigheten. Disse oppstartsmøtene fungerer også i menighetene som arenaer for å involvere både de ansatte, rådsmedlemmer og kanskje også enkelte frivillige og foreldre. Bispedømmene bruker også årsrapportsamtalene med menighetene for oppdatering og avklaring av behov for ytterligere oppfølging. De siste 6 – 12 månedene før leveringsfrist arrangerer de fleste bispedømmene i tillegg ulike former for kursopplegg for det konkrete planarbeidet og planskriveringen. Selve godkjenningsprosessen er lagt opp i to trinn, med innlevering av en foreløpig versjon av planene ca. 6 måneder før endelig frist. Denne leses så på bispedømmekontoret, først og fremst av trosopplæringsrådgiverne, og i varierende grad av andre rådgivere og av biskopene. Menighetene får deretter en tilbakemelding som grunnlag for videre bearbeiding og endelig innlevering. Disse første tilbakemeldingene har hatt ulik form i de ulike bispedømmene, noen har vært mer detaljerte og inngående enn andre. Et overordnet perspektiv på godkjenningsprosessen fra biskopenes side som godkjenningsmyndighet har vært at dette skulle være en dialog og veileddningsprosess, og ikke en beslutning om godkjent / ikke godkjent. Det ser ikke ut til at de har sett det som aktuelt å gi planer merkelappen "ikke godkjent", men i tvilstilfeller eventuelt peke på hvordan planen må videreutvikles, godkjenne for en kortere periode e.l.

Når det gjelder menighetene selv har vi sett på ulike side av prosessen med i gjennomføringsfasen med planutviklingsarbeidet. Når det gjelder organisering og involvering ser det ut til, i tråd med funnene angående bispedømmekontorenes oppfølging, ut til at det først og fremst er i oppstartfasen at man får til en ganske bredt involverende prosess. Ulike typer ansatte, rådsmedlemmer, frivillige og kanskje også foreldre er med på oppstartmøter, gjør seg kjent med den nasjonale planen og snakker om hva de ønsker for menighetens trosopplæring. Det er imidlertid vanskelig å opprettholde denne

brede deltagelsen og involverende prosessen ut over i planarbeidet, og i praksis ser det ut til at planene i stor utstrekning utformes av én eller noen svært få ansatte, og at menighetsrådet godkjenner den uten å ha så sterke, egne synspunkter.

Det virker imidlertid ikke som menighetene er negative til å skulle utarbeide en skriftlig, formell plan med ganske fastlagte elementer, selv om det skinner igjennom at de har ulike ressurser for denne typen skrivearbeid. Flere – også i mindre menigheter med relativt begrensede ressurser beskriver at dette har vært en anledning til refleksjon og bevisstgjøring om trosopplæringsvirksomheten. Derimot ser det i liten grad ut til at det foregår noen systematisk læring gjennom praksis. Riktignok er flere menigheter opptatt av hvordan de kan innarbeide eksisterende tiltak i sin trosopplæring, men da snarere fordi det sparer noe arbeid med å lage et nytt tiltak fra bunnen av enn fordi det skjer en systematisk eller bevisst bearbeiding av de erfaringene man har hatt med tiltakene. Det betyr nok også at utvikling av og læring i reformen gjennom en intensiv forsøksfase først og fremst har fått nedslag i den nasjonale trosopplæringsplanen, men i mindre grad i form av den enkelte menighets egen læring gjennom sine forsøk og erfaringer.

Et spørsmål som volder en del hodebry og til dels frustrasjon rundt om i menighetene, er hvorvidt og på hvilke betingelser kontinuerlige tiltak for barn og unge kan inkorporeres i den lokale trosopplæringsplanen, telles timer for, og inngå som en del av tilbudet om en systematisk trosopplæring for alle døpte. Her ser det ut til at bispedømmene har hatt litt ulik praksis, og at noen har åpnet opp for større fleksibilitet og lokal tilpasning av ordninger enn andre.

4 LÆREPLANANALYSE (ELISABET HAAKEDAL OG KÅRE FUGLSETH)

4.1 INNLEIING: MATERIAL OG METODE

I denne delen av rapporten er hovudmålet å analysere resultatet eller sjølve dei nedskrivne produkta i arbeidet med lokale trusopplæringsplanar i «gjennomføringsfasen» av reforma *Størst av alt*. Vi har brukt plantekstane slik vi finn dei på verktøysidene til reforma på Internett.⁵ Eitt av dei viktigaste dokumenta i analysearbeidet har vore den nasjonale planen, *Gud gir – vi deler. Plan for trusopplæring i Den norske kyrkja* (Kyrkjerådet 2010). Denne planen er tilgjengeleg for alle på den same nettstaden. Vi har med utgangspunkt i den nasjonale planen og dei føringane som er lagt der, sett på korleis dette er tolka og brukt lokalt i nokre kyrkjelydar. Først (4.2) vil vi seie litt om nokre overordna teologiske og pedagogiske perspektiv for denne analysen, og så (4.3) vil vi presentere ein analyse der vi går gjennom plan for plan og trekkjer fram særdrag ved kvar av dei. Etter dette dreg vi opp nokre overgripande tema frå denne gjennomgangen og tar nokre *læreplanteoretiske* grep som kan vere oppklarande og til hjelp i det vidare arbeidet med planane (4.4). Til slutt (4.5) oppsummerer vi dei analytiske resultata våre.

I tillegg til planteksten *Gud gir – vi deler* har vi samla og studert 20 lokale læreplanar. Dei lokale planane skulle i utgangspunktet vere ferdig skrivne i 2011 og godkjende av biskopane eller bispekontora i 2012, men ikkje alle planane var komne så langt i prosessen på innsamlingstidspunktet, sommaren 2012. I hovudsak nyttar vi i denne analysen berre skriftlege kjelder og held oss for det meste til tekstinterne analysar og samanlikningar mellom tekstar, både mellom dei lokale planane og mellom dei lokale planane og nasjonalplanen. I hovudsak er dette altså ein rein dokumentanalyse. Vi strekar difor under at vi ikkje seier noko om faktiske tilhøve, berre om tekstlege representasjonar, sjølv om vi av og til dreier analysen inn på tolkingar av kva som faktisk kan ligge til grunn for at teksten er blitt som han blei. I høve til dei større spørsmåla som denne rapporten vurderer, er dette altså berre ein liten del av analysen og gjeld berre på tekstnivå.

Læreplanforsking og curriculum-forsking er ei relativ stor grein innanfor den pedagogiske forskinga nasjonalt og internasjonalt (jf. Gundem og Hopmann 1998), og det er skrive ein del om ulike sider ved læreplanane i Den norske kyrkja, og særleg den store studien frå Ulstrup Engelsen (1998, jf. Engelsen 2012) om dei kyrkjelege læreplanane på 1990-talet er viktig i så måte. Allereie publiserte studium av den nye trusopplæringsplanen *Gud gir – vi deler* (Kyrkjerådet 2010) har til no naturleg nok dreidd seg om tendensar i den nasjonale planen (t.d. Holmquist 2012) og ikkje om lokale planar eller planprosessen i sokna, prostia og bispedømma slik vi har fått høve til i dette prosjektet. I denne samanhengen går vi litt breiare ut. Læreplananalysar kan til dømes òg vurdere kor mykje fagstoff ein tenkjer opplæringa skal ha og kor realistisk dette er (omfanget), ev. prinsipp for utvalet (kategoriar), korleis ein skal byggje opp innhaldet (sekvens), kva ein gjer for at opplæringa skal vere samanhengande (kontinuitet) og korleis innhaldet heng saman (integrering). Vi går ikkje systematisk gjennom desse punkta i dette kapittelet, men svarer på dei på ulike måtar i denne studien.

Utvalet av planane er gjort greie for i byrjinga av denne rapporten. Planane har fått geografiske namn i samsvar med lokaliseringa, med unntak av dei planane som er laga i kyrkjelydane der vi tidlegare

⁵ <http://www.kyrkja.no/?event=doLink&famID=11495> eller berre www.kyrkja.no

har drive felter arbeid (case-kyrkjelydar). For liste over plannavn, se vedlegg. Desse har fått dei same fiktive namna som i dei tidlegare prosjektrapportane. Tekstbasen med lokale planar som vi har studert, er på 315 sider til saman. Dei 20 lokalplanane har varierande lengd, frå 3-51 sider. Den minste er på tre sider (Nord-Noreg-planen), og den lengste er på 51 sider (Sørvestlandet 2-planen). Det er to planar frå alle bispedømma, men berre éin plan frå kvar av dei to nordlegaste bispedømma, i første rekke av di desse bispedømma altså knapt hadde gjort seg ferdig med planprosessen av 2011-planane innan vi byrja analysearbeidet og måtte avslutte innsamlingsarbeidet. Fire av planane kjem frå kyrkjelydar som har vore med i casestudiane innanfor dette evaluatingsprosjektet (Sletta, Lien, Viken og Skogen). I noko mon har vi såleis brukt empirisk materiale frå heile evaluatingsprosjektet og frå intervjua med ansvarlege planskrivarar og ansvarlege for oppfølging av planarbeid på alle bispekontora.

Utgangspunktet for den samla analysen i rapporten er generelt sett å finne ut om planarbeidet har verka til fornying, om opplæringa er systematisk og samanhengande, heilsakleg og med eit visst omfang, og om han er for alle (jf. t.d. nasjonalplanen, s. 19). Vi vil sjå nærmere på tilhøvet mellom den nasjonale planen og dei lokale planane på desse områda, og innanfor den ramma som er gitt med dokumentanalysen seie noko om ei eventuell fornying langsetter dei tre innhaldsbaserte aspekta «livstolking og livsmeistring», «tru og tradisjon i kyrkja» og «kristen tru i praksis» frå den nasjonale planen. Det er òg eit poeng i denne samanhengen å gå nærmere inn på det som i den nasjonale planen blir kalla dimensjonar, dvs. andre sider ved verksemda i kyrkjelyden som ikkje nødvendigvis har med opplæringsarbeidet å gjere, men som den nasjonale planen seier at ein lokalt skal trekkje inn i opplæringa for at dei på den måten kan bli godt inkluderte i læringsarbeidet. Vi går ikkje så mykje inn på spørsmålet om omfang, om kyrkjelydane når opp i det talet dei skal i sitt arbeid. I dei lokale planane finn ein presentert tal for planlagde og gjennomførte tiltak og timetal, men dette er for det første lite å byggje analysar på og for det andre er dei fleste kyrkjelydane framleis i ei oppbyggingsfase i høve til endringane med trusopplæringsreforma. Det er difor desse fire spørsmåla vi vil følgje særleg gjennom analysen:

1. Vitnar dei lokale planane om at den nasjonale planen har utvikla fornya trusopplæringa?
2. Legg planane opp til at trusopplæringa skal vere systematisk og samanhengande?
3. I kor stor grad kan ein seie at planane legg opp til ei heilsakleg trusopplæring gjennom aspekta og dimensjonane?
4. Kan ein seie at planane legg opp til ei trusopplæringa for alle?

I høve til spørsmål 1 ser vi særleg på nye tiltak som er planlagde og/eller sett i verk med reforma. Når det gjeld spørsmål 2 er det særleg interessant om denne opplæringa er gjennomtenkt organisert i høve til tiltak og om innhaldet er tilsvarende systematisk lagt opp. I samband med spørsmål 3 gjeld det å sjå om planen dekkjer alle sider ved kyrkjeleg tru og praksis. I høve til spørsmål 4 ser vi etter om planane indikerer at ein har alle døypte i målgruppa for tiltaka (breiddeperspektivet).

To forskrarar har arbeid saman om denne læreplananalyisen. Den eine har arbeidd mest med ein plan for plan-presentasjon og avsluttande komparasjon der vekta er lagt på tolking av målformuleringane i planane. Den andre har jobba mest med ein tematisk analyse særleg i høve til dimensjonane og aspekta som skal prege innhaldet i planane. Kapitlet er utforma med to hovuddelar og ein samanfattande konklusjon. Begge forskarane har arbeidd ut frå felles retningsliner og prinsipp for kva vi såg etter:

- Adressat: Kven av dei som er involverte i trusopplæringa er implisitt til stades i dei ulike språklege formuleringane?
- Pedagogiske prinsipp: Kva for eksplisitte eller implisitte syn på læring og kunnskap finn vi i planane?
- Teologisk profil: Finn vi størst vekt på skaping eller frelse i planane? Kva fortel val av bibelske «kjernetekstar», jf. *Gud gir – vi deler* (Kyrkjerådet 2010:46-47)?
- Lokal tilpassing: Kor mykje direkte overføring finn vi fra *Gud gir – vi deler* i dei lokale planane og kor mykje er lokalt sjølvstendig arbeid?
- Samsvar: I kva grad finn vi mønster eller samsvar mellom hovudvekt i pedagogiske prinsipp og hovudvekt i teologisk profil? Kva seier dette om fornying, systematikk, samanheng og heilskap i planane?

Før dei to hovuddelane gjer vi greie for den felles terminologien vi nyttar i dei lærings- og kunnskapsteoretiske vurderingane (i begge hovuddelane) og for nokre læreplanteoretiske grep (som særlig er brukt i den tematiske analysen). Kunnskaps- og læringsteori (med teori om pedagogiske prinsipp) og læreplanteori er også ført inn i avsnittet der den nasjonale planen og føringane i han blir karakterisert og tolka.

4.2 NOKRE OVERORDNA TEOLOGISKE OG PEDAGOGISKE PERSPEKTIV I ANALYSEN

Om den nasjonale planen

Plandokumentet (Kyrkjerådet 2010) er gitt ut som eigen publikasjon med publikasjonsnummer og skrive slik at han kan vare ei stund. Ikkje nokon aktuelle saker er nemnd, men han er dagsett. Innanfor det offisielle skuleverket blir det ikkje lenger laga slike trykte plandokument, for gjeldande læreplan der er det som støtt ligg på dei departementalt styrte internettssidene, men ein gjer ikkje stadige endringar. Det er alltid ein fordel at ein plan får verke ei stund før ein gjer eventuelle endringar for å korrigere og justere kursen, i den grad ein tenkjer seg at slike endringar i planar kan endre noko i praksis. Spørsmålet om verknaden av eit sentral og nasjonalt plandokument er kanskje eit endå større spørsmål i Den norske kyrkja enn i den offentlege skulen som ikkje har så mange profesjonelle pedagogar og som har lange tradisjonar for privatisering av undervisningspraksis. Først på 1990-talet fekk Den norske kyrkja noko som kan likne på ein felles, nasjonal opplæringsplan (Plan for dåpsopplæring i 1991 og Plan for konfirmasjonstida i 1998).

Den heile tittelen *Gud gir – vi deler. Plan for trusopplæring* er todelt frå eit pedagogisk perspektiv. For det første seier han at tru kan delast av alle deltararane og for det andre at det dreier seg om opplæring. Det er mogleg å tolke dette som ein motsetnad og at det er ein indre inkonsistens i sjølve tittelen. Det ein kan dele med andre og andre kan dele med deg, er ikkje noko nokon eigentleg treng opplæring til. Opplæring er nemleg eit ord som ein vanlegvis brukar for praktiske oppgåver, t.d. «kjøyreopplæring» eller om læring i ei bedrift. Men ein kan også tolke dette slik at desse føreset kvarandre, og at opplæring høyrer med i den verksemda vi har snakkar om trass alt. Vi har tolka tittelen på denne siste måten. Denne dobbelte bestemminga går att på fleire måtar og er noko vi skal trekke inn i drøftinga om det pedagogiske grunnsynet i planane.

Innleiingar er alltid sentrale og interessante læreplanteoretisk sett. Alle innleiingar av eit plandokument har ein funksjon ut over seg sjølv. Her får planskrivarane sett fram dei overordna rammene for planen, og leseren får hjelp til tolkinga. Statusen åt planen som forpliktande dokument blir streka under i nasjonalplanen *Gud gir – vi deler* på fleire måtar. Planen er vedtatt i Kyrkjerådet og forpliktande for kyrkjelydane som er komne med i reforma. *Forordet* (s. 3) er skrive av direktøren i Kyrkjerådet, Jens-Petter Johnsen, noko som understrekar det offisielle preget. I innleiinga *Føremål og oppbygging* (s. 4) blir ikkje berre planen presentert og innhaldet forklart, men forpliktinga blir også vidare styrkt ved å vise til vedtaket i Kyrkjemøtet om planen og den juridiske bakgrunnen i kyrkjelova. Saman med krava til godkjenning i sokneråda, er godkjenninga frå biskopen og arbeidet frå rådgjevarane hjå biskopane som følgjer det lokale planarbeidet nøyde eit uttrykk for høg relevans av dokumentet for Den norske kyrkja i dagens situasjon.

Kap. 1 (Livslang læring) gir kort og konsist sentrale føringar på nokre grunnleggjande pedagogiske prinsipp som har lege til grunn for utarbeidingsa av denne nasjonale planen, og som skal ligge til grunn i det vidare lokale arbeidet. Desse er kort fortald: livslang læring, lærande fellesskap, oppdaging, utvikling, livserfaring og livstolking, danning, totalformidling og disippelpedagogikk (s. 5). Dette kapittelet har vore sentrale i vår vurdering av dei lokale planane. *Kap. 2 (Gud gir – vi deler)* handlar om det ein gjennom arbeidet og dei tiltaka som er skissert skal prøve å få til, ein kan skildre det som ein presentasjon av kombinasjonen av teologiske og pedagogiske prinsipp for planen og det utdjupar tittelen. Føringane dreier seg om prinsippet om felles læring («vi»), på deling av læring

(«deler») og *kva* ein skal dele: tru og undring, tradisjonar og verdiar, opplevingar og fellesskap, håp og kjærleik (s, 6-11). *Kap. 3* (Størst av alt – innhaldet i trusopplæringa) handlar direkte om innhaldet og presenterer den sentrale innhaldsmodellen. Planen legg opp til tre ulike «innhaldsaspekt», altså tema eller moment: 1. livstolking og livsmeistring, 2. tru og tradisjon i kyrkja og 3. kristen tru i praksis, med temaet «Guds kjærleik i Jesus Kristus» som eit omdreiingspunkt. Desse tre aspekta er sette sammen i ein relasjonsmodell, dei svarer altså til eller er gjensidig avhengig av kvarandre. Kvart aspekt er vidare skildra med ei rad over- og under emne.

Det sentrale innhaldskapittelet i planen er utan tvil dette kapittelet. Her finn vi sjølve innhaldsramma. Denne ramma er så sentral at ho òg er gitt ut som eigen trykksak, ein planfoldar (jf. om trusopplæringsreforma på *Internett*)⁶. I analysen nedanfor har vi gått gjennom korleis desse aspekta er gjort greie for i dei lokale planane. Både desse pedagogiske og dei teologiske prinsippa (*kap. 1-3*) og samanhengen mellom dei er omdiskuterte og til dels krevjande å setje ut i livet (vi kjem attende til *kva* diskusjonen er og *kva* som er krevjande). I spørsmålet om planlegging av organisert undervisning er det alltid eit spørsmål om læring faktisk kan planleggjast og kor nøyaktig ein skal tenkje seg at dette skal gå til. Dette er særleg viktig i spørsmålet om tru. Prinsippformuleringane kan tolkast slik at dei viser at ein har vore klar over denne utfordringa. Kombinasjonen av ulike prinsipp står side om side, t.d. at det både er snakk om formidling og oppdaging samstundes. Formuleringa av tre innhaldsaspekt som er knytt i hop i ein relasjonsmodell er eit grep som vi trur er fruktbart i denne samanhengen. Såleis har vi ikkje å gjere med ein reint fagdelt plan etter t.d. teologiske disiplinar, men heller ikkje ein prosessplan eller problemområdeplan der tradisjonelle inndelingar fell bort. Dette gjer innhaldet mindre bestemt for lokal planlegging, men utan heilt å sleppe det fritt (jf. drøftinga av aspekt og dimensjon nedanfor) og kan seiast å vere eit godt plangrep. Vi kommenterer denne relasjonsmodellen nedanfor.

Kap. 4 (Oppbygging av trusopplæringa) går meir konkret til verks i høve til sjølve organiseringa. Her presenterer planskrivarane korleis ein tenkjer seg at opplæringa skal vere, nemleg: systematisk og samanhengande, kven ein ønskjer å nå (breidd), kor mange timer ein skal bruke og ei tilrådd oppbygging og organisering. Prinsippet med å vere systematisk i oppbygginga av undervisning og læring er streka under i mange samanhengar i samband med planarbeidet. I det ligg eit ønske om å vere gjennomtenkt og ikkje overlate noko til tilfeldige tilhøve. Det er igjen eit spørsmål om kor mykje ein kan planlegge læring, men i reformsamanheng er det lov å vere rimeleg rasjonell og målmedviten.

Arbeidet vert delt inn i 3 aldersperiodar: 1) Dei første leveåra 0-5 år, 2) Barndomsåra 6-12 år og 3) Ungdomsåra 13-18 år. Dette følgjer for det meste inndelinga i den offentlege opplæringa. Konfirmasjonstida har fått eit eige kapittel (*kap. 5, Konfirmasjonstida*), noko som understrekar kor sentralt dette tiltaket har vore og framleis er. *Kap. 6 (Sentrale dimensjonar i ei heilskapleg trusopplæring)* er det lengste kapittelet og går gjennom 11 sentrale «dimensjonar» ved ei trusopplæring som skal vere totalformidlande, det at all vesentlege delar av kyrkjelivet er med. Dimensjonar viser til verksemder og sider ved kyrkjelydsarbeidet som i meir eller mindre grad vil vere på plass i kyrkjelydane frå før (som gudsteneste og diakoni), men planen understrekar at, og viser korleis, ein tenkjer seg at dette skal gå inn i sjølve tilrettelegginga av den systematiske trusopplæringa.

⁶ Sjå <http://www.kyrkja.no/?event=downloadFile&FamID=140086> (lasta ned 25.10.12.)

Kap. 7 (Lokalt planarbeid) tar opp ei rad kjende læreplanbaserte grunnkategoriar om lokal tilpassing: kva som skal kjenneteikne den lokalt utvikla planen og korleis ein kan orientere planen ut frå dei vilkåra ein har på kvar stad. Det handlar om korleis ein tenkjer seg at det lokale læreplanarbeidet skal gå føre seg, kvar ansvaret ligg (eigarskap) og korleis ein ser for seg at ein skal bruke plandokumentet i drøftingar om grunnlagstenkinga.

Dette viser til at kyrkjelydane ikkje berre skal drøfte dei teologiske og pedagogiske grunntrekka i planen, men òg at ein skal tilpasse planen og arbeidet med han i høve til *lokale* særpreg og kartleggje situasjonen for opplæringa lokalt før ein byrjar undervise. Kapittelet seier (s. 38-39) at ein ikkje berre skal lage ein lokal generell plan, men òg ein tiltaksplan og ein plan for enkeltsamvær (ein praksisplan). Praksisplanar vil vere særskilte og skal ikkje rapporteras inn eller godkjennast. Alt dette skal skje i tverrfagleg samarbeid. Nedanfor kommenterer vi korleis dette har blitt forstått i dei lokale planane. Til sist i kapittelet tar ein opp evaluering og vidareutvikling: her peikar ein på at den lokale planen kan bli brukt i vurderingar av eige arbeid og kvart tiltak. Det blir peika på at barn og unge skal vere med på denne vurderinga. Det blir lagt sterke føringar for at planen skal opp til årleg gjennomgang med alle som er involverte i han. Vidare blir det lagt opp til at heile planen skal opp til revisjon éin gong i valperioden til soknerådet (s. 39).

Denne delen signaliserer tydeleg læreplanarbeidet som ein kontinuerleg prosess. Det førebur kyrkjelyden på at ein må arbeide med å tilpasse planen etter den faktiske situasjonen og at dette ikkje er noko ein kan gjere éin gong og så legge bort. Vi oppfattar dette som ei særskilt realistisk haldning til dette arbeidet.

Kap. 8 (Ansvarsforhold) tar opp ansvarsforholda kring planarbeidet på alle nivå: kyrkjemøtet, soknerådet, fellesrådet, bispedømmerådet, alle tilsette og biskopen sitt ansvar. Her viser ein òg til godkjenningsprosessen generelt, samarbeid med høvelege einingar (andre organisasjonar t.d.) slik det er best ut frå lokale forhold. Her skriv ein òg om samisk trusopplæring og prinsipp for eigenbetalinga (som skal vere så låg som mogleg).

Kap. 9 (Verktøy) handlar om ressursar og hjelpemiddel (i vid meinung) kyrkjelydane har til disposisjon i arbeidet: mentortenesta, fagleg oppfølging, erfaringsdeling, materiell, ressursar til samisk trusopplæring og tilrettelagd trusopplæring, samt kommunikasjonsressursar. Til sist viser ein til ei rad digitale verktøy som er tilgjengelege, inkludert malar og modellar. Det er med andre eit stort arsenal av moglege hjelpemiddel eller verktøy dei lokale planskrivarane har til disposisjon.

Viktigare enn desse verktøyen i det lokale arbeidet er likevel dei fire vedlegga: det elektroniske verktøy for planskrivinga med skjema (*vedlegg 1*). Forslag til kjernebibeltekstar (50 tekstavsnitt og seks større delar, t.d. hele Markusevangeliet, *vedlegg 2*). Her ligg eit forslag på 23 kjernetiltak inndelt etter dei tre aldersperiodane som planane er bygd opp ikring, med føringar for kor mange timer kvart kjernetiltak kan ha (*vedlegg 3*). Til siste kjem to døme (*vedlegg 4a og 4b*) på tenkte, lokale planar. Vi kallar i denne samanhengen desse døma for modellar eller *modellplanar*, og vi ser i gjennomgangen vår av lokale planar at desse verktøyen i vedlegga har vore særskilt styrande for planskrivinga. Den første *modellen* er ein større plan («Størst av alt») i fiktive «Bakkebygd kyrkjelyd» med 19 tiltak og fire kontinuerlege tiltak, altså ein plan for kyrkjelydar som alt har mange innarbeidde breiddetiltak (s. 50-57). For det andre ligg det her eit forslag til ein mindre plan («Smått er godt») for kyrkjelydar på ein mindre stad der det er få barn og ungdomane reiser ut etter ungdomsskulen, og der arbeidet med denne delen av aldersspennet blir tona ned (s. 58). Planen har 13 kjernetiltak (s. 58-61).

Formuleringane frå desse modellane går mykje att i dei lokale planane og ein kan lure på kor lurt det var å lage slike modellar (jf. analysen nedanfor). Presteforeninga (2009) sa òg i si fråsegn om det første planutkastet at planen ikkje var nasjonal nok og ønskte sterkare føringar slik at det var mogleg å kjenne seg att i opplæringa sjølv om ein flyttar og byter kyrkjelyd. Dei argumenterer for at planen må kombinere nasjonale rammer og idear for å hjelpe kyrkjelydane i gang med arbeidet.⁷ Holmquist (2012) viser òg til intervju med sentrale personar som har arbeidd med planen i Kyrkjerådet, som seier at døma på kjernetiltak ikkje opphavleg var tenkt lagt inn, men at det kom sterke signal frå kyrkjelydar om at dette måtte vere med.

Om planen som læreplandokument: ramme- og reformplan

Den nasjonale planen definerer seg som ein rammeplan (s. 4), og faktiske tilhøve elles i teksten strekar under dette. Rammeplanar blir vanlegvis tenkt som noko som i eit visst mon set ytre grenser for både innhald og organisering av opplæringa. Ein rammeplan set nokre grenser eller mønster for kva ein kan gjere lokalt, men det er frie val innanfor ramma. Ein rammeplan er ein halvferdig plan og som slik, ein krevjande type for dei skal ta han i bruk. Han skal verke både stimulerande for lokal kreativitet, samstundes som han ikkje vil sleppe alt fritt. Denne planen presenterer òg seg sjølv både som ein ressurs og ein reiskap for dei som har ansvar for å utarbeide lokale planar, og kan difor seiast å vere ein moderat rammeplan. Rammeplanar har vanlegvis denne funksjonen, både intensjonalt og faktisk. Ved å kalle noko ein rammeplan, seier ein at ikkje vil detaljstyre. Det skal forenkla planlegginga på lokalt nivå, i frontlina der det heile skjer.

Nasjonale planar som har form av ein rammeplan, har både fordelar og ulemper i samband med den lokale konkretiseringa. Fordelen er at ein får direkte hjelp i form av idear og formuleringar i det lokale arbeidet. Ulempa er at ein lokalt kan kome til å oppfatte planen som for mykje ein forskrift og rammene som nærmest påbod, noko som kan stengje for ein del nytenking. Det er ikkje heilt klart om lokalt arbeid med den nasjonale planen berre skal vere lokal konkretisering, ei delvis omforming eller jamvel nyskaping innanfor rammene. Rammeplanen er sjølv ramma inn av ein større diskurs og kjem med eit stort organisatorisk trykk for å utvikle nye lokale praksisar. Plandokumentet *Gud gir – vi deler* er trykt i ein variert språkbunad eller layout, med rammer, bruk av forteljingar, spørsmål og illustrerande figurar og biletar. Det er lettles, kort og konsist skrive. Ein får inntrykk av at det følgjer sin eigen intensjon om å vere ei ramme og ein ressurs, altså ikkje gi påbod, men heller ikkje utan å hjelpe.

Planen er ikkje berre ein rammeplan, men han er òg ein tydeleg *reformplan*, noko som kjem fram både direkte og indirekte i plandokumentet. Dei to innleiingsdelane (Forord og Føremål og oppbygging) er som nemnd ovanfor ei grunngiving og såleis ei klar legitimering av plandokumentet, noko som strekar under reformperspektivet i han. Planen er relativt lang (62 sider med vedlegg), noko som kan gjere han litt uoverkomeleg når ein skal ta han i bruk og lage lokale planar. Når gjennomføringsfasen er over, vil ein nok òg i Den norske kyrkja på nytt måtte revidere gjeldande plan, og kanskje kan ein då gjere han kortare. Men i denne fasa av reforma, kan det vere på ein plass å presentere ein lengre tekst som dette for å gjere det tydeleg for brukarane kvar ein vil utviklinga skal gå. Korte tekstar kan vere meir diffuse om feltet er uklart for lesaren i utgangspunktet.

⁷ Høringsfråsegn frå «Presteforeningens Sentralstyre», dagsatt 21. april 2009, på www.prest.no og <http://www.prest.no/files/2011/03/Høringsuttalelse-trosopplæringsplanen.pdf> (lasta ned 23.10.12.).

I og med at det er lagt såpass klare nasjonale føringer for innhald og oppbygginga av dei lokale planane, for den lokale planarbeidsprosessen og den faktiske opplæringa, er det viktig å vere klar over dei implisitte og eksplisitte prinsippa på det nasjonale nivået i ein læreplananalyse som dette. Særsmange av nøklane til å forstå dei lokale planane ligg i dei to tenkte modellplanane som er lagt ved det nasjonale plandokumentet. Vi går nedanfor meir inn på spørsmålet om dei to modellplane var nødvendige i denne prosessen.

Formidlings- og sosialiseringsspedagogikk

Det er ikkje meinings å gi ei djuptgåande og generell kunnskaps- og læringsteoretisk utgreiing i denne samanhengen, berre å presentere og grunngje den terminologien vi nyttar for å karakterisere og evaluere dei to pedagogiske hovudprinsippa vi meiner vi har funne i planane. Vi har valt «formidling» og «sosialisering» som hovudnemningar for grovt sett to ulike måtar å forstå kunnskap og læring i dei lokale planane. Andre forskrarar har nytta andre nemningar for å få grep om tilnærma same fenomen. Det finst andre ord frå ulike pedagogiske teoritradisjonar for desse fenomena og prinsippa vi trekkjer fram, men vi går ikkje djupt inn i analyse av teoritradisjonar i denne samanhengen. Grunnlaget for val av nemningane våre er først og fremst språket vi finn i dei undersøkte planane, og vi ønskjer ikkje å innføre ein terminologi som ligg for mykje på sida i høve til planarbeidet.

1) For det første har vi funne uttrykk som «barn og unge skal bli kjent med ...», «lære om», «lære at», «få større kunnskap om» og «gi en helhetlig oversikt over». Dette står dels i den nasjonale planen, dels i dei 20 lokale planane og dels begge stadar. Desse uttrykka fortel om eit ganske tradisjonelt, lærarstyrt og dels autoritatitt syn på kunnskap: Kyrkja sine lærarar har kjennskap til eit visst meiningsinnhald (anten dette har form av lære, verdiar eller særskilde praksisar), dei har ein legitim autoritet til å overføre meiningsinnhaldet til dei døypte, og dei har eit visst språk som hovudreiskap til overføringa. Eit slikt pedagogisk prinsipp er i hovudsak kognitivt orientert og kommunikasjonsmodellen er monologisk. Vi har valt nemninga «formidling» av di dette er ein del av den «profesjonelle daglegtalen» til lærarar. Somme tider blir det brukt negativt, men dei fleste vil vere samde i at ein viss type formidling er ein naudsynt del av all pedagogisk verksemd forstått som samspel mellom ein lærar med eit overordna undervisningsansvar og barn og unge som ho eller han har ansvar for. Formidling frå ein som har innsikt kunnskap, erfaring og legitim autoritet og relevante dugleikar, kan og bør inngå i læringsprosessane til barn og unge i planlagde, målretta læringsløp.

2) For det andre har vi i plantekstane sett ei mengd formuleringar og uttrykk som impliserer at barn og unge tar del i ulike arrangement og møte, dels arrangerte av dei kyrkjelydsansvarlege og dels av dei unge saman med desse kyrkjelydsansvarlege. Desse språklege uttrykka («skape fellesskap», «kjenne trygghet og erfare», «et møtested med rom og muligheter») fortel ikkje minst om kjensler og sosiale erfaringar som planskrivarane ønskjer barna og dei unge skal få gjennom samspelet i tiltaka og gjennom å bli påverka av heilskapen dei er del av. Vi har valt å tolke slike formuleringar som uttrykk for eit sosialiseringssprinsipp der læring primært skjer ved å vere til stades, ta del i (med hovud og kropp, tale og handling) og lære gjennom erfaring. Omgrepet sosialisering er sentralt i den kunnskapssosiologiske teoritradisjonen etter Peter Berger og Thomas Luckmann (1966). I nokre religionspedagogiske empiriske undersøkingar (t.d. Birkedal 2008) er sosialisering somgrepet i hovudsak forstått som påverknad av barn og unge frå «signifikante» andre. Då kan det oppfattast som at ein meiner barn og unge er mottakarar av inntrykk og at dei «sklir inn i» praksisar utan å vere

særleg sjølvstendige og aktive. På den andre sida kan vi ut frå andre empiriske undersøkingar (t.d. Johnsen 2008) få innblikk i ei nølande trusopplæring ut frå noko forfattaren tyder som misforstått barneorientering (kanskje òg misforstått barneteologi) der lærarane dreg seg unna ansvaret sitt av redsle for å påverke eller av di dei kjenner seg usikre på tradisjonselementa og på eigen tru. I tekstar som byggjer på kvalitative studium, ser vi støtt eit spennande samspel mellom deskriptive og normative element. Vi bruker nemninga sosialiseringspedagogikk der planane signaliserer at trusopplæring i høg grad skjer når barna blir trygge på kyrkjerommet og gudstenestene av di dei kjenner dei gjennom erfaring.

Men i tillegg til desse to skildrar planane eit læringsmøte mellom barna eller dei unge og ei mengd spesifikke kristne tradisjonselement der barna og dei unge er aktivt utforskande («aktiv deltagelse», «utfordre til medarbeidarskap», «bli fortrolig med Bibelens forteljing»). Vi ser her reflektert ein aktiv læringsdialog mellom den lærande og ulike meiningsberande element (gjenstandar, personar, forteljingar, tolkingar, praksisar osb.) i den tradisjonen og konteksten opplæringa går føre seg i. Barna og dei unge er i dialog med tradisjonselementa og med andre menneske – gjerne trusopplæringsmedarbeidarane, men òg andre som er ein del av miljøet trusopplæringa går føre seg i. Den *aktive deltaginga* og vilje til å sleppe barns eigne erfaringar og refleksjonar til i ekte samtalar er ei tilnærming som vi finn att i mange planar.

Dei pedagogiske prinsippa som vi har funne implisitt og eksplisitt i planane kan vi ikkje alltid skilje klart frå kvarandre slik kyrkjelydane skriv om det. Vi meiner å finne fleire typar overlappingar som gir signal om at kyrkjelydane ser at dei treng ulike tilnærmingar. Dei to nemningane formidling, sosialisering og aktiv deltaking er nemningar som kan seie noko om kvar vekta ligg i ein plan. Dei fleste planane inneheld formuleringar og uttrykk som dekkjer alle tre prinsippa, men det er gjerne slik at eitt eller to er mest synlege. Berre formidling og reproduksjon av kunnskap utan forståing blir fort utan mening og demotiverande. Rein sosialisering utan nokon form for sjølvstendig forståing av kunnskap blir fort upersonleg. Aktiv deltaking føreset på si side både god formidling og eit inkluderande sosialt miljø.

Det er mykje som tyder på at «det sosiokulturelle læringsomgrepet» er sterkt inne i diskursen om lærings- og kunnskapssyn i trusopplæringsreforma til Den norske kyrkja (t.d. Kirkerådet 2008, Helga Byfuglien i forordet). Men sosiokulturell lærings- og kunnskapsteori er ikkje ein einaste, heilskapleg tradisjon, men ein tradisjon med ulike vektleggingar (sjå t.d. Vestøl 2005:90-111, Afdal 2008, Holmqvist 2012, Johnsen 2012). Til sist i denne analysen vil vi presentere danningspedagogikk som ei tredje tolking av det grunnleggjande pedagogiske prinsippet bak dei planane vi har studert. Danning som mål og middel er nemnd i den nasjonale planen og i dei lokale som eitt aspekt ved opplæringa. Vi føreslår å bruke denne typen tenking som grunnlag, eller i den grad ein kan seie at dette alt ligg til grunn for det vidare planarbeidet og læringsarbeidet i kyrkjelydane, å styrke dette grunnlaget for å kunne fornye trusopplæringa.

I plan for plan-analysen i neste underkapittel søker vi empirisk etter hovudinntrykket i planane når det gjeld pedagogisk prinsipp, i den tematiske analysen etter det blir tilhøvet mellom dei ulike prinsippa drøfta nærare.

4.3 ANALYSE PLAN FOR PLAN – HOVUDVEKT PÅ MÅLFORMULERINGER

Innleiing

I denne kapitteldelen skal vi presentere og analysere dei tjue einskilde lokale planane for trusopplæring. Presentasjonen er ordna geografisk, vi startar i nord og går sørover langs kystlinia (Nord-Noreg, Vestlandet, Sørlandet og Austlandet) før vi vender mot nord att, til det indre Austlandet.

Planane blir først presentert kvar for seg og analysert ut frå kriteria og pedagogiske prinsippa det er gjort greie for ovanfor. Det viktigaste grunnlaget for analysen her er målformuleringane, dvs. hovudmåla i planane og måla for dei ulike tiltaka. Men vi byggjer òg på andre moment i planane. I starten av kvar analyse kommenterer vi plannamnet, særleg i dei tilfella namnet inneheld ein «visjon» eller eit motto. I målformuleringane har vi ikkje minst leita etter formuleringar som kan peike i retning av ein teologisk profil. I plan for plan-analysen brukar vi ein grov todeling mellom ulike kyrkjeideal: «synleg» og «usynleg» kyrkje. Med «synleg» kyrkje meiner vi eit ideal der barna og dei unges identitet blir skildra med vekt på endring og vekst, dvs. som ein kombinasjon av inderliggjering av trua («personleg» tru) og aukande deltaking og ansvarskjensle når det gjeld gudstenestelivet. Med «usynleg» kyrkje meiner vi eit ideal der alle barna og dei unge blir omtala som døypte, truande som på fullverdig vis tar del i gudstenestelivet (når dei gjer det) ut frå kven dei er – og ikkje kven dei skal bli gjennom trusopplæringa. Bruken av «synleg» og «usynleg» kyrkje er ei forenkla todeling av fire ulike kyrkjemodellar som Per Lønning (1989: 204ff) bruker i si drøfting av ulike ideal og forståingar av kva «kyrkje» er, både når det gjeld ulike praksisar / kyrkleorganiseringar og systematisk-teologiske framstellingar. I staden for «synleg» og «usynleg» kunne vi skildra dei underliggende ideala i meir sosiologiske vendingar: ei todeling mellom «dei kyrkje-aktive» og «dei kyrkje-passive», korleis ulike vurderingar og forventningar i høve til aktivitet kom fram i planane. I den tematiske analysen vil vi gå meir inn på ulike kyrkjesyn (vi bruker der dei fire modellane til Lønning) og korleis dette kjem til syne gjennom språket i planane. I plan for plan-analysen dreg vi òg inn nokre andre samanlikningstema som går på religiøst meiningsinnhald, og arbeidar altså ikkje berre ut frå målformuleringane: Vi ser t.d. i kva grad det er samsvar mellom bibeltekstane vi finn i tiltaka i lokalplanane og dei som finst i lista over «kjernetekster» i *Gud gir – vi deler* (s. 46-47). Den viktigaste skjemaboksen her er aspektet «tru og tradisjon i kyrkja». Vi ser på tilhøvet mellom bibeltekstar og truslæretema. Vi kommenterer nesten ikkje innhaldet i boksane «livstolking og livsmeistring» og «kristen tru i praksis». Sidan alle tre aspekta blir analysert i det neste, tematiske analyseavsnittet, bruker vi denne vinklinga berre for å undersøke om vi finn eller ikkje finn samsvar med funna frå målanalysane og tiltaksinnhaldet under «tru og tradisjon».

Til slutt i framstellinga av kvar plan gir vi ei kort oppsummering der vi vurderer om det finst ein samlande profil eller om det er sprik mellom ulike planmoment. Denne kapitteldelen blir avrunda med nokre korte samanlikningar av resultata så langt. Desse samanlikningane blir så eit springbrett for utdjupingar i den tematiske analysesedelen.

Viken-planen

Viken-planen, som representerer ein case-kyrkjelyd i Nord-Noreg, har ikkje ein «visjon» eller eit motto i namnet. Hovudmålet er omfattande:

[Kyrkjelydsnamnet] menighet ønsker å ta ansvar for opplæring av de barn som bringes til dåpen. Når et barn blir døpt heter det: Saman med denne menigheten (...) får dere (foreldre og faddere) et helligt ansvar: Å lære for barnet, lære ham selv å være, hjelpe ham til å bruke Guds Ord og Herrens nattverd ... Som menighet har vi derfor et ansvar for å legge til rette for at barn i alle aldre har et tilbud og en mulighet til å lære om Jesus. Vårt formål med trosopplæringen er derfor det som sies videre i samme liturgi:

(...) for at de skal bli hos Kristus når de vokser opp, likesom de i dåpen blir forenet med ham.

Formuleringane er i høg grad henta frå Den norske kyrkja sin liturgi for dåpen, men ikkje berre. Det er lokalkyrkja som presenterer seg og stadfestar at ho vil ta på seg kollektiv-ansvaret for trusopplæringa, men vi blir òg minna om at foreldra og fadrane har eit ansvar.

Hovudmålet er samansett av fleire moment, det er òg dei einskilde måla. Dei fleste av desse er formulert som «bombe»- eller strek-punkt, opp til 4-5 i kvar boks. Særs mange av verba her syner at dei kyrkjelydsansvarlege er adressaten. Når det gjeld foreldra / dei føresett, skal trusopplæringsmedarbeidarane «skape kontakt», «hjelpe», «oppfordre», «informere», «lære [...] og gi frimodighet», «inspirere», «vise», «bygge nettverk» og «motivere». Frå fire-årsalderen kjem verb som seier kva ein vil skal skje med barna: «gjøre barna [...]», «gi», «invitere til», «hjelpe». Men ein har òg verb som viser at barna er adressat i seg sjølvse ((«lære (om)», «bli kjent med», «uttrykke seg sjølv», «delta i», «utvikle», «styrke», «få»), at kyrkjelyden har ønskjer for barna ((«at 8-åringene skal oppleve [...]» og kanskje at kyrkjelyden saman med dei unge skal ha ansvar for å «være eit rom for kristen tro og fellesskap»). I ein del av målformuleringane er verbet utelatt, berre «objektet» står att: «Kunnskap om dåpens innhold», «Undring og opplevelse [...]», «opplæring og erfaring med», «gode relasjoner i», «arena for». Andre har fått form som ein påstand: «Aktiv deltagelse i gudstjenesten skaper tilhørighet til menigheten.» «Et godt breddetiltak for denne aldersgruppa vil rekruttere til fellestiltak i prostiet når de blir eldre.» Dei mange formene og valørane som måla inneheld har samanheng med mangfold òg i pedagogiske prinsipp og teologisk profil.

Viken-planen har i nokon grad korte og praktiske påminningar og instruksjonar («informere om gode nett-sider») til trusopplæringsmedarbeidarane. Nokre få formuleringar røper ein tradisjonell formidlingspedagogikk («lære noen enkle barnesanger», «gjennom boka lære om kirkens høytider etc.»). Formuleringane for konfirmanttida har eit drag av autoritativ pedagogikk i seg: «Konfirmantene skal lære [...]», «skal erfare [...]». Andre formuleringar vitnar om tru på læring gjennom deltaking og erfaring («være en del av et større kristent miljø», «sette utviklingshemmede i fokus – som fullverdige medlemmer av kirka – ved at også de kan gi verdifulle og fullverdige bidrag i gudstjenesten», «delta i gudstjeneste»). Eit spennande drag ved denne planen er formuleringar som syner tru på entusiasme, læringslyst og lyst til opplevingar og nye erfaringar: «Gjøre barna både trygge i og nysgjerrige på kirka», «fremme og ta vare på song og musikkgleden [...]», «at 8-åringene skal oppleve spenningen [...] så sterkt at de ønsker å delta i andre trosopplærerstiltak», «gi lyst til å lese i Bibelen på egen hånd», «gi barna et spennende og annerledes møte med kirken». Slike

formuleringar kan òg formidle ei utfordring til det einskilde barnet eller den einskilde ungdommen: «gi en bevissthet på at dette er ‘min kirke’», «utvikle egne ressurser», «utvikle personlig tro». I samband med konfirmasjonen kan forma bli meir autoritativ: «Konfirmantene skal utfordres til å ta et personlig standpunkt og ønske å være en kristen.» Dei pedagogiske prinsippa i denne planen er særslig samansette, frå autoritativ formidling av kunnskap og utmaning til ei personleg trushaldning, via tru på at deltaking vil påverke, til oppmuntring av indre lærelyst.

Når det gjeld lokal tilpassing, er rett nok ein del korte målformuleringar, ord og uttrykk overført frå modellplanane i *Gud gir – vi deler*, men hovudinntrykket er at Viken-planen har sin eigen særprega blandingsstil. Stilen går blant anna ut på at ein integrerer kontinuerlege tiltak som samlar tilstrekkeleg breitt til å kunne time-reknast. Dette gjeld til dømes «Hverdags-gruppa ‘Sprell-Levende’» som har tatt målformuleringane sine frå tradisjonell søndagsskuleverksemd. Det gjeld og korverksemd for aldersgruppa 6-12 år, «Kife, Kirkefestival» og «PiVa, Pilegrimsvandring». Inn i dette lokale mangfaldet går og eit nokre tiltak utvikla nasjonalt, «Tårnagenthelg», «Lys Våken» og «Milk 1 og 2».

Vi har allereie peikt på element som syner ein samansett teologisk profil. For konfirmant- og ungdomstida finn ein drag av pietistisk erfaringsteologi. Målsettinga for «Dåp» er «at barnet skal få del i Guds frelse og tas inn i vår menighet». I samsvar med hovudmålet vil ein truleg her formidle eit luthersk syn på dåpen. Likevel kan ein stusse litt over kva som konkret blir kommunisert når eit teologisk språk blir kopla saman med eit «planverktøy»-språk. Under måla for «[stadnamn] barnekor» finn vi formuleringane «bringe en glad kristentro til barna gjennom sang», «gi et økumenisk perspektiv» og «gi et diakonalt perspektiv». Dette, og fleire av måla for både dei «kulturelle» og dei nasjonalt utvikla tiltaka, er vitnesbyrd om breidd i kyrkjesyner.

Berre seks (av 50) titlar på bibeltekster er nemnd som vi òg finn i lista over kjernetekstane i *Gud gir – vi deler* (s. 46-47). Vi finn heller inga andre spesifikke bibeltekster. Dette tyder likevel ikkje at innhaldet i Bibelen og synet på han er svakt i planen. Vi finn andre formuleringar i boksane for «Kirkens tro og tradisjon», til dømes «Bibelens fortellinger» og «Bibelen som Guds ord». Likevel dominerer ord og setningar frå truslæra i desse boksane: «Skaperverket», «Skapt og elsket av Gud», «Jesus møter og elsker mennesker». I boksane for «Kristen tro i praksis» er innhaldet tradisjonelt: «»Bønn», «Sang», «Gudstjenestefeiring». I boksane for temaaspektet Livstolking og livsmestring kan vi finne ein skilde setningar som kan minne om «pietistisk erfaringskristendom»: «Jesus er min venn og frelser», «Synd og tilgivelse», «Personlig og åndelig vekst», men dei fleste språklege vendingane her fortel om relevans i høve til kategorien: «Refleksjon og undring over livets store spørsmål». Samanlikna med dei andre planane verkar det som om Viken-planen har sans for «heilag»-omgrepene. Åtte gonger blir det brukt, anten om «hellig ansvar», «hellig sted / hus» eller «det hellige».

Viken-planen har ingen «andre tilbod» til sist i planen, truleg fordi slike er integrert blant dei timerekna tiltaka.

Vi finn ingen eintydig samla profil for Viken-planen, han syner mangfald både når det gjeld pedagogiske prinsipp og teologisk profil. Vi får eit inntrykk av at det er lagt ned mykje arbeid i planen. Her er ikkje så få glimt av lokal tilpassing og utfordrande oppgløding av meir tradisjonell art side om side med nye (nasjonal)tiltak der ein vender seg mot breidda av årskulla. Meiningsinnhaldet i tiltaka er mest prega av tradisjonelle omgrep frå luthersk «systematisk» teologi og kyrkjelydspraksis, men

her er òg ei opning mot livstolkingselement som syner tro og tvil og saman med lokal tilpassing vitnar det om breidd i trusopplæringa.

Nord-Noreg-planen

Denne planen er den kortaste av dei tjue vi har undersøkt. Han har eit prosaisk namn («Trosopplæringsplan for [...] menighet») utan visjon, og han manglar tekst i boksane for hovudmål, «grunnlag og særpreg», organisering og nasjonale dimensjonar.

Dei få tiltaka viser at dei kyrkjelydsansvarlege er adressat når det gjeld den yngste aldersgruppa med verb som «starte», «samtale om», «informere om», «minne om». For 4-åringane vil trusopplæringsmedarbeidarane «at barna får bli kjent med [...]», «at de skal få høre [...]» og «at de skal få et ‘hjelphemiddel’ til trosopplæringen i hjemmet». Formuleringane gjeld «utdeling av barnas kirkebok». For 6-12-åringane er i regelen barna sjølve adressatane. Dei skal «oppleve», «utforske» og «finne». Konfirmasjon er det einaste tiltaket for 13-18-åringane. Her er målet «en grundig innføring i kristen tro, livstolkning og etikk».

Den siste målformuleringa tyder på tradisjonell og lærarorientert formidlingspedagogikk. Når det gjeld 4-åringane, kan det at barna skal bli kjend med og få høre om, dvs. «kirkerommet» og «Bibelfortellinger», tyde på eit pedagogisk prinsipp med vekt på aktiv deltaking. Men tilhøvet mellom formidlingspedagogikk og aktivt deltakande pedagogikk er overlappande. Når 8-9-åringane skal «utforske kirkerommets skatter» og «finne mysterier i Bibelen», og 10-11-åringane «utforske innhold i bønn, nattverd og gudstjeneste», gir desse formuleringane klarare signal om aktivt deltakande pedagogikk. «Oppleve fellesskap» er teikn på deltagings- og erfaringspedagogikk. Vi finn same blandinga av pedagogiske prinsipp som vi såg i Viken-planen og skal sjå i mange av dei andre planane.

Målformuleringane viser høg grad av overføring frå den nasjonale rammeplanen. Det einaste i tiltaka som gir signal om lokal tilpassing er ein «barnefestival» som dekker fire samvær for 9-12-åringar. Her får vi likevel ikkje andre opplysningar enn at «koordinator for trosopplæring» er ansvarleg. Utanom «dåpssamtale», «hilsen på dåpsdag» og «konfirmasjonstida», er det resterande ei overføring av dei nasjonalt tilrettelagde tiltaka «Tårnagenthelg» og «Lys Våken».

Det er knapt mogeleg å lese ein teologisk profil ut av Nord-Noreg-planen. Vekta ligg på handlingane og aktivitetane knytt til dåp og konfirmasjon, dvs. dei tradisjonelle livs- og slektsritane. Dei teologiske omgropa som elles er nemnd i planen («dåp», «Bibelen», «bønn, nattverd og gudstjeneste», «kristen tro, livstolkning og etikk») står som stikkord utan utdjuping. Planen inneholder ingen konkrete bibelske tekster, korkje med tittel eller skriftstad. «Bibelfortellinger» og «bibeltolkning» er nemnd berre ein gong. Til slutt i planen finst eitt «anna» tilbod: «Gla’sang». Her er kyrkjeleg tilsette ansvarlege saman med frivillige.

Samla sett burde kanskje ikkje Nord-Noreg-planen vore godkjend. Her er inga teikn på fornying ut over det at to nasjonalt produserte tiltak er tatt inn i planen.

Midt-Noreg 1-planen

Denne planen har eit prosaisk namn og er del av ei større samarbeidseining med tettstادområde og landlege grender. Hovudmålet er:

Gi barn og unge ei innføring og opplæring i kristen tro og tradisjoner. Gi barn og unge tilhørighet i den lokale kirke og menighet. Gi barn og unge opplevelse av at de er verdsatt og gi de mulighet til å erfare at tro er viktig i livet.

Det sentrale verbet her er «gi», noko som tyder på at dei kyrkjeleg ansvarlege er adressaten. I dei ganske stutte måla for tiltaka er adressatane dels trusopplæringsmedarbeidarane («gjøre kjent med», «starthjelp», «inspirere», «minne [...] på», «samle» [for 0-5 år] og «rekruttere», «gi (inspirasjon)» [for 16-18 år]), dels barna og dei unge («bli kjent med», «få (utdelt)», «lære om», «lære å ta vare på», «utforske», «delta i», «lære [...] og synge sammen», «reflektere over», «lage», «planlegge, gjennomføre og evaluere»).

Når forma på måla i fleire høve er praktisk og teknisk («gjøre foreldre kjent med hvor de kan henvende seg for dåp», «samle barn og foreldre og evt. besteforeldre og søsken», «få CD [...] få utdelt fireårsbok på gudstjeneste», «lage gudstjeneste på [stadnamn] leirsted», kan ein ane at pedagogiske prinsipp ikkje er særleg eksplisitte. Dei mest sentrale verba er «gjøre kjent med» og «bli kjent med», i mindre grad «lære». Det foreldra, barna og dei unge skal bli kjent med eller lære, er ulike typar tradisjonselement. Kyrkjerommet og gudstenesta med liturgi og songar er det viktigaste, men Bibelen og korleis ein finn fram i han og «kirkens tro, tradisjoner og praksiser (dette gjeld konfirmasjonen) er og nemnd. Alt dette tyder på ein formidlingspedagogikk, dvs. formidling av innhald / kognitiv samanheng og dugleik / praktiske evner. Formidlingspedagogiske prinsipp kjem også til uttrykk når eit tema (til dømes «Livet i fjæra» for tiltaket «Skaperverkets dag») eller eit spørsmål («Hvordan var det i gamle dager i forhold til i dag?» for tiltaket «Besøk hos eldre») er plassert i boksen for «Mål». På den andre sida er her nokre innslag av læring gjennom aktiv deltaking («Utforske kirketårnet og skatter i kirka, delta i gudstjenesten») og litt meir utfordring til eigen refleksjon («over eget liv og egen tro») for ungdommane.

Måla i Midt-Noreg 1-planen er særstutte og her er lite direkte overføring frå modellplanane i *Gud gir – vi deler*. Nokre ord og uttrykk som tyder på formidlingspedagogikk er rett nok overførte. Nokre av måla (for tiltaka «Skaperverkets dag» og «Besøk hos eldre») syner lokal tilpassing, dette gjeld og eit par tiltak og mål for aldersgruppa 16-18 år der ungdommane sjølv skal vere med å lage ulike typar gudstenester.

Den teologiske profilen i Midt-Noreg 1-planen verkar elementær, dvs. ein vil formidle dei sentrale kyrkjelege tradisjonane når det gjeld gudsteneste, høgtider, dåp og konfirmasjon og den kristne trua. Det er karakteristisk at «innføring og opplæring i kristen tro og tradisjoner» er første ledd i hovudmålet. Det tradisjonelle draget blir i nokon grad brote av barneorienterte element i hovudmålet og sosialiseringselement i tiltaksmåla. Her er nokre teikn på ein skapingsteologisk og sosialetisk profil i måla.

Dei fleste tiltaksnamna syner at gudsteneste står sentralt, men tre gonger med «Skaperverkets dag» syner sans for fellesskap og naturopplevingar. Eit par tiltak retta mot ungdommane går òg ut over gudstenesteorienteringa. Utfyllinga av boksane for dei tre aspekta under tiltaka er kortfatta og viser til enkel truslære (dei tre trusartiklane) og tradisjonell (gudsteneste- og høgtids-)praksis. Stikkorda i boksane for livstolking og livsmeistring dreier seg mest om å vende seg til kyrkjerommet og bli medviten om tru og liv. Midt-Noreg 1-planen har om lag tolv bibeltekster frå lista (på 50) med bibelske kjernetekster i *Gud gir – vi deler*, dvs. titlar, ikkje skriftstadar. Planen har òg ein del

summariske formuleringar: «fortellinger fra Bibelen», «fortellinger fra Jesu barndom», «Jesu undere og lignelser» og «brevlitteratur».

Det finst eitt «anna» tilbod til slutt i planen, nemleg ein tilnærma jenteklubb som har eksistert for ein mindre del av soknet i 25 år. At klubben samlast i SFO-tida, er i tråd med at tradisjonar for samarbeid mellom kyrkje og skule / barnehage blir understreka i boksen for «Grunnlag og særpreg».

Ei samanfatning av målprofilen i Midt-Noreg 1-planen må være tradisjonsbinding, både når det gjeld pedagogiske prinsipp og teologisk profil. Ein skimtar ein katekismetradisjon og ei kyrkjeleg undervisning der konfirmasjonen var den kognitive endestasjonen. Dette er drag vi også skal sjå i andre utkantplanar, til dømes Vestlandet 1-planen og Sørlandsplanen. Vi finn likevel få eller ingen «autoritative» (jf. Vestlandet 1) element i Midt-Noreg 1-planen, og litt fleire teikn på sosialiseringsslæring enn i de to nemnde planane. Det samla meiningsinnhaldet i planen er kortfatta og i regelen enkelt og tradisjonelt.

Midt-Noreg 2-planen

Denne planen, som har namnet «[Namnet] menighet 2011 – Byen, kirken og porten», kjem frå ein stor urban kyrkjelyd. Hovudmålet er:

[Namnet] menighet har som mål å være ei kirke med rom for barnet som et troende menneske. Vi vil at barn i menighetslivet skal møte Bibelens fortellinger på en måte som gir rom for tro, undring og utforsking. Vi vil at barna skal komme i kirka skal kjenne at det er et godt sted å være, et sted med trygge voksne og rom for å være barn.

Barneorientering er hovudintrykket i målformuleringane sjølv om desse er forma som ei erklæring om kva kyrkjelyden siktar mot. Verba «å samle», «å utvide [...] og la dem ta del i [...] og gi de rom», «å hjelpe», «å få fram at», «å gjøre [...] kjent med», «dele ut», «styrke», «å invitere [...] for å [...]», «å skape en arena», «å gi», «å forberede», «utvikle» syner at dei kyrkjelydsansvarlege i regelen er adressaten i måla for tiltaka. Her finst likevel og andre verb («å dramatisere», «å ha et dypdykk i», «å ha tid og mulighet til å undre seg», «å kunne hjelpe til og delta») med sterkare signal om at barn og unge i høg grad er indirekte adressatar. Vi saknar ei målformulering for «Konfirmasjon». Sidan konfirmasjonstida er så sentral i trusopplæringa, hadde formuleringar her kunne gitt viktige signal til tolkinga av planen.

Signala om Barnesentrering seier noko om pedagogiske prinsipp. Sjølv om her er ei breidd og ei blanding i prinsippa, finn vi at læring gjennom sosialisering og meir aktive arbeidsmåtar dominerer: Ein vil at småbarnsforeldre skal oppleve «at kirka har rom for dem og barna deres», at familiane kan «ta del i gudstjenestelivet [...] og gi de rom for å tro på det stedet i livet de er nå». Ein vil «skape en arena for tweens der det er lov til å komme ‘sånn som du er’, å være trygg sammen med sine jevnaldrende». Her finn vi uttrykksmåtar som peiker i retning av ein dialog mellom barna og element eller delar av den kristne tradisjonen, anten det no dreier seg om «gudstjenesteformen [...] sentrale bibelfortellinger, salmer og bønn» eller «kirka [og] Jesus» og pilegrimsmotivet. Formuleringane signaliserer eit syn der barnet er aktivt («tid og mulighet til å undre seg», «kunne hjelpe til og delta under menighetens søndagsskole», «gi trygghet og bevissthet i lederrollen»). Ein vil at barna skal sjå «seg selv som Guds barn som kan gjøre en forskjell i verden» og ein vil gi dei «verktøy og kunnskap

nok om kva det vil si å være LysVåken – i forhold til seg selv, til de menneskene de omgir seg med, samfunnet og ikke minst for Gud.»

Midt-Noreg 2-planen syner høg grad av sjølvstendighet. Det er ikkje mange ord og formuleringar i måla som vi finn at i *Gud gir – vi deler*. Vi har allereie nemnd pilegrimsmotivet. Dette og den vekta som blir lagt på kyrkjerommet i målformuleringane, gir et bilete av lokal tilpassing òg når det gjeld innhald og former.

Planen har ein av dei mest markerte teologiske profilane, i alle fall når det gjeld forståing av sakramenta. Målet for tiltaket «Dåpssamtale» syner ein sakral posisjon: «[...] Guds kjærlighet konkretisert gjennom elementene Vann og Ord = sakrament. [...] På denne måte understreker Gud gjennom handlingen at mennesket blir Guds barn, født på nytt ved Den Hellige Ånd. [...] noe mer enn bare navnegivning. Enkelt sagt; En frelsende handling.» Vekta på kva Gud gir blir kopla saman med breidd når det gjeld forståing av kyrkja («et lavterskelttilbud», «på sin måte») utan at det verkar tannlaust. Ein vil til dømes legge til rette for at dei unge kan «undre seg over Gud, skapelsen og alle spørsmål som dukker opp», og ein vil gi dei «mot og inspirasjon til å leve som kristen».

Ein del av namna på tiltaka står inntrykket av lokal tilpassing. Samstundes har planen tatt inn fleire tiltak som er utvikla nasjonalt. I boksane for innhaldet i tiltaka finn vi ei ganske omtrentlig og blanda plassering under dei tre aspekta. Det teologiske innhaldet er enkelt og kortfatta (trusartiklane). Når det gjeld praksis ser vi einskilde nyare element («lystenning», «bønnnevandring») i tillegg til dei meir tradisjonelle. Bønepraksis med regelmessig kvardagstradisjonar («bordbønn») er markert. Vekta på barneorientering finn vi att under innhaldet (under alle tre aspekt): «Gjøre små barn kjent med gudstjenestereformen på sine premisser» (tro og tradisjon), «mestre sin tro på sitt vis» (tro i praksis), «la barna få vite at de kan spille en aktiv rolle i Guds rike, og at de har mye de skulle ha sagt og at de kan gjøre en stor forskjell» (livstolking og livsmestring).

Vi finn ti bibeltekstar i planen frå lista av kjernetekster i *Gud gir – vi deler*. Desse handlar stort sett om Jesu liv (Jesu fødsel og juleevangeliet er ikkje nemnd), dei mest kjende likningane han fortalte, han «stiller stormen», møter Sakkeus og er «verdens lys» og «barnas venn». Frå Det gamle testamente er berre «Skapelsen» og «Moses i sivet» nemnd frå lista, men Noah har fått ein framskoten plass (nemnd to gonger) med eit eige tiltak («Noahs ark-dag» for 7-åringar). Fellesnemningar som «sentrale fortellinger fra Bibelen» finn vi eit par gonger.

Dei seks «andre» tilboda til sist i planen syner mest kulturelle tiltak og tradisjonar, det dreier seg mykje om musikk og drama, men her er også «Søndagskole» der kyrkjelydspedagogen og frivillige har ansvaret.

Mottoet i plannamnet («Byen, kirken og porten») høver til måla. Samla sett liknar måla i Midt-Noreg 2-planen på dei vi finn i Søraustlandet 2-planen. Ei romsleg kyrkje med låg terskel blir understrekt, ein nemner det sentrale innhaldet i kristen tru og tradisjon, ein vektlegg deltaking i gudstenesterommet og ein syner sans for kunst og kultur. Midt-Noreg 2-planen har ein klarare sakamentteologi (sjølv om hovudmålet ikkje nemner dåpen, men har uttrykket «barnet som et troende menneske»), medan vekta på det diakonale og på sosial rettferd ikkje er like synleg som i måla til Søraustlandet 2-planen, skal vi sjå. I heilskapen til planen ser vi ein samanheng mellom enkle truslærekategoriar og ikkje særleg vektlegging av konkrete bibeltekster.

Nordvestlandet 1-planen

Vi kjem no til Vest-Noreg og ser først på planen til ein kyrkjelyd sentralt i fjordlandskapet på Nordvestlandet. Planen er ein av fleire laga av ei samarbeidseining, noko eit prosaisk plannamn vitnar om. Hovudmålet i planen er:

At barn og ungdom skal få en levende tro på Jesus. Og i troen lærer å mestre sitt liv. Barn er ikke bare vår framtid. De er vår NÅTID. Sammen er vi kirke, sammen er vi menighet, og sammen bygger vi kirken for framtiden!

Dette hovudmålet er dels sentrert om barna (og dei unge), dels om fellesskapen og relasjonane, og endelig om kva kyrkjelyden vil at barna og dei unge skal oppnå, dvs. ei levande Jesus-tru. Desse elementa og adressatane dei inneheld møter vi òg i dei einskilde måla. Adressatane i tiltaksmåla er i all hovudsak dei kyrkjelydsansvarlege.

Dei pedagogiske prinsippa ein kan skimte bak målformuleringane er blanda. Det dreier seg dels om aktiv deltagingslæring (særleg foreldra og dei små barna, men òg ungdommane), dels har ein tru på at barna vil få åndeleg vekst når dei deltek i tradisjonelle kristne læringstilbod, som søndagsskule og kor. Verba «bli kjent med» er brukt i konstruksjonar som ikkje berre tyder på kognitiv formidlingspedagogikk, men på ei kombinert formidling av eit trusinnhald og relasjonslæring som siktar mot eksistensiell læring (ei inderleggjering av trua). Til dømes skal 7-åringane «bli betre kjent med påskeevangelie, og bli del av det». Fleire mål for barna går ut på at dei skal «lære Jesus bedre å kjenne», i nokre mål blir dette kombinert med at dei skal kjenne tryggleik i kyrkja.

Når det gjeld lokal tilpassing og grad av binding til *Gud gir – vi deler*, har Nordvestlandet 1-planen mange overførte mål eller delar av mål. Samstundes er det ei «Jesus-sentrering» i denne planen som går ut over det ein finn i modellplanane i *Gud gir – vi deler*. Her finst fem «Jesus-formuleringar», dessutan finn vi to gonger (for 3-8-åringar og for 8-12-åringar) at ein vil «Hjelpe barna å vokse i kjennskap til den treenige Gud gjennom søndagsskolens fem fokus: Visjonen Jesus til Barna, bibelfortellingen, barnet, vekst og opplevelse». Denne lange formuleringa (i ein plan der måla elles er ganske korte) gjeld tiltak som kyrkle og bedehus samarbeider om eller der lokale organisasjonar er dei ansvarlege.

Det er vanskeleg å finne ein teologisk profil i Nordvestlandet 1-planen. På same måte som vi skal sjå i Austlandet 3-planen, finn vi signal av ulike slag. «Jesus-formuleringane» er allereie nemnd. Men desse treng ikkje vere eit teikn på «lågkyrkjeleg» teologi med vekt på andre trusartikkel, ei lære om frelsa der det er naudsint med personleg erfaring av tru og eit liv i samsvar med trua. Jesus-formuleringane er korte og kan vere ein til dels ureflektert repetisjon av dei måla i *Gud gir – vi deler* som inneheld «at Jesus er min venn». Vi finn likevel at «Jesus» er brukt om lag dobbelt så mange gonger i planen (ca. 30) enn «Gud», «Den Heilage Ande» er brukt fire gonger (berre Sørvestlandet 2-planen har høgare treff på «Den Hellige Ånd»), medan «treenig» er brukt to gonger. Ei einsleg formulering om dåp («reflektere sammen med foreldre om dåp og løfter») er ei overføring frå *Gud gir – vi deler*. Det fins og enkle skapingsteologiske og etiske setningsledd («bli kjent med skaperverket», «lære å hjelpe medmenneske»), og litt merkelege samansetningar som «bli fortrolig med Gud og medmenneske».

I Nordvestlandet 1-planen er nesten halvparten av dei bibelske kjernetekstane frå lista i *Gud gir – vi deler* skrivne inn i boksane for «kirkens tro og tradisjon», som regel berre med tittel. I tillegg finst ein

del andre bibeltekster og ikkje spesifiserte nemningar som «bibelfortellinger», «bibelhistorier» eller «bibelfortelling som følger kirkeårets tekster». I planen er truslæreinnhaldet like enkelt og lite synleg som i dei to Midt-Noreg-planane. Dei tre trusartiklane er nemnd summarisk etter nokre bibelforteljingar for 3-8-åringar og saman med «Bredspekter undervisning [...] Bønn bibelfortellin [...] for 8-12-åringar, «Gud som skaper» (under livstolking og livesmeistring) for 6-16-åringar («Speideren»), «budene og etiske spørsmål» («Kirkens Kampgruppe») for 13-18-åringar. Under konfirmasjon (i boksen for tru og tradisjon) står fleire «katekismedelar» saman med bibelforteljingar og rituell og etisk handling. Innhaldet i boksane for livstolking og livesmeistring er dels forma som mål, dels høyrer det heime under dei to andre aspekta. Liturgi og bøn har stor plass i planen.

I Nordvestlandet 1-planen finst ingen «andre tilbod». Organisasjonane sine tilbod er, som vi har sett, integrert i dei timerekna tiltaka. Dette tyder på at såpass mange barn deltek at ein kan rekne dei som breiddetiltak.

Ei oppsummering av målformuleringane i Nordvestlandet 1-planen må bli at dei spriker litt. Vi finn dels entusiastiske Jesus-formuleringar, som i hovudmålet, dels kortfatta overføring av mål med ein bodskap om tryggleik og samkjensle i kyrkjeromet, dels tradisjonelle visjonar for organisasjonane sitt barne- og ungdomsarbeid – der òg meir moderne visjonar kan vere hekta på («gi ungdommer trygghet i seg sjølv og selvtillit»). Totalt sett er dette ein rotete plan med vekt på Jesus, bibelforteljingar, bøn og liturgi og enkle katekismedelar.

Nordvestlandet 2-planen

Planen er laga i ein folkerik kyrkjelyd på nordvestlandsstykket. Namnet er «Tru.no», minimalistisk og med signal om den kommunikasjonstekniske tida vi lever i. Hovudmålet gir andre signal:

[Kyrkjelydsnamnet] vil gje alle døypte hjelp til å leve med Kristus. Målet for trusopplæringa i [namnet] er at dei døypte skal:

- lære å be, få kjennskap til Bibelen og hjelp til å bruke nattverden
- få ei grunnleggande oppleveling av å vere skapt og elska av Gud
- få hjelp til å finne sin plass i den kristne fellesskapen
- få hjelp til å tolke og mestre tilværet og sitt eige liv i lys av kristen tru

Dei kyrkjelydsansvarlege blir presenterte som dei aktive, dvs. adressaten for målformuleringa, medan dei døypte er objektet, dei skal få hjelp til ein læringsprosess. Ser vi på verba som er brukt i dei einskilde tiltaksmåla, finn vi òg fleire mål der trusopplæringsmedarbeidarane er subjektet, medan andre verb syner at barna, foreldra og dei unge er dei lærande. Signalene om adressat er blanda. Dei kyrkjelydsansvarlege minner seg sjølv om kva dei skal gjere og sikte mot, samstundes skal noko skje med dei ein vil nå. Målet for tiltaket «LysVaken» er interessant: «Målet er å la 6. klassingane oppleve at kyrkja rommer alle – helie døgnet, heilelivet. Å dele tradisjonar og verdiar. Oppleve fellesskap med kvarandre og kyrkjelyden som gir glede og energi – heile døgnet, heilelivet. Vere ein nyskapande kyrkjelyd som gir omsorg – heile døgnet, heilelivet.» Her presenterer planen ein visjon som inneber samarbeid om nyskapning, med «6. klassingane» som kyrkjelyden si målgruppe. Dette er eit signal om breidd.

Dei pedagogiske prinsippa er òg blanda. Her finst signal om kognitiv «overføring», til dømes «lære enkle rim/regler [og andre tradisjonselement]», «lære om innhaldet i og bruken av symbol knytta til nattverden». Men her finst òg uttrykk som syner læring gjennom erfaring og meir og mindre aktiv deltaking: «oppleve fellesskap med andre barn og vaksne i kyrkja», «la barna utforske kyrkja, klokketårnet og Bibelen», «delta på kristen leir». I ein skilde mål blir læring gjennom kjenslene understrekt: «kjenne seg verdifulle og unike, elska av Gud», «oppleve at kyrkja har plass til alle».

Når det gjeld lokal tilpassing og grad av sjølvstende i høve til *Gud gir – vi deler*, finn vi ingen målformuleringar som er direkte overføringer frå nasjonalplanen, men litt over halvparten av måla for dei ein skilde tiltaka har ord og uttrykk som og finst i dei to modellplanane. Her er ingen ting i måla som viser særtrekk ved kyrkjelyden eller geografiske signal, alle formuleringane er generelle.

«Midt på treet»-tendensen syner seg òg når vi leiter etter teologisk profil. Barna, foreldra og dei unge skal bli kjent med («lære / lære om») sentrale element frå den kristne tradisjonen som songar, bøner, forteljingar, ritual og høgtider. Vi kan knapt sjå særlege teologiske teikn, til dømes når det gjeld sakmenta. Ein nyttar uttrykk som «innhaldet i dåpen», «lære om [...] nattverden», «skape medvit om dåpen», men òg «gi gode vekstvilkår for truslivet som vart gitt i dåpen – hjelpe udøypte fram til dåp og kristen tru». I den siste setninga kan ein seie at det ligg eit luthersk sakmentssyn. Vidare finn vi eit lite signal om første trusartikkel («bli kjent med skaparverket»), «lære om Guds omsorg og gaver til oss, og om naturen som gir oss føde») og eit par om andre trusartikkel («hjelp til å leve med Kristus», «lære om kva som hende i påska med Jesus [...]»). Om ein held titlar på bibeltekster utanfor, har planen likevel fleire treff på «Jesus» (10) enn på «Gud» (7). Når det gjeld kyrkjesyner her nokre få signal, både om ei «usynleg» kyrkje («oppleve at kyrkja rommer alle») og ei «synleg» kyrkje («finne sin plass i den kristne fellesskapen»). «Diakoni» er ikkje brukt i målformuleringane, men vi finn «omsorg» og vi finn at «misjon» er kopla saman med «skape engasjement og forståing for korleis barn/unge har det i andre delar av verda, og korleis vi kan få ei meir rettferdig fordeling av goda i verda».

Når det gjeld lista av kjernetekster frå Bibelen i *Gud gir – vi deler*, finn vi att om lag ein tredjedel av desse i planen. Dessutan finn vi 8-9 andre bibeltekster, godt fordelt mellom NT og GT. Det er særlig Jesu under, disiplar som Peter og Paulus og personar (Josef, Moses, David, Daniel) og forteljingar (Noas ark, Jona i fiskens mage) vi finn her. Eit særtrekk i valet av tekster er at «syndefallet» blir nemnd to gonger (under «Konfirmasjon» og «UMIX» for 14-18 år). Her syner ein at kjennskap til Bibelen står sentralt: «Bibelen/NT», «hovuddraga i frelseshistoria» og bibelteologiske (og aktuelle) kjerneord. Arbeidet med bibeltekstar er ganske godt integrert med ei progressiv opplisting av truslærestoff: Kvardagslege bøner, deltaking på gudstenester, påskebodskapen (under kristen tru i praksis), nattverden, pinse og dåp, skapinga / forvaltartanken / først trusartikkel, dåpen, Jesu liv og gjerning, å vere Jesu disippel, misjon og nestekjærleik, nattverd og trusartiklane, ein større heilschap for konfirmasjonstida og større utfordringar i det siste tiltaket (Job). Sjølv om forma på det vi finn i boksane for dei tre aspekta kunne vore skjerpa (til dømes under «Påskeverkstad» for 5-åringar, er her ein jordnær heilschap der det liturgiske («tenne lys og delta i gudsteneste med prosesjon») og kroppslege er godt synleg, blant anna under livstolking og livesmeistring og under tru i praksis).

Nordvestlandet 2-planen har ni «andre tilbod» skrivne inn til slutt. Den einaste kristne organisasjonen som kjem klart til syne her, er KFUK-KFUM-speidarane, elles dreier tilboda seg om

søndagsskule, mykje korverksemd og nokre ungdomstilbod. Dei ansvarlege er anten «søndagsskuleleiarane», kyrkjelig tilsette, foreldre eller ungdommar.

Ein samla karakteristikk av Nordvestlandet 2-planen er at han fangar inn fleire pedagogiske prinsipp og er breitt teologisk orientert. «Midt på treet»-profilen syner seg særleg i ein god balanse mellom truslæredelar og val av bibeltekstar, men planen har ikkje mange tiltak som syner lokal kulør.

Vestlandet 1-planen

Denne planen representerer ein mindre kyrkjelyd på Vestlandskysten. Hovudmåla som er formulert her, er av dei knappaste og får i tillegg fram ein særslig ambisiøs og stadieprega progresjon for trusopplæringa:

0-4 år: Alle familiar ber kveldsbøn og bordbøn.

5-9 år: Tilknyting til kyrkja og kyrkjelyden.

10-14 år: Bli kjent i kyrkja og i Bibelen.

15-18 år: Eit liv i tru og teneste.

Når det gjeld målformuleringane i tiltaka finn vi dei same mangfaldige adressatane som i mange av dei andre planane. Hovudinntrykket frå denne planen er likevel at adressatane særleg er dei kyrkjelydsansvarlege som set konkrete mål for kva foreldra, borna og dei unge skal oppnå. Det gjeld ganske konkrete og målbare resultat, d.t. «at fleire born går til nattverd», «borna skal lese meir i Bibelen og reise på leir på [stadnamn]», «at ungdommane kan [...] øvast opp i å fortelje om trua si gjennom ‘Dagens bibelvers’». Vi kjem attende til denne forma nedanfor. Det hadde vore interessant å vite om kyrkjelyden har eit apparat som synleggjer i kva grad måla blir nådd frå år til år. Truleg finst ei årsrapportering med eit konkret talmateriale. Namnet på denne planen er «Velsign vårt hus», saman med kyrkjelydsnamnet.

Vestlandet 1-planen er særslig prega av tradisjonelle lærarstyrte pedagogiske prinsipp, han ser ut til å ha ei endå større tru på «myndig» overlevering av eit visst meiningsinnhald, konkret dugleik og medvetne haldningar enn det vi har sett i Midt-Noreg 2-planen og skal sjå i Sørlandsplanen, som begge i likskap med Vestlandet 1 representerer utkant-Noreg. Læring i Vestlandet 1-planen har fokus på det kognitive. Dels skal barna og dei unge bli kjent med eit konkret trusinnhald og konkrete praksisar, dels skal dei oppnå ei betre forståing. Som vi har sett, er her òg eit drag av åtferdstenking. Men kan ein måle den tryggleiken som ein vil at barna skal kjenne «i kyrkjerommet, i Bibelen og med dei tilsette»? Korleis skal ein få vite noko om ungdommane er blitt «meir frimodige til å fortelje om trua si» eller om dei er blitt flinkare når det gjeld å «kjenne på atlivet er meiningsfullt»?

Når det gjeld lokal tilpassing og grad av overføring frå målformuleringane i *Gud gir – vi deler*, er Vestlandet 1-planen særslig sjølvstendig. Berre eit mål er direkte henta inn: Dei kyrkjelydsansvarlege skal i tiltaket «Konfirmasjon» «Gje heilskapleg oversyn over kristen tru og kristent liv.» Dette er same målformulering som vi finn i modellplanen «Smått er godt» (*Gud gir – vi deler*, s. 60). Dette målet er likevel heilt i tråd med det pedagogiske hovudprinsippet som ligg til grunn for lokalplanen.

Den teologiske profilen som kjem fram i måla til Vestlandet 1-planen, er tradisjonalistisk på ein noko anna måte enn det vi skal sjå i Sørlandsplanen. I Vestlandet 1-planen finn vi knapt noko som minner

om det liturgiske språket i Den norske kyrkja si gudsteneste. Men her er eitt mål som har det vi kan kalle ein lokal «liturgisk» kulør: «Lære om korleis det er å vere ein pilegrim og medvandrar.» Her er dessutan implisitte spor av luthersk sakramentteologi: «At foreldra skal få ei innføring i kva som skjer i dåpen, praktisk og teologisk, og blir informert og motivert til trusopplæring (TOL).» Men sakramentteologien er klart kombinert med trua på ei «synleg» kyrkje: «At barna skal bli trygge på kva nattverd er og at nattverd er for alle døypte som trur. At fleire born går til nattverd.» Desse formuleringane er interessante. Ein seier ikkje i klartekst kva dåp og nattverd er eller gir. Ein definerer heller ikkje nærmere kva «tru» er, så vidt vi kan sjå. Ein vil at foreldre og barn skal «be kveldsbøn i heimen», bli «dyktiggjort til å be bordbøn og sjå på mat som gavne frå Gud». Men ein vektlegg det kognitive: Familien skal bli «meir bevisste på bruken av julepynten», like eins «påskepynten og når den skal takast fram». Når ein vil dyktiggjere ungdommane til «å fortelje om trua si», undrast vi om ungdommane intellektuelt skal kunne gjere greie for kva og kven dei trur på, eller om dei skal kunne fortelje om kjenslene eller haldningane i Guds-relasjonen. Her er òg eit klart etisk-moralsk element knytt til trusopplæringa, ein vil «At borna lærer omsorg for dyra [...]» og at dei lærer om «livet i fjøra og at vi må ta vare på det Gud har skapt».

Noko under halvparten av dei femti «kjernetekstane» i *Gud gir – vi deler* er tatt med i Vestlandet 1-planen. Dessutan har ein valt nokre få tekster frå andre skrifter enn dei som nasjonalplanen refererer til. Ei rekke av dei sentrale Jesus-forteljingane er ikkje med i lokalplanen, til dømes «Den barmhertige samaritan». I staden for forteljingar av typen «Jesus møter ...», har Vestlandet 1-planen eit par underforteljingar og eit par sentrale Jesus-ord («Jesus er verda sitt ljos Joh 8,12» og «Be, så skal du få Matt 7,7»). Noko av bibelstoffet er nemnd summarisk, til dømes «Paulus» og «oversikt over GT og NT», men denne planen syner også at Markusevangeliet skal lesast samanhengande. Planen har over tjue treff på «Bibel», dobbelt så mange som på «Gud». Elles er det karakteristisk at «Fader vår» og «Velsigninga» begge er nemnd under «Tru og tradisjon» ein 9-10 gonger. Her er det ein samanheng med ei lærartru på innøving og gjentaking. Denne Bibel-orienteringa blir stadfesta når vi samanliknar med dei særskilte truslæreformuleringane: dåps-/ misjonsbefalinga, bøner, Gud har skapt alt, jul, påske, pinse og Den heilage Ande, nattverd, Bibelen / truvedkjenninga, frie bøner (og «dagens bibelvers»), og truvedkjenninga (blant fleire andre strek-punkt), omvending og samlivsetikk, Guds plan og våre liv. Fleire av tekstane i livstolkings- og livsmestringsboksane fokuserer på kognitivt innhald og har form av teologiske trussetningar (skapinga og jula). Ein kan òg undrast over tilhøvet mellom to andre uttrykk under same typen bokar: «at borna skal lære å vere takknemleg for det ein har og får, og sjå på det ein har som ei gavne» og «at borna forstår at dei er elska akkurat som dei er».

Dei fem «andre tilboda» som kjem til slutt i planen, syner ei breidd av kristne organisasjoner, fra «barnelag for NLM» til «Opplegg frå KFUK/-M speideren», dessutan fleire geografiske stadar. Det einaste tilbodet som er integrert i dei timerekna tiltaka er eit barnekor som ein vil «rekryttere fleire barn» til.

Oppsummerande liknar profilen i målformuleringane til Vestlandet 1-planen mest på Sørlandsplanen. Dei lærarstyrt og kognitive draga er om mogeleg endå sterke. Samstundes er dei hevdunne kyrkjelege liturgiske signala færre og dei konkrete og målbare barneaktivitetane fleire enn i Sørlandsplanen. Vestlandet 1-planen er meir blanda i målformuleringane, her noko traust og jordnært i høve til tradisjonelle kristne praksisar. Er her ein samanheng mellom tillit til innlærde bøner, songar og bibelvers, og konkrete åtferdsråd som kan reknast i tal? Samanlikna med Sletta-planen verkar Vestlandet 1-planen langt meir «gamalmodig» i form og innhald, her er ikkje ei einaste

engelsk nemning på noko tiltak eller tilbod. Det totale inntrykket etter undersøking av innhaldet i tiltaka (dei tre aspekta) er at planen i høg grad vektlegg Bibelen og teologisk sentrering om frelse og omvending. Kopla til ein lokalkulør som vektlegg det kognitive, er truleg denne planen det nærmeste vi kjem ideala om «synleg kyrkje» og «personleg» erfaringsorientert tru og livsstil.

Vestlandet 2-planen

Vestlandet 2-planen kjem frå ein stor bynær kyrkjelyd med «variert bebyggelse». Først i hovudmålboksen står eit rim (ein visjon) som er det same som plannamnet, dinest følgjer eit generelt mål og tre strek-mål:

0-18 SAMMEN OM SKATTEN:

Gi alle døpte 0-18 år, uansett funksjonsnivå, del i en systematisk plan som fomidler Guds kjærlighet i Jesus Kristus.

- Sammen med foreldrene legge grunnlag for trygg tro og se hvert barn som en verdifull skatt
- Sammen med barnet selv dele selve Skatten: Guds ord og Guds kjærlighet
- Sammen med hverandre styrke det kristne fellesskapet og [namnet] menighet

Det generelle målet har dei kyrkjelydsansvarlege som adressat medan strek-måla syner at intensjonen til kyrkjelyden er eit samarbeid om trusopplæringa der ein vektlegg fleire relasjonar. Dette fokuset på relasjonsformuleringar er i mindre grad til stades i måla for dei ulike tiltaka, sjølv om skatt-metaforen finst i alle tiltaksnamna. Verba i tiltaksmåla for dei yngste (0-5) og dei eldste (13-18) er i hovudsak retta mot dei kyrkjelydsansvarlege («vi»), men her er også spor av dei større barna si involvering og kva dei kan oppnå. Når det gjeld dei unge finn vi konstruksjonar som klart får fram kva planskriverane sine intensjonar er, samstundes som ein får fram at dei unge må involverast dersom læringsmåla skal bli nådd. Dette tyder på at relasjonslæring ligg implisitt i formuleringane og minner om intensjonane i hovudmålet. Setningar som «Det er her sentralt å legge vekt på Guds omsorg for hele mennesket, med både kropp og tanke – og også det at vi er en felles ‘kropp’ forankret i Kristus» understrekar og relasjonane. Setninga høyrer heime i målet for eit tiltak for 16-18-åringar, ein «KRIK DAG». Vi meiner at relasjonelle målformuleringar er meir markert i Vestlandet 2-planen enn i modellplanane til *Gud gir – vi deler*.

Dei pedagogiske prinsippa som er mest markerte i lokalplanen er læring gjennom samspel. Her finst element av samspelslæring med vekt på meir passiv sosialisering: samvær med vekt på det kroppslege, vere til stades, take del. Slik reknar ein med at dei nye generasjonane gradvis erfarer seg som ein del av den truande fellesskapen. Eit døme på slik «taus» læring er den korte formuleringa «gjennomføre dåpsgudstjenesten». Men her finst fleire element der samspelslæringa handlar om barna og dei unge sitt meir aktive møte med tradisjonsstoffet: «Ved å lytte til musikken vil barnet lære mer om troens innhold og i praksis få et språk for dette.» Døme på andre konkrete (tradisjons)element som barna og dei unge skal få møte aktivt er «kirken som et spennende hus med skatter [...]», «krybbe», «et tradisjonelt julespill», «barnebibel [...] en ‘Matpakke’ for livet», «påskens budskap [...]evangeliet», «kirkeklokkene [‘spre det glade budskap’]», «diakoni», «Bibelen», «gammel kirkeveg», «bønne- og pilgrimstradisjonar», «tro i praksis», «film», «Kristuskransen». Når det gjeld pedagogiske prinsipp er det ein markant skilnad mellom denne planen (vekt på sosial og barne- og ungdomsaktiv læring) og t.d. Sørlandsplanen (vekt på kunnskapsformidling).

Generelt finn vi stor grad av lokal tilpassing i Vestlandet 2-planen. Rett nok har hovudmålet spor av ein viktig modell for mål og innhald i *Gud gir – vi deler* (s. 15), nemlig ein sirkel der dei tre delane «Kristen tro og tradisjon», «Livstolkning og livsmestring» og «Kristen tro i praksis» er i samspel og har «Guds kjærlighet i Jesus Kristus» i sentrum. Tematisk og når det gjeld prosesjon (og einskilde ord og omgrep) er målformuleringane elles i lokalplanen òg i god kontakt med den nasjonale rammeplanen, men vi finn liten grad av direkte overføring. Lokalplanen har gjennomgåande eit sjølvstendig språk og eit innhald i måla som ikkje minst viser attende til plannamnet (skatt-metaforen) og dels til relasjonstenkinga i hovudmålet. Det mest karakteristiske ved tiltaksmåla er likevel at dei syner ein prosesjon frå relasjonsbygging og motivering for læring i heimen og i barna (0-5 år), via vekt på konkret bodskap og konkrete tradisjonselement (6-12 år) til ungdomsappellerande måtar og middel med vekt på erfaring, oppleving og refleksjon (13-18 år).

Teologisk er Vestlandet 2-planen breitt orientert. I hovudmålet har vi møtt den sentrale formuleringa «Guds kjærlighet i Jesus Kristus», at kvart barn er ein verdifull skatt, at sjølve Skatten er «Guds ord og Guds kjærlighet» og at fellesskapen i kyrkjelyden betyr mykje. Her er ikkje spor av nokon markert sakramentsteologi i målformuleringane, det er dei generelle teologiske formlane som blir tatt opp att: «et språk for [troens innhald]», «spre det glade budskap», «bli kjent i Bibelen», «være Lys våken for Gud», «være et ‘tempel’ [...] en felles ‘kropp’ forankret i Kristus». Her er dessutan glimt av nyare liturgisk aktivitet («lysglobe», «bønne-vandring») ved sida av dei hevdvunne ledda som «Fader vår» og «Kyrie». Endå eit særdrag er ei vekt på diakoni (eit mål for 8-åringar er: «Oppfordre til diakoni»), sosialetikk (eit mål for 10-åringar inneheld: «Se seg sjølv og kirken i en større samanheng. Grønt fokus, knyttet opp mot verneverdi og tradisjoner» og ein kombinasjon av skapingsteologi og menneskeverd (eit par målformuleringar for 13-18 år er: «Sitte igjen med en visshet om egen og andres verdi som Guds elskede skapninger», «være ungdom og leve med hele seg», «lære å reflektere over egne valg og hvordan de kan leve nær Gud i hverdagen»). Planen har langt fleire treff på «Gud» enn på «Jesus» og «Den Heilage Ande» blir nemnd to gonger.

I Vestlandet 2-planen finn vi att nesten alle kjernetekstane frå lista i *Gud gir – vi deler*. Berre tre er ikkje med (Bergpreika, dvs. Sæleprisingane i Luk 6,20-49; Møtet med Den Heilage i Jes 6,1-18 og Ny himmel og ny jord, Op 1 og 21). På den andre sida finst her mange andre sentrale bibelstadar (til dels utfordrande når det gjeld språk og læreinhald) plassert på høvelege stadar under «Tro og tradisjon» i dei ulike tiltaka. I det heile legg denne planen vekt på at barna og dei unge skal få ei særskild innføring i bibeltekster / bibelsk innhald.

Vi finn sju «andre tilbod» til slutt i planen. Her er søndagsskule frå to til tolv år («Gi Jesus til barna [...] gjennom å forkynne Guds ord [...]») medan dei andre tilboda har meir preg av KFUK / KFUM-retninga (til dømes «utvikle selvstendighet og ansvarsbevissthet»). I målet for eit tiltak for 3-åringane er søndagsskulen særskild nemnd som ein aktivitet ein vil promotere.

Analysen av målformuleringane, truslæreinhaldet, bibeltekstane osb. i Vestlandet 2-planen tyder på eit solid og vidsynt arbeid på fleire måtar. Vi finn ei breidd i adressatane, inkludert barna og dei unge sjølve, relasjonsmedvit, pedagogiske prinsipp om aktiv deltaking, lokal tilpassing med sjølvstendige formuleringar og ein både sentral og vid teologisk profil med eit godt tradisjonsfeste som både gjeld bibeltekster og truslære. Dessutan er her ein balanse mellom det eksistensielle (livstolkning og livsmestring) og det kollektive og sosialetiske (kristen tru i praksis).

Sørvestlandet 1-planen

«Kyrkjenær» er fellesvisjonen og namnet på Sørvestlandet 1-planen. Han representerer ei eining med «fire sokn som samarbeider om ein felles overordna plan». Visjonen er falda ut i ei første formulering i hovudmålet:

VISJON:

Vi vil at kyrkja skal være nær i barn og unge sitt liv og barn og unge nær i kyrkja sitt liv!

HOVUDMÅL:

Vi vil at alle døypte i alderen 0-18 år skal få ei nærmere oppleving av trua dei er døypte til. Kyrkja formidlar tru, hjelp og støtte til å møte livet i medgang og motgang.

Gjennom årlege tiltak på kvart alderssteg vil vi gi alle døypte:

1. Identitet som døypte medlemmer i kyrkja.
2. Kjennskap og oppleving av kristentru, tradisjon og praksis.
3. Truserfaring gjennom gudstenester og aktivitetar knytt til kyrkjeåret.
4. Tilrettelagt opplegg uansett funksjonsevne.
5. Naturleg overgang til deltaking i faste aktivitetar i regi av kyrkja og kristne barne- og ungdomsorganisasjonar.

Det første vi vil påpeike her er det sterke «vi vil at», ei sterkare utsegn enn til dømes «vi ønskjer at». Kyrkjelyden (eller eininga) står fram som hovedadressaten i dette målet, dei kyrkjelydstilsette skriv med store bokstavar kva dei vil gje «alle døypte» mellom 0 og 18 år. Barnesentrering og teologisk profil i hovudmålet kjem vi attende til.

Måla for tiltaka i Sørvestlandet 1-planen er i regelen stutte. Når det gjeld kven som blir adressert, finn vi same verb-mønsteret som i dei fleste planane, truleg med endå større blanding: For dei yngste er kyrkjelyden (eventuelt saman med forelda) adressaten, for barna (6-12 år) er dei sjølve skrivne inn som agerande, medan dei kyrkjelydstilsette gir tilbod til ungdommane eller at måla for dei eldste startar med eit substantiv som skilder kva tiltaket går ut på. Av 38 strek-mål er seksten knytt til barna, ni til dei kyrkeleg ansvarlege, og sju startar med eit substantiv. Vi gir nokre døme: Eit av måla (for tiltaket «Etter skoletid», 10-13 år) har barn som adressat sjølv om verba er blitt til substantiv («opplæring og oppleving av tru»). Eit anna mål (for «Aktivitetsdag / Misjonsdag», 9-år) er forma som ein påstand eller ei teologisk læresetning: «Den Heilage Ande gir oss kraft til teneste.»

Når vi freistar å dele blandinga av strek-mål mellom kognitive mål (formidlingspedagogikk), erfarings- og deltagingsmål (sosialiseringsspedagogikk) og mål der ein legg opp til eit aktivt møte mellom barna / dei unge og tradisjonselement, er det sosialiseringsspedagogikken som får flest, dvs. fjorten treff, dinest kjem møtedidaktikken med ti treff og formidlingspedagogikken med åtte treff. Dei seks siste strek-måla ligg midt mellom to av dei nemnde prinsippa.

Sørvestlandet 1-planen har overført om lag sju av strek-måla direkte frå modellplanane i *Gud gir – vi deler*, og litt fleire strek-mål har ord og uttrykk frå desse planane. Innhaldet i tiltaka og måla for dei gir få signal om lokal tilpassing. Her er likevel ei vekt på opplæring og Bibelbruk som vi ikkje finn i like

høg grad i dei fleste andre planane. Til dømes er bibelstudium sentralt i tiltaket «G19 bibelgruppe – ‘Bibelselskapet’» for 16-18-åringane.

Denne planen har ein sentral teologisk profil og vil vere inkluderande. I hovudmålet ønskjer ein at alle døypte «skal få ei nærmare oppleving av trua dei er døypte til.» Erfaring er òg eit element i måla for tiltaka. Men her finn vi samstundes tunge teologiske uttrykk som «Guds skaparverk og Gud som framleis skapar», «Guds kjærleik og omsorg [...] identitet som Guds barn», «Jesus som medvandrar i livet, med vekt på påskehendinga», «Jesu ord om å elske kvarandre». Vekta på barneteologi som vi finn i hovudmålet, ser vi og i måla for tiltaka, til dømes «Dåpshelsing – 1 års dåpsdag»: «Framheve barnet si tilhøyring til Kristus og kyrkja, og barnet som forbilde i Guds rike». Måla dekkjer innhaldet i alle dei tre trusartiklane. Kanskje er her ei ørlita vekt på «Jesus» og «Jesu ord» og på «oppleving av tru». Målet for konfirmasjonstida er ganske tradisjonelt: «Vekkje og styrke truslivet som blir gitt i dåpen slik at dei unge kan leve sitt liv i forsaking og tru, tilbeding og teneste som Jesu Kristi disiplar i heim, kyrkjelyd og samfunn».

I denne planen finn vi att halvparten av bibeltekstane frå lista med kjernetekster i *Gud gir – vi deler*. Nokre av NT-tekstane der Jesus møter menneske, gjer under eller bruker likningar, er i den lokale planen erstatta med andre tekster (Sakkeus, Bartimeus, likninga om såmannen – etter Lukas, og nokre Jesus-ord: Matt 6, 33; Matt 11, 28; Joh 8, 12), tekstane frå brevlitteraturen er i lokalplanen samanfatta til to personar (Paulus, Timoteus), nokre av salmetekstane er bytta ut, og utanom dei mest sentrale andre GT-tekstane (frå Mosebøkene, bortsett frå Den store soningsdagen) er GT-tekstane òg samanfatta til «profetiar». «Syndefall» finst ikkje i lokalplanen, heller ikkje tekstane i Jes 52 og 53; 5 Mos 6, 4-9 og Op 1, 1-2; 21, 1-5. Men ein skriv at evangeliet etter Markus skal lesast.

Resten av innhaldet i tiltaka gir òg eit solid inntrykk. Sjølv om ein bruker få ord, er stikkorda sentrale. Progresjonen når det gjeld truslæra er: Dåp, bøn, skapinga, Bibel / skapinga / andre trusartikkel (for 4-åringane), jul, opplæring (bl.a. med dåp, påske, nattverd, gudsteneste), skapinga / første trusartikkel, diakoni / etikk, misjon / tredje trusartikkel, pinse / tredje trusartikkel, Bibelen, trua i praksis, kyrkja, liv – død – håp, Guds kjærleik / etikk, heilskap i opplæringa (for konfirmantane), kyrkja / Paulus / nådegåver, kristenlivet. Her er ikkje mykje undring eller «rom for tvil» under boksen for livstolking og livsmestring. «Gud har gitt oss eit oppdrag om å gå ut med evangeliet til alle. Korleis kan eg vere med på dette oppdraget?» Slik spør ein i livstolkingsboksen for 9-åringane under tiltaket «Aktivitetsdag / Misjonsdag».

Sørvestlandet 1-planen har heile nitten «andre», kontinuerlege tilbod, flest av alle planane (men jf. samarbeidseining). Her finst eit par interessante drag. Det ser ut til at planskrivarane først har hatt til hensikt å integrere ei rekkje kontinuerlege tiltak, men at dei (truleg i vurderingsprosessen) har måtte flytta desse til sist i planen, under «andre tilbod». Tilboda «Speidar», «KM-klubb», «OneWay» og «KRIK» står nemlig både under tiltaka (men utan timerekning) og blant dei nitten «andre tilboda». Her ser vi namn på konkrete organisasjonar («Søndagsskuleforbund», «KFUK/KFUM», «Acta barn og unge», «KRIK») som har ansvar for tilboda. Det andre interessante draget er at «Samarbeid kyrkja – barnehage/skule» står seks gonger i boksen «Ansvarleg» under «andre tilbod». Dette fortel noko om lokale tradisjonar som held seg.

Samla sett syner målformuleringane i Sørvestlandet 1-planen eit stort mangfold på nokre felt og mindre mangfold på andre felt. Forma på dei einskilde måla er særslig blanda. På den andre sida er her ein samanheng mellom barneorientering i hovudmålet og i mange tiltaksmål der barn er

adressatane. Dei pedagogiske prinsippa syner òg eit mangfald, men formuleringane er ikkje særleg lokalt tilpassa. Truleg har «Størst av alt» vore ein inspirasjon for kyrkjelydseininga. Samstundes er dette ein av planane med flest kontinuerlege «andre tilbod» og med størst vekt på bibelske skriftstader. At planskrivarane har tatt bort fire kontinuerlige tilbod frå dei timerekna tiltaka, tyder på at ulike tenkemåtar har vore i strid med kvarandre. Innlemminga av samarbeid mellom kyrkje og barnehage / skule i dei «ekstra» tilboda peikar òg på at eldre læringstradisjonar brytast mot nye tradisjonar. Ser vi på innhaldet i heile planen, finn vi ein medviten progresjon når det gjeld truslæra og vilje til å ta opp «tema som ungdommane er opptatt av, og har valt sjølve», «etiske spørsmål, spørsmål om tru og tvil» (16-18-åringane).

Sørvestlandet 2-planen

Denne planen skil seg ut fordi han er på heile 51 sider, den klart lengste. Han kjem frå eit folkerikt urbant sokn på Sørvestlandet. Den første delen av namnet på planen («MIDTi – trusopplæring i [namnet] sokn») kan vere eit signal om det urbane, men òg om det «kvardagskyrkjelege». I boksen «Grunnlag og særpreg» finn vi ein referanse til forma på hovudkyrkja i soknet, tyda som eit symbol på Gud «midt i verden». Sørvestlandet 2-planen er den einaste som har ei fyldig skildring av både pedagogiske prinsipp og teologi. Men samstundes er formuleringane i hovudmålet ei direkte overføring frå den nasjonale planen sitt formål. Vi finn heile teksta att i *Gud gir – vi deler*-målet (s. 4, det som ikkje er tatt med i lokalplanen er dei språklege signala om at vi er i nasjonalplanen):

- En systematisk og sammenhengende trosopplæring som
- fremmer kristen tro
 - gir kjennskap til den treenige Gud
 - bidrar til livstolkning og livsmestring
 - utfordrer til engasjement og deltagelse i kirke og samfunnsliv
- for alle døpte i alderen 0-18 år, uavhengig av funksjonsevne

Måla for dei einskilde tiltaka er stutte og einsformige. I kvart mål finst det verb som syner kva dei kyrkjeleg ansvarlege skal gjere («styrke», «etablere», «skape», «innarbeide», «utfordre til»), der rekkjefølgja på verba svarar til progresjonen på aldersgruppene. I kvart mål finst det òg nokre verb som syner at foreldra, barna og dei unge er adressatane. Desse verba er ganske like for mange av tiltaka. Målet for tiltaket for 14-åringana, dvs. konfirmasjonstida («MIDTi14 – Kjernepraksis: Guds ord, Dåpen, Nøklemakta, Nattverd, Bønn, Teneste, Etterfølgelse») har t.d. ei lang rekke med stutte formuleringar. Verba her syner at dei unge no er hovedadressaten, men vi kjenner òg att uttrykk som er nytta for alle tre aldersgruppene: «bli kjent med», «lære», «lære om», «relatere [...] til», «erfare», «skape innsikt i» (dvs. det eine verbet der trusopplæraren er adressat i denne rekka), «reflektere rundt», «oppleve» og «uttrykke».

Under «grunnlag og særpreg» finn vi mellom anna ei deloverskrift kalla «Pedagogikk». Her er to typar tilnærmingar. For det første blir det referert til ein skriftstad: «I 1. Kor. 12. 12-14 sier Paulus:» Metaforen i teksta er den eine kroppen med dei mange lemene. Metaforspråket blir likevel ikkje tolka vidare, ein får inntrykk at innhaldet vil tale for seg sjølve. Den andre pedagogiske tilnærminga er ein referanse til ei bok, «den amerikanske psykologen Howard Gardeners teori om at alle mennesker er kloke – men på hver sin unike måte». Denne teorien inneheld åtte-ni «intelligenser»

(musikalsk, sosial, personlig, kroppslig, språklig, logisk-matematisk, visuell / romlig, å være ‘natur-klok’ og eksistensiell / være ‘livs-klok’) som ein vil skal utfordrast i trusopplæringa. Det er altså ein tematisk samanheng mellom val av skriftstad og eit viktig pedagogisk prinsipp: Mangfaldet av evner skal takast i bruk. Under deloverskrifta «Teologi» finst fleire pedagogisk relevante omgrep (mellom anna «synet på barnet» og «synet på læring») som er tittel for nye, mindre tekstdelar. Men det vi finn etter desse stikkorda er bibeltekster med eit innhald som planskrivarane nok har valt fordi dei seier noko relevant i høve til stikkordet. Når det gjeld synet på læring er 5 Mos 6, 4-9 sitert, dvs. hebrearane si truvedkjenning («Hør, Israel!») og oppmoding om å bevare orda i hjartet og på synlege måtar.

Når det likevel ikkje er så stor variasjon i målformuleringane frå tiltak til tiltak, kan det tyde på at omsetjing av pedagogisk prinsipptenking til praksis har vore ei utfordring. Her er likevel teikn som truleg fortel om ein lærarstyrt, dels autoritativ pedagogikk. Til dømes skal dei kyrkjelydsansvarlege for tiltaket om dåpen «Etablere ritualer for a) Hverdag – Be, b) Livsriter – dåp og dåpsdag – lære om dåpens innhold», medan tilsvarende strekpunkt for tiltaket «MIDTi 0-5 – kjernepraksis: Etterfølgelse» er «- Be, - Les og - Gjør». Forma her er korte stikkord med underpunkt og strek-punkt. Med ei slik form kopla til bestemte praksisar, blir inntrykket at planen er ambisiøs når det gjeld åtferda til foreldra og barna (jf. Vestlandet 1-planen). Vidare finst målformuleringa «Innarbeide vaner for kristentro i praksis» for tiltaket «MIDTi6-12 – Kjernepraksis: Etterfølgelse» og fleire andre tiltak. Andre målformuleringar som blir nytta fleire gonger er «Kjennskap til troen på den treenige Gud» og «Bli kjent med Gud som skaper og far», «Bli kjent med Jesus som venn» og «Lære Fadervår, sanger, bibelvers og trosbekjennelsen». Med målformuleringar som desse, er det nærliggjande å konkludere med at formidlingspedagogiske prinsipp dominerer planen. Men hugsar ein progresjonen i verba som er nytta, særleg nokre av dei som syner at barna og dei unge òg er tenkt som adressatar, då blir det klart at planen i nokon grad òg er bygd på det vi kan kalle eit pedagogiske prinsipp om aktiv deltaking og barneteologi. Prinsippet om å lære gjennom sosialisering er lite synleg i denne planen, vi finn berre nokre få slike formuleringar.

Sørvestlandet 2-planen har god kontakt med den nasjonale rammeplanen. En del av målformuleringane er overført frå modellplanane i *Gud gir – vi deler* eller frå formuleringane som er brukt i avsnitta om dei tre aldersgruppene i kapittel 4 i *Gud gir – vi deler*. Planen kombinerer verb og formuleringar frå ulike stader i rammeplanen på ein måte som syner ganske sterkt påverknad samstundes med at det i lokalplanen er gjort val som har forsterka dei «lærarstyrt» formuleringane frå *Gud gir – vi deler*. Det lokale og det som er henta frå rammeplanen er blitt ståande dels side om side og dels integrert, noko som gjer det vanskeleg å finne ein klar profil i lokalplanen.

I boksen «grunnlag og særpreg» har denne lokalplanen fleire små avsnitt under overskrifta «Teologi», rett nok avsnitt der sitat frå Bibelen dominerer. Til dømes blir Matt 28, 18-20 sitert under stikkorda «synet på dåpen og det misjonale». Men vi finn òg ein referanse til Grundtvig i eit avsnitt som handlar om det kristne synet på mennesket: Det heile mennesket med «fysiske, psykiske og åndelige behov» midt i kvardagen. Her er eit kort avsnitt om dåpen med ord og uttrykk som speglar liturgien for handlinga («troen» som blir «overlevert ved dåp til Faderens, Sønnens og Den hellige ånds navn», «et helligt ansvar» og «bli hos Kristus, lære om og leve i den troen de døpes til»). Planskrivarane fortel at dei har henta mykje av si forståing av trosopplæringa frå *Gud gir – vi deler* og frå ei bok om kristent ungdomsarbeid. Sitata frå denne boka vitnar om Kristus-sentrering. Frå denne boka hentar dei og omgrepet «kjernepraksisane» som vi finn att seinare i planen, dvs. i namnet til

alle tiltaka. Her går det fram kva desse kjernepraksisane er: dåp, bøn, etterfølging, Guds ord, korsmerket, nøkkelmakta, nattverd, teneste. Av desse blir «etterfølging» nemnd i ni tiltakstitlar. På andre plass kjem «Guds ord» med sju treff.

Medan «sjølvmeldinga» til planen («grunnlag og særpreg») og tiltakstitlane har ein klar Kristus- og etterfølgingsprofil, er det teologiske i målformuleringane svekka. Vi meiner ein hovudgrunn til dette er at ord og uttrykk er kopla saman frå ulike kjelder. Til dømes er ei mykje brukt målformulering i lokalplanen «kjennskap til troen på den treenige Gud» som truleg er sett saman av to strek-formuleringar i *Gud gir – vi deler* sitt hovudmål, nemleg «fremmer kristen tro» og «gir kjennskap til den treenige Gud». Når desse formuleringane blir kopla saman, blir resultatet eit signal om ein større distanse til kristentrua: Å få «kjennskap til troen på» noko tyder på vekt på kognitivt innhald utan at ein treng identifisere seg med det. Her er òg andre teikn på tradisjonell kognitiv tilnærming til kristentrua, til dømes «lære om dåpens innhold». Men samtidig er her fleire formuleringar som syner at tru er kopla til erfaring av guddommeleg nærleik («bli kjent med Jesus som venn», «skape innsikt i hva det vil si å være elsket av Gud – og å elske Gud, sin neste og seg selv», «erfare at kirken er mitt hus»). Fleire teologiske element, blant anna eksistensiell undring, skapingstru (grundtvigiansk menneskesyn) og ansvar for eins neste, er arbeid inn i ein grunnleggjande teologisk ståstad prega av andre trusartikkel.

I denne planen finn vi att heile 42 av 50 kjernetekster frå *Gud gir – vi deler* både med tittel og skriftstad i boksane for «Kirkens tro og tradisjon» under tiltaka. Mange av desse tekstane er innskrivne fleire gonger. Andre bibeltekster som er nemnd er forteljingane om Jesus og Bartimeus, Jesus stiller stormen, Peters fiskefangst (Joh 21), Matt 2, 13-15 (Herodes), Hebr 13, 16 (lovprising) og 1 Kor 12, 12-27 (kroppen og lemene). Dei tekstane frå kjernelista som ikkje er med er «Enkens sønn i Nain», «Jesus hos Marta og Maria», «Guds løfte til Abraham», «Miriam redder Moses», «Den store soningsdagen» og «Samuel i tempelet». Trulig ligg det ikkje noko medvitent bak dette bortfallet. Likevel legg vi merke til at tekster som gjer bibelske kvinner synlege er utelatt. Ser ein på det totale innhaldet i tiltaka går det fram at truslæra er like sentral som bibeltekstane, og ein finn tilnærma lik progresjon som i Vestlandet 1 og 2. Skilnaden er likevel markant i høve til desse to planane: Det verkar som om Sørvestlandet 2-planen vil introdusere heile truslæra med alle tre artiklane heilt frå dåpen av og fram til ungdommane er 18 år. Det lange tekstane i dei tre aspekt-boksane under kvart tiltak gjer at progresjonen og kva som skal vektleggjast for kven druknar. Nemninga «Gud» blir nytta over 200 gonger, nemninga «Jesus» nesten 150 gonger, «Den Heilage Ande» 21 gonger og «den treenige Gud» ca. 15 gonger.

Sørvestlandet 2-planen har ti «andre tilbod» til slutt, godt fordelt på ulike aldersgrupper. Ingen organisasjonsnamn er nemnd i boksane for «ansvarlig» under desse tilboda, berre frivillige, kyrkjelydstilsette, og dels begge kategoriene.

Sørvestlandet 2-planen er imponerande i sitt omfang. Samtidig er målformuleringane prega av element som gir eit samansett bilet. Nær kontakt med *Gud gir – vi deler* gjer at lokalplanen heller har litau lokal tilpassing. I den grad vi finn ein lokal profil, tenkjer vi at denne syner seg i ein tradisjonell, kognitiv formidlingspedagogikk, i fyldige referansar til bibelske skriftstader og i ei Jesus-sentrering. Men dette er ikkje heile biletet fordi planen òg syner teikn på pedagogikk om aktiv deltaking og sosialiseringpedagogikk. Teologisk har planen dessutan ein fylde der skapingsteologi (første trusartikkel: Gud som skapar og Far) og ikkje minst etterfølging (tredje trusartikkel) er klart til

stades (ser vi bort frå lengda på planen, er «Den Heilage Ande» likevel nemnd fleire gonger enn det som er vanleg i dei andre planane). Kyrkje- og sakrament-forståinga i planen, vil vi karakterisere ho som økumenisk-protestantisk. Det lutherske synet på dåp og nattverd er ikkje utdjupa. Innhaldet i planen totalt endrar ikkje inntrykket frå målformuleringane.

Sletta-planen

Sletta-planen er laga i ein relativt folkerik kyrkjelyd sentralt på Agderkysten, ein av case-kyrkjelydane. Sjølvpresentasjonen (boksen «grunnlag og særpreg») opplyser om mange tilbod til barn og unge, både kommunale, idresslege og frå kristelege organisasjonar. Hovudmålet i planen er:

Vi ønsker at barn og unge i [namnet] skal bli kjent med den treenige Gud. Gjennom trusopplæringen vil vi at de skal oppdage og få bekreftet sin egen tro – og få lyst til å leve sammen med Gud.

Når formuleringa er uttrykt som eit ønske for barna og dei unge frå dei kyrkjelydsansvarlege si side, blir det meir utspeide kven som er adressaten. Meiningsinnhaldet i dette hovudmålet er retta vidt, til informasjon for alle som måtte lese planen, kanskje særlig foreldra som tenker dåp. Samstundes blir innhaldet ei påminning til lærarane om kva kyrkjelyden vil skal vere resultatet for dei døypte barna og ungdommane. I tiltaksmåla følgjer adressatane eit mønster som vi ser i dei fleste planane: For dei yngste og foreldra er dei kyrkjelydsansvarlege adressaten. Dinest er 6-12-åringane i hovudsak sjølv adressat i tiltaka retta mot dei, medan dei unge saman med trusopplæringsmedarbeidarane er adressat for den eldste gruppa.

Hovudmålet til Sletta-planen signaliserer andre pedagogiske prinsipp enn dei «lærar-myndige» vi skal sjå i Sørlandsplanen som er laga i «dalstroka innafor». Planskrivarane på Agderkysten syner medvit om at dei kan leggje til rette for læring, men at det er barna og dei unge som må «bli kjent med», «oppdage og få bekreftet [...]» og «få lyst til [...].» Likevel, viss læring i hovudsak dreier seg om endring hos den lærande, følgjer planmåla heller i liten grad opp signala i hovudmålet. Det er først når ein kjem til tiltaka for 6-åringane og oppover at målformuleringane blir noko meir enn ei skildring av dei praktiske og kontaktskapande intensjonane til lærarane. Då vil kyrkja «feire skolestart» saman med barna og foreldra, leggje til rette for at barna får «oppleve at Jesus vil være deres venn» og kan «få nye venner som de møter igjen på skolen». Her er òg fleire signal om sosialiseringsslæring, til dømes for konfirmanttida: «[...] få oppleve at det er rom for tro, tvil, spørsmål og undring, at de kan være hele seg saman med Jesus og at de er en viktig del av menighetens fellesskap». Men støtt er og formidlingsorienterte læringsprinsipp synlege. «Bli kjent med» og «lære om» er dei verba som er mest brukte når det gjeld kva barna og dei unge skal oppnå.

Samanlikna med målformuleringane i dei to modellplanane i *Gud gir – vi deler*, er målformuleringane i Sletta-planen ganske sjølvstendige. Berre ei målformulering er ei direkte overføring («Gjenoppleve konfirmasjonstiden og reflektere over troens plass i livet»). Ei rekkje ord og setningsledd kan naturleg nok òg finnast igjen i *Gud gir – vi deler*. Verba i målformuleringane til Sletta-planen syner at her er noko større likskap med *Gud gir – vi deler* enn det vi finn i Sørlandsplanen.

Når det gjeld teologisk profil finn vi ikkje tradisjonelt liturgisk språk i Sletta-planen. Men vi finn nokre teikn på eit «lågkyrkjeleg» språk der «Jesus» nesten tyder «Gud». Vi veit (pga. intervju) at hovudmålet først hadde «bli kjent med Jesus» i staden for «bli kjent med den treenige Gud», og «få lyst til å leve sammen med Jesus» i staden for «[...] sammen med Gud». (Endringa var ein

forskareffekt: Då bispedømekonsulenten i godkjenningsprosessen kommenterte at ein kanskje ikkje berre skulle syne kristologi i hovudmålet, hadde allereie planskrivarane endra orda.) Vi finn fleire «Jesus-formuleringar» i måla for tiltaka, t.d. «Lære at det er naturlig med storm i livet og at Jesus er ‘i båten’» (7-åringer) og «være hele seg saman med Jesus» (konfirmantane). I målformuleringane i tiltaka finst det òg fleire teikn på eit kyrkjesyn der det å ha kontakt med kyrkja og dei kyrklege aktivitetane står sentralt. For aldersgruppa 0-5 år blir formuleringane «opprettholde kontakten med hjemmet» og «oppmuntre de foresatte til å markere dåpsdagen» støtt gjenteke. Ein kunne då vente at det fanst eit sakramentalt syn på dåpen i planen. Det er mogeleg at eit slikt syn er implisitt til stades når det i hovudmålet blir understreka at barna og dei unge «skal oppdage og få bekreftet sin egen tro». På den andre sida kan det hende at her skjuler seg eit meir «synleg kyrkje»-syn på kva «tru» er, at det er noko ein kan tilegne seg når ein høyrer / har hørt den kristne bodskapen (erkjenne kognitivt) og opplever / har opplevd han i eit fellesskap (erkjenne sosialt). Sletta-planen har ein vag teologisk profil.

Sletta-planen har med omtrent halvparten av bibeltekstane frå lista i *Gud gir – vi deler*. Det finst ikkje skriftstadar i planen, berre titlar som gir kjende signal om innhaldet i bibeltekstane. Tekster som ikkje er med, samanlikna med *Gud gir – vi deler*, er særleg dei frå brevlitteraturen i NT, salmane og fleire av dei andre frå GT. Men «Noas ark» er med. Lokalplanen brukar teksttittelen «Jesaja blir kalt» medan *Gud gir – vi deler* har tittelen «Møte med det hellige» på Jes 6,1-8. Jesaja-teksten handlar om det heilage og reinsing frå synd (Til dømes har Sørlandsplanen frå innlandet ikkje med denne teksta). Skimtar vi her ei vektlegging som det er mogeleg å finne att i bibeltekster som finst i lokalplanen, men ikkje i *Gud gir – vi deler*? Det sjølvstendige valet av skriftstadar støttar dels det inntrykket planen gir av ei «møte med Jesus»-orientering og at frelsa er «omvending» til noko nytt, men her er og eit drag av omsorg og tryggleik som tyder på ei vidare forståing av kva frelse er. Medan *Gud gir – vi deler* har «Saligprisningane» hos Lukas i si liste over kjernekstar, har lokalplanen tatt inn «Let så skal dere finne» (Matt 7,7) under tiltaket «Tårnagethelg».

Eit oversyn over heile innhaldet i tiltaka fortel at bibelforteljingane dominerer klart over truslæra. Vi finn knapt nok ein prosesjon: truvedkjenninga, faste bøner, skapinga, Jesus og barna, påske, jul, dåp og nattverd, fleire bibelforteljingar, påske, pinse, sakmenta, truvedkjenninga med meir, som gjeld konfirmasjonstida der «tro og tradisjon»-boksen startar med «Lære utenat». Planen er særskilt kortfatta her. Planen er praktisk med mykje tekst i boksane «Arbeidsmåter».

I denne planen finn vi heile sytten «andre tilbod» til slutt (berre Sørvestlandet 1 har fleire), men dei er skildra særskilt kort. Det dreier seg til dømes om søndagsskule, kor, foreiningar, speidaren, KRIK og eit par tilbod med engelsk tittel. Dei vanlegaste formuleringane er «(la [...]) bli kjent med (Jesus)» og «lære», men òg «stimulere» og «et sted å være». Desse tilboda blir promotert i fleire av måla for dei timerekna tiltaka.

Samla sett er det vanskeleg å karakterisere måla i Sletta-planen. Fleire pedagogiske prinsipp er nytta. Vi finn ei blanding av ein soteriologisk profil med vekt på kva kyrkja vil formidle eller gi til foreldra, barna og dei unge (eit kognitivt innhald i ei kjenslevarm form) på den eine sida og ein ekklesiologisk profil der barna og dei unge (implisitt: dei døypete) allereie høyrer til i kyrkja og skal støttast i å få utfalte seg vidare i fellesskapen av dei (synleg aktive) truande på den andre sida. Det er lite sosialetikk / diakoni i målformuleringane. Totalt sett dominerer bibelforteljingane og Jesus-orienteringa i ein plan som er ganske prega av stikkord.

Sørlandsplanen

Denne planen kjem frå ein dels grisgrendt kyrkjelyd i dalstroka innafor Sørlandskysten. Hovudmålet har to delar:

En visjon utarbeides i løpet av våren 2012 i samarbeid med menighetsrådet.

Nå ut til alle barn med fokus på gudstjeneste, kor & eksisterende barne & ungdomsarbeid.

Adressatane i andre delen er dei vaksne, dei som identifiserer seg med oppdraget «trusopplæring», i første rekke dei kyrkjelydsansvarlege og trusopplæringsmedarbeidarane. Barna og dei unge (og i nokon grad foreldra) skal nåast gjennom verksemda. Dette stemmer med «visjonen» som finst i plannamnet: «Barnet skal bli hos Kristus når det vokser opp, slik det i dåpen blir forenet med ham.» «Skal bli» er ei formulering vi tar opp att når vi ser på pedagogiske prinsipp. Når det gjeld målformuleringane i dei einskilde tiltaka finn vi dels att adressatmønsteret vi har sett i fleire planar, dels er dei kyrkjelydsansvarlege enno klarare hovudadressaten. Eitt mål har form av opplysning om ein aktivitet for ei avgrensa gruppe: «En klubb [«ALF-klubben»] for barn & unge med spesielle behov».

Kva finn vi så av pedagogiske prinsipp i Sørlandsplanen? Første del av plannamnet («Barnet skal bli hos Kristus når det vokser opp») fører tankane i retning av ein «myndig» pedagogikk, dvs. nokon som har autoritet skal handle med barnet på ein slik måte at det blir «halde fast» i ein tilstand som det allereie er i. Plannamnet skal tydast nærmere under teologisk profil. I tiltaksmåla finn vi fleire døme på ein «myndig» pedagogisk overføringsmodell: «Lære barna om kristen misjon i andre land». Men her finst òg nokre formuleringar som viser ein meir open kommunikasjonsmodell: «Utfordre til medarbeiderskap.»

Når det gjeld lokal tilpassing og grad av overføring frå *Gud gir – vi deler*, er det liten kontakt mellom hovudmålet til Sørlandsplanen og hovudmålet til *Gud gir – vi deler* (s. 4). Den nasjonale planen har breiare formuleringar, dreg inn dei tre hovudaspekta («kristen tro», «livstolkning og livsmestring» og «deltakelse»), og presiserer at planen gjeld «alle døypte i alderen 0-18 år». I hovudmålet til Sørlandsplanen finn vi heller ikkje språklege spor av figuren (s. 15) som har «Guds kjærlighet i Jesus Kristus» i sentrum, mellom hovudaspekta. Når det gjeld måla for dei einskilde tiltaka har to av atten tiltak i lokalplanen målformuleringar som vi finn nøyaktig att i tiltak i dei to modellplanane i *Gud gir – vi deler* (s. 50-61). Endå to-tre tiltaksmål i den lokale planen er klart inspirert av målformuleringar i *Gud gir – vi deler*, men har nokre tillegg som vi meiner er karakteristiske. *Gud gir – vi deler* har til dømes formuleringa: «Barnet skal oppleve kirken som et spennende hus og at Jesus er min venn», medan Sørlandsplanen har: «Barna skal oppleve kirken som et spennende hus og få kjennskap til de viktigste bibelfortellingene.» Skilnaden mellom *Gud gir – vi deler* og lokalplanen her dreier seg sjølv sagt òg om at ein i lokalplanen set saman mål som finst på fleire stadar i nasjonalplanen. I høve til *Gud gir – vi deler* syner Sørlandsplanen høg grad av sjølvstende – og ein tendens som er i tråd med det vi fant under pedagogiske prinsipp.

Vi ser så på teologisk profil. Sørlandsplanen nyttar ein del vendingar frå det hevdvunne kyrkjelige liturgiske språket. Namnet til planen er henta frå liturgien for dåpen. Ein del av plannamnet finn vi att i første del av målet for tiltaket «Dåp» (0-1 år): «At barnet som døpes skal bli forenet med Kristus og i oppveksten kjenne seg ivaretatt av foreldre og Gud». At ein bruker «skal bli» i dette delmålet er eit lite teikn på ein teologisk profil der ein bind saman verknaden av sakramentet med trusopplæringa

som følgjer dåpen. Dette er i tråd med ein tradisjonell luthersk teologi som vektlegg både sakralental nåde og ei subjektiv tileigning av frelsa. Målet for konfirmasjonen har òg spor frå liturgien: «Vekke og styrke troens liv som gis i dåpen, slik at de unge kan leve sitt liv i forsakelse og tro, tilbedelse og tjeneste som Jesu Kristi disipler i hjem, menighet og samfunn.» Metaforbruken her syner same dialektikken mellom eit objektivt og eit subjektivt element i trua, men her er òg spor av tankar som går i retning av ei «synleg» kyrkje der dei truande er kyrkjeleg aktive. I hovudmålet skimtar vi eit (indre-)misjonsperspektiv, det er dei sentrale og kontinuerlege kyrkjelydsaktivitetane ein vil at «alle barn» på ein eller annen måte skal møte og at aktivitetane skal ha ein verknad på dei. Dette kan òg lesast som tru på ei «synleg» kyrkje. Eit søk etter «Gud» og «Jesus» viser over dobbelt så mange treff på det første som det siste. «Den Hellige Ånd» er ikkje nemnd.

Det er knapt mogeleg å lese noko særleg ut av bibeltekstvalet i denne planen – anna enn at her er stor overlapping (42 av 50 tekster) med «kjernetekstane» i *Gud gir – vi deler*. Ein har truleg luka ut det ein meiner er dei vanskelegaste tekstane. Her er likevel eit unntak, *heile* Johannesprologen er nemnd under tiltaket «Lys Våken». Det kan vere at planskrivarane vil at borna skal møte versa i sin heilskap i samband med advent og jul. Dette kan tyde på høgtidskjensle og tradisjonsmedvit. Truslæreinhaldet i heile planen syner seg berre som stikkord, til dømes «Fadervår, trosbekjennelsen, skaperverket» for tiltaket «Babysang», «Bibelens fortellinger. Troens tre artikler. Fadervår og bønn. Sakamentene. Kirkens tradisjon og høytider. Gudsrike-etikk» for tiltaket «Søndagsskolen / JIPPI», «De store ordene: nåde, kjærlighet, solidaritet», «Trosbekjennelsen, sakamentene, Fadervår, frelseshistorien, sentrale bibelfortellinger, kirkelige høytider, gudstjenester, kirken m.m.» for «Konfirmasjon». Boksane for livstolking og livsmeistring inneheld same type blanda formuleringar som vi finn i måla.

I Sørlandsplanen finn vi til sist fem «andre tilbod til barn og ungdom i regi av menigheten og/eller barne- og ungdomsorganisasjoner». I lys av den liturgiske profilen vi nyss har lagt merke til, er det interessant at dei kyrkjelydsansvarlege har inkludert tilboden «Stjerneparty» med målet «Være et ‘snillere’ alternativ til Halloween» der «Pinsemenigheten, trosopplærer» står som ansvarleg. Også eit anna tilbod her syner økumenisk samarbeid.

Ei samla vurdering av målformuleringane i Sørlandsplanen er at dei er tradisjonsbundne både når det gjeld hovedadressat (dei kyrkjelydsansvarlege), pedagogiske prinsipp (formidling) og liturgisk teologi. Vi finn likevel òg andre teikn, nemleg målformuleringar som framhevar relasjonsbygging: Barna skal få bli kjende med det kyrkjelyden kan gi og gjennom dette utvikle tryggleik og ei kjensle av medansvar. Nokre av dei «andre» tilboda tyder òg på vilje til relasjonsbygging. Det totale innhaldet i planen er prega av korte setningar og stikkord. Bibeltekster dominerer over truslæretema, men samla sett syner tiltaka vilje og evner til fornying.

Skogen-planen

Vi finn ingen visjon i namnet til Skogen-planen. Han er laga i eit samarbeid mellom tre kyrkjelyder i det søraustlege Noreg der den største er case-kyrkjelyden Skogen. Samarbeidseininga fortel dels om urbane sentrumsbusetting, om by-periferi og om meir landleg busetting. Kyrkje og organisasjonar har arbeid godt saman, kan vi lese. Hovudmålet, med klare teikn på inspirasjon frå nasjonalplanen, er:

Vi ønsker å utvikle en systematisk trosopplæring. Denne opplæringen skal fremme tro på den treenige Gud, gi tilhørighet til egen kyrkje, gi bibelkunnskap, fremme opplevelse av egenverd og gi hjelp til livsmestring. Dette gjelder aldersgruppen 0-18 år, uansett funksjonsnivå.

Målformuleringane under tiltaka er stutte. Som i dei andre planane finn vi her eit mangfald av adressatar, vi finn òg att det kjende adressatmønsteret: først trusopplæringsmedarbeidarane, så dei eldre barna, og til slutt dei unge saman med trusopplæringsmedarbeidarane. Ein del av målformuleringane startar med eit substantiv som skildrar aktivitetane i eller meininga med tiltaket, til dømes «opptreden med kjent artist», «et rusfritt miljø», «et kjekt sted å være», «et trygt kristent miljø», «dannelse», «medarbeid og opplevelse».

Skogen-planen nyttar fleire pedagogiske prinsipp. Her er vekt på deltaking (samkjensle og tryggleik), oppleveling (til dømes korverksem og ferieaktivitetar) og undring i møte med ulike delar av den kyrkjelege tradisjonen («oppdag Jesus», «bli fortrolig med Bibelens fortelling og troens innhald»). Bruken av daningsomgrepet («dannelsesreise») kan tyde på aktivt deltakande pedagogikk. Men her er òg stutte formuleringar der vekta ligg på det kognitive og eit formidlingsprinsipp nok er underforstått.

Vi såg at hovudmålet i Skogen-planen var ei samanfatning av hovudmålet i *Gud gir – vi deler*. Litt under halvparten av måla for tiltaka er nokså direkte overføringer av mål ein finn i rammeplanen. I fleire av dei andre finn vi òg ord og uttrykk frå måla i nasjonalplanen. Likevel syner planen i nokon grad lokal tilpassing. Dette gjeld særleg kor- og klubbverksemda som dels er kontinuerlege tiltak med timerekning. Ei av målformuleringane for eit barnekor er at «barna skal vite at Jesus er den same i dag som han var for 2000 år siden». Dette kan kallast eit teikn på tradisjonell, lågkyrkjeleg Jesusorientering. Det interessante her er at verbet «vite» blir brukt i staden for «erfare» eller «oppdag» som ville peikt enda klarare i retning av «subjektiv erfaringstru». Eit anna lokalt særtrekk i planen er tiltaket «Felleskonsert med kjent artist». Her aner vi ein grunn til at kora, som er kontinuerlege tiltak, kan integrerast med tidsavgrensa breiddetiltak. Eit av måla for eit ungdomskor er «Lære kristne sanger med gode tekster. Grunnlag for samtaler om tro og tvil». To av tiltaka for dei eldste ungdommane er «Dannelsesreise med unge ledere til Nidaros» og «Keltisk messe». Sjølv om desse ikkje refererer til lokalmiljøet, finn vi knapt slike tiltak i dei andre planane vi har undersøkt. Derfor kan vi tolke danningsstanken og det keltiske innslaget som teikn på vilje og evne til å knytte band mellom det lokale og den vidare europeiske kulturen.

Når det gjeld teologisk profil finn vi ingen teikn i målformuleringane på djupare medvit om det karakteristiske ved Den norske kyrkja samanlikna med andre kyrkjesamfunn. Byrgskap over gamle kyrkjebygg går traust fram av «grunnlag og særpreg». Kopla saman med Jesus-formuleringar, søndagsskule og klubbverksem (både dei siste er timerekna) får vi eit bilet av «stødig» sentrumsteologi utan særleg profilering. Korkje «diakoni», «omsorg» eller «etikk» finst i målformuleringane, men «(kristent) fellesskap» er brukt fleire gonger.

I Skogen-planen finn vi fjorten bibeltekster frå lista i *Gud gir – vi deler*, altså relativt få. Mange av dei sentrale bibelorda i evangelia er ikkje nemnd, heller ikkje tekstane frå breva i NT, ikkje velsigninga, ikkje Salmane, Dei ti boda og profettekstane. Mange av Jesus-forteljingane er bytta ut med andre av typen «Jesus møter ...». Frå GT er «Noah og vannflommen», «Hagar og Ishmael» og «Moses og jordmødrene» tatt med. Her er teikn på sjølvstende. Planen inneheld òg generelle vendingar som «Jesus-fortellinger» og «Den røde tråden i NT og GT». At Fadervår, dåpsbefalinga og velsigninga ikkje

er nemnd, tyder trulig ikkje på at barna ikkje vil kome til å møte desse, heller at planen er kortfatta. Stutte setningar og stikkord pregar også truslæreinnhaldet i heile planen. «Trosbekjennelsen» er nemnd under «Dåp», medan «Søndagsskole [...]» er timerekna tiltak der barna vil møte «Troens tre artikler. Fader vår og bønn. Sakramentene. Kirkens høytider. Gudsrike-etikk. Misjon». «Konfirmanter med Bibel, leir» har «Grunnleggende fortellinger fra Bibelen. Om bønn. Kirkelige handlinger. Pilgrimsvandring. Misjon.» i boksen for «Kirkens tro og tradisjon», men vi finn også truslæretema («Bibel. Gudstjeneste. Trosbekjennelse. De ti bud. Bønn. Dåp. Konfirmasjon. Gud. Jesus. DHÅ. Nattverd. Kirkerom. Døden og påske») i boksen «Kirkens tro og praksis». For 16-åringenes «Ungdomsgudstjeneste» finner vi «De store ordene: kjærlighet, nåde, tilgivelse, frelse, synd, valg, etikk, tap, håp».

To «andre tilbod» finst til slutt, ei «menighetshelg» og «ledertrening». Den første av desse er eit samarbeid mellom kyrkjelyden, frivillige og «Normisjon». Vi leser dette som eit teikn på både «synleg kyrkje» og ein vidare, meir «usynleg» kyrkjeleg profil.

Noko av det mest interessante ved måla i Skogen-planen er at vi finn tradisjonelle livsrite-tiltak saman med kontinuerlege tilta av ulike slag (søndagsskule, klubb, kor) og nystarta tiltak. Men planen støtter seg også tungt til målformuleringar frå den nasjonale rammeplanen. Vi finn eit mangfold når det gjeld pedagogiske prinsipp (formidlings-, sosialiserings- og aktivt deltagande pedagogikk) og ein lite skjerpa theologisk profil. Samla sett er det her relativt få bibeltekstar og lite utdjupa truslæretema. På den andre sida er her mykje song og møter med kyrkja sin liturgi og livsritehandlingar. Her er det lagt eit nøkternt grunnlag for trusopplæring i ei eining der tre kyrkjelydar deler trusopplæringsmedarbeidar i 70 % stilling.

Søraustlandet-planen

«I Guds hånd» er namnet til Søraustlandet-planen. Kyrkjelyden han kjem frå dekkjer ein liten tettstad, gammal industriområde med ny bruk og meir grisgrendt busetting. Planen har eit hovudmål med seksten liner, rett nok med tre korte liner for kvar aldersgruppe. Dette er det mest omfattande målet i alle dei tjue planane:

MÅL: Styrke troen ved å lære om den treelege Gud i hjemmet og menigheten.

0 – 5 år

- la barna møte dåp, gudstjeneste og kirkerom
- la barna få et første møte med bibelfortellinger
- la barna møte de tre høytidene
- gi foreldre/foresatte støtte til bønn og sanger

6 – 12 år

- la barna møte sentrale emner i kristen tro og etikk
- la barna møte sentrale bibelfortellinger fra GT og NT
- la barna få innføring i hva Bibelen er og hvordan den kan brukes
- invitere barna til å delta i gudstjenesten og det øvrige menighetsarbeidet

13 – 18 år

- gi hjelp til en helhetsforståelse av kristen tro og etikk
- gi hjelp til å utvikle et positivt selvbilde og finne sin plass i menighetens fellesskap
- invitere til å ta ansvar i gudstjenesten og det øvrige menighetsarbeidet
- invitere til engasjement for misjon og nødhjelp

Strek-måla er formulert som ein progressiv serie med møter mellom barna og delar av den kristne tradisjonstotaliteten, inkludert aktivt engasjement i kyrkjelivet, både religiøst og allmennetisk. Vi legg merke til at strek-måla konsekvent er forma med dei kyrkjelydsansvarlege som adressat. I tiltaksmåla kjenner vi att adressatmønsteret nemnd fleire gonger ovanfor. For konfirmasjonstida finn vi rett nok eit spørsmål i boksen for mål: «Hva er målsettingen for konfirmasjon?» Vi trur dette er ein glipp der ein ville sjekke lokal plan for konfirmasjon og samordne måla frå denne med lokalplanen.

Dei pedagogiske prinsippa som syner seg i måla er blanda. Vi finn relasjonsbyggjande og inviterande formuleringar som tyder på høg grad av sosialiseringsspedagogikk. Men her er òg eit par signaler om aktivt deltagande pedagogikk (jf. «bli kjent med kirkens symboler») eller formidlingspedagogikk («lære om kirkeåret»). At det er erfaringsspedagogikken som dominerer, har truleg som årsak at måla er lagt tett opp til det ein finn i modellplanane i *Gud gir – vi deler*, anten det dreier seg om direkte overføring eller kopling av ord og uttrykk.

Når det gjeld teologisk profil liknar måla i Søraustlandet-planen i høg grad på dei i Skogen-planen, berre at grunnlaget for karakteristikk er endå mindre i dei særskilte målformuleringane. Ein nyttar til dømes uttrykket «dåpens innhald», men seier ikkje kva dette er. Barna skal «bli kjent med Jesus og sakramentene», men vi finn ingen utdjuping av kva ein forstår med eit sakrament. At ein har valt endå ei «Jesus-formulering» (« leve et liv sammen med Jesus»), tyder på ein «synleg kyrkje»-profil, samstundes som det å kjenne seg trygg og kjend i kyrkjerommet går i retning av eit ønske om breidd der ei «usynleg» kyrkje også er ei aktuell tolking.

Søraustlandet-planen skil seg frå Skogen-planen når det gjeld bibeltekster. Vi finn att 35 av dei 50 tekstane frå lista i *Gud gir – vi deler*. Denne kortfatta planen har altså nesten like mange «treff» som den lengste planen av dei tjue, nemleg Sørvestlandet 2-planen. Det interessante ved Søraustlandet-planen er at alle evangelietekstane for NT er med bortsett frå «juleevangeliet» og «påskefortellinga». Dette kan tyde på at planskrivarane reknar det som sjølvsagt at barna vil møte desse fortellingane i andre samanhengar, til dømes skule og familiepraksis. Tekstane som er skrivne inn i boksen for «kirkens tro og tradisjon» under «Konfirmasjon» er elementære og seier ingen ting om «luthersk» lære. Orda «skapelse» og «skaper» finst ikkje i planen, og 1 Mos 1,1-3,24 er ikkje nemnd. Sidan alle dei andre tekstane frå Mosebøkene er skrivne inn (òg «Den store soningsdagen» som så å seie ingen andre planar har), tenkjer vi planskrivarane ser det som sjølvsagt at barna vil møte skapingsforteljinga, til dømes i skulen. Profettekstane frå lista i *Gud gir – vi deler* manglar òg. Når det gjeld truslæreinhald er planen prega av stikkord som er litt tilfeldig fordelt på tiltaka. Det finst to «andre tilbod» til slutt i planen. Kantoren er ansvarleg for begge.

Samla sett spriker dei profilerande elementa i Søraustlandet-planen. Overføring frå modellplanane har truleg ført til at sosialiseringsspedagogikk dominerer i måla. Ein del kontinuerlege tiltak er timerekna. (Samstundes manglar talet for kor mange samlingar ein planlegg for ein del av desse.) Når det gjeld innhald, tyder planen på ein enkel teologisk profil der Jesus-orientering særlig blir gjort

synleg i valet av bibeltekster. Vi trekk fram igjen eit av delmåla for den eldste aldersgruppa i hovudmålet: «gi hjelp til å utvikle et positivt selvbilde og finne sin plass i menighetens fellesskap». Konteksten for «et positivt selvbilde» gjer det nærliggjande å tolke leddet «finne sin plass» i retning av eit aktivt kyrkjeleg engasjement. Truleg er ein «synleg kyrkje»-kultur basis for lokalplanen som formuleringane frå *Gud gir – vi deler* og «folkekirkje»-elementa frå denne er henta inn i. Ein kan derfor seie at her er teikn på nyorientering.

Lien-planen

Lien-planen har ikkje ein «visjon» inkludert i namnet. Han representerer case-kyrkjelyden som er den eine av to kyrkjelyder i ei eining med meir preg av «austkant» enn Sentralaustlandsplanen. I boksen «Grunnlag og særpreg» kan vi lese: «Typisk for nærmiljøet på [namna] er bygårdene. Hver bygård er et lite samfunn. Bygården kan nesten sies å være en del av barnets identitet – hvilken gård du kommer fra, sier noe om hvem du er.» Mange barnefamiliar med små barn er òg typisk for nærmiljøet. Hovudmålet i planen er delt i tre:

[Namna] menigheter skal kunne gi et tilbud om trosopplæring til alle døpte mellom 0 og 18 år. Opplæringen har som mål å styrke barnets og den unges tro, og være med å forme en kristen identitet, som kan bidra til livstolkning og livsmestring.

Våre trosopplæringstilbud skal holde et høyt pedagogisk, faglig og kunstnerisk nivå. Vi ønsker å være med å skape gode møteplasser og fellesskap for barn og voksne i våre menigheter.

Vi ønsker at 18-åringen skal føle at hun kjenner sin lokale kirke og samtidig vet at hun er en del av et verdensvidt kristent fellesskap.

Når det gjeld innhald skil ikkje dette hovudmålet seg særleg frå hovudmålet i den nasjonale planen. Eit særdrag er likevel at lokalplanen har «et høyt pedagogisk, faglig og kunstnerisk nivå» som mål, og at han talar om 18-åringen som individuelt hokjønn med globalt medvit.

Målformuleringane for tiltaka i Lien-planen skil seg ikkje ut når det gjeld mangfold i adressatar og i måtar å uttrykke mål, dvs. flest kyrkjeleg ansvarlege for barnefamiliane, barna sjølv for 6-12-åringane og ei blanding for ungdommane. Her er truleg litt fleire «ønske»-former som vitnar om audmjuke kyrkjelydstilsette som presenterer kva planen kan tilby, men ikkje har autoritet til å drive gjennom. Her er òg nokre fleire formuleringar som går rett på eit substantiv som beskriver hovudaktiviteten i tiltaket («samttale» under tiltaket «Dåp med dåpssamtale», «Dåpspåminnelse» under tiltaket «Første steg-messe», «Juleevangeliet og Jesus som annerledeskongen», «Egen kveldsmesse for ungdom [...]», «Lederkurset har som mål [...]», «Kirken et hjemmefra»).

Når det gjeld pedagogiske prinsipp er Lien-planen ganske prega av «blanda drops». Her er refleksjons- og undringsformuleringar for foreldra som kjem til samtale om dåpen. Her er vekt på «sanselig opplevelse i kirkerommet» der «temaet er trygghet og omsorg» og det er «fokus på at voksen og barn opplever dette sammen». Her er kollektiv entusiasme og her er tru på at ungdomar kan skape noko når dei får tillit. Side om side med slike mål, som ikkje først og fremst representerer læring gjennom deltaking, men heller læring gjennom undring og skapartrong, finn vi dels tradisjonelle formidlingspedagogiske signal som «lære om» og «bli kjent med», dels verb som òg kan tyde på læring gjennom aktiv dialog mellom barna og tradisjonselementa.

Lien-planen er i god kontakt med *Gud gir – vi deler* sine mål i modellplanane, samstundes som vi finn få overførte formuleringar. Når det gjeld innhald, finn vi eitt teikn på lokal tilpassing (framsyning av teater i «bydelskatedralen»). Her er fleire teikn på ein «midt på treet»-profil.

Med omsyn til teologisk profil legg vi allereie i hovudmålet merke til formuleringa «et verdensvidt kristent felleskap» kombinert med eit ønske om å bidra til at 18-åringen «kjänner sin lokale kyrkje». For det siste speler tiltaket «Lys Våken» ei viktig rolle. Banda mellom lokal identitet og globalt medvit finn vi òg i uttrykka «tro på egne ressurser og muligheter», «engasjement rundt rettferdighet og solidaritet» og «kjærlighetens mange ansikter [...] Hvordan vise omsorg der du bor». Som Sentralaustlandsplanen har òg Lien-planen eit signal i hovudmålet om barnet og den unge si eiga tru, dvs. ei indirekte utsegn om ein luthersk teologi om at dåpen er eit sakrament. Under tiltaket «4-årsklubb» finn vi følgjande målformulering: «Lære om 1. trosartikkel, Gud som skaper, Gud blir menneske og Jesus tar i mot barna (Guds omsorg for skaperverket)», og for tiltaket «6-årsklubb» startar målet med «Lære om vennskap og at Jesus vil være vår venn.» Her er heller få teikn på teologisk medvit. Etter sok finn vi at «Gud» er brukt omtrentleg femten gonger, medan «Jesus» berre dukkar opp nokre få gonger (utanom titlar på bibeltekster). «Den Hellige Ånd» finst ein gong.

Når det gjeld tilhøvet til lista med kjernetekster i *Gud gir – vi deler*, har Lien-planen inkludert nær halvparten. Fokuset er på Jesus-forteljingar, og berre dei mest sentrale GT-tekstane er med (velsigninga, Salme 23 og 150, skapinga, og dei ti boda). Samstundes finn vi formuleringar som «Bibelens oppbygning og struktur», «Bibelen GT og NT», «fortellingen om Jesus», «Jesu lignelser og undervisning om Guds rike» og «brevlitteratur». Når det gjeld kva heile planen seier om truslære, finn vi både systematikk og nytenking. Lien-planen har fire «andre tilbod» til slutt, søndagsskule og tre kor. Blant dei ansvarlege er det ingen organisasjonar. Ein løner dei som driv / dirigerer kora.

Skal vi samanfatte analysen av målformuleringane, må det bli at Lien-planen syner eit mangfold ut frå dei fleste samanlikningskriteria. Dels kan dette tolkast som kreativitet, dels som lite systematikk. Her er likevel meir skapingsteologi enn teologi om Jesus og frelsa. Når det gjeld truslære, er dette ein av dei meir solide planane.

Sentralaustlandsplanen

Denne planen er laga av ein stor bynær kyrkjelyd som presenterer seg som aktiv og med «mye liv og engasjement». «Soknet har en urban befolkning med jevnt over høy utdanning og høyt aktivitetsnivå.» Hovudmålet er omfattande:

[Namnet] menighet skal ha en systematisk trosopplæring som vekker og fremmer kristen tro, gir kjennskap til den treenige Gud og bidrar til kristen livstolkning og livsmestring for alle døpte i alderen 0-18 år, uavhengig av funksjonsevne. Som visjon for trosopplæringsarbeidet har vi satt Tilhørighet, Tro, Trygghet og Tjeneste. Vi ønsker at barn og unge skal oppleve tilhørighet og trygghet til kirken og utvikle en følelse av at [namnet] kirke er deres kirke. Trosopplæringsarbeidet skal speile at barn og unge er fullverdige deltagere i menighetens fellesskap hvor de får utvikle troen sin og hvor de utfordres til tjeneste.

Første delen har henta mykje frå formålet til *Gud gir – vi deler* og er allment informerande om kva kyrkjelyden si trusopplæring går ut på. I andre delen er kyrkjelyden sjølv både informator og hovedadressat og syner intensjonen med trusopplæringa. Sidan «Tilhørighet, Trygghet, Tro og

Tjeneste» er namnet på planen, skjønar vi at her er ein samanheng mellom namn og visjon. Planskrivarane har ein visjon som dei minner seg sjølv om og gjer synleg for alle som les planen. Det er ønskjeleg at barna og dei unge gjennom opplæringa vil ta til seg meaninga i og leve etter visjonen. Språkleg sett forpliktar planskrivarane seg sjølve, dei er meir audmjuke ovafor dei opplæringa er retta mot.

Sidan Sentralaustlandsplanen-planen har fyldige og ryddige mål forma som strek-punkt for dei einskilde tiltaka, har vi telt kor mange strek-punkt vi finn med ulike adressatar. Som i mange andre planar inneheld måla for aldersgruppa 0-5 år flest formuleringar med trusopplæringsmedarbeidarane som adressat. Det dreier seg om tretten strek-punkt der kyrkjelyden skal vere aktiv, anten i høve til foreldra, barna eller begge. Handlingane gjeld både noko kognitivt og kjensler og haldningar, dessutan det å setje i gong prosessar. For same aldersgruppe finn vi sju strek-punkt der anten foreldra eller barna er adressatane. Eit strekpunkt inneheld to delar der kyrkjelyden sjølv først er adressat, dinest håpar ein «småbarnsfamilien» vil «erfare tilhørighet». Endelige er her fire strek-punkt som syner at adressanten inkluderer kyrkjelyden og foreldra med barna. For aldersgruppa 6-12 år er barna adressatane i atten strekpunkta, men her er og ti strekpunkt adressert til trusopplæringsmedarbeidarane sjølve. Vi finn dessutan eit ønskjemål formulert med verbet «skal»: «hvert barn skal oppleve seg sett og ivaretatt og slik erfare at kirken er et trygt sted å være og et trygt sted å lære i felleskap med andre» (målet gjeld tiltaket «Kirkekubb»). Endeleg er det eit par strekpunkt der det verkar som om adressaten er kollektivet som dels driv og dels deltek på samlingane tiltaka gjeld: «Fredagskveld» (for 9-12-åringar) har som mål å «være et trygt og morsomt møtested for tweens-barn», og «Senkveld» (som trusopplæringsmedarbeidarane håpar) skal «skape kontakt med ungdomsarbeidet» for 12-åringane tiltaket er meint for. Aldersgruppa 13-18 år har fire strekpunkt retta mot trusopplæringsmedarbeidarane, to mot dei unge. Men her finn vi i tillegg eit strekpunkt utan verb, slik at det første substantivet («møtepunkt») igjen syner at det er ein nær samanheng mellom tiltaket («Pinsefest»), kollektivet som tar del i tiltaket og den ønskjelege meaninga med tiltaket. Endelig finn vi eit strek-punkt der første setning har form av ein påstand (eller ein normativ, teologisk ytring), medan andre setninga har same indirekte kollektive adressat som målformuleringa for tiltaket «Pinsefest».

Analysen av adressatane er eit godt utgangspunkt for å vurdere kva for pedagogiske prinsipp som ligg til grunn for Sentralaustlandsplanen. For aldersgruppa 0-5 år ligg nesten all vekt på læring gjennom sosialisering. I nokre strek-punkt ser ein at eit møte med konkrete element frå den kristne tradisjonen òg inngår i slik erfaringsslæring, anten det gjeld stadar («kirkrommet»), ritual og høgtider («liturgien», «dåpen», «gudstjenesten», «Hellige tre kongers dag», «jule-høytiden») og forteljingar med kognitivt òg ekspressivt innhald («jule-fortellingen», «påske-fortellingene»). Aldersgruppa 6-12 år har òg læring gjennom sosialisering som pedagogisk hovudprinsipp. Men her aukar det på med aktivitetar der måla fortel at barna skal møte ulike delar av den kristne tradisjonen. Desse møta inkluderer gjerne både kognitiv, emosjonell og praktisk kommunikasjon i same mål. Når ein så kjemt til ungdomsåra (13-18) får omtalen av deltaking meir preg av tilbod enn skildring av aktivitetar for breidda av eit årskull, ein annonserer til dømes at fellesskap vil gi «personlig og åndelig vekst». Her er òg større vekt på det narrative, kognitive og det som gjeld haldningar og etikk: «Gi Bibelens store frelsesfortelling. Bidra til en personlig bevisstgjøring på egne valg, tro og meninger». Desse pedagogiske prinsippa kan tyde på ein medviten progresjon.

Berre eitt av måla i Sentralaustlandsplanen er overført frå *Gud gir – vi deler*, sjølv om formuleringane i lokalplanen brukar fleire av dei same orda og uttrykka som ein finn i måla i modellplanane. Desse har noko meir konsekvent latt foreldra og barna vere adressatar enn det vi finn i lokalplanane, til dømes denne planen. Når det gjeld pedagogiske prinsipp ligg Sentralaustlandsplanen nokså tett opp til planane i *Gud gir – vi deler*, begge stadar står læring gjennom sosialisering i høgsetet og begge stadar tar ein òg med ei sentrale delar av tradisjonsstoffet. Planen har få teikn på lokal tilpassing. Hovudmålet lovar barneorientering, og ein finn det att i eit par av måla for tiltaka, til dømes tiltaket «Pinse» som har seks strek-punkt i målet og to av desse syner eit ideal om aktive barnekunstnarar.

Det er heller ikkje lett å finne nokon utprega teologisk profil i Sentralaustlandsplanen. Dei to delane av hovudmålet har ulik vektlegging, den første er til dels nasjonalstyrt og gir nokre signal om «personleg» truserfaring, truskunnskap og trusliv, den andre gjer «barneteologiske» signal. I andre delen les vi at «barn og unge er fullverdige deltakere» som skal få «utvikle troen sin». Implisitt kan vi skimte ein sakralmental teologi om dåpen her, men han blir ikkje tatt opp at i måla for tiltaka. Som allereie nemnd finn vi ei viss barne-orientering i dei einskilde måla. Til dømes finn vi av og til mål som er sett saman av fleire ledd og har barneteologiske aktualiseringar: «la barna høre bibel-fortellinger og få muligheten til å undre seg og reflektere over disse», «reflektere rundt hvem Jesus er for meg». Her er òg diakonale og sosialetiske element fleire stadar i målformuleringane heilt frå 7-årsalderen til dei eldste ungdommane. Heile planen har dobbelt så mange treff på «Gud» (ca. 15) som på «Jesus» om ein held titlar på bibeltekster utanom. «Den Hellige Ånd» blir nemnd ein gong.

Sentralaustlandsplanen er meir i kontakt med dei bibelske kjernetekstane i *Gud gir – vi deler* enn fleire andre planar. Vi finn att nær halvparten av tekstane frå lista. Her er eit sjølvstendig val av fire-fem ekstra NT-tekster, mest Jesus-forteljingar. Tekster frå brevlitteraturen og salmane er med, andre GT-forteljingar er mindre synlege. Vi finn òg samleformuleringar som «Bibelen er Guds ord», «bibelhistorien fra skapelsen og frem til den nye himmel og den nye jord», «bli kjent med Bibelens oppbygning, den lille og den store fortellingen», «Jesus helbreder og skaper liknelser». Slike formuleringar om det bibelske tradisjonsstoffet tyder på kontakt med nyare religionspedagogiske straumdrag. Alle tre aspekta står fram i strek-punkt under kvart tiltak. Læretema er ikkje særleg synlege, noko som truleg heng saman med vekt på narrativer. Læretema er dels knytt til høgtidene, men helst framme under «Konfirmasjon».

Austlandet 1-planen har ti «andre tilbod» til slutt. Konkrete organisasjonar som er ansvarleg for nokre av desse er KFUK/KFUM-speidarane og KRIK. Elles dreier det seg om kor og klubbar, dvs. ulike kontinuerlege tilbod som dei kyrkjelydstilsett og einskilde frivillige driv.

Samla sett er Sentralaustlandsplanen i god kontakt med *Gud gir – vi deler* både når det gjeld læring gjennom sosialisering og heller lite lokalt preg. Planen verkar solid og gjennomarbeid. Vekta på bibelforteljing vitnar om medvetne val, og teologisk peikar planen både på sentrum i trua (med god fordeling på første og andre trusartikkkel) og syner inkluderande breidd. Det narrative dominerer over truslæra.

Austlandet 1-planen

Denne planen representerer ein urban kyrkjelyd. Eit særskilt hovudmål syner ein implisitt og vid adressat:

En kontinuerlig opplæring med oppfølging av døpte i menigheten for at disse skal bli en del av det gudstjenestefeirende fellesskap og menighetslivet i [namn].

Nedanfor vil vi tolke korleis hovudmålet og delmåla heng saman med namnet til planen: «Høy himling og lav terskel.» Måla under tiltaka er òg særskilt korte. Ein startar gjerne med eit verb, og i regelen viser dette til kva dei kyrkjelydsansvarlege skal gjere. Men av og til går dei språklege konstruksjonane vidare og syner relasjonell måltenking. Her er og ein del målformuleringar der barna og dei unge er dei aktive, dei involverte som held på med læring.

Vi finn få spor av ein tradisjonell formidlingspedagogikk i Austlandet 1-planen. Berre to-tre formuleringar har forma «bli kjent med» eller «lære» pluss noko konkret, t.d. kristne songar eller bønner. Langt dei fleste måla tyder på at ein meiner læring skjer gjennom deltaking og erfaring. Eit av måla (for konfirmasjonstida) set «læring» og «sosialisering» side om side slik at omgrepene nesten blir identiske.

Sjølv om hovudmålet i Austlandet 1-planen er sjølvstendig, er fire-fem av måla til dei nitten tiltaka nær sagt overføringar av mål i modellplanane i *Gud gir – vi deler*. Og mange av verba som er nytta ligg tett på verba som er brukt i nasjonalplanen. Dette er kanskje ikkje så rart. Vi reknar med at modellplanane i *Gud gir – vi deler* i høg grad er laga av menneske med bakgrunn i det urbane Austlandet, dvs. same geografiske og sosiale samanheng som Austlandet 1-planen er blitt til i.

Vi har vore inne på fleire element som er interessante i høve til teologisk profil. Når ein i denne planen vil følgje opp dei «døpte i menigheten for at disse skal bli en del av det gudstjenestefeirende fellesskap og menighetslivet i [kyrkjelydsnamnet]», kunne dette tolka som ei tru på ei «synleg» kyrkje. Men har ein plannamnet («Høy himling og lav terskel») i minnet, er det nærmere å tolke hovudmålet slik at ein vil verje seg mot sekularisering og tomme kyrkjehus. Fleire av måla speglar nemleg ei viss varsemd i høve til «brukarane» («Gi et førsteinntrykk», «Barn og deres familie får delta [...] på sine premisser», «Bli litt kjent i kirken»). Planen er likevel ikkje heilt «tannlaus», han inneheld nokre mål som òg viser til sentrum i kristentrua. Eit interessant døme på måltenking i denne planen finn vi under eit tiltak kalla «Kode B – dypdykk i Bibelen», retta mot 12-åringar: «Under arbeid. Få forståelse av hva kristen tro er. Hva er det vi tror på?» Her ser vi først prosess-tenkinga som ligg til grunn for arbeidet med dei lokale planane. Dinest skal 12-åringane nå eit mål som er ganske vagt og vanskelig å måle. Til sist syner ein fellesskapen bak målet og formidlar at målet kanskje har meir eksistensielle enn dogmatiske element. Her er det òg ein samanheng med namnet på planen. Dei teologiske spora i Søraustlandet 2-planen tyder på ei «raus» gudstru for folk som sjølv vel kor mykje eller lite dei vil vere aktive i kyrkjelyden og som likevel er velkomne «på sine premisser».

Austlandet 1-planen legg seg omtrent på midten når det gjeld kor mange av bibeltekstane frå lista med kjernetekster i *Gud gir – vi deler* ein har med. Vi kan identifisere om lag femten av tekstane frå *Gud gir – vi deler* og eit par som ikkje finst der. Fleire stader opererer heller denne planen med samleomgrepet «bibelfortellingar», til dømes i samband med utdelinga av «Min kirkebok 4» frå IKO. Men sjølv om her er få konkrete bibeltekster, syner dei som er valt ein særleg profil i høve til dei

planane vi har undersøkt til no: Ingen av desse har med Bergpreika i Lukas sin versjon (Luk 6,6-13) med «Sæle de fattige!» og «Men ve dykk rike», medan Austlandet 1-planen har denne teksta under tiltaket «Allehelgen – Hallo venn! 5. trinn» for 10-åringar, saman med «Åpenbaringen 21» (dvs. teksta om ein ny himmel og ei ny jord) og «Den gyldne regel». Det er mogeleg å tyde dei få konkrete skriftstadane og det særeigne valet av bibelvers som eit signal i sosialetisk retning med høve til «symbolisk» inspirasjon frå bibeltekstar som i andre samanhengar kan bli tolka meir konkret. Austlandet 1-planen tyder på teologisk medvit når ein av dei konkrete tekstane som er tatt med er «Frelse ved nåde Efeserne 2,1-10». Når det gjeld truslæretema i heile planen, er desse kortfatta. Likevel er her formuleringar som tyder på at det systematiske innhaldet i trua er integrert i planen. Under tiltaket «Allehelgen – Hallo venn! 5. trinn» finn vi t.d. «Det kristne håpet, død og oppstandelse med Kristus, evig liv. [...]», og under «Kunst i Katedralen 7. og 8. trinn» finn vi mellom anna «Tema: forsoning og frelse, gjenopprettelse og et liv i troen på Jesu og vår egen oppstandelse. Frelse ved nåde [...]. Slikt språk om «læra» finn vi ikkje i mange planar.

Dei to «andre tilboda» som er nemnd til sist dreier seg om korverksemder der dei ansvarlege er kyrkjeleg tilsette. Om vi ikkje finn spor av kristne organisasjonar under «andre tilbod», er søndagsskoleverksemder likevel nemnd under eit at tiltaka («Kode B Dypdykk i Bibelen»).

Samla sett syner målformuleringane òg ein del andre element i Austlandet 1-planen ein spennande planprofil: Ei opa («usynleg») og romsleg kyrkje (som òg er «synleg» i gudstenestefeiringa) med glimt av sosialetikk og med håp om ei framtid knytt til sentrum i trua («å følgje Jesus»). Samstundes støttar ein seg tungt til den nasjonale planen. Læring gjennom sosialisering dominerer.

Austlandet 2-planen

Denne planen er ein innlandsplan frå ein tettstad på det sørlege indre Austlandet. Folketalet aukar og her er mange barnefamiliar. Plannamnet har ingen visjon og hovudmålet er stutt og prosaisk:

Gi barn og unge (0-18 år) i [kyrkjelydsnamnet], uavhengig av funksjonsevne, en systematisk og sammenhengende trosopplæring.

Nesten alle verba som er brukt i måla for tiltaka syner at det er dei kyrkjelydsansvarlege som skal gjøre noko. I regelen dreier det seg om opne, vase verb. Her fins likevel eit par døme på bruk av andre verb, nemleg «forkynne (Guds omsorg gjennom sang og forkynnelse)» og «Bevare [...] og vinne (ungdom til kristent liv i idrettslag og menighet)». Men planen ser knapt ut til å auke mangfaldet når det gjeld dei språklege sidene til adressatane i tiltaksmåla.

Når det gjeld pedagogiske prinsipp er planen ganske audmjuk. Vi er ganske langt frå dei myndige formuleringane til Vestlandet 1-planen og Sørlandsplanen. I Austlandet 2-planen vil ein «leggje til rette». Sosialiseringslæring er eit særslig prinsipp, t.d. i målet «Barna opplever seg selv som en viktig og nødvendig del av et kristent fellesskap». I et par av måla vil barna møte element / gjenstandar frå den kristne tradisjonen, til dømes skal konfirmantane «Arbeide helhetlig med Bibel, eget liv og kristen tro».

Austlandet 2-planen støtter seg i ganske høg grad til formuleringar i *Gud gir – vi deler*, men syner òg sjølvstende. Medan hovudmålet syner overføring, er berre målformuleringa for konfirmantane direkte overført. I fleire andre mål finst stuttare formuleringar, t.d. verbkonstruksjonar som vi finn att

i modellplanane. På den andre sida har Austlandet 2-planen nokre formuleringar som er karakteristiske: Det verkar som om planen satsar på «heile familien» og «tryggleik» i dei sentrale barneåra slik at ungdommane kan bli oppmuntra «til å ta kontakt viss de har behov for en samtale og/eller delta aktivt i et kristent sosialt fellesskap».

Når det gjeld teologisk profil, finn vi i tiltaket «4-årsbok» ein indirekte teologi om dåpen i Austlandet 2-planen: «[...] Ved samlingene i kirkerommet ønsker vi å styrke bevisstheten om at de er døpt, vise dem kva som skjedde i dåpen [...]. Eit anna teologisk signal ligg i målet for tiltaket «Lys våken»: «Erfare at kirken er ‘Guds hus’. Reflektere over hvem Jesus er for meg.» Den siste formuleringa kan vere eit spor av «personleg tru» / «synleg kyrkje», men på den andre sida kan uttrykket «for meg» og tolkast i samband med ei gryande sjølvstendiggjering hos 11-åringane. Det er ikkje mykje å byggje på når det gjeld å finne ein teologisk profil i denne planen, anna enn ei inkluderande kyrkje for dei som har valt å døype barna. I heile planen syner treff på «Gud» og «Jesus» om lag eit 5:1-forhold.

Austlandet 2-planen har berre fire av kjernetekstane frå lista i *Gud gir – vi deler*. Desse er «Den barmhjertige samaritan Luk 10,26-37», «Fadervår», «Herren er min hyrde» (Salme 23) og «De ti bud» (2 Mos 20,1-20). Her er og fem andre konkrete bibeltekster. «Bibelfortellinger» blir nemnd under eit par tiltak, og konfirmantane skal «få innblikk i sentrale tema», mellom anna «Bibelen». Denne planen inneheld få strek-punkt og stikkord, vi finn skildringar og fullstendige setningar i boksane, særleg fram til 6-årsalderen. Men leiter vi etter truslæretema, finn vi heller ikkje så mykje, stort sett bare under «Konfirmant i [...]».

To «andre tilbod» er tatt med til sist i planen, først noko som ser ut til å vere ein kristen barneklubb med samlingar som «begynner med song og andakt, fortsetter med aktiviteter og avsluttes med saft og boller», dinest «Yngres», også med aldershøvelege aktivitetar, mat og andakt. Privatpersonar er ansvarleg for begge tilboda, men her er truleg òg røter i kristne organisasjonar.

Etter denne analysen av målformuleringane i Austlandet 2-planen (saman med plannamn, «andre tilbod» og konkrete skriftstader) sit vi att med ein vag planprofil. Her er stor vekt på å inkludere familiene, barna og dei unge i ein varm, kyrklege fellesskap, dvs. i hovudsak læring gjennom sosialisering, men ut over dette seier målformuleringane ikkje mykje. Planen som heilskap er svak på både bibeltekstar og truslæretema. Her er lite «systematisk» innhald.

Austlandet 3-planen

Planen, som er den eine av fem planar laga av ei samarbeidseinining i det indre Austlandet, har ikkje ein visjon inkludert i namnet. I boksen «grunnlag og særpreg» kan vi lese: «Menighetene er til dels prega av folkekirketenkning, tradisjonelt har noen deler røtter i bedehuskulturen. Den kristne kulturarven preger fortsatt bygdene våre [...].» Hovudmålet inneheld likevel ein visjon:

Bidra til en systematisk og sammenhengende trosopplæring ved å: Gi alle døpte mulighet til å bli kjent med den kristne tro og tradisjon. Gi dem kunnskap om og kjennskap til den treenige Gud. Ha fokus på barna som troende subjekt i gudstjenesten slik at de får et eierforhold til den. Bevisstgjøre både barn og voksne om at barna er dagens kirke.

Vår visjon for arbeidet er: Kirka – en plass å ‘høre heme’.

Desse formuleringane fangar inn mykje. Stort sett finn vi att denne breidda i måla for dei einskilde tiltaka. Desse er i regelen stutte (bortsett frå målet for konfirmasjonen) – og lite nytt i høve til adressatar. Nytt for 0-5-årsgruppa er at planen vil «øke foreldrenes sensitivitet for barnets [1-åringane] signaler og hjelpe til å oppleve mestring i forelderollen». Her er verb som syner at barna kan lære både aktivt «oppleve tilhørighet», og passivt («bli minnet om»).

Denne blandinga i adressatane er interessant når vi leitar etter pedagogiske prinsipp. Austlandet 3-planen har eit solid innslag av læring gjennom sosialisering. I så måte liknar han dei andre planane for Aust-Noreg. Samstundes bryt ein tradisjonell formidlingspedagogikk gjennom nokre stadar i målformuleringane. Mest tydeleg ser vi formidlingspedagogikken i konfirmasjonsmåla. Det 14-åringane skal «kunne» eller «kunne gjøre greie for» er «Trosbekjennelsen, Fadervår og De ti bud», «hva dåpen og nattverden er og gir», «utvalgte bibelske tekster som ligg til grunn for delene over», «gangen i gudstjenesten og hva innholdet i de 5 hoveddelene er», «innholdet i de kristne høytidene [...]». Dei skal vidare «delta på minimum 8 gudstjenester, hvorav minimum to med tjenesteoppgaver.» Hovudvekta i konfirmasjonsmåla ligg altså på det kognitive, sjølv om konfirmantane også skal «kunne gjøre rede for hva dette [dei tre første delane i katekismen] betyr i eget liv». Desse sitata syner at den kyrkjelege autoriteten er til stades i planen. Dette minner om drag i Vestlandet 1-planen og Sørlandsplanen. Men i Austlandet 3-planen kjem dei «myndige» elementa i lærings- og kunnskapssynet inn som noko framand (eller frå ein tidlegare plan), her dominerer sosialiseringsprinsippa.

Austlandet 3-planen har god kontakt med formuleringane i nasjonalplanen, særleg i hovudmålet, men også i dei einskilde måla. Likevel finn vi også ein kulør som viser lokal tilpassing, til dømes i visjonen som står på dialekt til slutt i hovudmålet. At kyrkja skal vere ein plass der dei døypte barna og foreldra deira opplever at dei ‘hører heme’, er eit signal om breidd i kyrkjesynt. Dette møter vi att i fleire delmål, til dømes for tiltaket «Lys Våken»: «Barna skal kjenne at kirka er mi, og at eg hører til her. [...]» To-tre av måla i dei første tiltaka og i det siste tiltaket svarar til mål i *Gud gir – vi deler*, til dømes «oppleve tilhørighet til Gud, Jesus, kyrkje og menighet». Kortare setningsledd eller ordkonstruksjonar finn vi også att. Her er ei blanding av sjølvstende og overføring frå delmåla i *Gud gir – vi deler*. Austlandet 3-planen er opptatt av at foreldra og barna skal «oppleve tilhørighet», «bli kjent med kirkehuset og kjenne trygghet» slik vi finn det i Austlandet 4-planen og Austlandet 2-planen. Samstundes er her nokre få kognitive brot med denne retninga.

Når det gjeld teologisk profil er Austlandet 3-planen samansett. Visjonen for arbeidet med trusoplæringa signaliserer eit vidt kyrkjesynt der ein vil motivere for trygg deltaking. Ein går ikkje av vegen for «samttale og refleksjon om tro og tvil som ein del av livet» (mål for 13-åringane). Samstundes finn vi nokre sentrale tradisjonselement som både minner om eit «synleg kyrkje»-språk, dels blanda med tradisjonell luthersk sakramentteologi («bli minnet om dåpens gave, høre bibelforellinger om hvordan Jesus møtte mennesker»), og om eit nyare, meir «høgkyrkjeleg» liturgisk språk («lære å kjenne kristuskransen»). Målformuleringane viser at planen vektlegg kunnskap om og erfaring med dei kristne høytidene, at gudstenesta er viktig og at det ein gjer (handlingar / liv) er inkludert («skape fellesskap, vise omsorg. Agent for rettferdighet», eit mål for 9-åringane). I heile planen syner treff på «Gud» og «Jesus» om lag eit 4:1-forhold. At «Den Hellige Ånd» er nemnd tre gonger, kan vere eit teikn på «blandingsprofilen» når det gjeld kyrkje-forståing.

Austlandet 3-planen liknar dei fleste andre planane frå Austlandet, vi finn berre att åtte av bibeltekstane frå lista av kjernetekster i *Gud gir – vi deler*. I tillegg har planen tatt med «Jesus som stiller stormen», «Sakkeus», «Jesus oppvekker Lasarus» og «1 Kor 12». Ein er meir opptatt av dei kyrkjelege høgtidene, gudstenesta, truslæra og livet som ein kristen. Ein samla oversikt over innhaldet i planen syner medvit om truslæredelar. Vi finn først ein enkel progresjon: dåpsliturgien, faste bøner, livet / familien, skapt i Guds bilete, jul, dåp, samhald / fellesskap, dåp, påske, pinse / kyrkja, den globale kyrkja, gudstenesta, Bibelen, Kristuskransen, Jesus vekkjer opp Lasarus, konfirmasjon og kristenlivet. Under «Konfirmantundervisning» er her likevel fleire punkt som tyder på større lære-medvit. Trusartiklane og sakamenta er nemnd, bl.a. med setningar som «at Jesus er sann Gud og sant menneske», «reflektere over hva dåpen og nattverden er og gir». Høgtidene og gudstenester er òg nemnd her.

Til sist i Austlandet 3-planen finn vi fem «andre tilbod», men desse er fordelt på dei fem kyrkjelydane som inngår i eininga bak planen. «Vår» plan er altså ein av fem ganske like planar. Dei fem tilboda viser ei blanding av organisasjonsaktivitet (ulike søndagskular, barnekor og klubbar) og meir kyrkjelege aktivitetar, til dømes familiegudstenester. KFUK/M og Acta står oppført som ansvarlege.

Det samansette draget i Austlandet 3-planen stemmer med den eigne «sjølvmeldinga» deira der både kyrkje og bedehus hører ‘heme’. Veg ein bibeltekstar mot truslære i det samla innhaldet, vinn truslæra. Vi finn likevel ei enkel, truverdig integrering med vekt på gudstenesta og høgtidene, saman med gamle og nye opplæringstiltak, dvs. teikn på fornying. Når vi finn at Austlandet 3-planen skil seg noko frå dei andre planane frå Austlandet, tyder det at vi må vere varsame med å tolke i lys av kjende regionale skilnader når det gjeld tru og livssyn.

Austlandet 4-planen

Som Austlandet 3-planen representerer Austlandet 4-planen bygdesamfunn med små tettstadar og meir grisgrendt busetnad. Austlandet 4-planen har namnet «Sammen i kirka» og innleiar boksen for hovudmål med sin visjon (med store bokstaver):

Visjon: VI VIL VÆRE EN LEVENDE FOLKEKIRKE DER BARN OG UNGE FÅR ERFARE AT HER HØRER DE TIL.

Hovedmål

Sammen i kirka skal:

- gi barn og unge tilhørighet gjennom opplevelser og deltagelse i kirkas fellesskap.
- gi barn og unge trygghet gjennom å bli kjent med kirka, kirkerommet og det som skjer der.
- gi barn og unge kunnskap om kirkas tro og tradisjon.
- la barn og unge oppleve glede og rauhet gjennom fortellingene om Jesus og Guds kjærlighet.

Hovudmålet er ganske sjølvstendig formulert og syner at dei kyrkjeleg ansvarlege ønskjer eit fokus på barna og dei unge. Går ein til tiltaksmåla, finn vi att det vanlege adressatmønsteret, berre at dei kyrkjelydsansvarlege generelt dominerer litt meir.

Dei pedagogiske prinsippa som kan skimtast i Austlandet 4-planen kan likne på dei vi fann i Søraustlandet 2-planen og Austlandet 2-planen. Sjølv om det er dei kyrkjelydsansvarlege som er hovudadressaten i planen, skal tiltaka og aktivitetane deira få i gong aktive læringsprosessar i

foreldra, barna og dei unge. Gode døme er: «Få i gang den gode samtalen rundt måltidet», «Skape refleksjon rundt det å følgje en stjerne. Skape undring rundt håpet». Her er nok av formuleringar som syner læring gjennom sosialisering. Men her er òg formuleringar som inkluderer eit aktivt møte mellom barna / dei unge og tradisjonelement dei skal vere i dialog med og undrast over.

Austlandet 4-planen har god kontakt med den nasjonale rammeplanen, men òg ei lokal tilpassing. Berre eitt mål er overført frå *Gud gir – vi deler*, nemleg målet for «Lys Våken». Elles finn vi att mange kortare formuleringar, både når det gjeld verbkonstruksjonar og andre ledd, men desse er ofte utforma med ein eigen vri set ein eigen kulør på måla. Til dømes vil ein «reflektere sammen med foreldrene om livet i dåpen», ikkje «om dåp og løfter», slik *Gud gir – vi deler* seier det. Ein vil skape «gode» erfaringar med kyrkjerommet, og ein vågar bruke for 10-åringar ei formulering som *Gud gir – vi deler* har brukt for 16-18-åringar: «Barna skal oppleve kirka som et møtested hvor det er rom for hele livet.»

Den teologiske kuløren på Austlandet 4-planen liknar det vi fann i Søraustlandet 2 og Austlandet 2-planane og plasserer seg på ein måte midt mellom dei. Tryggleik og einskap blir understrekt, slik som i planen frå Austlandet 2, men her er nokre fleire setningsledd som peikar ut over de varme og tette samlingane, som i Søraustlandet 2-planen. Austlandet 4-planen har til dømes formuleringane «våge å sette seg inn i andres situasjon» (for 12-åringar), «del av noe som er større enn dem selv» (for 13-åringar), «et inkluderende fellesskap» (for 13-18-åringar) og «[...] se seg selv som en del av et globalt fellesskap med et verdensvidt oppdrag» (for 17-åringar). Her er og eit «raust» drag som vi set i samband med signalet «en levende folkekirke» i hovudmålet: «Gi foreldrene følelsen av å ha en trygg havn hvor det er plass for både tro, tvil og hverdagsbekymringer.» Det ein kan kalle kvardagsteologi finst òg i eit par andre formuleringar, ein vil «skape undring rundt påskemysteriet», ikkje berre påska eller påskeforteljingane. Ein bruker «en helhetlig oversikt» i målet for konfirmasjonen, men ein legg til «et møte med troens innholds- praksis- og fellesskapsdimensjoner i dialog med konfirmantenes livsspørsmål». I heile planen får vi fleire treff på «Gud» enn på «Jesus».

Austlandet 4-planen har elleve bibeltekstar (nesten utan skriftstadar) frå «kjernelista» i *Gud gir – vi deler*, dvs. på line med Midt-Noreg 1 og 2. Ut over desse finst «Noas ark» med paktstanken, «Jesus stiller stormen» og «Jobs bok». Ein nyttar òg uttrykk som «Jesu liv», «Jesu lignelser», «Jesu undere», «bibelfortellinger» og «forvaltertanken». Men planen set fokus på truslæretema (dei tre trusartiklane og sakramenta) meir enn på konkrete skriftstadar. Totalt når det gjeld innhald liknar Austlandet 4-planen på Austlandet 3. Eitt «anna tilbod» kjem til slutt i Austlandet 4-planen, nemleg søndagsskule for 3-9-åringar. Ansvarlege er «sokneprest og frivillige medarbeidere», ikkje ein organisasjon.

Samla sett, og ut frå analysekriteria vi har brukt, liknar målformuleringane i Austlandet 4-planen på dei som finst i planane Søraustlandet 2 og Austlandet 2. Her er meir «usynleg» kyrkje enn «synleg» og læring gjennom sosialisering dominerer. Når det gjeld innhald i heile planen er her noko større vekt på den systematiske truslæra enn på bibeltekster, med ei enkel integrering som òg får fram gudstenesta og høgtidene

Oppsummerande samanlikning av lokalplanane

Denne oppsummeringa er gjort særskilt kort av di vi vil gå djupare inn i ein samanliknande analyse, drøfting og evaluering av dei same tema i den neste, tematiske hovuddelen av kapitlet. Ut frå god empirisk kontakt med kvar plan vil vi kort sjå på nokre like og ulike trekk i høve til analysekriteria. Først kjem ei samanlikning av målformuleringar og planelement som er interessante i samband med trusvisionar og teologi (plannamn, forståing av teologiske tema, tilhøve mellom bibelreferansar og truslæretema), dvs. religiøst meiningsinnhald. Dinest nemner vi raskt kva ei samanlikning av adressatspråk og pedagogiske prinsipp i målformuleringane har gitt. Når det gjeld samanlikning av graden av lokal tilpassing og graden av nærliek til den nasjonale planen, *Gud gir – vi deler*, har vi også sett på tiltaka og på dei «andre», kontinuerlege tilboda til sist i planane. I denne samanhengen har vi laga eit par lister som viser nokre konkrete skilnadar mellom dei. Her er vi varsame med vurderingar av di heile plan-prosessen er ein pågående prosess og vilkåra for planskrivarane har vore ganske ulike. Vi rundar av samanlikninga med å vise til tema som vi meiner er interessante for ein djupare tematisk analyse og ser om ei slik førebels og oppsummerande samanlikning, i første rekke av målformuleringane, kan brukast som grunnlag for typologisering.

Plannamna og visjonane

Samanliknar vi lista med namn, finn vi to hovudgrupper: Her er ni planar med det vi vil kalle «prosaiske» namn, til dømes «Plan for trosopplæring i [kyrkjelydsnamnet] 2011» og elleve planar som har ein «visjon» som plannamn aleine eller saman med ein «prosa»-del. Sjølv om prosa-namna har særskilt ulike former, er visjons-namna dei mest interessante. Vi listar opp alle visjonane etter den geografiske rekjkjefølgja.

- Midt-Noreg 2: «Byen, kirken og porten»
- Nordvestlandet 2: «Tru.no» («[Namnet] kyrkjelyd vil gje alle døypte hjelp til å leve med Kristus»)
- Vestlandet 1: «Velsign vårt hus»
- Vestlandet 2: «0-18 Sammen om skatten»
- Sørvestlandet 1: «Kyrkjenær» («Vi vil at kyrkja skal være nær i barn og unge sitt liv og barn og unge nær i kyrkja sitt liv!»)
- Sørvestlandet 2: «MIDTi»
- Sørlandet (dvs. innlandet): «Barnet skal bli hos Kristus når det vokser opp, slik det ved dåpen blir forenet med ham.»
- Søraustlandet: «I Guds hånd»
- Sentralaustlandsplanen: «Tilhørighet, trygghet, tro og tjeneste»
- Austlandet 1: «Høy himling og lav terskel»
- Austlandet 4: «Sammen i kirka» («Vi vil være en levende folkekirke der barn og unge får erfare at her hører de til.»)

Visjonane i plannamna har ein klar samanheng med hovudmåla. Det kan vi sjå fordi visjonane av og til også er sett inn i boksane for hovudmål – med ei utvida form som til dømes Sørvestlandet 1 og Austlandet 4. Av og til er det skilnad på namnet og ein visjon som finst i hovudmålet (jf. Nordvestlandet 2). Ein plan med eit prosaisk namn har likevel ein visjon i hovudmålet (Austlandet 3:

«Kirka – en plass å ‘høre heme’). Vi ser at plannamna kan peike i retning av ein teologisk profil, til dømes signaliserer visjonane til planane frå Austlandet ein noko meir folkekyrkjeleg profil enn Vestlandsplanane som har meir «kristelege» visjonar. Men denne skilnaden er ikkje heilt skarp. Mangfaldet når det gjeld prosa-namn og visjons-namn har truleg samanheng med om ein plan er laga av ei større samarbeidseining, kanskje òg med det tekniske i bruken av planverktøyet og godkjenningsprosessen. I den tematiske analysen, i ei djupare drøfting av ulike element som kan peike i retning av teologisk profil, vil vi gå nærmere inn på visjonane i plannamna.

Teologisk profil

Generelt finn vi ikkje mykje i planane som signaliserer ulike teologiske profilar. Vi har allereie nemnd plannamna og visjonane der t.d. omgrep som «folkekyrkjeleg» er nytt. Eit anna drag der planane skil lag er korleis dei nemner guddomen. Nemninga «Jesus» dominerer i fleire av Sør- og Vestlandsplanane. Ei frekvens-analyse av Jesus-ord syner at dei tre planane som kjem høgast er Nordvestlandet 1-planen, Sletta-planen og Sørvestlandet 2-planen. «Gud» er den vanlegaste gudsnevninga i dei fleste planane. «Den treeinige Gud» er brukt i ein del planar, men berre eit par gonger i kvar plan. «Den Heilage Ande» / «Helligånden» er ikkje nemnd i ein tredjedel av planane, i resten finn vi denne gudsnevninga frå ein til fire gonger. Då ser vi bort frå den lengste planen (Sørvestlandet 2) som nemner «Den Hellige Ånd» 21 gonger. I boksane for «tru og tradisjon i kyrkja» under dei ulike tiltaka har dei fleste planane med dei tradisjonelle truslære-elementa frå den vesle katekismen: dei ti boda, trusartiklane, Fadervår og dåpen og nattverden. Planane er likevel ulike når det gjeld i kva grad desse emna blir utdjupa og kor systematisk og heilskapleg dei står fram. Noko anna vi har sett på er tilhøvet mellom truslæretema og bibelske tema. Planane frå Midt-Noreg 2, Vestlandet 2, Austlandet 1 og Austlandet 2 har t.d. flest teikn på skapingsteologi. Berre nokre få planar nemner «syndefallet», og «Jesus som ven» finn vi oftare enn «Jesus – frelsaren».

Vidare har vi undersøkt i kva grad vi finn att dei bibelske kjernetekstane frå *Gud gir – vi deler* (s. 46-47) i dei lokale planane. Vi har laga ei tredelt liste som syner graden av overlapping mellom bibeltekstane i lokalplanane og desse kjernetekstane, frå 0 tekstar (inga overlapping) til 47 av 50 tekstar, dvs. nesten full overlapping.

- 0-8 – Nord-Noreg (den einaste planen der ein ikkje finn bibeltekster), Viken, Austlandet 2, Austlandet 3
- 10-16 – Midt-Noreg 1, Midt-Noreg 2, Austlandet 4, Skogen, Austlandet 1, Nordvestlandet 2
- 20-47 – Nordvestlandet 1, Vestlandet 1, Sørvestlandet 1, Lien, Sentralaustlandet, Sletta (20-25 tekstar), Søraustlandet (35 tekstar), Sørvestlandet, Sørlandet (begge 42 tekstar) og Vestlandet 2 (47 tekstar)

Det syner seg at planane som har tatt med flest av desse tekstane og gjerne òg fleire bibeltekstar, er planar frå Sør- og Vestlandet, dessutan Søraustlandsplanen og Sentralaustlandsplanen. Søraustlandsplanen, som representerer ein liten tettstad ved kysten og meir grisgrendt busetting, kan på sett og vis inkluderast i eit utvida «bibelbelte». Kvifor Sentralaustlandsplanen ligg høgt når det gjeld dei bibelske kjernetekstane er meir interessant. I neste hovuddel skal vi drøfte ei forklaring på dette og gå litt meir inn på andre planelement som høyrer med i ei tematisering av teologisk profil.

Adressatspråket og dei pedagogiske prinsippa i målformuleringane

Ei samanlikning av adressatspråket i målformuleringane syner eit mønster av påverknad frå den nasjonale rammeplanen, nemleg at dei kyrkjelydsansvarlege er hovudadressatane når det gjeld gruppa 0-5 år, barna sjølv er hovudadressatane for gruppa 6-12 år, og dei unge er sjølv saman med trusopplæringsmedarbeidarane adressaten når det gjeld 13-18-åringane. Dette går vi nærmare inn på i den tematiske analysen. Det gjeld òg ei samanlikning av dei pedagogiske prinsippa vi har funne i målformuleringane i lokalplanane. Her gir vi berre ei oppsummerande samanlikning: Vestlandet 1-planen syner den største dominansen av tradisjonell lærarstyrt formidling med vekt på det kognitive, dinest kjem Sørlandsplanen og Sørvestlandsplanen 2. Det siste er noko overraskande i og med at denne planen er den einaste som drøfter pedagogikk i boksen for «grunnlag og særpreg» og legg vekt på ulike læremåtar. Tre av Austlandsplanane og Midt-Noreg 2-planen har den klaraste dominansen av sosialiseringspedagogikk. I berre eit par planar har vi funne ein samlande aktiviserande profil. Dei aller fleste planane brukar alle dei tre pedagogiske prinsippa i målformuleringane og elles.

Lokale skilnader og lokal tilpassing

Planane har ulik lengd. Vi har laga ei femdelt liste frå dei kortaste til dei lengste planane. Talrekka svarar til talet når ein lastar ned sidene som i pdf-format. I parentes har vi sett inn opplysningar om ressursar som rimelegvis er involverte i trusopplæringsarbeidet (opplysningane her er henta frå kyrkjelydane si rapportering i 2011 og kan vere unøyaktige). Her vil «brøk» seie mindre enn ei full stilling, «ein» betyr ei full stilling, «to» betyr at ein har tilnærma to personar i full stilling. Ei stjerne tyder at ressursane dekkjer eller er kopla til fleire kyrkjelyder (som òg kan ha brøkar) i ei samarbeidseining. Frå feltarbeidet vårt og gjennom intervju med fleire kyrkjelærarar veit vi at fordelinga av ressursar brukt på planleggings- / planskrivingsarbeid og på utprøving av nye tiltak har variert frå kyrkjelyd til kyrkjelyd.

- 3 sider – Nord-Noreg (ein til to*)
- Dei kortaste (9-12 sider) – Søraustlandet (brøk), Austlandet 3 (ein til to*), Midt-Noreg 1 (få*), Midt-Noreg 2 (brøk), Nordvestlandet 1 (brøk*), Austlandet 1 (brøk)
- Dei med middels lengd (13-15 sider) – Nordvestlandet 2 (ein til to), Sørlandet (få), Skogen (brøk*), Austlandet 2 (to), Austlandet 4 (få), Viken (få), Vestlandet 1 (få)
- Dei lengste (17-20 sider) – Vestlandet 2 (to), Sletta (to), Lien (brøk*), Sentralaustlandet (to), Sørvestlandet 1 (ein – to*)
- 51 sider – Sørvestlandet 2 (to)

Bortsett frå ytterpunktta (Nord-Noreg-planen og Sørvestlandet 2-planen) finn vi tre kategoriar planar med omsyn til lengd: dei kortaste (9-12 sider), dei mellomlange (13-15 sider) og dei lengste (17-20 sider). Her er truleg eit samsvar mellom få ressursar og dei kortaste planane (og truleg grisgrendt busetting). Planane med middels lengd gjeld i noko grad mindre grisgrendte kyrkjelydar. På den andre sida kan dei lengste planane på 17-20 sider vere resultatet av fleire ressursar og samarbeid. Vi kan undrast over kva verknad det har hatt at fleire personar har vore involverte i planskrivingsprosessen. Til dømes får vi eit inntrykk av at ganske mange personar har vore involverte i produksjonen av Sørvestlandet 2-planen. Vi har òg laga ei geografisk liste som syner grad av gjennomførte tiltak / timer i høve til planlagde tiltak / timer i 2011.

- Viken – 17 av 20 tiltak, 279 av 345 timer
- Nord-Noreg – 5 av 7 tiltak, 97 av 109 timer
- Midt-Noreg 1 – 12 av 28 tiltak, 122 av 243 timer
- Midt-Noreg 2 – 13 av 15 tiltak, 179 av 183 timer
- Nordvestlandet 1 – 19 av 25 tiltak, 328 av 386 timer
- Nordvestlandet 2 – 19 av 20 tiltak, 254 av 262 timer
- Vestlandet 1 – 9 av 21 tiltak, 102 av 218 timer
- Vestlandet 2 – 8 av 19 tiltak, 120 av 170 timer
- Sørvestlandet 1 – 12 av 28 tiltak, 164 av 398 timer
- Sørvestlandet 2 – 17 av 27 tiltak, 157 av 261 timer
- Sletta – 15 av 26 tiltak, 146 av 301 timer
- Sørlandet (innlandskyrkjelyd) – 13 av 18 tiltak, 162 av 272 timer
- Skogen – 21 av 23 tiltak, 247 av 259 timer
- Søraustlandet – 7 av 16 tiltak, 121 av 273 timer
- Sentralaustlandet – 19 av 22 tiltak, 333 av 365 timer
- Lien – 15 av 20 tiltak, 241 av 323 timer
- Austlandet 1 – 13 av 19 tiltak, 239 av 317 timer
- Austlandet 2 – 15 av 17 tiltak, 341 av 359 timer
- Austlandet 3 – 15 av 20 tiltak, 240 av 318 timer
- Austlandet 4 – 7 av 18 tiltak, 79 av 457 timer

Særs mange planlagde timer (jf. Nordvestlandet 1, Sørvestlandet 1, Austlandet 4) meiner vi kan skuldast at verktøyet ikkje heilt er tilpassa planarbeid i samarbeidseiningar. Planane med relativt stort sprik mellom tala for planlegging og gjennomføring er: Midt-Noreg 1, Vestlandet 1, Vestlandet 2, Sørvestlandet 1, Sletta, Sørlandet, Søraustlandet, Austlandet 4. Av desse har vi (ovafor) merka Midt-Noreg 1, Vestlandet 1, Sørlandet, Søraustlandet og Austlandet 4 med «brøk». Når det gjeld Sletta-planen, som er merka med relativt høg ressurs, veit vi (gjennom intervju) at planskrivarane ikkje hadde skjøna at planlegging og utprøving / gjennomføring var meint å gå hand i hand. Dei blei minna om dette eit godt stykke ute i prosessen.

Når det gjeld grad av lokal tilpassing, finn vi ei grov spenningsline mellom «sentralistisk» likskap / høg faktor av påverknad frå *Gud gir – vi deler* og høg grad av «lokalkulør» / språkleg sjølvstende. Men det er vanskeleg å vurdere i kva grad den einskilde lokalplanen har stø i nasjonalplanen i og med at tekstane i dei ulike boksane kan ha nokre setningar som er direkte overførte, medan andre er sjølvstendig utforma. Det er heller ikkje berre grad av språkleg likskap som seier noko om grad av påverknad frå nasjonalplan til lokalplan. Dette vil vi sjå nærmare på i ei samla tematisering og vurdering av breiddetiltaka i dei lokale planane.

Føringar for ein typologi?

I kva grad kan vi så seie at analysen har gitt interessante funn som kan tolkast i retning av typiske drag i dei ulike planane, dvs. føringar for ein typologi? I den korte samanlikninga ovanfor har vi vist nokre analysefunn som vi vil drøfte tematisk og meir normativt i neste hovuddel. Her kan vi berre slå fast at vi finn nokre teikn i målformuleringane i lokalplanane på at dei tradisjonelle regionale skiljelinene for tru og livssyn i Noreg står ved lag. Samstundes er ikkje desse teikna så tydelege, og når det til dømes gjeld pedagogikken, er det her interessante felles drag på tvers av dei regionale skiljelinene.

4.4 TEMATISK ANALYSE

Lokal tilpassing og skjemastyring?

Lokalt engasjement og tilpassing av den nasjonale planen er viktig for å få til ein vellukka reform. Den nasjonale planen gjer det ein nasjonal plan må gjere ved å trekke opp visse liner ein skal følgje, noko som gir generelle formuleringar. Nasjonale retningsliner kan lagast meir eller mindre lause. Innleiinga i *Gud gir – vi deler* legg t.d. nokre overordna premiss for retning og tolking. Guds kjærleik (subjektsgenitiv meaning: Gud elskar menneska) blir sett som tematisk utgangspunkt og formidlingsmål i planen for heile denne læringsverksemda. Abstrakte substantiv som «kjærleik» er vase i seg sjølve, og i opplæring må ein nødvendigvis knyte allmenne opplevingar til dei, og dette må gjerast lokalt. Planen peikar òg realistisk på at kyrkja står for røynsler og språk som barn og unge i dag ikkje får andre stader, samstundes som ein har lagt vekt på å byggje undervisninga på eigne røynsler hjå barn og unge og på den måten får ein fram eit mogleg samspel mellom kyrkjeleg tradisjon og menneskeleg røynsle. Dette er eit dobbeltgrep som vi meiner er realistisk og prinsipielt sett godt. Når dei lokale kyrkjelydane ikkje berre skal følgje prinsippa, men konkretisere og skriftleggjere dei, står dei overfor heilt andre utfordringar.

Det er sjølv sagt det som står om innhaldet i opplæringa (kap. 3 i den nasjonale planen) og systemet med planskriving i form av elektronisk utfylling av skjema som vil vere meste styrande for kyrkjelydane. Dei generelle formuleringane om innhaldet i opplæringa i kap. 3 (s. 13-14) i den nasjonale planen presenterer tiltak og aspektformuleringane som legg til dels sterke føringar på dei lokale planane. Desse føringane er naturleg nok den einskildfaktoren som best forklarer dei grepa som er gjort lokalt.

Dei lokale planane er alle fylt ut etter ein mal i eit elektronisk skjema på Internett, slik som dette:

Sentrale dimensjonar i ei systematisk trusopplæring		
Sentral dimensjon	Beskriving	Eventuelle vedlegg
Samarbeid med heimen og familien		
Medverknad frå barn og unge		
Inkludering og tilrettelegging		
Gudsteneste		
Diakoni		
Misjon		
Musikk og kultur		
Frivillig medarbeidarskap		
Samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjonar		
Tverrfagleg samarbeid		
Kommunikasjonsarbeid		

Slike fellesskjema gjer det enklare å samkøyre den nasjonale prosessen, men legg òg sterke føringar på den lokale planprosessen. Dette ligg likevel innanfor det ein kan vente av ein plan som er ein rammeplan. Ein rammeplan styrer verksemda og skal styre indirekte på denne måten.

I tillegg er det altså laga to læreplanmodellar (vedlegg 4a og 4b i den nasjonale planen) som er standardplanar for to ulike typar kyrkjelydar. Slike modellplanar kan verke meir styrande enn sjølve den formelle planen, og ut frå dei planane vi har sett på, trur vi at dette har vore tilfelle. Begge modellane har forslag til formuleringar om tiltak og aspekt, men det står ikkje så mykje om måla for opplæringa og ingenting om korleis ein skal få tematisert det andre arbeidet i kyrkjelydane som dimensjonar i trusopplæringa. I samband med målformuleringane og dimensjonane er altså kyrkjelydane i større grad overlate til seg sjølve, og dei blir då gitt høve til å vere meir sjølvstendige i formuleringane. Det er tydeleg i dei lokale planane vi har undersøkt at vi her meir ser kyrkjelydane si eiga tenking om opplæringa i større grad enn under tiltak og aspekt.

Under tiltak og aspekt finn vi nemleg at formuleringane i modellplanane blir overførte til dei lokale planane meir eller mindre direkte. Til dømes overtar over halvparten av planane i utvalet våre direkte formuleringane om aspektet Livstolking og livsmeistring frå modellplanen i tilknyting til tiltaket *LysVaken* for aldersgruppa 10-12: «Få inspirasjon til å vere *LysVaken* overfor seg sjølv, Gud og andre» (s. 60). No er dette eit nasjonalt verksett tiltak, så det er forståeleg at formuleringane av aspekta følgjer modellen. Men det er symptomatisk for alle dei lokale planane og kunne ha vore unngått om ein hadde hatt endå mindre detaljerte modellar.

Noko av poenget med planprosessen ut frå bruken av elektroniske skjema var nok at ein lokalt skulle arbeide med målformuleringar i lys av det ein alt hadde av opplæringsarbeid (jf. dimensjonane) og kombinere det med den fornyinga kvar kyrkjelyd kunne sjå for seg på bakgrunn av dette. Rubrikkar for utfylling av aspekt og dimensjonar er lagt konkret inn i det elektroniske planskjemaet på Internett. Ingen har late vere å fylle ut desse. Modellplanane er tenkte og altså fiktive, og om ein kyrkjelyd berre overtar tiltak og formuleringar, kan det vere eit teikn på at ein mindre har tenkt gjennom desse lokale sidene ved planen sin. Måten skjemaet er sett opp kan òg ha ført til mistydingar. I eit intervju med ansvarlege for planen i Viken blir det sagt at ein i denne kyrkjelyden ikkje heilt skjønte kva skjemaet la opp til når det i modellplanane ikkje stod noko om sider som bispedømmekontoret oppfatta som vesentlege, særleg om målformuleringar i eit lokalt perspektiv. Denne kyrkjelyden fekk planen i retur hausten 2012 med melding om at dei måtte arbeide meir med desse punkta, noko dei då var lite motiverte for.

Det er på ein måte logisk at det elektroniske skjemaet og modellplanane i vedlegg 4 i stor grad har påverka og styrt kyrkjelydane i måten dei har tenkt på når dei laga sine planar. Rubrikkar for utfylling er kanskje vanskeleg å unngå. Men ein kan spørje kor lurt det var å lage dei fiktive modellplanane. Som vi viste til i innleiinga i kap. 3, er det kome fram at delar av desse vedlegga i nasjonalplanen blei lagt til etter ønske frå kyrkjelydane. Det er nok ein viss realisme i dette sett frå dei lokale kyrkjelydane si side. Å lage lokale planar er ei utfordring når ein ikkje er vand med å planleggje undervisning og læring heilskapleg slik den nasjonale planen krev. Men det kan vere at vurderinga av dei kortsigtige vinstane for Den norske kyrkja då fekk for mykje å seie. På langt sikt er det mykje å vinne på at ein lokalt arbeider frå grunnen av med å finne sin måte å gjere tinga på. Dei kyrkjelydane som var med i reformarbeidet frå starten fekk jo nettopp det. Det ligg mykje mindre fornying i arbeidet med opplæring når kyrkjelydane berre overfører formuleringar frå den nasjonale planen når dei eigentleg skal finne eigne. Vi tolkar dette òg slik at innhaldet i opplæringa blir oppfatta som relativt gitt, eller i alle fall med lite rom for diskusjon. Då er det frå kyrkjelydane si side heller ikkje noko poeng å finne eigne formuleringar. Det er sjølv sagt grenser for kor originale ein kan vere i

teologiske spørsmål i offisielle plandokument, og særleg vil dette gjelde store religiøse organisasjoner som Den norske kyrkja, men vi hadde venta større lokal tilpassing i plandokumenta.

Planar og skjema er instrument ein organisasjon o.l. har til å styre eiga verksemد i ei viss retning. Dette lyt ein gjere utan å tru anna enn at dette kan styre utviklinga i ei opplærings- og oppsedingsverksemد som i siste instans byggjer på sosiale interaksjonar og innanfor eit opplæringssystem som ønskjer at barn og unge skal vere meir deltagarar enn tilskodarar. Det vil då vere ei rad andre forhold som er viktigare for resultatet, og som er vanskelegare å påverke og å planleggje. Det tyder ikkje at planlegging ikkje er viktig eller ikkje kan ha verknader, det tyder berre at ein ikkje må ha for store forventningar til det. Her som i all anna læring er ein avhengig av kvaliteten på lærarane og ein kultur for læring på dette feltet, ein kultur som i neste omgang for det meste blir skipa i heimen og i samfunnet eller kulturen meir allment.

Lokal tilpassing krev eit stort spelerom. Noko av dette spelerommet var i praksis redusert med modellplanane.

Undervisningsplan eller læreplan?

Vi lyt skilje mellom læreplanar, med fokus på kva barn og unge skal lære på den eine sida, og undervisningsplanar, som fokuserer på kva læraren skal gjere og på innhaldet i undervisninga. Læreplanar kan, som læreplanen i den offentlege norske skulen (Læreplan for kunnskapsløftet), vere spissa til å formulere kva ein ønskjer at barn og elevar skal sitje att med når læretida er over. Begge har sine fordelar og ulemper. Ein *undervisningsplan* gjer klar melding til undervisarane om det dei skal gjere, men er uklar på resultatet hjå dei som blir underviste. Ein læreplan set opp klare mål for undervisninga med formuleringar for barn og unge, ikkje lærarane, men ein slik plan let undervisaren i uvissa om korleis ein skal nå målet og delvis er innhaldet uklart. Ein læreplan er ein plan som siktar på ei undervisning som gjer resultatet hjå barn og unge lettare å måle. Måling har ikkje til no vore aktuelt i opplæringa innanfor Den norske kyrkja på nasjonalt nivå, men det er sjølv sagt mogleg å gjere noko på lokalt nivå, t.d. endringar i engasjement og deltaking.

Kvar skal vi plassere planen *Gud gir – vi deler* i dette biletet? Den nasjonale planen er i tittelen kalla ein læreplan, men dette kan ein òg ta i tydinga «å lære bort» eller ein kan tenkje at læring hjå barn trass alt er viktigast, og på den måten tone ned at det kan skje noko nytt i den lærande fellesskapen. Ut frå ideen om læring som lærande fellesskap der alle er deltagarar om lag på lik line, er det mest logisk å utforme planar som ein *læreplan*.

Vi finn mange målformuleringar i den nasjonale planen, men for det meste dreier det seg om mål for organiseringa og aktivitetane, og såleis retta mot lærarane, ikkje mot dei som primært skal lære. Som vist ovanfor, endrar dette seg noko når læringsarbeidet er retta mot eldre ungdom. Vi ser eit mønster som viser påverknad frå den nasjonale rammeplanen: Dei kyrkjelydsansvarlege minner seg sjølv om kva dei skal gjere i høve til foreldra og dei små barna medan 6-12-åringane er hovudadressatane i måla som gjeld denne aldersgruppa, og til sist er dei unge og trusopplæringsmedarbeidarane saman adressatar i måla for aldersgruppa 13-18 år. Nordvestlandet 1 er den einaste planen der barna og dei unge gjennomgåande er ganske synlege adressatar i måla. Dette høver til ei barnesentrering i hovudmålet i denne planen.

Det er vidare gjennomgåande ein del kompetanse mål blanda inn i meldingane til lærarane i planane, men ofte med særslig vage formuleringar. I dei to modellane i vedlegg 4, finn vi nokre formuleringar som tenderer gå i retning av reine kompetanse mål og grunnen er berre dette at emnet er personleg. Modellen 4a skriv t.d. at dette aspektet at «at eg er elsa», i 1. person eintal «eg», altså med barneperspektiv. Modellen veksler fleire gonger mellom 1. og 3. person (s. 52 t.d.): «å kjenne at eg tilhører Gud og å reflektere over si eiga forteljing» (ikkje over «mi» eige forteljing). Interessant nok er det i aspektet livsmeistring og livstolking at ein finn tendensar i retning av kompetanse mål for barn og unge, med formuleringar i 1. person (eg, mitt) – altså sett frå den lærande si side. Under tiltaket «KOM» for aldersgruppa 1-3 i modellplan 2 (vedlegg 4b s. 50) står det under aspektet Livstolking og livsmeistring: «Sjølvbilete – å sjå seg som skapt unik i Guds bilet, at eg er elsa og hører til hos Gud og i kyrkja». Her finn vi altså personleg pronomen både i 1. og 3. person eintal i same setning. «Seg» er uttrykk for eit lærarperspektiv, medan «eg» tar eit innanfråperspektiv frå barnet side – det viser læraren det barnet skal kunne.

Nokre av dei lokale planane overfører dette direkte. Sørvestlandet 2-planen skriv t.d. om eit tiltak for 8-åringar under aspektet Livsmeistring og livstolking (s. 26) at «Det er bruk for deg, både med de gode og de mindre gode egenskapene dine. - vennskap og relasjoner: Hvordan kan jeg være en god venn?». Personadressering skifter òg her i éi og same setning: frå du til eg. Den siste setninga fungerer som ei kompetanseformulering.

I den nasjonale planen finn vi i kap. 3 at målformulering vender seg snart direkte til trusopplæringsmedarbeidaren og snart til måloppnåing (s. 16): «Trusopplæraren skal fremje opplevinga av» og «leggje til rette for». Resultatet av dette skal ein i siste instans kunne sjå hos barn og unge ved at dei «kan sjå seg sjølve og tolke tilværet sitt som...». Først får vi altså vite noko om kva læraren skal gjere, så noko om målet for undervisninga, og målet er ikkje berre å gjennomføre ein aktivitet. Nesten alle måla i andre spalte er skildra ut frå kyrkjearbeidaren sitt synspunkt. Ein spør kva ein skal få barn og unge til å gjere i læringsprosessen og, det er ikkje snakk om kompetanse mål. «Barn og unge skal arbeide med å finne» (dvs. ein skal late dei arbeide dei med å finne), «trusopplæringa skal stimulere», «utfordre til», «vere ein arena for», og dei skal «få høve til å reflektere og undre seg» (med døme) (s. 16). Barn og unge «skal...arbeide med» (s. 17).

Det er altså formuleringar som viser både til kyrkjelæraren sitt perspektiv (undervisning i vid mening) og til perspektivet å barn og unge (læring) om kvarandre i den nasjonale planen, noko som forplantar seg til dei lokale planane. Det er mest lærarfokus i alle dei lokale planane, som i den nasjonale, og då kan vi snakke om ein undervisningsplan. Nokre gonger kjem ein inn på noko som liknar målformuleringar for barn og unge, og då er dette mest ein læreplan. Men det står elles lite om kva som skal til for at ein skulle kunne seie at ein har nått måla. Denne blandinga av læreplan og undervisningsplan meiner vi vil vere lite avklarande for arbeidet med sjølve praksisen som planane legg opp til.

Breidd og lokal tilpassing?

I oppsummeringa av plan for plan-analysen skreiv vi at vi fann ei spenningsline i lokalplanane – mellom «sentralistisk likskap» (høg faktor av påverknad frå *Gud gir – vi deler*) på den eine sida og høg grad av «lokalkulør» (språkleg sjølvstende) på den andre sida. I dette avsnittet skal vi drøfte nokre

sider ved denne spenningslina. For det første skal vi sjå på korleis hovudmåla og delmåla i lokalplanane kan seiast å representera lokal tilpassing. For det andre kjem spørsmålet om tiltaka i lokalplanane har lagt seg på ei rimeleg tolking når det gjeld dei sterke føringane frå den nasjonale planen om breidd og lokal tilpassing. Her vil vi blant anna sjå på kva tiltaka handlar om og på tilhøvet mellom «landsdekkjande» tiltak som «LysVaken» på den eine sida og andre lokale eller originale tiltak på den andre. For det tredje skal vi samanlikne og drøfte det som lokalplanane til slutt skriv om «andre» tiltak, dvs. kontinuerlege tilbod om trusopplæring.

1. I kva grad representerer målformuleringane i planane ei lokal tilpassing?

Formuleringar om hovudmåla i dei lokale planane kan brukast som mål for grad av lokal tilpassing. Hovudmåla er særstak både når det gjeld form og innhald. Nord-Noreg-planen inneholder ingen ting om mål (heller ikkje andre innleiande rubrikkar er fylte ut), ein går rett på tiltaka. I Sørlandsplanen skriv ein først at «En visjon utarbeides i løpet av våren 2012 i samarbeid med menighetsrådet.» Deretter følgjer ei særstak kort setning: «Nå ut til alle barn med fokus på gudstjeneste, kor & eksisterende barne & ungdomsarbeid.» På motsett side – i høve til tekstmengd – har Søraustlandsplanen eit hovudmål på seksten liner, dei fleste rett nok relativt korte. Sørvestlandet 1-planen har òg ein lang måltekst delt inn i «Visjon», «Hovudmål» og fem delmål. Dei fleste planane har hovudmål på tre-seks liner.

Det er òg store skilnader når det gjeld i kva grad dei lokale hovudmåla er avhengige av formuleringane i den sentrale planen, *Gud gir – vi deler*. Sørvestlandet 2-planen har kort og godt overført hovudmålet i nasjonalplanen til sin eigen plan. Ein har rett nok ikkje tatt med den delen av teksta i *Gud gir – vi deler* (s. 4) som viser at vi er i nasjonalplanen, men utanom dette er alt likt. Men ikkje mange planskrivarar har arbeidd på dette viset når det gjeld hovudmål. I staden har dei lånt einskilde ord og uttrykk frå nasjonalplanen. Seks av hovudmåla i lokalplanane nemner ei «systematisk» og / eller «samanhengande» trusopplæring, og ein plan bruker adjektivet «kontinuerleg». Formuleringa «uavhengig av funksjonsevne» eller noko tilsvarende fins i fire lokale hovudmål, medan «alle døypte» og / eller «0-18 år» står i ni. Uttrykka «kristen tro» og / eller «den treeinige Gud» finst i ni hovudmål, medan fem planar har brukt «livstolkning» og / eller «livsmestring», og «deltaking», «delta» og «deltakarar» finst i fem planar. I fire av desse viser deltaking berre til kyrkje, gudsteneste og dei «faste» aktivitetane der, ikkje til «samfunnsliv». Dette syner at berre ein mindre del av lokalplanane har lagt seg tett opp til (delar av) hovudmålet i *Gud gir – vi deler*. Dei fleste har ei blanding av sjølvstendige målformuleringar og ord og omgrep frå nasjonalplanen.

Når det gjeld målformuleringane for dei einskilde tiltaka finn vi heller ikkje mykje direkte overføring frå *Gud gir – vi deler*. Her må ein òg trekke inn lengda på planane / kor mange tiltak dei har og sjå dette i høve til grad av grad av overføring. Det ser ut til at Søraustlandsplanen og Skogen-planen har høgst grad av nokså direkte overførte tiltaksmål (kvar av dei har overført 9-10 måltekster). Dinest kjem ein del planar med 4-5 slike «nær-kopiar» av mål frå nasjonalplanen (Nordvestlandet 1, Vestlandet 2, Sørlandsplanen, Austlandet 1), og nokre planar med 2-3 tiltaksmål i same kategori (Sørvestlandet 2 og Austlandsplanane 2, 3 og 4). I dei fleste planane er ord (særleg verb), uttrykk og setningsdelar lånt frå *Gud gir – vi deler*, slik at vi jamt over finn ganske høg grad av påverknad.

Kva tyder så dette arbeidet, dvs. relativt høg grad av sjølvstendighet i hovudmåla og langt lågare grad av sjølvstende i måla for dei einskilde tiltaka? Drøftinga vår i førre avsnitt om breidd og lokal tilpassing peiker på «tvangen» som ligg i det obligatoriske planverktøyet. Medan planskrivarane (og alle personar og råd som har tatt del i utarbeidingsprosessen) nok har blitt inspirerte frå rådgjevarar og har inspirert kvarandre til å vere kreative når det gjeld visjon og plannamn (men ein ser at dette ikkje gjeld alle dei 20 planane), har det truleg vore mindre inspirasjon i arbeidet med delmåla. Ein har nok tenkt at det er grenser for kor mykje tid ein har råd til å bruke på skrivearbeidet. Nokre av planane har ført inspirasjonen frå visjonen i plannamnet med seg i namna for kvart tiltak. Ikkje alle har vore like heldige i denne prosessen, meiner vi.

2. I kva grad representerer tiltaka i lokalplanane ei rimeleg tolking når det gjeld føringane frå den nasjonale planen om breidd og lokal tilpassing?

Vi skal no gi ei samanfatning av kva slags tiltak vi finn i planane. I gjennomsnitt har kvar plan 19 tiltak, like mange som den lengste modellplanen i *Gud gir – vi deler*. Dette skal vere breiddetiltak, dvs. at dei skal sikte mot å inkludere alle døypte mellom 0 og 18 år. Nasjonalplanen kallar dei tradisjonelle barne- og ungdomsaktivitetane som dei frivillige kristne organisasjonane driv, til dømes søndagsskule, for kontinuerlege aktiviteter. I den grad desse ikkje samlar breidda av barn og unge, kan dei ikkje inkluderast i den timerekna trusopplæringa. Ei rask samanlikning av tiltaka i planane vil gi innsyn i kva dei kyrkjelydsansvarlege har gjort for å få til breiddetiltak – og kva som reknast for breidd. Her finn vi store skilnadar mellom kyrkjelydane.

Dei mest tradisjonelle breiddetiltaka som enno samlar godt over halvparten av årskulla, er dåp og konfirmasjon. Etter at moderniseringsprosessane har ført til nedgang i dåps- og konfirmasjonstala, har kyrkja sett inn mottiltak. I tillegg til dåpssamtalen har kyrkjelydane skapt fleire møtepunkt i etterkant av dåpshandlinga, slik at foreldra og fadrane til dåpsbarnet blir kontakta dei 1-3 første åra etter dåpen. Dei aller fleste planane har dåpssamtalen og eit par slike møtepunkt eller dåpshelsingar blant dei første tiltaka. I nokre få av planane er òg sjølve dåpshandlinga eller gudstenesta timerekna, med dette er ikkje vanleg. Eit av dei vanlegaste tidlege breiddetiltaka er «babysong». Ca. 13-15 av lokalplanane har «babysong» på planen, det varierer litt om ein har skilt ut «småbarnssong» eller om ein kallar tiltaket noko anna. Til dømes kan det sjå ut som om tiltaket som Sørvestlandet 2-planen kallar «MIDI0 – kjernepraksis: Bønn» inkluderer i seg praksis som er vanleg på «babysong», i alle fall finn vi diverse «tekstark» for babysong blant vedlegga for dette tiltaket. Dei kyrkjelydane som ikkje har babysong ser ut til å ligge i utkantstrok. Her kan alternativa vere «Kveldsbønsamling» og «Bordbønsamling» (Vestlandet 1-planen), «Trilletreff» (Sentralaustlandsplanen) eller særlege gudstenester for småbarnsfamiliar. Babysong kan vere ført opp med 8 til 30 samlingar. Her får i regelen planane timetalet opp.

Breiddetiltaka elles kan vi dele i to hovedtypar, slike som er ført opp med ei eller to samlingar (tidsavgrensa tiltak) og slike som er ført opp med fleire samlingar. I begge tilfella varierer omfang i samlingar og omfang i timer. Dei vanlegaste tidsavgrensa tiltaka er 4-årsbok (i 19 av planane), 6-årsbok (ca. i 12 av planane, dels i form av «6-årsklubb»), Tårnagenthelg (for 8-åringane, i ca. 15-16 av planane) og Lys Vaken (oftast for 11-åringane, i alle 20 planane). Alle desse tiltaka har ein gudsteneste som avsluttande høgdepunkt, og dette er gudstenester som gjerne lukkast i å inkludere familiene til barnet / den unge (Høeg og Trysnes 2012). Konfirmasjonsopplæringa har òg ei gudsteneste som høgdepunkt, men her timetalet i alle planane 60 medan talet for samlingar varierer

noko. Kan hende kan vi tyde dei andre nemnde tidsavgrensa tiltaka som ei førebuing på konfirmasjonstida (i alle fall konfirmasjonsgudstenesta), eller tiltak som vil gjere det meir sannsynleg at dei døypte vel kyrkjeleg konfirmasjon, ikkje minst fordi dette er gudstenester der dei sjølve er synlege og aktive.

Den andre typen breiddesamlingar varierer mykje meir enn den første. Det lågaste talet for slike tiltak i planane er eitt (Nord-Noreg-planen: Barnefestival, 9-12-åringar), dinest kjem fire planar med 8-9 tiltak (Viken, Midt-Noreg 2, Søraustlandet, Austlandet 2), seks planar med 10-12 tiltak (Nordvestlandet 2, Vestlandet 2, Sørvestlandet 1, Sletta, Sørlandet, Austlandet 1) og ni planar med 13-16 slike tiltak (Nordvestlandet 1, Sørvestlandet 2, Midt-Noreg 1, Vestlandet 1, Skogen, Sentralaustlandet, Lien, Austlandet 3 og 4). Denne typen breiddetiltak må vi sjå saman med dei kontinuerlege tilboda som er skrivne inn sist i planverktøyet i ei rekke planer. Desse tilboda skal vi kommentere nedanfor, men først går vi inn på dei store skilnadene vi finn i dei timerekna tiltaka. Her er alt frå planar som berre har rekna inn breiddetiltak som dei kyrkjelydsansvarlege saman med frivillige er ansvarlege for – til planar som blant sine breiddetiltak reknar fleire kontinuerlege aktivitetar / tilbod som kristne organisasjonar driv aleine eller saman med kyrkjelydstilsette og andre frivillige.

Sletta-planen er eit godt døme på ein plan som (nesten) berre har breiddetiltak dei kyrkjelitte sjølv er ansvarlege for. Vi listar opp Sletta sine tiltak etter 4-årsboka: 5-årsklubb, Bo-hjemme-leir, 6-årsklubb, 7-årsklubb, Sommerskole, 8-årsklubb, (Tårnagenthelg og Lys Våken), Juniorkonfirmanter, Yngres + selvforsvartdag (truleg er ein kristen organisasjon medansvarleg her, men det er ikkje nemnd andre enn «Yngres og ein instruktør» i kommentarboksen), Ledertrening, Actionhelg, (Konfirmasjonstid), Reunion [...] og Weekend. I intervjuet under feltarbeidet i Sletta, var dei kyrkjelitte sær medvetne om at dei skulle utvikle breiddetiltak som dei kalla «stammen» i trusopplæringa. Dei meinte dei hadde lukkast i å skape ein god dialog med barne- og ungdomsleiarane i dei kristne organisasjonane. Dei kalla dette arbeidet for «greinarbeid». Midt-Noreg 1-planen er ein annan plan av dette slaget (vi tar her ikkje med nokre breiddetiltak som dekkjer fleire årssteg og som er plassert før 4-årsboka): Familiegudstjenester, Pinsetur, Skaperverkets dag, (SeksårsCD, ABC-gudstjeneste), Skaperverkets dag, (Tårnagenthelg), Bibel, (Lys Våken), Gospelkor, Skaperverkets dag, Besøk hos eldre, (Konfirmasjon), Lederkurs, Refleksjonsgrupper, hybelkvelder, [stadnamn] gudstjeneste, rockegudstjeneste. I denne planen kan det sjå ut som om ein har satsa mykje på tiltak for heile familien. «Skaperverkets dag» signaliserer breidd.

Gode døme på planar som har fleire «kontinuerlege» timerekna tiltak er Nordvestlandet 1 og Skogen. I Nordvestlandet 1-planen finn vi desse interessante tiltaka: «Søndagsskolen og barneforeningen» (for 3-8-åringar – 30 timer, ansvarlege er «Søndagsskolen lokalt i samarbeid med bedehus og kirken»), «Barnekor» (3-12-åringar, 15 timer), (...), «Speideren» (6-16 år, 10 timer, Speider forbundet er ansvarleg), (...) «Leir tilbod på [...]» (7-14-åringar, 20 timer, ansvarleg er «Kirken saman med organisasjonene»), «Ving, krak, jenteklubben, jenteforeningen, søndagsskolen, barneforeningen» (8-12-åringar, 30 timer, ansvarlege her er «lokale organisasjoner»), (...), «Impuls, yngres, fredagsklubben» (11-16-åringar, 20 timer), «Ungdomskafe (13-18-åringar, 20 timer, samarbeid mellom «pinsemenigheten og kirken»), «Kirkens kampgruppe» (13-18-åringar, 24 timer), «Nattcup» (13-18-åringar, 24 timer), (...), «Hjelpelederkurs» (15-18-åringar, 30 timer), «Opplegg i kirken for utviklingshemmede» (15-18-åringar, 15 timer). Høgst sannsynleg inkluderer dei aktivitetane der

«organisasjonane» har ansvar aleine eller saman med kyrkja, så stor prosent av barna / dei unge i eit årskull at vi her finn hovudgrunnen for at tiltaka er blitt med i dei timerekna tiltaka.

I denne samanhengen er kanskje Skogen-planen meir interessant av di han representerer ein meir urban kyrkjelyd. Vi finn følgjande interessante timerekna tiltak: «Søndagsskole [...]» (4-9 år, 10 timer), «Maksklubben» (4-8 år, 10 timer), «BOKIBA (kor)» (5-8 år, 10 timer), «SFO kor på skolen» (6-9 år, 5 timer), «Felleskonsert med kjent artist» (7 år, 3 timer), (Tårnagenthelg, Ferieaktivitet), «Fredagsklubben» (9-12 år, 10 timer), «[...]song (kor)» (10-14 år, 10 timer), (Lys Vaken), «Klubben [...]» (13-18 år, 10 timer), (...), «Ledertrening» (16 år, 15 timer), «Dannelsesreise med unge ledere til Nidaros» (16 år, 11 timer), «Keltisk messe» (17 år, 2 timer). I denne planen står ingen organisasjonar som ansvarlege, berre frivillige saman med kyrkjeleg tilsette. Vi legg merke til at mange av desse tiltaka er ført opp med 10 timer, noko som verkar som eit «midt på treet»-tal samanlikna med større og mindre tiltak. Når det gjeld SFO-koret veit vi at planleggjarane har vore særstak med vitne, dei har ikkje rekna inn all øvingstida, og koret har eit variert songrepertoar.

Mellom Sletta-planen og Midt-Noreg 1-planen på den eine sida og Nordvestlandet 1-planen og Skogen planen på den andre sida finn vi ei rekke planar (Midt-Noreg 2, Sørlandet, Viken, Nordvestlandet 2, Søraustlandet, Austlandet 2, Lien, Austlandet 1 og Sørvestlandet 1) som omrentleg har timerekna frå eitt til fem tiltak vi meiner finst i ei gråson mellom breiddetiltak og kontinuerlege tiltak. Her står nokre kristne organisasjonar aleine eller saman med kyrkja som ansvarlege («Søndagsskolen / JIPPI», «KRIK», «Bibelselskapet»), men dei fleste av desse «gråsonetiltaka» er kyrkjetilsette og frivillige ansvarlege for. Dette vil seie at litt over halvparten av dei undersøkte planane har integrert kontinuerlege tiltak av ymse slag i dei timerekna tiltaka. Det er ganske store skilnader på desse tiltaka. Vi tolkar dei som eit teikn på lokal tilpassing.

Det ser ut til å vere ulik praksis i dei ulike bispedømma når det gjeld om dei lokale planskrivarane «får lov til» å integrere det tradisjonelle barne- og ungdomsarbeidet til dei kristne organisasjonane. Øyvind Holtedahl (2009) har argumentert for høg grad av slik integrering med utgangspunkt i sosiokulturell læringsteori – som det er gode grunner for å si at trusopplæringsreforma byggjer på. Det bør ikkje være for alt store skilnader mellom bispedømma på dette området, meiner vi.

3. Kva finst av «andre», kontinuerlege trusopplæringstilbod som ikkje er timerekna?

Særstak interessant for samanlikning er òg kor mange «andre», kontinuerlege tilbod planane har tatt med til slutt, etter dei timerekna tiltaka. Vi finn eit spekter frå 0 til 19 tilbod. I parentes har vi sett kva for organisasjonar som har heile ansvaret eller medansvar for tilboda. Der slike ikkje er nemnd, er dels kyrkjetilsette, frivillige eller begge skrivne inn som ansvarlege. Vi meiner desse opplysningsane til ein viss grad stadfestar kjende regionale religiøse skiljelinjer i Noreg.

- 0 – Viken, Nordvestlandet 1
- 1 – Nord-Noreg, Midt-Noreg 1, Austlandet 3 (Acta, KFUK/M)
- 4 – Skogen (Normisjon), Austlandet 1 og 2, Lien (her finn vi det einaste dømet på ein leiar som er løna)
- 5 – Vestlandet 1 (NLM, Søndagsskoleforbundet, Acta, KFUK/M), Sørlandet (samarbeid med pinsekyrkjelyden)
- 6 – Midt-Noreg 2

- 7 – Vestlandet 2 (søndagsskule, KFUK/M)
- 9 – Nordvestlandet 2 (KFUK/M-speideren)
- 10 – Sørvestlandet 2 (Søndagsskoleforbundet, KFUK/M, Acta, KRIK. Denne planen nemner og «Samarbeid kyrkja – barnehage/skule»), Sentralaustlandet (KFUK/M, KRIK)
- 17 – Sletta (Normisjon-Acta, NMS, Norsk søndagsskoleforbund, KRIK)
- 19 – Sørvestlandet 1 (KFUK/M, KRIK)

Denne lista syner at planane frå «bibelbelte»-stroka langs Sør- og Vestlandskysten har dei fleste kontinuerlege tilboda. Eit unntak her Sentralaustlandet som er ein ressurssterk kyrkjelyd. At Nordvestlandet 1-planen ikkje har nokon kontinuerlege tilbod heng sjølvsgart saman med at slike tilbod er timerekna i denne planen.

4. I kva grad har dei 20 planane ein heilskapleg «lokal kulør»?

Vi skal peike på dei planane vi meiner har flest tiltak som er spesielle for kyrkjelyden og derfor syner lokal kulør. Her vil vi først nemne Nordvestlandet 1-planen og Skogen-planen der vi allereie har lista opp tiltaka. Særleg i den første av desse er den lokale kulören tydeleg, jamfør til dømes «Skaperverkets dag» og fokus på gudsteneste. Skogen-planen er eit døme på at ein plan kan vere både lokalt tilpassa (særleg arbeidet med kora og konserten der lokale kjente artistar blir brukte) og i høg grad støtte seg til formuleringane i *Gud gir – vi deler*. Skogen ser ut til å ha vore særslig oppfinnsam i integreringa av breiddetiltak og (delar av) kontinuerlege tiltak.

Andre planar som vi meiner har høg grad av lokal kulør, er Vestlandet 2, Midt-Noreg 2, Sørlandet og Viken. Vestlandet 2-planen har eit namn syn som syner visjonen deira: «0-18 Sammen om skatten». Skatt-metaforen er nytta i namna på alle tiltaka. Her er ei godt integrert blanding av «nye» tidsavgrensa breiddetiltak og «gamle» tiltak (der kristne organisasjonar som Søndagsskulen, Speideren og KRIK er medansvarlege) som i nokon grad står fram som nye av di dei er sett inn i ein ny samanheng og har fått nye namn, i alle fall i planen. Her vil vi nemne tiltaket «Kirkeskatten» som kateket og speidarar samarbeider om og er ein tur på ein gammal kyrkjeveg til stadard som har stor lokalhistorisk verd. Noko av den same lokale integreringa finn vi i Midt-Noreg 2-planen og Viken-planen som begge syner lokale pilegrimstradisjonar. Lokal-kulören til Sørlandet-planen dreier seg om ein kyrkjelyd som er særslig trugen mot Den norske kyrkja sin tradisjonelle dåpsliturgi og samstundes syner fram fleire tiltak der ein har eit samarbeid med pinsekjerkjelyden i bygda.

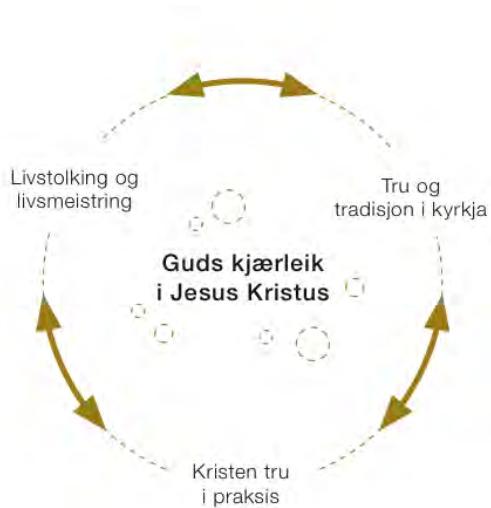
Hovudkonklusjon under dette punktet er at dei 20 planane er særslig ulike når det gjeld breidd og lokal tilpassing. Truleg har planskrivarane arbeidd ut frå noko sprikande tolkingar av dei signalala og råda dei har fått frå ulike rådgjevarar. I eit par planar er nokre timerekna tiltak flytta til staden for «andre tilbod» sist i planverkytet. (Tiltaka kan t.d. stå begge stadane, men utan timetal, jf. frustrasjonen som vart nemnd i førre kapittel.) Ein av planane har ingen «andre tilbod» og fleire kontinuerlege aktivitetar integrert i dei timerekna tiltaka. Vi har tolka det slik at planen er i samsvar med dei generelle vilkåra Kyrkjerådet har send ut. Vi har ikkje hatt høve til å gå inn i detaljane i kvar plan når det gjeld i kva grad breidd og lokal tilpassing er i balanse. Særlege lokale forhold kan ha gjort seg gjeldande i godkjenningsprosessen. Planane stadfestar inntrykket frå intervjuer om ulike praksistar i denne saka.

Aspekt i ein relasjonsmodell

Den nasjonale planen legg som vi har sett ikkje opp innhaldet i trusopplæringa som ei lang liste med emne ein skal ta opp, men som eit tilhøve mellom tre tematiske moment eller aspekt.

Teoretisk sett er aspekt eitt uttrykk for ein del av noko som er avhengig av ein heilskap for å vere det det er (som sider i ein terning som vi ser på ulike måtar og som felles står i høve til *heile* terningen). Det er fysisk sett ulike perspektiv som gir aspekt, i overførte tydingar ser vi etter formuleringar med ulike måtar å gripe ein ting på. Heilskapen er i den nasjonale planen definert på øvste planformuleringsnivå som «Guds kjærleik», noko som teoretisk skal kome konkret til uttrykk gjennom alle aspekta sjølv om det ikkje blir sagt kvar gong. Om det faktisk blir slik for barn og unge, er eit empirisk spørsmål vi ikkje har gått inn på.

Dei tre temagruppene som er uttrykk for aspekt av *Guds kjærleik* er 1. Livsmeistring og livstolking, 2. Tru og tradisjon i kyrkja og 3. Kristen tru i praksis. Aspekta er sett opp i ein relasjonsmodell:

Relasjonsmodellar som det den nasjonale planen presenterer, har den fordelen at dei forenklar eit kompleks eller samansett tilhøve på ein måte som presenterer enkelt det komplekse ved det. I pedagogiske teori vert dette prinsippet kalla for ensyklopedisk pedagogikk, dvs. det dekkjer alle viktige område og ein set kunnskapsområda i samband med kvarandre (i sirkeltankegang - syklistisk). Kombinasjonar av moglege samanhengar mellom aspekta er særsmange og i praksis uoversiktlege og utan eigentleg fasitar. Relasjonsmodellen står altså i eit godt teoretisk samband med den overordna pedagogiske modellen i læreplanen om deltakande fellesskap, for i slike fellesskap ein kan i prinsippet ikkje vite resultatet før ein ser det, noko som òg gjer det vanskeleg på førehand å vite korleis ein skal måle resultatet, t.d. i haldningar eller dygder. Slike mål vil vere typikale, dvs. at dei trer fram gjennom enkelfenomen og individ som døme på kategoriar eller typar som blir skapte i sjølve det sosiale møtet. Denne tankegangen liknar altså litt på ideen bak hermeneutiske sirklar og samanhengen gjeld tilhøvet mellom del og heilskap, der begge føreset kvarandre – om vi skal sjå særsmagnt teoretisk på det.

Grepet med å late innhaldet bli definert som aspekt i ein relasjonsmodell er eit grep som kan løyse opp ein dogmatisk tankegang, noko som altså er ein føresetnad for eit lærande fellesskap der alle på ein måte er deltararar. Det er noko usikkert i planlegginga av slike møte der alle er definerte som deltararar, og dette kjem fram på fleire måtar i sjølve den nasjonale planen. Det er ikkje gitt mange døme i dette nasjonale plandokumentet på korleis dei tre aspekta verkar inn på kvarandre. På s. 14 er det nemnd eitt: «Til dømes vil eit godt bibelkurs samtidig gi kunnskap om Bibelen, øving i å bruke Bibelen og språk til å reflektere over eige liv». I dei lokale planane er dette ikkje sagt eksplisitt nokon stad på denne måten og kyrkjelydane har heller ikkje fått det som oppgåve. Dei har løyst det indirekte ved å kople saman ulike tiltak med dei tre aspekta. Vi skal nedanfor sjå nærare på sjølve denne aspekt-tankegangen og korleis kyrkjelydane har løyst denne oppgåva konkret.

Det er særskilt vide formuleringar i innleiinga om dei tre innhaldsaspeka i den nasjonale planen: «trusopplæringa har som hovudoppgåve å lære å halde *alt* det Jesus har befalt» (s. 13 vår utheting). Dette alluderer misjonsboden og på den måten kan ein seie at det fungerer godt, men det verkar òg ein smule ambisiøst om ein då ikkje berre avgrensar og definerer det til innhaldet i aspekt 2 om tru og tradisjon i kyrkja. Strategien skal vere å «møte» barn og unge «der dei er» og gi dei «hjelp til». Det blir sagt at barn og unge på denne måten «er» med på fornye dei kyrkjelege tradisjonane. I dette ligg det ein invitasjon, men det er i innleiinga berre vakt sagt kva dette inneber, og det krev konkretisering og «nedbryting» lokalt slik planarbeidet òg er lagt opp. Ei rad metaforar i den nasjonale planen viser til at innhaldet i trua er noko som skal følgje ein person konstant, anten i forgrunn eller bakgrunn. GT-sitatet (s. 13, 3 Mos 6:4-9) viser til å ha det konkret på seg: binde det til handa, bere det på panna og skrive det på dørstolpane (jf. konkrete jødiske skikkar i dag). Dette blir ikkje vidare tolka. Måla for barn og unge og meldingar til kyrkjelærarane blir presenterte i det same avsnittet, for det blir sagt at «Vedkjenninga til Gud skal berast i hjartet og formidlast til barn» (s. 13). Hjartemetaforen speglar ein bibelsk bakgrunn som ikkje viser til kjensler, men til medvit (å gøyne i sitt hjarte), det å ha noko med seg medvite og late det kome til uttrykk på ulike måtar. Men kva dette konkret tyder og korleis ein skal vite om det blir slik, det er ikkje sagt. Det er heller ikkje nokon av dei lokale planane som seier noko om dette meir konkret, berre indirekte. Desse formuleringane oppfattar vi difor som litt for vase, sjølv for ein nasjonal rammeplan for opplæring.

Det aspektet som mest liknar den tradisjonelle lutherske katekismen er aspekt 2, Tru og tradisjon. Aspektet har om lag 45 underpunkt («om lag» av di ikkje alle er like greitt avgrensa). Det er altså eit særskilt stort og innhaldsrikt emne. Dette aspektet er òg det aspektet som i den nasjonale planen har dei mest konkrete punkta, noko som gjer dei enklare å overføre direkte til lokale planar med dei fordelar og ulemper som det har. Det konkrete i dei vil òg gjere at det blir lettare å måle resultatet i form av læring om ein ønskjer det. Det første aspektet om livstolking og livsmeistring er utan tvil det mest generelle og det punktet som har vore den største utfordringa.

Den nasjonale planen avslører å vere noko usikker når han seier at ein i planen «prøver» å halde aspekta saman, dvs. livssituasjonen til den enkelte, den meir offisielle kyrkjelæra (dogma) og kristen praksis. Samstundes ligg det altså noko i denne typen aspektsamanstellingar at eventuelle konkretiseringar ikkje kan avgjerast på førehånd. I arbeidet med desse tre punkta vil ein sjå at dei får konsekvensar seg i mellom og er gjensidige avhengig av kvarandre slik at det blir vanskeleg å tenkje seg det eine utan det andre.

Desse tre aspekta dekkjer alle dei felta ein kan vente å finne i ein slik plan: både individuelle og subjektive sider i møte med objektiverte uttrykk og kollektive prosessar i personlege vurderingar og kjensler (livsmeistring og tolking – for meg); tru, lære og teori, samt praksis i kyrkja i møte med barn/unge. Dei har nokre gonger overlappande tema: t.d. finn ein overlappande formuleringar som «tilgiving» brukt i aspekt 1 og 3. Det er peikt på i nasjonalplanen at ein skal ta dei opp med ulike perspektiv, der aspekt 1 dreier seg individuelle erfaringar og «meistring» med eksistensielle utfordingar og i aspekt 3 går ein frå praksis i fellesskapet til individuell praksis, men altså ofte med dei same tema.

Utfylling av tiltak og aspekt

Tiltak i ei systematisk og samanhengande trusopplæring for alderen 0-18 år

Her kan de gjøre greie for korleis de vil bygge opp ei systematisk og samanhangande trusopplæring for alle døypte i kyrkjelyden dykkar. Sjå døme på tiltak og utteikna planar i vedlegg.

Som vi ser av figuren frå plandokumentet kan ein få inntrykk av at det ikkje er mykje som skal stå om aspekta i dei lokale planane, men det digitale skjemaet har større boksar og rubrikkane utvider seg etter som ein skriv. Det er fullt mogleg å skrive langt, men få har gjort det. I tillegg til denne planen, er det meininga at kyrkjelydane for sin eigen del skal lage både tiltaksplan og ein plan for enkeltsamvær, altså ei meir detaljert planlegg frå år til år. For kyrkjelydane er nok slike detaljplanar vel så viktige som den meir overordna og prinsipielle planen deira som dei skal rapportere inn.

Koplinga mellom tiltak og aspekt verkar ikkje alltid vere utfyllande handsama i dei lokale planane. Den tradisjonelle katekismelæra i aspekt 2 (tru og tradisjon i kyrkja) har alle planane greitt skrive om, med nokre variasjonar. Det same kan ein seie generelt om aspekt 3, kristen tru og tradisjon. Dette er aspekt og område der det er sterke tradisjonar i kyrkjelydane for det meste av det som dei blir spurde om her. Den største utfordringa har nok vore aspektet Livsmeistring og livstolking og kva for emne ein skal seie at dette aspektet trekkjer fram. Det kan ha vore vanskeleg for kyrkjelydane å tematisere dette trass i det som står i den nasjonale planen og i modellane. Stundom er feltet med livstolking og livsmeistring ikkje fylt ut i det heile tatt. Det er særsmake mange døme på det, her er eitt:

 Dåphelsing - 1 års dåpsdag Alder: 1 - 1 (Samvær, til saman 1 timer)	
Mål	* Framheve barnet si tilhøyring til Kristus og kyrkja, og barnet som forbilde i Guds rike.
Livstolking og livsmeistring	* Ta Gud med i kvardagslivet.
Tema/innhald	Tru og tradisjon i kyrkja
Kristen tru i praksis	* Bordvers
Arbeidsmåtar	* Dele ut spisebrikke
Kommentar:	Heimebesök Frivillige medarbeidarar

 Dåphelsing - 2 års dåpsdag Alder: 2 - 2 (Samvær, til saman 1 timer)	
Mål	Motivere til trusopplæring i heimen.
Tema/innhald	Tru og tradisjon i kyrkja
Kristen tru i praksis	Kunnskap om Skapinga. Bibelfortelling
Arbeidsmåtar	Dele ut bok om skapninga.
Kommentar:	Heimebesök Frivillige medarbeidarar

 Dåpssamtale 2 Alder: 2 - 2 (Samvær, til saman 2 timer)	
Mål	Samling for å bygge relasjoner med heimen og støtte dei i utvikling av religiøse ritualer.
Tema/innhald	Kristen tru i praksis
	Song Lystening

I dette dømet frå Sørvestlandet 1-planen (s. 5) ser vi at det 1. aspektet (Livstolking og livsmeistring) manglar på to av desse tiltaka. Dette er særstakt vanleg i alle planar (det kan ha tekniske årsaker som vi ikkje er kjende med). Relasjonsmodellen konkretiser i dåphelsinga på 1.-årsdåpsdag er då slik:

Formuleringa i denne planen om «song» (kristen tru i praksis) og «bordvers» (tru og tradisjon i kyrkja) er som vi ser, særstakt kortfatta. Formuleringa under aspektet livstolking og livsmeistring er «Ta Gud med i kvardagen». I nasjonalplanen står det at aspektet skal «fremje opplevelingen av eigenverd og legge til rette for at barn og unge kan sjå seg sjølve og tolke tilværet sitt som skapt, elskar og halde oppe ved Guds kjærleik», (s. 16). Å ta Gud med i kvardagen gjennom song og bordverset (på spisebrikken som blir delt ut) er ikkje ei tematisk formulering, men snarare eit ønske eller ei målformulering. Ei tematisk formulering ville vere «Gud er med», og dette kan ein ta i konkret mening gjennom song og bordvers og i meir åndeleg mening. Slike målformuleringar i innhaldskildringane finn vi mange stader i aspekta i dei lokale planane, og dei finst òg i modellplanane i *Gud gir – vi deler*. Også i den nasjonale planen blir såleis målformuleringar lagt inn i aspektet livstolking og livsmeistring, t.d. i tiltaket «PÅFYLL» (16-18 år) ei ungdomsgudsteneste står det her «Sjanse til å vidareutvikle sjølvbiletet og ein trygg identitet som Guds barn» (s. 54). Det er

kanskje ikkje noko stort problem i praksis, men det viser at fleire kan ha hatt problem med å skjøne korleis ein skulle gripa dette aspektet med livsmeistring og livstolking i sjølve planen.

Det er ein del tilfelle av feilkategoriseringar i samband med aspekta, t.d. at tru og tvil er sett opp i samband med tru og tradisjon i kyrkja, men høyrer naturleg heime under livstolking og livsmeistring slik den nasjonale planen gjer det. I Sørvestlandet 1-planen har ein med ein diskusjon om ”tvil” i eit bibelgruppetiltak for 16-18-åringar (s. 15). Det høyrer logisk heime under livstolking og livsmeistring, men er her lagt under tru og tradisjon. For den unge spelar det likevel lita rolle kva for aspekt ein legg det under i planen så lenge det blir tematisert i denne samanhengen.

Det aspektet som verkeleg har potensiale i seg til å bli kjelde til fornying, er aspektet Livstolking og livsmeistring. Ut frå mengd av tekst i dei lokale planane, er det ikkje mogleg å seie om eit aspekt er underrepresentert i dei lokale planane. Men vi konkluderer med at det er Livstolking og livsmeistring som er minst gjennomtenkt lokalt, og sannsynleg då det ein minst har arbeidd med. Slik sett trur vi ikkje at kyrkjelydane har fått utnytta det eventuelle fornyingspotensiale som ligg i dette aspektet.

I gjennomgangen vår av dei utvalde lokale planane har vi òg undersøkt om det er nokon slagsider i måten ein tenkjer om ulike aspekt. Vi har ikkje funne noko slik sterkt slagseite i materialet vårt, t.d. at mange konsekvent ikkje har skrive om emna lagt under aspektet Livstolking og livsmeistring eller ikkje trekkjer fram den tredje artikkel om Heilaganden, ein artikkel med teologiske prinsipp som kan vere oppfatta som meir uklar enn dei andre. Alle nemner på ein eller annan måte dei tre trusartiklane, den tredje artikkelen gjerne i samband med pinsefeiring i ein relasjon til høgtidsmarkeringa. Alle planane nemner standardelementa i aspeka Tru og tradisjon og Kristen tru i praksis — som læra og praksisen kring bøn, gudsteneste, Fadervår, sakrament, song og diakoni. Dette har nok samanheng med modellplanane og det elektroniske skjemaet som i dette tilfellet tydelegvis har fungert godt på denne måten.

Nokre utfordrande tema

Nokre tema i den nasjonale planen kan ein karakterisere som tradisjonelt utfordrande, vanskelege eller tunge, dvs. at dei både internt i kristen tru og eksternt blir oppfatta som tema som krev særleg merksemd, men som kanskje sjeldan får det. Mange av desse er utan tvil nye i denne samanhengen, trusopplæring i kyrkja. Som tema er dei sjølvsagt ikkje nye i kyrkja, men det er uvant kanskje å tenkje på dei i samband med kyrkjeleg opplæring av barn og unge. Vi tenkjer her på tema nemnde i den nasjonale planen som kritikk, irekna kyrkjekritikk og sjølvkritikk, tru og tvil, vondskap, tru og vitskap, sex og seksualitet, død, tilgiving, faste og forsaking o.l. Desse har vi sett nærmere på.

Tvil som tema er nemnd til saman 36 gonger i ni planar. Austlandet 4-planen nemner tvil i eit tiltak for 7-åringar (s. 8 «Hellige tre kongers fest») og for foreldre med barn mellom 0 og 1 (s. 5 «trilletreff»). Vestlandet 2-planen nemner tru og tvil i tiltak for 9-åringar (s. 9), og Sørvestlandet 2-planen (den lengste planen i dette materialet) fører inn tru og tvil i eit tiltak for 12-åringar (s. 33). Sletta-planen nemner tvil i samband med soga om Tomas i eit tiltak for barn mellom 7 og 9 (s. 11). Dei «store spørsmåla» ilivet er nemnde i åtte planar.

Ingen av planane tar opp kritikk slik det er gitt som forslag til undervisningstema i den nasjonale planen. Det vondes problem og vondskap er nemnde som tema i åtte planar. Meininga med livet er med i fire planar. Sex og seksualitet er tematisert i fire planar, og vitskap er òg berre nemnd i fire av

planane. Det er altså ikkje slik at alle vanskelege tema er borte frå alle planane, men vi finn dei berre delvis, og vi tolkar dette dit at mange ikkje har arbeidd med dei.

Dei to områda som ein kan seie er nyast i kyrkjeleg opplæring under aspektet Kristen tru i praksis er faste og forsaking, og medarbeidarskap. Faste er nemnd i Sørvestlandet 2-planen, fasteaksjon (med Kirkens Nødhjelp) er naturleg nok nemnd i fleire planar i samband med konfirmasjonsarbeidet, for dette er ein innarbeidd tradisjon. Fastetid er elles litt tematisert, men forsaking er direkte trekt fram i den nemnde Sørvestlandet 2-planen. Tre planar nemner bærekraftig utvikling (i samband med fastetida), og fire kyrkjelyder fortel at dei er «grøne» kyrkjelyder og at dette skal bli tematisert i opplæringsarbeidet deira.

Eitt relativt nytt punkt i den nasjonale planen er òg undervisninga i kyrkjhistorie. Det er vel neppe irrelevant for kyrkjelydane å trekke fram Luther og luthersk truslære i ei luthersk kyrkje, om ikkje anna så i alle fall til diskusjon og kritisk vurdering. Men berre éin plan nemner Luther (Midt-Noreg 2-planen). Andre kyrkjhistoriske tema er trekte fram i sju planar til saman. Ingen nemner dei andre namna frå den nasjonale planen, som Hauge og Læstadius. Det er i det heile ikkje mykje kyrkjhistorisk stoff i dei lokale planane utanom litt lokal kyrkjhistorie.

Kap. 3, innhaldskapittelet i den nasjonale planen, nemner éin gong at ein skal lære noko meir automatisert, og det gjeld Fadervår (s. 17). Utanåtlæring er generelt nemnd som ein mogleg arbeidsmåte i den nasjonale planen (s. 20-21), men då som eit *forslag* til kva ein kan motivere barna for å lære. Berre tre av dei lokale planane legg opp til at ein kan gjøre dette (Austlandet 1-planen, Austlandet 3-planen og Sletta-planen). Kognitiv trening blir generelt sett ikkje prioritert.

Ordet «kristen» er kanskje ikkje eit tungt tema, men ordbruken er her interessant. I dei lokale planane blir ordet nemleg berre brukt om objektive ting og omgrep (kristen tru, liv, songar, liv, bodskap, symbol, menneskesyn, høgtider, håp, kulturarv, verdisyn o.l.), ikkje om personar eller i målformuleringar. «Kristendom» er brukt i tre planar i staden for «kyrkje» som den sentrale planen nyttar. Den nasjonale planen brukar ordet kristendom nokre få gonger som kulturkarakteristikk eller for å seie at kristendomen er meir enn Den norske kyrkja. Å bruke dette ordet i ein lokal plan vitnar litt om at ein vil presentere seg i ein introduksjon for nokon. Når det gjeld dette med å bringe undervisninga inn i eit personleg og livslangt forhold (trus- og livshistorie i lag, i aspektet Livstolking og livsmeistring) er det berre nemnd i to planar og altså generelt sett lite tematisert. Dette indikerer at miljølæring og varsam tilnærming til barn og unge er ein raud tråd gjennom dei lokale planane.

Alt i alt tyder desse observasjonane på ein viss underrepresentasjon i dei lokale planane av desse utfordrande emna. Særsla mange rettar seg med andre ord mot ei indirekte læring, ein lærer ved å vere med, òg om slike emne som i tidlegare tider pugga. Det er ikkje den mest verknadsfulle læringa, for ein skal ha høyrt truvedkjenningsa ganske mange gonger før ein kan gjenta det for seg sjølv. Ein skal vere merksam på at god læring krev ei refleksiv innstilling. Læringsverknaden blir sterkare om ein veit kva ein har lært. I skulen er det no òg blitt vanleg å presisere læringsmåla slik at elevane veit kva dei skal lære, og i ettertid kan dei sjølve og andre lettare finne ut om dei faktisk har lært dette. Overført på opplæring i kyrkja kan ein seie at ein kan gjerne gå pilegrimstur og oppleve Guds natur, men barn og unge må samstundes må bli medvitne om at dei kan knyte dette til skapinga av naturen og det kristne synet på skapinga (eventuelt drøfte tilhøvet mellom darwinistisk utviklingstru og gudstru). Når det gjeld dette med å bringe undervisninga inn i eit personleg og livslangt forhold (trus-

og livshistorie i lag, i aspektet Livstolking og livsmeistring) er det berre nemnd i to planar og altså generelt sett lite veklagt.

Målt ut frå ein analyse i dei lokale planane av tiltaka isolert kan ein få inntrykk av at det er mest ikkje-kognitiv læring som blir drive, altså ei slags mild sosialisering. Men når vi ser på kor sterkt det store kognitive aspektet står (aspektet Tru og tradisjon i kyrkja) i dei lokale planane, kan ein lure på om planarbeidet likevel har ført til eit sterkare fokus på kognitiv læring og kunnskapssidene i tradisjonen.

Integreringa av det ordinære arbeidet i trusopplæringa

Om andre verksemder i kyrkjelydane som dimensjonar

Vi skal først presentere nokre observasjonar av dimensjonstenkinga i planane og såleis om integreringa av verksemda elles i kyrkjelyden og den spesifikke opplæringa. Den nasjonale planen og det elektroniske skjemaet legg opp til at kyrkjelydane skal skildre korleis dei vil føre trusopplæringa inn som naturleg del i det som elles går føre seg i kyrkjelyden. Desse verksemndene som ein på ulike måtar finn i dei fleste kyrkjelydane, vil då bli ulike dimensjonar ved trusopplæringa. Dette er eit viktig element i det lokale arbeidet med opplæring på ein heilskapleg måte, elles kan opplæring gå føre seg i eit vakuum, uheldig både for kyrkjelyden allment sett og for barn og unge særleg.

Det er 11 dimensjonar kyrkjelydane skal tematisere inn i trusopplæringsplanane sine.

1. Samarbeid med heimen og familien
2. Medverknad frå barn og unge
3. Inkludering og tilrettelegging
4. Gudsteneste
5. Diakoni
6. Misjon
7. Musikk og kultur
8. Frivillig medarbeidarskap
9. Samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjonar
10. Tverrfagleg samarbeid
11. Kommunikasjonsarbeid

Dimensjon er vanlegvis eit uttrykk for noko som i prinsippet kan fungere uavhengig av samanhengen, i motsetnad til aspekt som er ulike måtar å sjå den same tingen på. Dimensjonar i denne samanhengen er aktivitetar eller praksisar som kan stå åleine, dei kan vere sjølvstendige, og treng i utgangspunktet ikkje vere med i opplæring i ei meir snever mening.

Den nasjonale planen (kap. 6) forklarer korleis ein tenkjer seg at kyrkjelydane skal føre dei 11 dimensjonane inn i trusopplæringsarbeidet. Vi har studert utvalet av planar for å sjå korleis kyrkjelydane *konkret* har utforma desse dimensjonane, og vi har hatt eit fokus på korleis planane fører den andre verksemda inn som dimensjonar i trusopplæringa og om nokon har fått større vekt enn andre. Utfordringa i samband med arbeidet med desse dimensjonane er ikkje å skildre dei som verksemder i kyrkjelyden, men å skildre korleis dei kan bli kopla saman på ein naturleg måte i trusopplæringa deira. I kor stor grad greier dei kyrkjelydane vi har undersøkt å gjennomføre ei slik heilskapleg inkorporering av desse verksemndene? Det ville vere eit klart prov på ei fornying og

systematisk planlegging av trusopplæringa lokalt om det viser seg at planane greier denne koplinga reint tematisk og organisatorisk.

Dei 11 dimensjonane har ulik karakter, noko som speglar seg i dei lokale planane vi har undersøkt. Nokre viser til måtar å gjere ting på, andre er etablerte verksemder i kyrkjelyden. Samstundes er det slik at i mange av desse elleve, vil ein kunne finne att dei 10 andre, t.d. vil ein i prinsippet kunne finne alle i ei gudsteneste og i alle fall i arbeidet før og etter. Nokre er både sjølvstendige og usjølvstendige (avhengig del av noko anna), slike som (1) samarbeid, (2) medverknad, (3) inkludering og tilrettelegging og (10) tverrfagleg samarbeid. Kommunikasjonsarbeid kan også oppfattast som både noko som alltid hører med (å kommunisere godt t.d.), men også som ei eiga verksemd (kommunikasjon som utsending av og svar på brev, internettpresentasjonar), og det er slik ordet er brukt i den nasjonale planen.

Ut frå slike vurderingar av dimensjonane er det grunn til å tru at dei lokale planane er meir vase om dei dimensjonane som også mest er usjølvstendige, altså som ikkje kan stå åleine som ei verksemd. Utfordringa i det lokale planarbeidet er ikkje å peike på at eller i kor stor grad verksemndene som ligg til grunn for dimensjonane finst i kyrkjelydsarbeidet generelt, men å peike på korleis desse skal gå inn som del av trusopplæringa for barn og unge.

Dei fleste dimensjonane har også eit litt overordna tematisk poeng som ein kan sjå som mogeleg å føre inn som tema i trusopplæringa, både teoretisk og praktisk. Det at ei eksisterande verksemd, som har både ei teoretisk (teologisk), etisk og eit praktisk side, kan bli ein dimensjon, er ein stor fordel reint didaktisk. Det kan då få stor påverknadskraft og er noko ein kan dra fordelar av i undervisnings- og læringsarbeidet. Misjon er til dømes både noko konkret, og mange av dei lokale planane viser til eigne misjonsprosjekt, og noko teoretisk. Poenget med misjon er at det både er ei konkret verksemd og eit tema som kan føre til kritiske blikk på eigen kultur. Planen legg opp til ein kombinasjon av praksis og teori her som er lovande for god læring, for det fungerer både i ein kognitiv og ein sosial (sosiokulturbasert) praksis.

Gjennomgang av dimensjonane med vekt på medverknad

Dimensjonane er del av det elektroniske skjemaet som alle må fylle ut (jf. faksimile). Vi skal nedanfor kort punkt for punkt gå gjennom korleis kyrkjelydane har løyst denne oppgåva med dimensjonar i planane sine ved å ta føre oss det dei skriv om dette i kvar dimensjon. Éin kyrkjelyd har likevel ikkje fylt ut noko om dimensjonar (Nord-Noreg-planen). I tillegg skal vi sjå særleg nærare på dimensjonen medverknad, ein dimensjon som kanskje meir enn andre kan seie oss noko vesentleg om dei overordna pedagogiske grepene som planen legg opp til med læring som ein sosial prosess meir enn ein isolert og individuell ein. Dimensjonen om medverknad frå barn og unge vil vere sentral i eit slikt pedagogisk grunnsyn.

Dimensjonen medverknad reflekterer i fire planar (Sørlandsplanen, Nordvestlandet 2-planen, Sentralaustlandsplanen og Viken-planen) i særleg grad ønsket i den nasjonale planen om aktiv deltaking på mange nivå og fasar i aktivitetane. Men det er få konkrete planar elles om medverknad frå barn, unge og heimen, utover det desse fire planane viser. Vi tolkar dette slik at dette er uvand tankegang for kyrkjelydane og ikkje at dei ikkje er med på tankegangen. Dei er nok litt i villreie om kva det tyder reint konkret, og vi tolkar dette slik at forventninga eller kravet om medverknad på

denne måten kjem som ei overrasking på mange. Men medverknad er ikkje berre ein dimensjon blant fleire, men ut frå dei grunnleggjande prinsippa i planen, bør ein kunne finne dei att som eit gjennomgåande prinsipp for heile opplæringa.

Ein skulle jo tru at kyrkjelydane alt hadde alle dei verksemde på plass som skal kome fram som dimensjonar i trusopplæringa. Men så enkelt viser det seg fort at det ikkje er. Til dømes vil dei fleste ofte vise til kontakt med heimen og familien, særleg i samband med dåp og konfirmasjon, og dette kjem òg tydeleg fram i dei lokale planane. Men når det kjem til medverknad, er det heilt ei anna sak. Vi registrerer ikkje noko utstrekta *samarbeid* i tydinga medverknad med heimen, kontakten er alltid meir monologisk. «*Utfordre*» er brukt fleire gonger (Vestlandet 2-planen, Sørvestlandet 2-planen) om kontakten med heimen og familie, noko som lett kan bli oppfatta som ei ovanfrå og ned-haldning. Det ligg òg lite medverknad i ord som å «*oppmuntre og bevisstgjøre*» (Søraustlandet-planen). Vikenplanen nemner ikkje så mange konkrete verksemder, men er den som best har gripe samarbeidstanken frå den nasjonale planen. Men det er i det heile lite snakk om involvering i både utforming, gjennomføring og evaluering i dei lokale planane.

Punktet om inkludering og tilrettelegging er litt enklare å ta tak i då det er meir konkret. I dei lokale planane dreier det seg mykje om universell utforming i høve til ulike grader av funksjonshemminger. Vi meiner at kyrkjelydane her først burde seie meir om kva stoda er på dette punktet, og så seie kva dei kan gjere betre i samarbeid med dei det gjeld. Ein kunne tenkje seg t.d. ei utvikling i retning av å lage noko som liknar på individuelle læreplanar (IOP), i samarbeid med heimen og familien. I planen frå ein av dei mindre stadene peikar dei på at det er så få barn på denne staden at dei alltid har oversyn over kor mange og kven det dreier seg om som treng særleg tilrettelegging. På større stader må ein aktivt søkje informasjon, og då er jo utfordringa annleis.

Gudsteneste er ein type verksemd som er vel etablert i alle kyrkjelydar og burde vere lett å skildre og tenkje seg korleis ein skal integrere i trusopplæringa. Her er det særleg læringsfellesskapet som blir viktig, og då i dialogisk mening. Det skulle òg vere relativt enkelt å trekke barn og unge aktivt med i planlegging, gjennomføring og vurdering eller refleksjon i ettertid. Så enkelt er det tydelegvis heller ikkje her. Vi finn særsla mange vage utsegn i dei lokale planane der dei stort sett berre skildrar det dei alt gjer, utan større deltaking. Planar i større byar ser ut til å tenkje på sosialisering som strategi framfor det å få med barn og unge i arbeidet med gudstenestene. Dette er tydeleg t.d. i det Austlandet 1-planen skriv om gudsteneste: «*Styrke bevisstheten omkring liturgi. Bli kjent med gudstjenesten ved selv å delta. Få uttrykke sin tro i et inkluderende fellesskap*» (s. 1). Denne strategien er monologisk. Sørlandsplanen brukar ordet «*virkemiddel*» (s. 2) om gudsteneste, og det er kanskje å instrumentalisere dimensjonen vel mykje. Vi trur planane kunne ha vore meir systematisk i planarbeidet sitt med gudstenestene i høve til medverknad. Kva slags bibelforteljingar skal ein bruke, til dømes på ulike gudstenester, og høver det med kyrkjeårets tekstar? Søraustlandetplanen (s. 2) seier t.d. berre at dei vil «*bruke barn og unge aktivt 3 ganger i året*». Både er ordet «*bruke*» ikkje heilt i tråd med tankegangen i den nasjonale planen om lærande fellesskap, og talet på gudstenester der barn og unge skal få vere med å bestemme er ikkje stort.

Poenget med å knyte diakoni til systematisk arbeid med trusopplæring er å arbeide med heilt essensielle sider ved kristen tru i praksis. I dei lokale planane er det her mange vage mål og ønske. Det er ingen som prøver å trekke dette inn i arbeidet med livsmeistring og livstolking, sjølv om dette er eksplisitt nemnd i den nasjonale planen. Mange skriv ting som ikkje høyrer heime i denne

samanhengen. «Inkluderende» er det fleire som nemner *en passant*. Det står mykje om inkludering i samband med diakoni i planane, noko som er eit eige punkt eigentleg. Korleis «stimulere», som den nasjonale planen føreskriv (s. 16) om livstolking, til personleg vekst i høve til diakoni? I dei lokale planane ser det ut til å vere lett å tenkje at diakoni er det diakonen driv med. I og med at livsmeistring og livstolking er lagt inn som forslag i samband med diakoni i den nasjonale planen, har planmakarane lagt inn eit aspektdrag ved diakoni som ingen har gripe godt fatt i, og dei som har gripe fatt i det, berre nemner det.

Ein annan måte ein kan tenkje seg eit lærande fellesskap og medverknad frå barn og unge er i samband med misjon. I den nasjonale planen blir det understreka at misjon er noko aktivt (s. 31) og kyrkjelydane blir i spørsmålsramma (s. 32) spurde om korleis dei kan leggje til rette for at barn kan vere aktørar. Det står ingenting om økumenikk og om kritisk blikk på eigen kultur i nokon av tekstane i denne samanhengen. Viken-planen reflekterer over at misjon er lett skjøneleg for barn: «Misjon er hele kirkens oppdrag, og på mange måter ligger dette lettere for barn på samme måte som med diakonien. De deler troen sin på en naturlig og likefram måte, og når det gjelder misjon til andre land, tennes gløden lett hos barn og unge» (s. 3). Mange ser ut til å tenkje at misjon ikkje kan vere eit breiddetiltak (med unntak av Midt-Noreg 2-planen) og fell attende til dei smale tiltaka når dei skal skildre misjon. Her som i samband med andre dimensjonar har planane ein tendens til å bli for skildrande om det som alt finst, og på den måten er ikkje den systematiske tenkinga noko som trer godt fram.

Musikk og kultur er «viktig» er det mange som skriv, men som regel manglar sjølve grunngivinga. Vi tolkar det slik at dette er viktig kvantitatativt, for det er mykje musikkarbeid som er godt etablert arbeid i kyrkjelydane overalt. Poenget med dimensjonen i denne samanhengen er igjen ikkje å skildre kva som finst, men å vise korleis dette går inn i systematisk trusopplæring. Her skortar det igjen ein del. Austlandet 1-planen skriv likevel vel om kulturformidling (kyrkja som konserthus versus gudshus). Det er få som nemner biletkunst, og få som satsar på dette i breiddetiltaka og aktive læringsformer med stor grad av medverknad. Planane ramsar ofte opp kva for tilbod ein har. Nokon er særskilt korte her (t.d. Søraustlandet-planen), andre har tenkt litt på systematikken (Austlandet 4-planen). Men alt i alt meiner vi at planane viser lita vilje til å ta ungdomsmusikken på alvor. Her er det særskilt mange formuleringar frå tradisjonell formidlingspedagogikk der medverknad er lite framme.

Frivillig medarbeidarskap er ein dimensjon som mange kyrkjer er avhengige av i denne samanhengen, men det er store skilnader i dei kyrkjelydane vi har sett på. Det er òg ein viktig dimensjon pedagogisk sett innanfor tankegangen om lærande fellesskap, for det krev aktiv deltaking frå barn og unge og kan då få stor verknad på opplæringa. Igjen er det mykje skildringar av situasjon i dei lokale planane, vi får vite mykje om allereie eksisterande og planlagde tiltak. Midt-Noreg 2-planen er ærleg om mangelen på dette punktet: det finst lite, seier ein her og viser i alle fall at dei har tatt dette på alvor. Trusopplæringsutvalet skal fungere som pådrivar, skriv denne planen. Men korleis? Det får vi ikkje vite. Vestlandet 1-planen inviterer til dugnad for kyrkjelyden. Det kan skape tilhørsle på ein liten stad, men det er elles lite snakk om barn og unge som frivillige arbeidarar eller til tiltak som kan seiast å skulle vitalisere folkekirkja slik nasjonalplanen skriv om.

Når det gjeld dimensjonen om samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjonar finn vi ikkje så mykje samarbeid om breiddetiltak (med nokre unntak: t.d. Sørvestlandet 1-planen). Tiltaka er her ofte ganske kort skildra. Dette er ikkje så rart kanskje, for av tilboda som kjem fram, er det ikkje

mykje breiddetiltak og difor tona ned som reformtiltak. I det heile er det lite strategisk og substansiell tenking på dette punktet. Nokre tenkjer samarbeid med lag utanfor dei religiøse organisasjonane (som Sørlandsplanen), men dette vil heller ikkje vere trusopplæring med mindre ein brukar det vidare på ein annan måte, t.d. i refleksjon saman med barn og unge.

Tverrfagleg samarbeid dreier seg i første rekke om samarbeid i staben og om å få alle med i arbeidet med trusopplæring. Dette er avgjerande for at opplæringa ikkje skal bli isolert og sett på som eit arbeid for nokre utvalde. I så fall kan vi snakke om ein løynd læreplan i praksis som verkar i strid med den opne eller offisielle planen. Kyrkjelydane er avhengig av at alle dreg i same retning.

Austlandet 3-planen skriv nokså symptomatisk at «Vi vil legge vekt på å fremme samarbeid og teamtenkning og motivere til at alle ansatte ser trosopplæringen som noe som angår dem i deres jobbsituasjon. Dette vil vi gjøre ved å ha trosopplæring som tema på stabsmøter, personalmøter o.l.» (s. 1). Dei seier berre at dei vil leggje vekt på det. Det står elles lite i planane om tverrfagleg tenking. Dette er eit særskilt lokalt emne, så ein kunne vente at det blei vist til korleis staben kan samarbeide om trusopplæringa. Dei fleste nemner samarbeidet berre, og det er ikkje lagt inn noko systematisk tenking ut over det formale om at heile staben samarbeider, men som regel ikkje eit ord om korleis ein skal gjere det i høve til deira lokale opplegg. Skal ein forvente det? Skal planmakarane vere nøgde med det i denne omgangen? Sannsynlegvis må dei det. Midt-Noreg 2-planen har mistyda punktet om tverrfagleg samarbeid mellom ulike profesjonar, og nemner ikkje staben, berre andre typar samarbeid. Midt-Noreg 1-planen har éi kort setning her: «Det er viktig med samarbeid med kirkas ansatte og frivillige lag og foreninger». Vestlandet 1-planen har med at dei samarbeider i staben om *bøn*. Slike formuleringar er det lite av. Alle legg seg elles til eit rasjonelt språk, noko heile planterminologien innbyd til så å seie.

Når det gjeld kommunikasjonsarbeid er det eit konkret og enkelt punkt, men det står lite om det planen spør etter i dei lokale planane, nemleg regelbunden kontakt med barn og unge i alderen 0-18. Det står lite om å nå dei som ikkje aktivt søker informasjon, heller ikkje dei planane som er utførlege her (Vestlandet 2-planen t.d.). Men stort sett verkar det som dei fleste har tenkt gjennom dette punktet og er klar over at ein må informere for å nå heimen og familien med arbeidet. Her er det lett for dei lokale planskrivarane å vere konkret og det er allereie etablerte rutinar dei kan vise til.

Om heilskapleg tenking i dei lokale planane

Vi har i gjennomgangen ovanfor prøvd å sjå på kvar dimensjon i dei lokale planane, men særleg på dimensjonen om medverknad, eit poeng som er viktig for dei overordna pedagogiske grepene som blir presentert i den nasjonale planen om ei heilskapleg trusopplæring med barn og unge som aktive deltagarar i eit lærande fellesskap.

Gjennomgåande er mange planar dominert av det ein kan kalle vage ønske: «Deltakarane i [plannamnet] skal oppleve å bli sett og høyrt» (Sørvestlandet 1-planen om medverknad frå barn og unge). I stor grad er formuleringane blitt skildringar av eksisterande og vanlege verksemder utan på nokon måte å reflektere dette inn i trusopplæringa, organisatorisk eller som innhald. Nokre skildrar rett nok ei plantenking der ein først ser på kva ein har, så kva ein kan gjere med det i lys av opplæring (t.d. om det Skogen-planen seier om medverknad frå barn og unge: «Noen konfirmanter medvirker i en del av gudstjenestene – dette som den del av konfirmantopplegget. Elles er det lite medvirkning

av barn og unge i gudstjenesten. Vi vil øke deres deltakelse og deres innflytelse på innhold og form fremover» s. 1).

Vi har funne ei for smal tenking om kva medverknad frå barn og unge skal vere. Austlandet 1-planen nemner til dømes berre ministranteneste i denne samanhengen, samt leuartrening. Ingen planar nemner at dei vil trekke inn barn og unge i sjølve planlegginga, men Sentralaustlandsplanen vil trekke inn ungdom i formainga av arbeidet på lang sikt (s. 1) og Nordvestlandet 1-planen vil lage eige ungdomsråd (s. 1 og s. 11). Fleire planar brukar kompetanse-målformuleringar i dimensjon: «Det er viktig å gjøre foreldre bevist (sic) på deres ansvar for trusopplæring i hjemmet» (Skogen-planen, s. 1).

I praksis skriv dei fleste ikkje om verksemda elles i kyrkjelyden slik at dette kan bli dimensjonar i oppplæringa. Dei skildrar dei vanlege verksemndene sine, men ikkje som dimensjonar i trusopplæringa, og planane viser seg i for stor grad fram som monologiske i arbeidet, og reell medverknad blir tona ned. I dette arbeidet har ikkje kyrkjelydane hatt ein modell å gå etter bort sett frå sjølve stikkorda i dimensjonane og det som står om dei i det sentrale plandokumentet. Til skilnad frå aspekt kjem kyrkjelydane her heilt ut med eigne tolkingar av den nasjonale planen. Det er tydeleg at mange ikkje har arbeidd særleg systematisk med dette, og som då heller ikkje inkluderer dimensjonane godt i planlegginga av trusopplæring. Arbeidet med dimensjonane er kanskje det punktet der vi har avdekt størst mangel mellom nasjonal plan og dei lokale!

Teologisk-pedagogisk idealisme

I den nasjonale planen og i dei lokale finn vi mange døme på det vi vil kalle theologisk-pedagogisk idealisme. Teologisk-pedagogisk idealisme oppstår når ein tar dei teologiske formuleringane som skildringar av faktiske forhold og/eller byggjer ein pedagogikk på at situasjonen utan vidare arbeid er eller vil bli slik formuleringane skildrar det. Dette finn vi både i den nasjonale planen og i dei lokale. I den nasjonale planen finn vi slike formuleringar i kap. 2 og byrjinga på kap. 3. Dette er skriven i ein stadfestande stil, som om det var slik ein skildrar det. «*Vi deler* er uttrykk for at kyrkjelyden er eit lærande fellesskap der alle har noko å lære.» (s. 8, utheving i original).

Engelsen (1998:84) kommenterte òg dette fenomenet i si gjennomgang av kyrjelege planar, utan å setje dette namnet på det slik vi har gjort. Men ho peikar t.d. på at uttrykket «gudstjenesten – menighetens viktigste lærested» må gjelde kvalitet, ikkje kvantitet. Ein kan tolke ei slik setning som eit ønske eller mål. Sentralaustlandsplanen nyttar t.d. på s. 2 om lag same formulering: «Gudstjenesten er menighetens viktigste møtepunkt». I eit plandokumentet er denne typen er ideelle stadfestingar viktige, men ein må ikkje forveksle det med ei skildring av faktiske forhold. Ein blandar då saman theologiske idealitetar med krav til kyrkjelæraren og nokre vase kompetanse-mål for barn og unge. Lien-planen (s. 8) skriv under Livstolking og livsmeistring i eit tiltak for 2-åringar at «Gud har omsorg for den enkelte.» Denne idealismen finst i mange formuleringar og kan verke som påverknadsnaivitet.

Eit anna problem med slike formuleringar er at dei ofte blir vase (s. 14): «Ei innføring i trua gjennom praksis gir hjelp til å leve i lys av Kristi kjærleik og nåde». Ja, gjer ho det, vil ein kunne spørje. I den største modellplanen (s. 52) heiter det om eit tiltak for 5-åringar under aspektet Livstolking og livsmeistring at eit tema er «Glede over at Gud ser oss og behova våre». Eit forslag i samband med dette aspektet er at ein berre skriv dei som spørjesetningar, t.d. at «Ser Gud behova våre? Korleis kjem dette i så fall til uttrykk på ein slik at vi kan glede oss over det?». Det er fleire døme på

spørsmålsformuleringar elles i formuleringar av dette aspektet, t.d. skriv Nord-Noreg planen (s. 3) om det under konfirmasjonsarbeidet: «Hvilken plass har Gud i mitt liv? Hvilken plass har Gud i verden?».

Sett frå ein meir allmenn pedagogisk ståstad er slike formuleringar lite heldige. Ingen vil finne på skrive om den offentlege skulen i dag at dei er eit lærande fellesskap med mindre ein hadde empirisk prov på at det faktisk var slik. Ein bør i slike læreplanar heller skrive at slike tilhøve er mål, t.d. at «kyrkja skal vere ein lærande fellesskap». Denne idealismen eller irrealismen som dette er uttrykk for, kan fort bli oppfatta som ei overforenkling der ein hoppar over sjølve prosessen og det reformarbeidet som trengst for at det skal bli slik.

Teikn på teologiske profilar i planane

I plan for plan-analysen ovanfor var «teologisk profil» eit av analysekriteria for undersøkinga av målformuleringane. Vi såg òg etter teologiske skilnader i innhaldet i «tru og tradisjon i kyrkja» under dei ulike tiltaka. Der samanlikna vi òg tilhøvet mellom bruk av bibelske kjernetekster (*Gud gir – vi deler*, s. 46-47) og mengd og fordjuping i truslæretema. Dette vil vi gå inn på nedanfor, saman med nokre refleksjonar over plannamn og hovudmål der dette gir signal om profil. Generelt fann vi ikkje så mykje som kunne tolkast som ulike teologiske profiler. Men nokre drag blei synlege og skal utdjupast her. I staden for ei grov to-deling i «synleg» og «usynleg» kyrkje, vil vi bruke ei finare teologisk-sosiologisk inndeling for å drøfte det vi fann i lokalplanane.

Vi har prøvd å tredele dei teologiske momenta i målformuleringane. For det første har vi dei momenta som gjeld forståing av kva kyrkja er. Finn vi t.d. noko som tyder på at dei meir kyrkje-passive ikkje er like omtykt som dei kyrkje-aktive, dei vedkjennande. Er her ei spenning mellom ulike kyrkjeideal? Dette spørsmålet har òg fagfolk vore opptatt av tidlegare når det gjeld trusopplæringsreforma (Leganger-Krogstad og Mogstad 2006: 128). For det andre har vi dei momenta som gjeld syn på verda, mennesket, verdiane og kjeldene til desse. Finn vi t.d. eit spenn mellom skapings- og barneteologi med solidaritet og omsorg på den eine sida og vekt på Bibelen og dei ti boda på den andre sida? Og for det tredje har vi dei momenta som handlar om korleis ein nemner guddommen. Kva tyder det når «treeinig» ikkje er brukt i åtte planar og berre et par gonger i elleve planar? Korleis er tilhøvet mellom «Gud» og «Jesus» i planane?

Når det gjeld ulike forståingar av kva kyrkja er, høver det her å vise til fire ulike kyrkjemodellar som Per Lønning (1989: 204-210) har drøfta. For det første nemner han det han kallar ein institusjonell kyrkjemodell («kirke ovenfra»). Vekta i denne modellen ligg mykje på kyrkja sitt leiarskap, på dei med autoritet til å halde ordningane oppe og den strukturelle einskapen ved lag. I den grad vi finn slike trekk i planane, kan vi nemne understrekkinga av det liturgiske språket som vi finn mest vektlagt i Sørlandsplanen, men òg i delar av nokre andre planar (dette gjeld særleg konfirmasjonstiltaket), til dømes Sørvestlandsplanane, Austlandet 3-planen og i nokon grad Viken-planen.

For det andre nemner Lønning «konventikkelen» som kyrkjemodell («kirke nedenfra»). Ut frå denne modellen vil det vere mindre grupper av kyrkjemedlemmer som skil seg ut av di dei vil realisere den «verkelege» eller «sanne» kyrkja i motsetnad til dei lunkne og dei passive. Av di den nasjonale planen, *Gud gir – vi deler*, siktar mot å inkludere breidda av dei døypte, finn vi naturleg nok ikkje mange teikn på denne kyrkjemodellen i lokalplanane. Spor av ei kyrkje «nedanfrå» kan vi kanskje finne i dei planane som lister opp mange «kontinuerlege» aktivitetar til slutt, til dømes tilbod om

søndagsskule. Ein kan òg spørje om den store vekta på gudstenestedeltaking som ein finn i mange av planane i hele tatt har nokon samanheng med «kyrkje nedanfrå»-idelet.

For det tredje skriv Lønning om ein modell han kallar den «usynlege» kyrkja («kirke innenfra»). Enkelt sagt går denne modellen ut på at inga medlemsliste kan slå fast kven som er «Guds barn». Berre Gud veit kven som har ei levande tru. Lønning skriv at slike tankar står høgt i kurs i dei fleste kristne kyrkjene i dag og at dei har inspirert til økumenisk verksem. På den andre sida ymtar Lønning om at denne modellen kan føre til åndeleg elitisme der det er lite respekt for kyrkjeordninga og konfesjonelle grenser. Korkje i *Gud gir – vi deler* eller i lokalplanane finn vi spor av slik kristeleg eller kyrkjeleg elitisme. Men i nokre planar (t.d. Nordvestlandet 1-planen, Sørlandsplanen, Søraustlandsplanen, Austlandet 2-planen) er der små teikn på lokaløkumenikk.

Den fjerde kyrkjemodellen gjeld eit kyrkjeideal utan grenser, her er kyrkja så omfattande at ingen, i alle fall ingen døypte, i prinsippet fell utanfor. Lønning kaller modellen for «den uavgrensbare kirke» eller «kirke utenfra». Vi finn ein del formuleringar i planane som kan tolkast i retning av denne modellen. Til dømes blir det i eit par planar understreka at dei døypte barna er truande, fullverdige medlemmer av kyrkja (sjå målformuleringane og/eller andre uttrykk i planane frå Midt-Norge 2 og Sentralaustlandsplanen).

Vi har sett etter teikn på kyrkjesyn i det planane skriv om sakmenta. Det er ikkje mykje. Under tiltaka blir dåp og nattverd oftast nemnd aleine – som spor av katekisme- og læretradisjonen, eller med korte stikkord (Sørvestlandet 2-planen: «nattverden og syndenes forlatelse», «dåpen som den nye pakt mellom Gud og mennesker», jf. tiltaket MIDTi14). Her er likevel nokre formuleringar som syner eit klarare sakmentsyn, at i dei gir Gud si frelse. Viken-planen og særleg Midt-Noreg 2-planen seier klart at dåpen er ei frelsande handling, Austlandet 4 har «Sakamentene: Død og oppstandelse med Kristus» under «tro og tradisjon» for tiltaket «Allehelgen».

Eit søk etter første tiltaket der «nattverd» blir nemnd i planane kan gi signal om kyrkjesyn. Fire planar (Austlandet 2, Lien, Midt-Noreg 2 og Viken) nemner nattverd første gong i samband med dåpsgudsteneste og / eller gudsteneste knytt til tiltaket «Babysong». «Nattverd som det andre (og like naturlige) sakmentet» finst i Viken-planen under tiltaket «Dåpssamtale». I åtte av planane blir nattverd nemnd første gong anten i tiltak for 3-5-åringar (Familiegudsteneste, 4-årsbok: Vestlandet 2, Sørvestlandet 2, Sletta, Søraustlandet) eller for 6-9-åringar (Tårnagenthelg: Nord-Noreg; Nattverdkurs: Nordvestlandet 2, Vestlandet 1; 6-årsbok: Sentralaustlandsplanen, Sørvestlandet 1, Austlandet 1). Målet for tiltaket Nattverdkurs i Vestlandet 1-planen er «At barna bli trygge på kva nattverd er og at nattverd er for alle døypte som trur. Att fleire born går til nattverd.» I dette målet ser vi ei interessant blanding av formidlingspedagogikk og sosialiseringpedagogikk, ja òg danningspedagogikk. Det kognitive innhaldet er knytt til «det å tru», noko som kunne tyde på «kyrkje nedanfrå» (eller «sann kyrkje»). Likevel ligg det eit element av læring gjennom erfaring og deltaking i det å «bli trygg på», det at ein ønskjer at fleire barn skal være med på nattverd. Sørlandsplanen nemner ikkje nattverd i heile taket, men «sakment» blir først nemnd under tiltaket «Søndagsskole», deretter under konfirmasjonen. Planane frå Midt-Noreg 1, Nordvestlandet 1, Skogen, Austlandet 3 og Austlandet 4 nemner nattverd første gong for ungdommar, anten under konfirmasjonstiltaket eller seinare (16 år – Austlandet 4). Desse siste planane kan signalisere eit kyrkjesyn der dels «kyrkje nedanfrå», og dels «kyrkje ovanfrå» kling med. Stort sett (utanom Skogen-kyrkjelyden) dreier dette seg om kyrkjelydar i utkant-Noreg. Kan det tenkjast at vi her ser ein

kombinasjon av kognitivt læringssyn (formidlingspedagogikk) og den gamle tradisjonen om at først når ein var konfirmert viste ein alvoret i trua ved å gå til nattverd? Vi finn til dømes uttrykket «bruke nattverden» under konfirmasjonstiltaket i Viken-planen. Dei fleste planane signaliserer likevel eit anna kyrkjesyn: Når små barn under (familie)gudstenester blir inviterte til nattverd, tolkar vi dette som eit ideal om «kyrkje innanfrå», kanskje òg «kyrkje utanfrå». Vi legg merke til at der nattverd først blir nemnd for 6-9-åringar, er dette knytt til (nasjonale) «breidde»-tiltak som er utvikla i samband med trusopplæringsreforma. Vestlandet 1-planen og Nordvestlandet 2-planen bruker tiltaksnamnet Nattverdkurs, men i den siste planen kan vi sjå at det dreier seg om kurs i samband med utdeling av 6-årsbok under gudsteneste.

Dei fleste planane er vase på kyrkjesyn. Ser vi ikkje berre på måla, men på planane som ein heilskap, er «gudsteneste» i ulike ordkombinasjonar særdominerande. Alle dei døypte inviterast til kyrkjerommet for å oppleve samkjensla med Gud og kvarandre. Difor har planane i regelen ei indirekte understrekning av at dåp og opplæring går hand i hand. Dei ønskjer at «alle døypte» skal bli fortrulege med gudstenesta og kyrkjerommet. Dette er ikkje underleg når ein tenkjer på føringane om «breidd» frå *Gud gir – vi deler*. Nedafor kjem vi attende til andre sider som truleg kan seie noko meir om kyrkjeforståinga i planane.

Når det gjeld spennet mellom skapingsteologi og barneteologi på den eine sida, og på den andre sida bibelorientering, eventuelt dei ti boda, er her heller ikkje så mykje å bygge på. Spennet handlar om kjeldene til eit syn på verda, mennesket og verdiane. Begge planane frå Midt-Noreg, Vestlandet 2-planane og Austlandet 1- og 2-planene legg vekt på skapingsteologi. Motsett er Vestlandet 1 og Sørvestlandet 1 dei mest Bibel-orienterte planane. Dei ti boda som nemning er ikkje særleg synlege. Dei nemnes då helst saman med kjerneteksten frå 2 Mosebok 19 og 20, eller som eige stikkord under konfirmasjonen. Generelt er etikk og verdiar ikkje særleg klart framme i planane.

Endeleg har vi gjort nokre søk på gudsnevningar i planane. Omgrepene «den treeinge Gud» finst ei eller to gonger i planane om det er nytta i heile tatt. (Sørvestlandet 2-planen med sine 51 sider er eit unntak: «den treeinge Gud» er brukt 15 gonger) Så er her eit interessant skilje mellom dei planane som klart bruker «Gud» meir enn «Jesus». Dette er dei fleste planane, særleg dei frå Austlandet, Midt-Noreg og dels Vest-Noreg og Viken. Dei mest Jesus-orienterte planane er Nordvestlandet 1, Sørvestlandet 1 («Jesus som venn» for barna, og «Jesus disippel / medarbeider» for dei unge), Nordvestlandet 2 og Sletta («Jesus som venn» og « leve sammen med Jesus»). Då vi dreiv feltarbeid i case-kyrkjelyden Sletta, sa ein forelder som blei intervjuat han ikkje hadde tenkt at det å tale om Jesus i staden for Gud var noko særskilt. Når han tala om Jesus, meinte han Gud. Omrent det same sa kyrkjelæraren frå Sletta. Boka *Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring* (Repstad og Henriksen 2005) fortel generelt at dei sørlandske kristne (som elles i Noreg) legg vekt på Guds kjærleik. Vi trur nemninga «den treeinge Gud» har blitt for framand for plankskrivarane, for langt frå kvardagsspråket deira.

Går vi frå bruk av gudsnevningar til bruk av bibelske kjernetekster frå den nasjonale planen samanlikna med mengd og grad av utdjupa truslæreretema, kan truleg dette òg gi ein peikepinn om teologisk profil. Heile ti planer har høg grad av overlapping med nasjonalplanens liste over bibelske kjernetekster, frå nær 50 % til over 90 %. I nokon grad ser det ut til at planane med stort bibeltekst-orientering kjem frå «bibelbeltekultur». (Her inkluderer vi innlandsplanen Sørlandet som har overraskande mange bibeltekstar, noko som kan skuldast «truskap» mot *Gud gir – vi deler*. I intervjuat

med lokale trusopplæringsmedarbeidarar kan ein få eit inntrykk av at godkjenningsprosedyren har vore ulik når det gjeld nemning av bibelske kjernetekster i planane, her er nokre teikn på «strengast» handsaming i Bjørgvin og Agder og Telemark bispedømme.) Midt-Noreg-planane, ein Austlandsplan (utkant), to søraustlege planar og ein plan frå Nordvestlandet (utkant) er i ein mellomposisjon når det gjeld overlapping av bibelske kjernetekster. Dei minst bibeltekst-orienterte er dei to planane frå Nord-Noreg og eit par planer frå Austlandet.

Vi gjorde òg ei rask samanlikning av tilhøvet mellom bibelske kjernetekstar og truslæretema nemnd i boksane for «tru og tradisjon» under tiltaka. Her viste det seg at nokre planar hadde særsmale mange bibeltekstar medan det heller var sparsamt med truslæretema. Desse einsidig bibelorienterte planane representerte grovt rekna «Bibelbelte»-kyrkjelyder (Vestlandet 1-planen, Sletta-planen og Sørlandsplanen), men òg Sentralaustlandsplanen. Litt mindre einsidig bibelorientering fann vi i planane frå Nordvestlandet 1, Søraustlandet og Sørvestlandet 2. To av desse planane (Sørlandsplanen frå det indre av Agder og Telemark, og Søraustlandsplanen) kjem rett nok frå småstader i periferien av denne religiøse kulturen, og Sentralaustlandsplanen ligg definitivt utanfor. Ein hovudgrunn til bibelorienteringa i denne planen finn vi i planspråket som er nytta. Det syner klare spor av ein narrativ religionspedagogikk, dvs. trua på at meiningsa i kristendommen betre blir formidla gjennom forteljing enn gjennom systematisk truslære, og at danningspotensialet er større for den lærande når læraren legg til rette for eit møte med innhald og struktur i forteljinga. Dei planane som var fyldigast når det gjaldt truslæretema, låg omtrent på midten i nemning av bibelske kjernetekster. Vi tolkar dette som ein rimeleg balanse mellom bibelorientering og truslæresystematikk. Dette var planane frå Viken, Nordvestlandet 2, Vestlandet 2, Sørvestlandet 1, Lien og Austlandsplanane 1, 3 og 4. I fire planer (Midt-Noreg 1 og 2, Skogen og Austlandet 2) skorta det både på bibelske kjernetekster og truslæretema.

Held vi saman det som har kome fram om teologisk profil og tilhøve mellom bibelske kjernetekstar og truslæretema, kan vi konkludere med at dei fleste planane er enkle og balanserte når det gjeld meiningsinnhald, dei syner ein systematikk med røter i katekismedelane kombinert med ei bibelhistorisk og frelsingshistorisk line frå skapingsforteljingane til ei von om oppstode og overvinnin av dauden (Allehelgenssøndag / «Hallo venn»).

Endå eit par moment ved lokalplanane skal inkluderast i drøftinga av spørsmålet om teologisk profil, nemleg plannamna med visjonar. Vi meinte å finne ein tendens til at Vestlandsplanane hadde namn som ga fleire signal om kyrkje «nedanfrå» ann Austlandsplanane. Kvart namn er likevel interessant. Namnet til Nordvestlandet 2-planen, «Tru.no», er eit godt «affordans»-namn. Affordans-omgrepet (frå sosialesemitikken) fortel at plannamnet kort og økonomiserande har kombinert ulike uttrykksmåtar og fått fram ei spennande meiningsfylde (jf. det moderne og det «kyrkjenære»). «0-18 Saman om skatten» (Vestlandet 2-planen) er ein «brei», men ekspressiv visjon som gir assosiasjonar til ein bibelsk metafor (Matt 13, 44), og begge Sørvestlandsplanane, og planane frå Søraustlandet og Sentralaustlandet har visjonar som held fram både generelle verdiar (nærleik, det vanlege, samkjensle og tryggleik) og kristne verdiar (nærleik til kyrkja, kyrkja «midt i» kvardagen, Gud gir tryggleik med «si vernande hand» og trua og tenesta er retta mot Gud og medmenneska). Namnet «Byen, kirken og porten» (Midt-Noreg 2-planen) seier først kanskje ikkje så mykje, men grunnar ein litt, kan ein tolke fram alvoret frå den bibelske port-metaforen (Matt 7, 13) og sjå både bindingar og brott mellom «byen» og «kyrkja». Den mest tradisjonstrugne visjonen har Sørlandsplanen som

bruker eit sitat frå dåpsliturgien til namn. Visjonane er gode peikepinnar på det planane inneheld, og vi meiner her er meir som samlar enn som skil frå kvarandre.

Lokalplanane vi har undersøkt har ikkje eit direkte skilje mellom ei «synleg» kyrkje / ei aktiv kjernekirke og ei «usynleg» kyrkje som nyttar kyrkjetenestene ved dei store høgdepunkta i livet, snarare fin vi ei von om at dei døypte barna og dei unge med familiane sine skal bli «vande med» kyrkjerommet og gudstenesta slik at dei bruker det oftare. (Om dette ikkje skjer, vil kyrkjene etter kvart stå tomme, er truleg den underliggende bodskapen som fortel at samhald er naudsynt.) I nokre av planane kan vi likevel glimtvis sjå spenningar i kyrkjesyn, spenningar som kan minne om dei kjende regionale skiljelinene for tru og livssyn i Noreg (Botvar, Repstad og Aagedal 2010). Vi ser at det er mykje samanfall i dei planane som legg vekt på ei inkluderande kyrkje og/eller sterkt sakramenttru, skapingsteologi og bruk av «Gud» på den eine sida, og dei planane som legg vekt på «kyrkjenærleik», Bibel-orientering og Jesus-orientering. Likevel går dei teologiske signala litt på kryss og tvers, noko som kan tyde på at lokalplanane sin nærleik til *Gud gir – vi deler* har ein utjamnande verknad i høve til dei kjende regionale grensene for tru og livssyn, i alle fall «på papiret». At vi finn såpass mange interessante og spennande namn og visjonar som til dels går på tvers av regionale grenser, tolkar vi som eit teikn på fornying og vilje til breidd, utan at det spesifikt kristne forsvinn i det generelle.

Danningspedagogikk med dobbel bestemming

I innleiinga til kapitlet gjorde vi greie for dei pedagogiske hovudprinsippa vi hadde funne spor av i planane og kva vi ville bruke som nemningar på to hovudprinsipp vi har sett i plane: 1) Læring tufta på formidling og 2) to variantar av læring tufta sosialisering. Formidlingspedagogikk står for ein lærarorientert overføring av kognitivt innhald, enten det gjeld lære, bibelkunnskap, høgtider eller verdiar. Sosialiseringspedagogikk tyder at ein legg størst vekt på læring gjennom deltaking og erfaring. Her finn vi analytiske band til den store vekta som er lagt på gudsteneste og kyrkjerom både i den nasjonale planen og dei lokale planane. Tryggleik gjennom sosial erfaring, og identitetsdanning gjennom sanseleg gjenkjenning, er viktige parolar. I dette kan ein sjå ein implisitt planbasert konflikt i den nasjonale planen som har forplanta seg i dei lokale mellom formidlingsdidaktikk og ein sosialiseringspedagogikk.

Vi nemnde i innleiinga òg på at vi trur det læringssynet som best skildrar det eksplisitte og dei implisitte kunnskaps- og læringssyn i den nasjonale planen heller er ein danningspedagogikk, og vi har i gjennomgangen av dei lokale planane sett spor av denne same tankegangen. I denne delen skal kort drøfte dette synspunktet i lys av den presentere analysen ovanfor.

I danningspedagogikk er det nemleg ikkje nødvendig å sjå noko konflikt mellom formidling og allmenn sosialisering, monologiske eller dialogiske modellar. Dette er to bestemmingar som hører i hop (dobbelt bestemming). Danningspedagogikk dekkjer eit syn på læring som ser på det om eit meir aktivt møte mellom barna og dei unge og ulike kristne tradisjonselement der òg den sosiale samkjensla og den utforskande dialogen er til stades samstundes. I danningsomgrepet ligg både den dannande påverknaden frå tradisjonselementa, frå trusopplæringsmedarbeidarane og frå kyrkjelyden som heilskap, og den sjølvdannande utforskinga som er eit sentralt element i barneteologi og spiritualitetspedagogikk (Sagberg 2008, 2010). Danning tyder både å bli påverka av og sjølv påverke. Sjølvdanning er ein vesentleg del av danningsomgrepet. Ein danningsprosess krev ei formidling og kunnskap som blir skapt i ein sosial samanheng der han er naturleg. Ein

danningspedagogikk i dag må vere opptatt av sosiokulturelle tilhøva for læring. Desse to syna kan i alle fall ikkje vere motsetnader som gjensidig stengjer kvarandre ute.

I høgare grad enn den nasjonale planen syner dei fleste lokale planane «ei salig blanding» av dei pedagogiske prinsippa og utan at dei er kopla saman på noko vis. Rett nok finn vi tre-fire planar der formidlingspedagogikken nesten er einerådande. Klart leiande når det gjeld formidlingspedagogikk er Vestlandet 1-planen der vi finn «autoritative» kognitive formuleringar og dels òg «krav» om åtferdsteikn på suksess. Òg i Sørlandsplanen finn vi flest kognitive målformuleringar, dessutan gjeld det i noko mindre grad Midt-Noreg 1-planen og Sørvestlandet 2-planen. Desse tre overvekt av «mjukare» formidlingsformuleringar. Vestlandet 1-planen, Sørlandsplanen og Midt-Noreg 1-planen representerer utkantstrok med ein del grisgrendt busetting, Sørvestlandet 2-planen er laga i ein urban kyrkjelyd. Av desse fire er den siste planen den mest Bibel- og Jesus-orienterte.

I ein del fleire planar dominerer sosialiseringssprinsippet, dvs. læring gjennom deltaking og erfaring. Her finn vi for det første urbane planar (Austlandet 1 og Midt-Noreg 2), og dessutan eit par andre planar frå Austlandet der den eine representerer tettare busetting (Austlandet 2) enn den andre (Austlandet 4) og er meir prega av sosialiseringssprinsippet. Så finn vi planar som representerer ein glidande overgang der sosialiseringsspedagogikken klart er til stades, men der vi òg finn formidlingspedagogikk og danningspedagogikk. Dette gjeld Sentralaustlandsplanen, Skogen og Søraustlandet-planen. Søraustlandsplanen er den mest urbane av desse, medan Søraustlandsplanen er den minst urbane og den mest Bibel-orienterte.) Vi kan undre oss over om det er drag ved urbane kyrkjelydar som gjer at ein syner stor tru på læring berre gjennom deltaking og erfaring. Austlandet 3-planen er ein plan som har flest sosialiseringsprega målformuleringar, men òg ein del som er klart formidlingsprega. Det er truleg eit døme på at medan ein har latt seg inspirere av *Gud gir – vi deler*, har ein halde fast på ein del kognitive formuleringar frå eldre plantenking.

Vi meiner at dei to som har flest markerte målformuleringar tufta på ein pedagogikk med aktiv deltaking er Viken-planen og Vestlandet 2-planen. Kanskje kan dette ha samanheng med at desse planane òg i høg grad syner lokal tilpassing. Typisk for dei pedagogiske formuleringane er at dei nemner på særleg vis dei tradisjonslementa som plankskrivarane ynskjer at barna og dei unge skal møte og la seg utfordre av. Her kan byrgskap over lokale tradisjonslement spele inn.

Dei fleste planane (Nord-Noreg-planen, Nordvestlandet 1 og 2, Sørvestlandet 1, Sletta og Lien) bruker likevel målformuleringar som dekkjer både formidling, sosialisering og danning. Måla for kvart tiltak har i regelen form av strek-punkt, frå eit eller et par og opp til fem-seks slike. Særleg når det er mange strek-punkt i ein målboks finn vi at ei blanding av pedagogiske prinsipp ligg til grunn. I nokre av planane med ulike pedagogiske prinsipp side om side, verkar det som om utgangspunktet har vore ein lærardominert formidlingspedagogikk (måla for konfirmasjonstida er støtt teikn på dette), og så, når ein har jobba med nye tiltak, har ein ført inn deltaking og erfaring som læringsprinsipp (jf. Austlandet 3). Samstundes er kognitivt orientert læring populært for dei store barna (6-12-åringane), noko som er understreka i *Gud gir – vi deler*.

I fleire samanhengar er det òg poengtert at den nasjonale planen er lagt opp med eit sosiokulturelt læringssyn. Vi peika i innleiinga på at dette ikkje er ein einskapleg pedagogikk, men ei samlenemning som dekkjer fleire ulike nyansar i kunnskaps- og læringssyn. Sosiale og kulturelle tilhøve er viktige for å skjøne kva som skjer i organiserte og uorganiserte læringsprosessar, og ein kan i noko mon byggje prinsipp for læring på dette. Det er fleire uttrykk i den nasjonale planen som peikar i den retninga.

Planen er ikkje spesifikk i si utgreiing om læringssyn, så dette må ein teksternt leie ut av kapittel 1 om livslang læring og elles indirekte ved å sjå på kva for førestellingar om læring som finst implisitt. I rapporten frå reformarbeidet var sosiokulturelt læringssynt nemnt særleg. Rapporten seier at «det sosiokulturelle læringsbegrepet vinner med dette plass i menighetene» (Kirkerådet 2008, Helga Byfuglien i forordet). I vektlegginga av sosiale og kulturelle tilhøve ligg det altså ei skildring av eit faktisk forhold som seier at læring alltid er sosial, lokal og historisk kontekstuell. Det ligg òg eit program i det som seier noko om korleis ein skal styrke læring ved å aktivt å trekke sosiale og kulturelle kontekstar inn i læringsarbeidet. Alt menneskeleg bruk og verksemd er kulturell, men ikkje alt er sosialt. Ved å trekke inn sosiale sider i læringssynet, peikar ein samstundes på at ein lærer av kvarandre i fellesskap, utan å seie at ein ikkje kan lære noko heilt åleine.

Dette fell saman med eit sosialkonstruktivt perspektiv på utvikling av kunnskap, av di læring her blir forankra i konkrete samspelssituasjonar, der meininger og erfaringar blir sett mot kvarandre, noko som gir grunnlag for auka innsikt og forståing hos kvar einskild (jf. Dysthe 2001). Argyris og Schön (1978:18) kallar dette «double-loop» læring der dei viser til at ny innsikt og forståing er noko som oppstår i spenningsfeltet mellom ulike oppfatningar og meininger. Ulike synspunkt utfordrar og påverkar kvarandre, dei eksisterer ikkje berre side om side. For å få til endringar eller vurdere gamle praksisar, kan vi halde saman erfaringar og førestellingar og stille spørsmål både ved verdisynet og dei premissa som ligg til grunn for etablerte haldningar og handlingar. Det å bryne seg på synspunkt andre har, blir sett på som ei kjelde til nytenking. Vanlege konsekvensar av eit sosiokulturelt læringssyn er at ein skal lære mest mogeleg i fellesskap, gjennom gruppearbeid og prosjekt der problemstillinga er styrt av barn og unge. Det er peika på at den nasjonale planen legg opp til at undervisning skal gå begge vegar, både nedanfrå og ovanfrå (Lerheim 2007). I planane er det vald metodar som ein kan seie er sakssvarande for dei måla ein har sett seg, dei skal vere livsnære og deltarstyrt.

Men det er altså fleire uttrykk både i den nasjonale planen og i nokre av dei lokale som peikar i retning av at det grunnleggjande synet på læring eigentleg er *danningsbasert*. Ordet danning og allmenndanning er brukt fleire gonger i den nasjonale planen, tydelegast på s. 5: «Trusopplæring er ein danningsprosess der oppseding, undervisning, kultur- og tradisjonsformidling og kristen tru i praksis spelar saman». Sjølv om dette ikkje blir ført vidare i dei lokale planane, så er det òg her fleire trekk som viser til eit grunnleggjande danningsgrep. Ein definert kanon av tekstar er òg eit kjenneteikn ved danningstenking (grunnpensum eller essensiell kunnskap alle lyt kjenne til). Danningspedagogar vil peike på at det er eit grunnleggjande paradoks involvert i all læring som bygger på det faktumet at mennesket er mogleg å forme i ein prosess der ein på ein grunnleggjande måte må forme seg sjølv, som den tyske pedagogen Dietrich Benner formulerer det (Benner 2008, 2010). Paradokset ligg i at ein lyt hjelpe andre for at dei skal bli sjølvstendige at dei ikkje treng hjelp, og det ligg implisitt ein motsetnad mellom prinsippa for metoden eller arbeidsmåtane og prinsippet for målet med metoden.

I eit slik syn vil barnet bli sett på som ein sjølvstendig og fullverdig kristen, samstundes som det er på veg og treng stø. I ein kyrkjeleg prosess vil ein kunne seie at barn og unge er fullverdige medlemer og samstundes underlagt opplæring. Det blir ikkje mykje samtale med barn om ein ikkje gir dei eit språk og eit innhald i språket. Når ideen om *double loop* og barn som truande subjekt (i *Gud gir – vi deler* er det teologisk grunngitt på s. 28, i det kristne menneskesynet) møter ein faktisk læringssituasjon, treng vi ei konkret tolking av prinsippet i ei handling sett i verk av ein lærar o.l. Det er ikkje meiningsa

at berre den eine skal snakke og handle, med læraren har eit ansvar for å setje arbeidet i gang. Dette høver med tittelen på læreplanen: *Gud gir – vi deler*. For det første vitnar det om ei tru på at noko kjem frå Gud, for det andre at det kan delast (fellesskap) og for det tredje at det skal gå føre seg ei opplæring. Primært er det barn og unge som skal lære og blir danna. Læraren vil òg lære og blir danna, men det er trass alt på ein annan måte.

I ei danningsteoretisk ramme vil ein seie at ein i undervisningssituasjonar set i gang prosessar utan å vite heilt kvar dei fører oss hen og utan at ein heilt veit kva resultatet vil bli i høve til teoretiske (kognitive), aksiotiske (etiske) og praktiske haldningar og dygder. Målformuleringar med kompetanse mål i ein situasjon med slike mål blir umogleg å måle nøyaktig og kvantitativt. Kjernetekstar eller ein kanon er viktig å ha slik at ein kan sikre seg at alle møter essensielle sider ved kulturen slik han er ført vidare frå tidlegare generasjonar, nett slik desse planane vi har undersøkt legg opp til. Ein må møte denne tradisjonen og spørsmål og svar frå tidlegare generasjonar i kritisk refleksjon, men ein må møte det. På den måten går formale (måten: t.d. å lære å lære) og materiale (innhaldet) danningsprinsipp saman. For å få til eit møte, må ein møte barnet med noko. Dette legg den nasjonale planen opp og dei lokale følgjer opp, særleg i aspekt 2 Tru og tradisjon i kyrkja.

Livslang læring er òg eit viktig aspekt i danningstenking. I refleksjonar eller teoriar om danning eller forming lyt ein kombinere to ting: for det første møtet med noko utanfor seg sjølv (alt som møter oss objektivt: påstandskunnskap og erfaringar frå andre, felles målsettingar, kulturtradisjonar, læresetningar, tidlegare tolkingar, kunstuttrykk, symbolikk, arkitektur, tekstar o.l. med ein ibuande mediert logikk) ut frå tanken om at mennesket er formeleg, og for det andre at kunnskap alltid er noko subjektivt (ein må forme seg sjølv). Men ingen læringsteori kan operere utan eit intersubjektivt nivå, både at det alltid oppstår noko nytt i eit sosialt møte (det nye kan òg vere forsterking av tidlegare kunnskap og mønster av handlingar), og at det i opplæringsforhold aldri vil vere eit heilt ut symmetrisk maktmøte. Å seie at alle er deltakarar på same line i undervisning er lite saksvarande. Samstundes vil ein òg seie at det intersubjektive er ein føresetnad både for møtet med det objektive og den subjektive prosessen og ein lyt skilje mellom det individuelle og det kollektive planet i analysen. Det er t.d. lagt vekt på at opplæring både skal styrke identitet som er eit mål i seg sjølv, samstundes som det er nødvendig for å kunne føre ein dialog med andre (Johnsen i føreordet s. 3 i den sentrale planen, Kyrkjerådet 2010). Det er ikkje vanskeleg å sjå at kvar og ein av oss er med i overordna kulturelt baserte mønster som vi ofte ikkje sjølve er klar over.

Den nasjonale planen er blitt karakterisert som instrumentalistisk og livsstilsbasert (Holmquist 2012). Men det er ikkje slik at vurdering av ulike midlar for å nå eit mål eller at all mål-middelenking er instrumentalistisk. Ein lyt skilje mellom middel for å nå eit mål (ikkje til å unngå i organisert undervisning) og det at middelet blir mål (t.d. pugging). Vi vil heller tolke planen danningspedagogisk enn instrumentalistisk. Etter vår mening treng vi eit kunnskaps- og læringssyn der det er plass for både formidling, miljølæring eller sosialisering og aktive deltakarar i denne prosessen.

I alle læringsprosessar vil det vere ein innebygd dialektikk mellom subjekt, objekt og intersubjektivitet (relasjonar), mellom det gitte, det objektivt-tradisjonelle og det som blir til i situasjonen og det som er viktig for den einskilde. Faktakunnskap og objektiverte uttrykk for meinings, er i så måte viktig (tru og tradisjon i kyrkja). Engelsen (1998:129-130) forsvarer pedagogen Stenhouse sitt poeng om at skulen (eller i vårt tilfelle: kyrkja) skal formidle kulturarven levande, som ein prosessmodell, ikkje som ferdig kunnskap eller systematisk kunnskap berre, men som råstoff til

vidare tenking og utvikling av ny kunnskap. Samstundes som tru og tradisjon blir formidla i kyrkja, er det mogeleg med ei personleg aktivering av dette gitte utan at dette treng ha same form og innhald som det eksisterande. Ein teoretisk bakgrunn for samanhengen mellom det subjektive, det objektive og det intersubjektive nivået finn ein innanfor fenomenologiske basert kunnskapssosiologi (jf. Berger og Luckmann 1966 og jf. H. Knoblauch, 2005).

Det er dette som ligg i all danningstenking: vi må møte noko anna for at det skal skje noko. Kyrkja si undervisning kan i prinsippet møte den fleirkulturelle utfordringa med ei mykje tydelegare retning i si orientering enn det den offentlege skulen kan. Kyrkja kan stå for ei orientering med i alle fall ei kompassretning i ord og handling. Skulen kan òg gi ordnande kunnskap, men i kyrkja kan ein i tillegg møte forslag om retning. Kyrkjelærarane kan tilby barn og unge modellar og barna vil oppleve modellen i funksjon så å seie, *mutatis mutandi* for andre religionar og livssyn som driv meir intern opplæring.

Nokre planar er særers realistiske når dei peikar på at ein må starte frå eit nullpunkt dei fleste stader (jf. Viken særleg). Korleis ein kan tenkje på den måten som blir kalla pedagogisk, dvs. med syn for kvar barnet er og kva det kan kome i møte med andre. Det er i dag kanskje lite religiøse erfaringar (eksistensielt eller institusjonelt) barn har med seg og som ein kan byggje på. Då må undervisninga byggje vidare på andre typar erfaringar som barn og unge ber med seg frå kvardagen i ein for det meste sekulær allmennkultur. Ein lyt i det vidare arbeidet difor sjå nærmere på samanhengen mellom lokale føresetnader i kyrkjelyden og haldningar, førestellingar og handlingsmønster hos barn og unge.

4.5 OPPSUMMERING OG KONKLUSJONAR AV DOKUMENTANALYSEN

I denne delen av rapporten har vi analysert den nasjonale planen *Gud gir – vi deler* (Kyrkjerådet 2010) og studert eit utval av lokale planar frå kyrkjelydane. Utvalet av lokale planar og prinsippa for dette er det gjort greie for i byrjinga av denne rapporten. Det vi har gjort, er ei tilnærma rein dokumentanalyse. Vi har sett på kvar plan for seg og vi har samanlikna planar og sett på like og ulike trekk, og vi har samanlikna det nasjonale plandokumentet med dei lokale plandokumenta. Til ein viss grad har vi trekt inn materiale og informasjon frå andre kjelder samla inn i samband med heile evaluatingsprosjektet. I analysen har vi unngått indirekte slutningar om kva som faktisk ligg til grunn for ulike trekk. Det ville vere eit arbeid som ligg langt utanfor det som har vore mogleg innanfor denne evalueringa. Nokre gonger prøver vi å seie litt om kva førestellingar nokre formuleringar botnar i og kva for praksis dei reflekterer. I tillegg har vi ut frå nokre vanlege læreplanteoretiske grep peika på viktige kjenneteikn på den nasjonale og dei lokale planane for å setje innhaldet i planane i eit relief til hjelp i det vidare planarbeidet. Analysen er gjort med auge både for teologiske og pedagogiske profilar i tekstane. I studiet har vi særleg sett på målformuleringar, planar for konkrete tiltak og korleis lærearbeidet er sett inn i kyrkjelyden sitt arbeid elles, samt på det som skal vere sjølv innhaldet i opplæringa slik den nasjonale planen legg det fram.

Det var fire hovudspørsmål vi sette oss føre å svare på i utgangspunktet: 1. vitnar dei lokale planane som plandokument om at det er skjedd ei fornying av trusopplæringa i Den norske kyrkja, 2. vitnar dei om ei opplæring som er systematisk og samanhengande, 3. vitnar dei om ei heilskapleg trusopplæringa slik planane presenterer det, og 4. til sist om dei vitnar om ei trusopplæring som er sikta inn mot alle døypte, altså om ein har tatt vare på breiddeperspektivet? Gjennomgangen viser at

vi ikkje kan gi eintydige svar på desse spørsmåla. Nokre kyrkjelydar ligg klart i ei lei med planane sine som gjer at dei verkar å ha fornva seg, og dei skriv om opplæringa slik at ho står fram som både systematisk og samanhengande og som siktar mot å nå alle døypte. Andre når berre fram til nokre punkt i planane, og i større eller mindre grad. Skilnadene mellom kyrkjelydane er openberre.

For i det heile å kunne skjøne korleis dei lokale planane er blitt som dei er blitt, lyt ein innanfor denne dokumentanalysen som er gjennomført i dette kapittelet sjå dei i lys av dei føringane som ligg i den nasjonale planen. Planen er ein rammeplan som berre i noko mon gjev føringar for planarbeidet. Det er ein krevjande sjanger for dei som skal ta han i bruk, og særleg om ein ikkje er vand med å tenkje systematisk om opplæring slik dette opplegget krev. Det kom tidleg reaksjonar på at kyrkjelydane trond meir hjelp til planarbeidet. I sjølve plandokumentet har dei fått hjelp i to modellplanar, og dei har fått skjema dei skulle fylle ut elektronisk, noko som òg fører dei inn i ein bestemt tankegang. I dette ser vi tydelege trekk av det ein kan kalle ein reformplan, ein plan som er eit ledd i eit større arbeid for å styre ein stor organisasjon som Den norske kyrkja i ei bestemt retning i ein situasjon der utgangspunkta rundt i kring er ulike med omsyn til tradisjonar, ressursar og kompetanse (formelt og reelt). Utfordringa for Kyrkjerådet, og til sist Kyrkjemøtet, som vedtok den nasjonale planen var å berre styre i ein viss grad, for det blei viktig at reforma òg i denne gjennomføringsfasen skjedde nedanfrå og ikkje ovanfrå. Trass i dei nasjonale føringane er det dei lokale prosessane som ein frå sentralt hald lyt utfordre om ein skal gjennomføre ei reform som dette. Som nasjonalt plandokument meiner vi at *Gud gir – vi deler* stort sett greier å balansere desse elementa på ein tilfredsstillande måte. Slik sett er den nasjonale planen ein god føresetnad for å få til fornying.

Vi stiller nokre spørsmål ved dei to planmodellane som vi trur kanskje har styrt dei lokale planane vi har undersøkt i litt for stor grad. På kort sikt er slike modellar viktige for å få gjennomført ein planprosess i ei reform, men på lang sikt kan modellar ta bort noko av det initiativet som må til lokalt for at det skal skje fornying der det verkeleg gjeld, i dei lokale kyrkjelydane og arbeidet med og saman med barn og unge.

I gjennomgangen av kvar av dei utvalde 20 planane har vi òg trekt fram nokre viktige punkt som kan få konsekvensar for det vidare arbeidet. Vi har sett på samanhengen mellom namna på dei lokale planane, målformuleringer og innhaldet meir generelt elles. Nokre planar har namn med klare visjonar (som «Høy himmel og lav terskel») og andre har prosaiske namn (som «Plan for trosopplæring i [namnet]»). Som regel er det samsvar mellom visjon, mål og innhald, men ikkje alltid. Dei visjonære namna peikar som regel på ein bestemt teologisk profil, t.d. det klart folkekirkjelege i eit namn som «Kirka – en plass å ‘høre heme’»). Det er elles ikkje mykje i dei lokale planane som signaliserer klare teologiske eller ekklesiologiske profilar. Det er liten skilnad i planane i kva for ord som blir brukte om guddomen og kor ofte (som «Jesus» eller «Gud»). Det er ein del skilnader i korleis ein utdjupar dei tradisjonelle innhaldselementa frå katekismen (dei ti boda, trusartiklane, Fadervår og dåpen og nattverden). Det er òg ein skilnad i kor stor grad dei tar i bruk bibeltekstar og lista i den nasjonale planen med kjernetekstar. Vi peikar vidare i gjennomgangen av dei lokale planane på ein skilnad i kven planane vender seg til som lesar, og korleis ein tenkjer seg at barn og unge skal vere med eit lærande fellesskap. Tre av Austlandsplanane og Midt-Noreg 2-planen har til dømes ein dominande passiv sosialiseringspedagogikk. Eit par planar er klart aktiviserande retta, og resten er prega av formidlingspedagogikk. Planane har særstak ulik lengd, noko som sjølv sagt fortel ein god del om at kyrkjelydane har lagt ulik vekt på dette arbeidet. Nokre planar har relativt stort sprik i talet på planlagde og gjennomførte timar, og har mykje arbeid att for å setje planen ut i praksis, om vi skal tru

deira eigne tal. Ut frå det innsynet vi har fått i dei lokale plandokumenta, meiner vi at det er for mange som ikkje har tatt planarbeidet alvorleg nok i høve til den prosessen den nasjonale planen legg opp til og som situasjonen nok krev.

I analysen ovanfor har vi til slutt gått litt nøyare inn på nokre av desse observasjonane frå kvar av dei lokale planane, og vi drøfta nokre andre gjennomgåande tema. Det er store skilnader mellom planane når det gjeld lokal tilpassing og breidddeperspektivet. Både den nasjonale planen og dei lokale skiftar mellom adressat i målformuleringar og innhaldsskildringar. Nokre gonger vender ein seg til kyrkjelærarane om det dei skal gjere, organisere og ta opp i opplæringa, andre gonger kjem det målformuleringar som gjeld barn og unge. Planane er altså meir undervisningsplanar enn læreplanar, utan at det nødvendigvis ligg noko kritikk i dette. I det vidare arbeidet nasjonalt bør ein likevel sjå om ein kan vidareutvikle arbeidet med moglege læringsmål for barn og unge, og ein bør sjå meir på korleis nokre kyrkjelydar brukar tiltak med lita breidd som del av planarbeidet i reforma.

Når det gjeld dei grunnleggjande innhaldsaspekta (1. livstolking og livesmeistring, 2. tru og tradisjon i kyrkja og 3. kristen tru i praksis) meiner vi at den nasjonale planen legg opp til ein god relasjonstenking mellom aspekta (i ein sentral relasjonsmodell). Gjennom aspekt-tenkinga eller det teoretiske grepene som aspekt fører med seg, får planen som plan på ein fin måte takla den samanhengen det alltid må vere og dei dilemma som alltid oppstår i konkret undervisning mellom innhald, mål og middel. Aspekt-tenkinga eignar seg av di ein får set ord på samansette eller komplekse forhold.

Det elektroniske skjemaet får delvis og berre implisitt fram korleis kyrkjelydane tenkjer om samanhengen mellom aspekta. Ikkje mange av dei planane vi har sett, kan seiast å vere særleg gjennomtenkte her, så ein kunne kanskje ha utfordra kyrkjelydane i neste omgang på ei nøyare presiseringa av korleis dei ulike aspekta skal spelast mot kvarandre lokalt i ulike prosessar. Dette kan ein t.d. arbeide med på stabsmøter, stiftsdagar o.l., det treng ikkje vere ein del av sjølve planteksten. Eit anna punkt ein bør arbeide vidare med er dei såkalla utfordrande tema (tvil og tru, vitskap, sex og seksualitet o.l.). Dei kyrkjhistoriske tema glimrar med sitt fråvær. Det ligg eit større fornyingspotensiale i innhaldssida av planen som ein relasjon mellom tre aspekt, og særleg i aspektet Livstolking og livesmeistring (jf. Sagberg 2010), og vi konstaterer at dette er dårleg utnytta i dei lokale planane. I og med at dei to andre aspekta er meir konkrete, kan ein nesten få inntrykk av at mange har gått attende til ei meir «skulelæring» med vekt på kognitive dugleikar. Men når det gjeld arbeidsmåtar generelt, er dei sær variert skildra i planane. Faren her er at gjennomføringa av aktivitetane blir eit mål i seg sjølv.

Når det gjeld dei såkalla dimensjonane, meiner vi det er klart at litt for mange av dei planane vi har sett på ikkje greier å handsame dei som dimensjonar i høve til opplæringa, men berre som noko ein meir eller mindre greier å sjå kan trekkjast inn i henne, og det heilskaplege ved opplæringa vil då kunne bli lidande. Dimensjonane er verksemder som dei fleste kyrkjelydane har på plass, alle som ein. Vi strekar under her at vi berre seier noko om i kor stor grad kyrkjelydane greier å målbere kva dei tenkjer om desse verksemndene som dimensjonar i opplæringa, ikkje om korleis dette fungerer i praksis. Dette kan jo fungere godt utan at det kjem fram i plandokumenta. Men ut frå planane vi har sett på, ser det ut til at dette er eit felt som kan gjerast meir systematisk.

Medverknad frå heimen og familien og frå barn og unge i planlegging, gjennomføring og evaluering er ikkje mykje lagt vekt på, og dette stirr mot dei grunnleggjande pedagogiske ideane slik dei kjem

fram i den nasjonale planen om deltaking som føresetnad for gode læringsresultat. Under dimensjonar nemner dei fleste eit punkt eller to berre. Vi tolkar det slik at mange er i villreie om kva dei skal trekke fram under dimensjonar, t.d. under frivillig medarbeidarskap. Mange ser ut til å ha hatt problem med dei nye faktorane i denne tenkinga: dimensjonane som del av opplæringa, aspektet livstolking og livsmeistring og særleg dei utfordrande tema. Det kan verke som om ein ikkje heilt veit kva «systematisk» tyder i ein lokal samanheng, korleis ein skal utforme dette lokalt med dei ressursane dei har, og med dei lokale forholda elles, korleis ein skal tenke gjennom tilhøvet mellom teologiske tankar og idear, med mål og middel,

I analysen har vi til slutt gått litt nærmare inn på eit par teologiske eller theologisk-pedagogiske trekk ved planane. Vi peikar på ein viss fare ved å bruke teologiske formuleringar der ein bør bruke pedagogiske, vi kallar dette fenomenet for theologisk-pedagogisk idealisme. Å seie t.d. er gudstenesta er den viktigaste lærestaden i kyrkjelyden er theologisk sakssvarande, men pedagogisk er det jo berre ei målsetting som i neste omgang nok vil krevje større omleggingar dei fleste stader. Planane vi har undersøkt har òg nokre ulike theologiske profilar. Det er mogleg å sjå dei same spora i desse planane som andre undersøkingar har peika på om regionale religionssærdrag.

Til slutt i kapittelet har vi gått nærmare inn på den sentrale pedagogiske diskusjonen om lærings- og kunnskapssyn i planane. Det finst mange teoriar om læreprosessar og læreplanar i dag. Dei omgrepa og tilsvarande perspektiv som vi finn i dei lokale planane vi har undersøkt kan delast inn i to hovudtypar:

1. *formidlingspedagogikk*: opplæring som er tufta på monolog formidling eller undervisning i trong meinings. I dette ligg det tru på tradisjonell undervisning med stort sett passiv deltaking og reproduksjon av kunnskap.
2. *sosialiseringspedagogikk*: denne kjem i to variantar – som meir eller mindre passiv eller aktiv deltaking, i den aktive varianten som dialog med ekte samtale der barn og unge er deltagarar i samtalen med lærarane og der dei oppdagar nye sider ved kunnskapen.

Vi har ikkje gått inn i reint teoretiske diskusjonar om ulike modellar og syn på kunnskap og læring, men har peika på at det verkar mest sakssvarande å tolke den nasjonale planen og dei lokale som utslag av ein *de facto danningspedagogikk*. I dannningsteoretisk perspektiv er formidling og aktiv og passiv sosialisering dels ei skildring av det som går føre seg i alle opplæringssituasjonar og dels eit program som peikar på at alt dette høyrer med. Innanfor ein danningspedagogikk vil vi alltid måtte vere opptatt av sosial og kulturell kontekst, dra vekslar på relevante sosiokulturelle forhold og byggje ein pedagogikk på det. Den nasjonale planen og nokre av dei lokale nemner danning som eit aktuelt mål. Nokre planar greier fint å kombinere ulike pedagogiske tilnærmingar slik det høver inn i ein danningspedagogikk, andre er mindre vellukka i så måte. I det vidare arbeidet med planane vil vi difor føreslå at ein utvidar diskusjonane om kva som trengst i opplæringa med desse dannningsteoretiske grepene.

5 KONKLUSJON

Denne rapporten er ein del av eit oppdrag KIFO har fått med evalueringsforsking om Trusopplæringsreforma i Den norske kyrkja. Reforma er delt i ulike fasar, og i denne rapporten er det gjennomføringsfasen som er tema. I løpet av gjennomføringsfasen skal ei systematisk og heilskapleg trusopplæring for alle døypte i alderen 0 – 18 år innførast i alle kyrkjelydane i Den norske kyrkja. Gjennom ei prostivis opptrapping får kyrkjelydane tildelt midlar som i statsbudsjettet blir settet av til trusopplæringsreforma. Det sentrale elementet i denne fasen er utarbeidninga av lokale planar for trusopplæring i alle kyrkjelydar. Denne rapporten har undersøkt dette arbeidet med lokale planar, både det som har med innhaldet å gjere, og det som har med det organisatoriske og det metodiske å gjere. Kva kjenneteiknar innhaldet i planane, korleis har arbeidet med dei vore organisert og korleis har kyrkjelydane arbeidd med dei?

Eit grunnleggjande utgangspunkt for arbeidet i kyrkjelydane med lokale planar er den nasjonale Plan for trusopplæring *Gud gir – vi deler*. Dette er ein rammeplan som set visse ytre grenser for opplæringa, men som elles ikkje vil styre i detalj, men snarare vere ein ressurs og ein reiskap til utvikling av ei trusopplæring med lokal eigenart. Ein slik rammeplan er krevjande for den som skal ta han i bruk. Han skal inspirere og stimulere lokalkyrkjelydane til eiga utforming av trusopplæringa, men set òg nokre minimumskrav som opplæringa må innfri. Samstundes er den nasjonale planen òg ein reformplan, som vil styre og gi retning og motivasjon til utvikling og endring av ei sentral side ved Den norske kyrkja si verksemrd. Dei tilsette seier at denne nasjonale planen har hatt ein slik inspirerande funksjon for den lokale planutviklinga. I alle fall gir dei uttrykk for at denne planen er den ressursen dei har hatt mest nytte av i arbeidet sitt med å utvikle lokale planer.

Gjennom ein inngående innhaldsbasert analyse av 20 utvalde lokale planar, vald ut for å dekkje alle bispedømma og i tillegg ulike demografiske og kyrkjesosiologiske variablar, har vi undersøkt korleis kyrkjelydane har arbeidd med å fornye trusopplæringa; om og korleis planane skildrar ei systematisk og samanhengande trusopplæring; i kva grad dei legg opp til ei heilskapleg trusopplæring; i kva grad dei skildrar eit tilbod om trusopplæring for alle døypte 0 – 18 år. Som ledd i dette har vi mellom anna undersøkt teologisk og pedagogisk profil, lokal tilpassing, adressat og plantype, korleis kyrkjelydane kjem til rette med det som i den nasjonale planen blir skildra som dei tre aspekta i trusopplæringa og korleis dei trekkjer inn ulike dimensjonar ved verksemda i kyrkjelyden som dimensjonar nettopp i trusopplæringa.

Avhengig av om slike planar først og fremst vender seg til lærarar og skildrar det desse skal gjere, eller til barn og unge med skildringar av kva ein ventar at desse skal tilegne seg og eventuelt endre seg, kan vi definere planar som primært undervisningsplanar eller primært læreplanar. Her er inntrykket at sjølv om begge synsvinklane er med både i den nasjonale og i dei lokale planane, så ligg hovudvekta – spesielt i dei lokale planane, på undervisningsplansida. Det blir nokre fleire læringsmål i samband med planar for arbeidet med ungdom. Men planane skildrar for det meste kva ein ventar at lærarane og undervisarar i kyrkjelydane skal gjere og ta opp i trusopplæringa. Det er ikkje sikkert at dette treng å vere eit problem. Likevel kan resultatet av læringsarbeidet bli styrkt ved at ein formulerer læringsmål og målsettingar for det barn og unge skal sitje att med, det dei skal ha tileigna seg og fått tatt del i gjennom aktivitetane.

Kva finn vi overordna sett når det gjeld teologisk og pedagogisk profil? I samband med teologisk profil er det vanskeleg å få auge på tydelege særtrekk som enten sameinar eller klart skil planane. Dette fråveret av tydeleg teologisk profil er den overordna tendensen. Den kanskje mest iaugefallande skilnaden har å gjere med bruken av bibeltekstar og forholdet til den nasjonale planen i lista med kjernetekstar. Nokre overlappar i stor grad med den nasjonale planen når det gjeld bibeltekstar, medan andre har mykje mindre overlapping og har inkludert mindre enn 20 av dei 50 kjernetekstane som *Gud gir – vi deler* har lista opp. Det er ein viss tendens til størst overlapping, og til dels òg flest bibeltekstar, i det ein i Noreg gjerne har omtalt som bibelbeltet, nemleg kystområda i Sør- og Vest-Noreg. Det er få spor av det velkjente skiljet mellom det å forstå kyrkja som ei open og mindre avgrensa eining, først og fremst knytt til dei viktige merkedagane i livet, og kyrkja som ein tydeleg fellesskap av ein aktiv kjerne. I enkelte planar finn vi rett nok spor av velkjende regionale skiljelinjer i norsk kyrkje- og kristenliv, med eit samanfall i planar som legg vekt på ei inkluderande kyrkje, sakramenttru, skapingsteologi og bruken av nemninga «Gud», og planar som på den andre sida legg vekt på ein nær fellesskap i kyrkja, bibelorientering og ein forkjærleik for å nytte nemninga «Jesus». «Den treeinige Gud» kjem i det heile tatt interessant nok elles berre føre nokre få gonger. Men hovudtendensen er altså at dei teologiske signalene går litt på kryss og tvers, utan noko særslig gjennomført profil i dei enkelte planane, og utan å følgje nokon av dei kjende skiljelinene. Det kan skuldast at den nasjonale planen har ein likedannande verknad som tonar ned teologiske skilnader og/eller at det teologiske medvitet ikkje er så sterkt utvikla i planane. Det siste kunne i så fall henge saman med at teologisk kompetanse er mindre representert blant dei stillingane som primært arbeider med planane, og i den grad det er inne, først og fremst er inne i form av prestar som ikkje har stillingsdelar finansiert frå trusopplæringsreforma.

Kva med overordna pedagogisk profil? Vi finn i liten grad eksplisitt pedagogisk refleksjon eller medvit om pedagogisk tilnærming i dei lokale planane. Pedagogisk profil må difor bli indirekte analysert, gjennom det som elles blir skrive i planane om visjonar og mål, grunnlag og særpreg, og gjennom måten aspekta i trusopplæringa og dimensjonane er bygd inn i tiltaka. Då viser det seg at det er to prinsipielle tendensar som går att i planane: eit formidlingspedagogisk prinsipp med vekt på tradisjonell undervisning med lærarorientert overføring av kunnskap primært forstått som kognitivt innhald, og eit sosialiseringspedagogisk med vekt på deltaking – anten passiv eller meir aktiv – og erfaring, til dømes gjennom gudsteneste eller aktivitetar i kyrkjerommet. I dei lokale planane er begge disse perspektiva til stades, stort sett i ei lite reflektert blanding, men i nokre planar i meir reindyrka form. Det er ein liten tendens til at planar i kyrkjelydar i meir urbane strok har sterkare vekt på sosialiseringspedagogisk tenking enn planar frå kyrkjelydar i mindre urbaniserte område og spreidde strok, der den tradisjonelle formidlingspedagogikken står sterkare. I den nasjonale planen, men òg i nokre lokale planer, er det derimot det vi kunne kalle ei danningspedagogisk tilnærming som ser ut til å dominere, meir implisitt enn eksplisitt. Danning er nemnd i den nasjonale planen og nokre lokale, men danningspedagogisk tenking er ei tenking kring ein dobbelprosess som ikkje kjem så godt fram i desse planane. Danningspedagogikk ville omfatte både ytre påverknad frå kristne tradisjonselement, til dømes gjennom tekstar og kunst eller lærarens formidling, og sjølvdanning gjennom utforskande dialog med desse ytre elementa på same tid. Det omfattar med andre ord ein dobbel og samtidig prosess, med både ytre og indre prosessar. Indre prosessar kjem òg til uttrykk i den veka ein legg på formuleringar med barneteologiske perspektiv, det vil seie på barnet som eit sjølvstendig subjekt for kristen tru og forståing, og ikkje berre som ein passiv mottakar. Slik føreset trusopplæring formidling og kunnskap, men forma innan ein sosial samanheng og difor òg opptatt av

dei sosiokulturelle føresetnadene for læring. Dette kunne ha vore tydelegare presisert i den nasjonale planen. Det er berre i nokre få lokale planar at vi finn eit danningspedagogisk perspektiv som tydeleg inkluderer dialog og møte med *lokale* tradisjonselement. Som hovudtendens er det ikkje noko klart samsvar mellom det læringssynet og den pedagogiske tenkinga som ser ut til å ligge til grunn i den nasjonale planen, og dei lokale planane.

Både den nasjonale og dei lokale planane viser døme på at forholdet mellom teologiske og pedagogiske skildringar av trusopplæringsreforma og dei føresetnadene ho byggjer på ikkje er heilt klart. Teologiske utsegn av typen «kyrkjelyden er et lærende fellesskap», «gudstjenesten er kyrkjelydens viktigaste samlingspunkt» o.l. blir ståande som utsegn om pedagogiske føresetnader for læringsprosessen, utan at det er gjort klart på kva måte eller i kva for omfang dette kan vere faktiske, og ikkje berre ideelle skildringar av kyrkjelyden. Her er det uklare sider både i dei lokale planane og til dels òg i den nasjonale planen. Det lokale arbeidet med trusopplæring ville ha tent på at ein hadde gitt det større merksemd og refleksjon.

At dei lokale planane avviker ein del frå føringane som er lagde i den nasjonale planen viser seg òg når vi ser på korleis den nasjonale planen har organisert innhaldet i trusopplæringa ut frå dei tre aspekta livstolking og livsmestring, kristen tru og tradisjon, og kristen tru i praksis, innan ein relasjonsmodell. Denne modellen får på ein god måte frem samspelet mellom samansette eller komplekse forhold i læringsprosessen, der utfallet ikkje utan vidare kan vere kjend på førehand. Kyrkjelydane har derimot i liten grad reflektert over korleis slike samanhengar mellom dei tre aspekta kan kome frem gjennom ulike tiltak, for dette kan trass alt planleggast i eit visst mon. Særleg er aspektet livstolking og livsmestring lite utfalda i planane og i skildringa av dei enkelte tiltaka. I tillegg blir det ein kunne kalle meir utfordrande eller vanskelige tema, som kyrkje- og religionskritikk, vitskap og seksualitet i liten grad tatt opp. Kyrkjhistoriske tema er stort sett fråverande.

Når det gjeld dimensjonane i trusopplæringa, som er den andre innhaldsbaserte kategorien som den nasjonale planen brukar til å leggje føringar for dei lokale planane, har ein relativt stor del av dei planane vi har sett på ikkje greidd å reflektere dette inn som integrerte ledd i trusopplæringa. Dei fleste peiker på korleis desse dimensjonane går inn i den generelle verksemda i kyrkjelyden, og difor kan bli trekt inn i trusopplæringa, men det er i liten grad tenkt meir systematisk over korleis dette kan bli gjort og spesielt kva samanheng det har med trusopplæringa. Dei fleste har også nokså sparsame kommentarar i feltet om dimensjonar og mykje tyder på at kyrkjelydane har vore i villreie om kva dei skal skrive her, og generelt om korleis ein ventar at dei skal integrere desse nye faktorane knytte til dimensjoner og aspekt ved trusopplæringa. Mellom anna blir det lagt lita vekt på medverknad frå foreldre, barn og unge i planlegging, gjennomføring og evaluering av trusopplæringa, noko som det er lagt stor vekt på i den nasjonale planen. Dette avspeglar seg også tydeleg i analysen av arbeidsforma og organiseringa av planarbeidet. Den viser at kyrkjelydane, med mogleg unntak for sjølvé oppstartsprosessen, så langt i liten grad har greidd å involvere foreldre, barn og unge i trusopplæringa og i arbeidet med dei lokale planane. Systematisk evaluering blir også brukt i liten grad i den fortløpende utviklinga av trusopplæringa.

Et grunnleggjande dilemma i trusopplæringsreforma og i arbeidet med planane for trusopplæring er forholdet mellom det å gi trusopplæringa ei lokal forankring og eit lokalt sær preg, og det å samstundes sikre at ho lever opp til dei føringane som den nasjonale rammeplanen fastset. Det er skilnader på lokal variasjon som skuldast at kyrkjelydane finn ulike og lokalt tilpassa måtar å utforme

trusopplæring basert på dei sentrale nasjonale føringane, og variasjon som skuldast skilnader på i kva grad dei greier eller ønskjer å leve opp til disse føringane. Vi har til dømes sett ganske store skilnader mellom dei lokale planane når det gjeld forholdet til den nasjonale planen i samband med delar av kjernestoffet (til dømes bibeltekstar), og forholdet mellom planlagde og gjennomførte timer. Det er òg ganske store både lokale og bispedømmevise skilnader når det gjeld korleis ein reknar inn kontinuerlige tiltak som ein del av trusopplæringa i kyrkjelyden.

At dette dilemmaet nok enno ikkje har fått ei konsistent avklaring har òg samanheng med organisatoriske sider ved trusopplæringa. Først og fremst er oppfølginga og godkjenningsprosessen frå bispedømmekontora og biskopane si side i liten grad standardisert, noko som sjølvsgart heng saman med at det er den enkelte biskopen som har godkjenningssmynd for planane. Kyrkjelydane kan altså møte litt ulike føringar og forventningar frå bispedømmekontoret når det gjeld innhaldet i planane, kriterium for godkjenning og praksis i ulike vurderingsspørsmål, som til dømes timeteljing av kontinuerlige tiltak. I alle fall er det klart at lokal variasjon nok strekkjer seg lenger enn berre å vere lokalt prega utforming av dei grunnleggjande prinsippa og ideala i den nasjonale planen, og omfattar òg variasjon med tanke på planane sitt kjerneinhald og forhold til sentrale prinsipp for oppbygging av trusopplæringa.

Eit anna forhold der det ser ut til å vere ein samanheng mellom lokale trusopplæringsplanar og organisatoriske og metodiske forhold i Den norske kyrkja både regionalt og lokalt, er mangelen på meir eksplisitt refleksjon kring pedagogiske og teologiske forhold i planane, om relasjonane mellom aspekta, og om korleis dimensjonane ved livet elles i kyrkjelyden kan bli innarbeidd i kyrkjelyden si trusopplæring. Heilt generelt er det, med unntak av oppstartsfasen, få arenaer på lokalplan for meir systematisk refleksjon og gjennomarbeidning av erfaringar i trusopplæring gjennom planarbeidet. Arbeidet med planane, og dermed med utviklinga av innhaldet i trusopplæringa, involverer i liten grad ulike fagområde og ulike stillingstypar. Mange stader kviler det på enkeltpersonar, ofte ein trusopplæringsmedarbeidar i ei deltidsstilling, eventuelt supplert av presten som sjeldan har sett av ekstra ressursar i stillinga si til dette. Då ligg det naturleg til saka at denne typen reflekterande arbeid og læring parallelt med sjølve gjennomføringa og planskrivinga får mindre grobotn, og at det blir dårlegare vilkår for kontinuerleg, systematisk refleksjon.

Denne rapporten er utarbeidd medan den første gruppa av kyrkjelydar har avslutta gjennomføringsfasen, fått godkjent sine planar, og er sett over i driftsfasen. Både lokalt, regionalt og nasjonalt blir det lagt ned ein stor innsats for å innføre reforma i Den norske kyrkja. Reforma er omfattande, og krev endring og fornying på fleire plan i Den norske kyrkja, både av verksemd, av organisering i og på tvers av kyrkjelydane og mellom ulike nivå i kyrkja. Ikkje minst gjeld dette sjølve tenkinga om og forståinga av korleis kyrkjelyden og kyrkja oppfyller det ein pliktar å gjere ved dåpen. Det gjeld òg det ansvaret ein har overfor døypte barn og unge gjennom å utvikle ein fellesskap der desse får kjennskap til og blir delaktige i livet, tradisjon og praksis i kyrkjelyden, samt korleis dei kan bli gitt eit høve til tolke eige liv i lys av denne tradisjonen. Den nasjonale planen for trusopplæring *Gud gir – vi deler* legg eit grunnlag for eit slikt arbeid, og kyrkjelydane og heile kyrkja er generelt godt i gang med å utvikle og fornye ei lokalt forankra trusopplæring på grunnlag av planen. Naturleg nok er kyrkjelydane, irekna dei som alt no har fått godkjent planen sin for ei fornya trusopplæring, så langt komme ulikt ut når det gjeld å forme og endre verksemda si i tråd med den grunnleggjande tenkinga i reforma. Nokre har i stor grad integrert både breiddetenking og forståinga av læring gjennom deltaking, praksis og møte med tru og tradisjon i kyrkja. Andre treng meir tid for å bli

fortrulege med desse grunnleggjande ideane og fornye verksemda si ut frå desse. For nokre kan denne tenkinga kanskje òg opplevast meir framand samanlikna med eigne tradisjonar og korleis dei før har møtt barn og unge, sjølv om vi ikkje har funne nokon som er uttrykkeleg kritiske eller negative til tenkinga i reforma.

I det vidare arbeidet ut over i gjennomføringsfasen og driftsfasen kan det vere føremålstenleg å arbeide meir intensivt med spørsmål og dilemma som gjennomføringa av reforma ser ut til å reise, som til dømes:

- Korleis finne ei organiseringsform som på den eine sida sikrar ei god utnytting av (stillings-)ressursar og på den andre sida står opp under ei lokalt utforma og forankra trusopplæring?
- Korleis (vidare-)utvikle lokale arenaer for ein meir kontinuerleg systematisk refleksjon og læring i utviklinga framover av trusopplæringa?
- Korleis finne ein føremålstenleg balanse mellom ein føreseieleg og einskapleg prosess for vurdering og godkjenning av lokale planar (til dømes når det gjeld integrering av kontinuerlege tiltak og forholdet til den nasjonale rammeplanen, samt eit systematisk og heilskapleg trusopplæringstilbod for døypte barn og unge i hele landet), og ei lokalt utforma trusopplæring som kvar einskild biskop skal godkjenne?
- Korleis stø opp under arbeidet med å utvikle ei lokal trusopplæring der dei tre aspekta livstolking og livsmestring, kristen tru og tradisjon, og kristen tru i praksis kjem til uttrykk og blir sett i relasjon til kvarandre i dei enkelte tiltaka, og der trusopplæringa er integrert og verkar saman med ulike dimensjoner av liv og verksemd i kyrkjelyden?
- Korleis utvikle ein meir systematisk refleksjon lokalt om kva læring er i trusopplæringa, korleis dette kan bli integrert i trusopplæringa og kva for samanheng dette har med teologiske skildringar av kyrkjelyd og kyrkje?

6 VEDLEGG

6.1 FELTARBEID – OM MENIGHETENE

Forskergruppen har gjennomført feltarbeid og intervjuet ansatte og frivillige i seks menigheter; to i Nord-Norge (Viken og Dalen), én på Vestlandet (Åsen), én på Sørlandet (Sletta) og to på Østlandet (Skogen og Lien). Til sammen utgjør det intervjuer på mellom 20 minutter til 1,5 time med 74 mennesker. Intervjuene ble gjennomført i løpet av våren og høsten 2011. Intervjuene har med få unntak blitt gjennomført ansikt til ansikt med informantene. Der tid og avstand ikke har gjort tilstedeværelse mulig for informant eller intervjuer har intervjuene blitt tatt over telefon. Samtlige intervjuer har blitt tatt opp på bånd og transkribert ordrett. De seks studerte menighetene er alle anonymisert med fiktive navn.

Tabell 11 Informanter

	Åsen	Skogen	Sletta	Lien	Viken	Dalen
Ansatte	3	2	4	4	3	3
Ungdom	2	2	3		1	1
Barn		7	5		1	1
Rådsmedlemmer/andre frivillige	3	3	3		2	
Foreldre	10	1	4	2	2	2

I alle de seks menighetene har forskergruppen gjort feltstudier basert på observasjoner, deltagende observasjoner og hatt samtaler med de involverte. Forskere har vært til stede på forberedelser og gjennomføring av gudstjenester, klubber, foreninger og andre tiltak som sorterer inn under menighetenes trosopplæringsarbeid. I det følgende vil vi kort presentere særtrekk ved den enkelte menighet med vekt på trosopplæringstilbudet.

Skogen – en integrert trosopplæring

Skogen menighet har et utstrakt barne- og ungdomsarbeid og økende gudstjenestedeltakelse. Området kan karakteriseres som bygdeby, preget av tett bebyggelse i sentrum samt landlig gårdsbebyggelse. Bygdas tre kirker har lang historie, og folk er stolte av dem. De brukes til kulturarrangementer i tillegg til de gudstjenestelige samlingene. Vårt inntrykk er at både barn og voksne har mye kunnskap om kirkenes historie og det er et stort frivillig engasjement i menigheten. Respekten for kirkerommet preger også trosopplæringstiltakene vi har observert. Her foregikk all lek og spising utenfor kirken, mens man brukte kirkerommet til bønn, lystenning og liturgi. Menigheten har egen trosopplæringsmedarbeiter som er drivkraften i arbeidet. Tiltakene preges av struktur og god organisering, og er organisert som klubber i tillegg til ulike punktuelle utdelinger. Skogen menighet har valgt å integrere trosopplæringsaktivitetene i de eksisterende tilbudene ved å forandre litt på disse. Dette gjør at det blir lite skille mellom det de kaller grein- og stammetiltak, og at man samtidig også får til et tett samarbeid med frivillige organisasjoner. Trosopplæringen blir dermed ikke en egen del som står ved siden av greintilbudene, men fungerer isteden som tett innvevd i disse. Trosopplæringens fokus på å inkludere barn og unge i gudstjenesten er også med på å knytte

greintilbudene tettere opp mot denne. Menighetens tilbud til barn og unge strekker seg fra 0–18 år, og det er trosopplæringsmedarbeider og kantor som organiserer det meste.

Sletta – en eksanderende trosopplæring

Sletta menighet kan karakteriseres som en aktiv foreningsmenighet med karismatiske innslag. Gudstjenesten har ofte innslag av moderne lovsang, og trosopplæringen preges av et tydelig Jesusfokus. Bygda har også to andre større frikirkelige menigheter som har satt et sterkt preg på kristenlivet de senere år. Sletta kan beskrives som ei bygd med mye tilflytting og ny bebyggelse. Bygda har tre kirker, høy gudstjenestedeltakelse og et stort barne- og ungdomsarbeid. Sletta har et stort barne- og ungdomsarbeid utenom det som inngår i trosopplæringstilbaket. Etter trosopplæringsreformen har man valgt å sette i gang en rekke nye tiltak i tillegg til de eksisterende. Arbeidet drives av trosopplæringsmedarbeider i lønnet stilling, men har et tydelig teampreg hvor flere ansatte er sterkt involvert. Det ordinære barne- og ungdomsarbeidet og trosopplæringsarbeidet er tydelig atskilt i Sletta, trosopplæringen er tett knyttet opp mot gudstjenester. Gudstjenesteinvolveringen er også tenkt å involvere foreldrene, og på denne måten tenker man trosopplæring for hele familien. Man prøver å knytte sammen trosopplæringstiltak med det ordinære tilbaket ved å introdusere det ordinære barne- og ungdomsarbeidet på ulike trosopplæringstiltak. Sletta preges av en rekke nye og kreative aktiviteter. Dette representerer også ei utfordring, spesielt fordi menigheten er så stor og det ikke alltid er lett å få tak i frivillige.

Lien – trosopplæring for de minste

Lien er en storbymenighet med mye både til- og fraflytting. De ansatte har høy faglig kompetanse, og er opptatt av å levere kvalitet til lavpris. Lien menighet kan beskrives som åpen og inkluderende. Her ligger vekten på verdi- og tradisjonsformidling, og man koncentrerer seg om arbeid med de yngste barna. Det er et tett samarbeid med nabomenigheten, som har flere kontinuerlige tiltak. Her fordeles ressurser og ansvarsområder og i nabomenigheten er det flere tiltak for litt eldre barn. Lien er også en menighet med vekst i antallet barn, men med få ungdommer. Trosopplæringen preges av få tiltak, men med høy kvalitet, og menigheten har lite arbeid for barn og unge utenom det som inngår i trosopplæringen. Dette gjør at barna stort sett bare møter kirken gjennom de punktuelle tiltakene. Det er heller ingen tiltak etter konfirmasjonen. Mye av fokus i trosopplæringstiltakene er å bli kjent for barnefamilier. Lien driver også søndagsskole. Her er det en spenning mellom søndagsskolens Jesusprofil, og menighetens mer tradisjons- og ritualorienterte profil.

Viken – trosopplæring og tradisjoner i brytning

Menigheten ligger i ei lita bygd som ligger i nærheten av et mindre bysentrum. Denne menigheten har stor oppslutning om de kirkelige ritualene, og de aller fleste deltar også på utdeling av 4- og 6-årsbøker. Menigheten har samiske og læstadianske innslag, og man tilbyr samisk liturgi for de som ønsker det. Her opplever man en del spenninger knyttet til læstadianske tradisjoner når det gjelder nattverdspraksis hvor man ønsker skriftemål og kneling, og ny praksis med kontinuerlig nattverd med intinksjon. Menigheten føler seg ikke inkludert i trosopplæringsarbeidet som er blitt lagt til prostiet. Disse prostioppleggene har også fått liten lokal oppslutning, og menigheten ønsker å videreføre egne opplegg istedenfor å slutte opp om tiltakene på prostinvå. Menigheten sliter med lite ressurser til å

utvikle trosopplæring. De har gode tradisjoner på opplegg for mindre barn, men har ikke egne opplegg for ungdom.

Åsen – trosopplæring som nye ritualiserte praksiser

Åsen er ei bygd som preges av mye pendling. Bygda har et rikt kulturliv, og menigheten har to kirker med lange tradisjoner. Menigheten preges av en velfungerende stab, men har få frivillige ressurser. Dette er en tradisjonell folkekirkelig menighet, og her har trosopplæringen vært med på å endre gudstjenestekulturen med å sette barnet i sentrum. Trosopplæringen er sentrert rundt sang- og korvirksomhet, i tillegg til at man forsøker å legge opp gudstjenester på barnas premisser. Åsen menighet har et sterkt fokus på å gi barn opplæring i nattverd, og legger praktisk til rette for at barn skal delta i nattverdsfeiringen. Menigheten har ikke ungdomsarbeid etter konfirmasjonen, noe som begrunnes i at flere unge flytter fra bygda for å gå på videregående skole.

Dalen – en aktivitetsorientert trosopplæring

Dalen er en forstadsmenighet med mange unge innflytterfamilier, studenter og pendlende eller hybelboende elever i videregående skole. Menigheten har fire kirker og er rikt aktivitetstilbud. Både demografisk og kulturelt er det store forskjeller innen menigheten, fra tradisjonsbundne øysamfunn med sterke innslag av lekmannsbevegelse, til veletablert villabebyggelse og drabantbyer. Menigheten har også læstadianske og samiske innslag. Også her er det spenninger og læstadianerne er blitt mindre aktive i menigheten grunnet endringer i Den norske kirkes syn på kvinnelige prester, homofili og så videre. Trosopplæringen har bidratt til innføring av flere nye aktiviteter, samt videreføring av eksisterende barne- og ungdomsarbeid. Menigheten har relativt godt med ressurser og flere ansatte og frivillige blant annet i menighetsråd som har engasjert seg i arbeidet med trosopplæringen. Man har stort tilbud både for barn og unge.

6.2 PLANNAMN

1. Viken-planen
2. Nord-Noreg-planen
3. Midt-Noreg 1-planen
4. Midt-Noreg 2-planen
5. Nordvestlandet 1-planen
6. Nordvestlandet 2-planen
7. Vestlandet 1-planen
8. Vestlandet 2-planen
9. Sørvestlandet 1-planen
10. Sørvestlandet 2-planen
11. Sletta-planen
12. Sørlandsplanen
13. Lien-planen
14. Sentralaustlandsplanen
15. Skogen-planen
16. Søraustlandet-planen
17. Austlandet 1-planen
18. Austlandet 2-planen
19. Austlandet 3-planen
20. Austlandet 4-planen

LITTERATURLISTE

- Afdal, G. (2008). Menigheten som lærende fellesskap. Sosiokulturell læringsteoris muligheter og begrensninger som perspektiv på kirkelig læring. I *Prismet* 59/4:227-245.
- Agyris, C. og D. Schön (1978). *Organisational learning: A theory of action perspective*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Benner, D. (2008). *Bildungstheorie und Bildungsforschung. Grundlagenreflexionen und Anwendungsfelder*. Paderborn: Ferdinand Schöningh.
- Benner, D. (2010). *Allgemeine Pädagogik. Eine systematisch-problemgeschichtliche Einführung in die Grundstruktur pädagogischen Denkens und Handelns*. Weinheim: Juventa.
- Berger, P. og T. Luckmann (1966). *The social construction of reality. A treatise in the sociology of knowledge*. Garden City, New York: Anchor Books/Doubleday.
- Birkedal, E. (2008). "Kanskje jeg tror på en gud, men-" En langtidsstudie av gudstro hos unge fra 13 til 25 år. Oslo: IKO-forlaget.
- Botvar, P. K., P. Repstad og O. Aagedal (2010). Regionaliseringen av norsk religiøsitet. I P. K. Botvar og U. Schmidt (red.) *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*, side 44-59. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dysthe, O. (red.). (2001). *Dialog, samspel og læring*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Engelsen, B. U. (1998). *En læreplanteoretisk analyse av planer for menighetspedagogisk virksomhet i Den norske kirke*. Oslo: Pedagogisk forskningsinstitutt.
- Engelsen, B. U. (2012). *Kan læring planlegges? Arbeid med læreplaner. Hva, hvordan, hvorfor*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Gundem, B. B. og S. Hopmann (1998). *Didaktik and/or curriculum*. New York: Lang.
- Hauglin, O., Lorentzen, H., & Mogstad, S. D. (2008). *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet. Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Holmquist, M. (2012). Trosopplæring som livsstil. En analyse av læringssyn i Trosopplæringsplanen. *Prismet*, 63/1:17-33.
- Holtedahl, Ø. 2009. Avgrenset og kontinuerlig ungdomsarbeid som trosopplæring? En drøfting av begrepene praksis og fellesskap som utfordring for kristent ungdomsarbeid. I *Prismet* 60 (3):155-169.
- Høeg, I. M. og I. Trysnes (2012). *Menighetens samvirke med hjemmet. Evalueringforsking på trosopplæringsreformen*. Rapport 1. KIFO Notat 1/2012. Oslo: KIFO.
- Innst. S. nr. 200 (2002–2003)*. Innstilling til Stortinget fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen. St.meld. nr. 7 (2002–2003).

Johnsen, E. T. (2012). Hvordan medierer undervisningspreget trosopplæring kristen tro og tradisjon? En Vygotskij-inspirert analyse av læringsituasjoner i Den norske kirkes trosopplæring. *Norsk teologisk tidsskrift*, 113/2:138-165.

Johnsen, E. T. (2008). Barneteologi møter trosopplæring til gjensidig kritisk dialog. I S. Sagberg (red.) *Barnet i trosopplæringen. Pedagogiske og teologiske refleksjoner over barneteologi, spiritualitet og livssyn*, side 10-33. Oslo: IKO-forlaget.

Knoblauch, H. (2005). *Wissenssoziologie*. Konstanz: UVK.

Kyrkjerådet (2008). *Når tro deles. Styringsgruppas rapport fra Trosopplæringsreformens forsøks- og utviklingsfase 2003-2008*. Byfuglien, H., Evenshaug, R. et al. Oslo: Kyrkjerådet.

Kyrkjerådet (2010). *Gud gir – vi deler. Plan for trusopplæring*. (Bokmål- og nynorsk-utgåve). Den norske kyrkja, Kyrkjerådet. Oslo 2010.

Leganger-Krogstad, H. og S. D. Mogstad (2006). Trosopplæringsreformen under lupen. I *Prismet* 57/2-3:115-130.

Lerheim, B. (2007). Lære og læring i Den norske kyrkja. Eit synoptisk blikk på Trusopplæringsreforma og Lærenemnda. *Norsk teologisk tidsskrift*, 108/1:53-70.

Lønning, P. (1989). *Kristen tro*. Oslo: Universitetsforlaget.

Når tro deles. Styringsgruppas rapport fra Trosopplæringsreformens forsøks- og utviklingsfase 2003–2008. (u.å.). Oslo: Kirkerådet.

Repstad, P. og Henriksen, J.-O. (red.) (2005). *Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring*. Bergen: Fagbokforlaget.

Sagberg, S. (2008). Skjult eller synlig spiritualitet. I S. Sagberg (red.), *Barnet i trosopplæringen. Pedagogiske og teologiske refleksjoner over barneteologi, spiritualitet og livssyn*, side 51-77. Oslo: IKO-forlaget.

Sagberg, S. (2010). Livsmestring, livstolkning og spiritualitet. Hva betyr valg av begrep for forståelse av barns tro? I *Prismet* 61/4:219-230.

St.meld. nr. 7 (2002–2003). Trusopplæring i ei ny tid. Om reform av dåpsopplæringa i Den norske kyrkja. Oslo: Akademika .

Sverdrup, S. (2002). *Evaluering. Faser, design og gjennomføring*. Bergen: Fagbokforlaget.

Vestøl, J. M. (2005). *Relasjon og norm i etikkdidaktikken. Moralsk/etisk verktøybruk i spennet mellom elevtekster og fagdidaktiske framstillinger*. Oslo: Universitetet i Oslo, Det utdanningsvitenskapelige fakultet (Avhandling til graden dr. polit.)

I trusoopplæringsreforma si iverksetjingsfase skal alle kyrkjelydane i Den norske kyrkja utvikle sin eigen plan for ei systematisk, heilskapleg og lokalt forankra trusopplæring for alle døypte frå 0 til 18 år. Denne fasen og arbeidet med ei fornøy trusopplæring er tema for denne rapporten. Kva kjenneteiknar innhaldet i planane? Kva slags mål og visjonar har kyrkjelydane for trusopplæringa, og korleis har dei gjeve trusopplæringa eit lokalt sær preg? Og korleis har ein arbeidd med planane? Har til dømes dei valde råda, foreldre eller frivillige bidrege? Og korleis har biskopane og bispedømekontora gått fram i godkjenninga av planane?

KIFO Rapport 2012: 3

Rapporten er utgitt av:

KIFO Stiftelsen Kirkeforskning
Pb. 45 Vinderen, 0319 Oslo

www.kifo.no
kifo@kifo.no

© KIFO Stiftelsen Kirkeforskning, 2012
ISBN 978-82-92972-28-1
ISSN 0807-7517